

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ

6 Şubat ve 20 Şubat 2023 Depremlerinin
2. Yılında Deprem İllerinde
Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi
Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ

6 Şubat ve 20 Şubat 2023 Depremlerinin
2. Yılında Deprem İllerinde
Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi
Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

7 - 8 Şubat 2025

TÜRKİYE'NİN
DEPREM
GERÇEĞİ

6 Şubat ve 20 Şubat 2023 Depremlerinin
2.Yılında Deprem İllerinde
Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Türkiye'nin Deprem Gerçeği:
6 Şubat ve 20 Şubat 2023 Depremlerinin
2.Yılında Deprem İllerinde
Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi
Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Birinci Baskı, Mart 2026, 1000 Adet

ISBN 978-605-01-1755-4

Yayımlayan: ©TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi

Sertifika No: 57107

İletişim: TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi

Konur Sokak 4/2 06420 Kızılay Çankaya / Ankara

Tel: 0312 417 37 27 - Faks: 0312 418 03 61

Web: www.mo.org.tr - e-posta: info@mo.org.tr

Editörler: Koray Güler, Ayşegül Ağan

Kapak Fotoğrafı: Ömer Selçuk Baz

Kapak Tasarım: Nilgün Kara Babacan

Grafik Tasarım / Uygulama: Nilgün Kara Babacan

Baskı: Gri Basım Sanayi Tic. Ltd. Şti.

Sertifika No: 44488

Bu kitabın her hakkı saklı olup, kaynak gösterilerek yapılacak kısa alıntılar dışında, yayımcının yazılı izni olmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.

**6 Şubat ve 20 Şubat 2023 Depremlerinin
2.Yılında Deprem İllerinde
Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi
Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri**

7 - 8 Şubat 2025

PROGRAM

AFET VE MİMARLIK ARAMA KONFERANSI 7 ŞUBAT 2025

(Gaziantep Kent Konseyi – Bayazhan, Gaziantep)

7 Şubat
3
TÜRKİYE
DEPREM
GERÇEĞİ
2025

10.30 – 11.00

SERGI

Bilkent Üniversitesi ve Hasan Kalyoncu Üniversitesi Öğrencilerinin İslahiye Kent meydanı proje çalışmaları dönem sergisi

11.00 – 12.00

AÇILIŞ KONUŞMALARI

12.00 – 13.00

KAYIT

13.00 – 13.30

Afet ve Mimarlık Arama Konferansı Tanıtımı
Koordinatör: Doç.Dr. **Koray GÜLER**

13.30 – 15.30

1. OTURUM (Dört paralel çalışma grubu)

1. Çalışma Grubu

Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları Grubu

(Arama-Kurtarma, hasar tespiti, bilirkişilik, geçici barınma, deprem öncesi ve sonrası güçlendirme ...)

Raportör: Berkay METİNAL, İsrail KIRMIZI

2. Çalışma Grubu

Mimar, Mimarlık ve Hukuk

(Deprem sonrası mimarların sorunları; mesleki hak, yetki ve sorumluluklar; imar ve yapı denetimi konusunda ülke mevzuatında yapılan değişiklikler)

Raportör: Nazire KOÇ, Petek CEYHAN ERGÜL

3. Çalışma Grubu

Rezerv Alanı, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm

Raportör: Zeynep BEKTAŞ, Filiz AYAZ

15.30 – 16.00

4. Çalışma Grubu

Kültürel Miras

(Restorasyon, güçlendirme, yeniden yapım, sit alanları, sit alanı- afet riskli alan ilişkisi ...)

Raportör: Sıla UZKAR, Ayşegül AĞAN

16.00 – 18.00

1. OTURUM GENEL DEĞERLENDİRME

2. OTURUM (Dört paralel çalışma grubu)

5. Çalışma Grubu

Alt Yapı ve Çevre Grubu

(Su-Atık su altyapısı, enerji, ulaşım, moloz döküm alanları, enkaz ticareti...)

Raportör: Enes İŞİK, İsrail KIRMIZI

6. Çalışma Grubu

Eğitim ve Sağlık Grubu

(Eğitim - sağlık hizmetleri ve yapılan)

Raportör: Fatma Beyza KIZILTAŞ, Yağmur AYDEMİR

7. Çalışma Grubu

Sosyal ve Ekonomik Yapı Grubu

(Göç süreçleri, kültürel dokunun sürekliliği, ticaret ve sanayinin durumu, işgücü ve çalışanların durumu, toplumsal travma sonrası durum ...)

Raportör: Merve SERTER, Filiz AYAZ

8. Çalışma Grubu

Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları

(Afet öncesi, afet süreci, afet sonrası)

Raportör: Hatice AKAY, Ayşegül AĞAN

18.00 – 18.30

2. OTURUM GENEL DEĞERLENDİRME

**AFET VE MİMARLIK
SEMPOZYUMU****8 ŞUBAT 2025**(Özdemir Bey Konferans Salonu,
Panorama 25 Aralık Müzesi – Gaziantep)

10.00 – 10.30	AÇILIŞ KONUŞMALARI	14.00 – 16.00	2. OTURUM Oturum Başkanı: Prof.Dr. MUSTAFA GÜLER
10.30 – 11.00	TEMATİK SUNUŞ Afetlerde Acil Müdahale ve Mimarinin Rolü Prof.Dr. Zeynep Gül ÜNAL		Deprem Sonrası Yangın Tehlikeleri Doç.Dr. Nuri SERTESER
11.00 – 12.30	1. OTURUM Oturum Başkanı: Prof.Dr. Onur ERMAN Afet / Kentleşme / Şehircilik Doç.Dr. Bülent BATUMAN Dirençli Kentler İçin Nasıl Bir İmar Düzeni Prof.Dr. Zafer Savaş ŞAHİN Güvensiz Kentlerin Enkazından Dirençli Toplum Umudunu Yeşertmek Mümkün mü? Doç.Dr. Ali Tolga ÖZDEN		Kentlerin Oluşumunda Deprem Öncesi Süreçler ve Mimarlık Prof.Dr. Ahmet Melih ÖKSÜZ Kültür Varlıklarının Depreme Hazırlanması: 6 ve 20 Şubat Depremleri Sonrası Gözlemler Prof.Dr. Zeynep AHUNBAY Deprem Bölgesinde Mimarlık Ömer Selçuk BAZ Mimar
12.30 – 14.00	ARA	16.00 – 17.30	FORUM 6 ve 20 Şubat Depremlerinin Ardından Türkiye’de Mimarlık, Planlama ve Afet Deneyimi Yöneticiler: Dr.Öğr.Üyesi Emir ÇEKMECELİOĞLU Dr.Öğr.Üyesi Mehmet Murat ULUG

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRLERDEN

KorayGüler&Ayşegül Ağan	IX
-------------------------------	----

AÇILIŞ KONUŞMALARI

YusufErdem Güzelbey / Gaziantep Kent Konseyi Başkanı	XV
Zeynep Eres Özdoğan / TMMOB Mimarlar Odası Genel Başkanı	XVII
Metin Bedir / Gaziantepİslam Bilim Üniversitesi Rektör Yardımcısı	XX
Türkay Dereli / HasanKalyoncu Üniversitesi Rektörü	XXI
Sait Mesut Doğan / Gaziantep Üniversitesi Rektörü	XXIII
Fatma Şahin / GaziantepBüyükşehir Belediye Başkanı	XXV
Kemal Çeber / GaziantepValisi	XXIX

AFET VE MİMARLIK ÜZERİNE BİR ARAMA KONFERANSI 31

Koray Güler

I. OTURUM	47
I. Çalışma Grubu / Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları	48
II. Çalışma Grubu / Mimar, Mimarlık ve Hukuk	53
III. Çalışma Grubu / Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm	59
IV. Çalışma Grubu / Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras	69

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

II. OTURUM	77
V. Çalışma Grubu / Altyapı ve Çevre	78
VI. Çalışma Grubu / Eğitim ve Sağlık	84
VII. Çalışma Grubu / Sosyal ve Ekonomik Yapı	89
VIII. Çalışma Grubu / Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları	96
AFET VE MİMARLIK SEMPOZYUMU	101
<i>Tematik Sunuş</i>	
Zeynep Gül Ünal / Afetlerde Acil Müdahale ve Mimarın Rolü	102
I. OTURUM	115
Bülent Batuman / Afet - Kentleşme - Şehircilik	116
Savaş Zafer Şahin / Afete Dirençli Kentler için Yeni Nesil İmar Düzeni Nasıl Olmalı?	122
Zeynep Ahunbay / Kültür Varlıklarının Depreme Hazırlanması: 6 ve 20 Şubat Depremleri Sonrası Gözlemler	136
II. OTURUM	147
Nuri Serteser / Deprem Sonrası Yangın Tehlikeleri	148
Ahmet Melih Öksüz / Kentlerin Oluşumunda Deprem Öncesi Süreçler ve Mimarlık	157
Ali Tolga Özden / Güvensiz Kentlerin Enkazından Dirençli Toplum Umudunu Yeşertmek Mümkün mü?	171
Ömer Selçuk Baz / Deprem Bölgesinde Mimarlık	196
FORUM	213
Mehmet Murat Uluğ / Yürütücü	

.....

EDİTÖRLERDEN

Koray Güler

*Doç.Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: koray.guler@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6556-3312.*

Ayşegül Ağan

*Dr. Öğr. Üyesi., Balıkesir Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: aysegul.agan@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7083-0961.*

6 ve 20 Şubat'ta yaşanan depremler, yalnızca çok geniş bir coğrafyayı ve mil- yonlarca insanın yaşamını etkilemekle kalmamış; mimarlık, planlama, şehir- cilik ve afet yönetimi alanlarında uzun süredir tartışılan yapısal ve toplumsal sorunları da bütün açıklığıyla görünür kılmıştır. Afetlerin toplumsal, mekânsal, yönetsel ve kültürel olmak üzere tüm boyutlarıyla birlikte ele alınması gerekti- ğini bir kez daha acı şekilde hatırlatan depremler; meslek insanlarına, kurum- lara ve karar vericilere ağır bir sorumluluk yüklemiştir.

Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremlerin ikinci yılında gerçekleştirilen **“Türkiye'nin Deprem Gerçeği: Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi Arama Konferansı ve Sempozyumu”**, depremleri olağanüstü bir doğa

olayı

olarak tanımlayan yaklaşımların ötesine geçerek, bu coğrafyadaki yaşamın doğal bir bileşeni olarak değerlendiren bir yaklaşımı benimsemektedir.

Arama

Konferansı ve Sempozyum süresince ortaya çıkan değerlendirmeler ve öneriler, mimarlığın toplum ve kamu yararı eksenindeki sorumluluğunu hatırlatırken, afetlere karşı dirençli ve adil yaşam çevrelerinin oluşturulması için disiplinler arası ve katılımcı süreçlerle ulaşılabilecek bir ortak aklın zorunluluğunu bir kez daha vurgulamıştır. Arama Konferansı kapsamında yapılan değerlendirmelerin ve Sempozyum kapsamında sunulan bildirilerin bir araya

getirilmesiy-

IX

le oluşturulan bu kitap, yaşanan yıkımı çok boyutlu bir çerçevede ele almakta ve gelecekteki afetlere hazırlık için bir başvuru kaynağı oluşturmaktadır.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri kitabının ilk bölümü kent konseyi, meslek odası, üniversite, yerel-merkezi yönetim temsilcileri gibi farklı kurum-sal ve yönetsel ölçeklerden yöneticilerin açılış konuşmaları yer almaktadır. Gaziantep Kent Konseyi Başkanı **Yusuf Erdem Güzel**, iki yıllık sürecin deneyimler üzerinden değerlendirilmesinin önemini vurgularken; TMMOB Mimarlar Odası Genel Başkanı **Zeynep Eres Özdoğan**, depremin bir doğa olayı olmaktan çıkıp afete dönüşmesinde mimarlık, planlama ve denetim süreçlerinin rolünü eleştirel bir perspektifle ele almaktadır. Gaziantep'teki üniversitelerin rektörleri **Metin Bedir**, **Türkey Dereli** ve **Sait Mesut Doğan** ise afetlerin yalnızca teknik değil; eğitim, bilim ve toplumsal örgütlenme boyutlarıyla da ele alınması gerektiğini vurgulamışlardır. Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı **Fatma Şahin** ve Gaziantep Valisi **Kemal Çeber** tarafından yapılan konuşmalar ise, afet yönetiminin yönetsel sorumluluk, etik ve kamusal yarar ekseninde yeniden düşünülmesi gerektiğini öne çıkarmıştır. Farklı kurumsal ve yönetsel ölçeklerden yapılan bu değerlendirmeler kitabın ilerleyen bölümlerinde yürütülen tartışmalar için çok boyutlu bir deneyim aktarımı sağlamıştır.

Kitabın Arama Konferansı bölümü, farklı disiplinlerden uzmanların, meslek insanlarının ve sivil aktörlerin katılımıyla yürütülen kolektif tartışmaları içermektedir. Arama Konferansı koordinatörü **Koray Güler** tarafından çerçevesi çizilen bu bölümde; afet sonrası teknik uzmanların görev ve sorumlulukları, mimarlık ve hukuk ilişkisi, kentsel yenileme ve dönüşüm süreçleri, rezerv

alan

uygulamaları, deprem sonrası yeniden yapılanma, kültürel miras, altyapı ve çevre, eğitim ve sağlık yapıları, sosyal ve ekonomik yapı ile kent konseyleri ve sivil toplum kuruluşlarının afet süreçlerindeki rolleri sekiz ana başlık altında ele alınmıştır. Arama Konferansı, sahadan gelen deneyimlerin ve mesleki birikimin doğrudan tartışmaya dâhil edildiği; politika üretimine dönük bir ortak akıl zemini oluşturmayı hedefleyen bir yapı sunmaktadır.

Arama Konferansı'nı izleyen Sempozyum bildirileri bölümü ise afet ve mimarlık ilişkisi üzerine çalışmalar yürütmüş bilim insanlarının bildirilerinden oluşmaktadır. Sempozyum, **Zeynep Gül Ünal** tarafından gerçekleştirilen ve afetlerde acil müdahale operasyonlarını ele alan tematik sunuş ile açılmakta; mimarlık, arama-kurtarma ve operasyonel koordinasyon ilişkisini güncel yaklaşımlar eşliğinde tartışmaya açmaktadır.

Sempozyumun I. Oturumu, **Onur Erman** başkanlığında gerçekleştirilmiştir.

Bu oturumda **Bülent Batuman**, afet, kentleşme ve şehircilik ilişkisini tarihsel ve eleştirel bir çerçevede ele alırken; **Zafer Savaş Şahin**, afete dirençli kentler için yeni nesil imar düzenlerinin nasıl kurgulanabileceğine ilişkin değerlendirmeler sunmaktadır. **Zeynep Ahunbay** ise 6 ve 20 Şubat depremleri sonrasında kültür varlıklarının depreme hazırlığı, hasar süreçleri ve koruma pratikleri üzerine kapsamlı gözlemlerini paylaşmaktadır.

Sempozyumun II. Oturumu, **Mustafa Güler** başkanlığında yürütülmüştür. Bu oturumda **Nuri Serteser**, deprem sonrası yangın tehlikeleri ve ikincil afet risk-

lerine dikkat çekerken; **Ahmet Melih Öksüz**, kentlerin oluşumunda deprem

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

öncesi süreçlerin ve mimarlığın rolünü irdelemektedir. **Ali Tolga Özden**, güvensiz kentlerin enkazından dirençli toplumların inşa edilip edilemeyeceğini sorgularken; **Ömer Selçuk Baz**, deprem bölgesinde mimarlık pratiğinin karşı karşıya kaldığı güncel sorunları sahadan örneklerle ele almaktadır. Forum bölümünde yürütülen tartışmalar ise, bildirilerde açılan konuları ortak bir zeminde yeniden değerlendirerek kitabın eleştirel bütünlüğünü pekiştirmektedir.

Mimarlar, şehir plancıları, mühendisler, hukukçular, eğitimciler, hekimler,

yerel

yöneticiler, arama-kurtarma uzmanları, sivil toplum kuruluşlarının temsilcileri, vb. farklı aktörleri ortak bir eleştirel tartışma zemininde buluşturan **Arama Konferansı ve Sempozyum** sonucunda ortaya çıkan bu kitap, deprem olgusunu mimarlık, planlama ve afet yönetimi bağlamlarında çok boyutlu biçimde ele alarak ortak bir tartışma zemini oluşturmuştur. Doğal afetlerin yıkıcı etkilerinin azaltılmasının, ancak yaşanan deneyimlerden ders çıkarılması, bilimsel bilgiye dayalı planlama süreçlerinin güçlendirilmesi ve disiplinler arası işbirliğinin süreklilik kazanmasıyla mümkün olabileceğine inanıyoruz. Bu kitabın; afetlere karşı dirençli kentlerin ve güvenli yaşam çevrelerinin oluşturulması yönünde yürütülen mesleki ve toplumsal mücadeleye katkı sunmasını, bilimsel ve kamusal sorumluluğun güçlenmesine aracı olmasını diliyoruz; emeği geçen tüm katılımcılara ve düzenleyen iki kuruluş olarak TMMOB Mimarlar Odası'na ve Gaziantep Kent Konseyi'ne teşekkür ediyoruz.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Yusuf Erdem Güzelbey

Gaziantep Kent Konseyi Başkanı

Zeynep Eres Özdoğan

TMMOB Mimarlar Odası Genel Başkanı

Metin Bedir

Gaziantep İslam Bilim Üniversitesi Rektör Yardımcısı

Türkay Dereli

Hasan Kalyoncu Üniversitesi Rektörü

Sait Mesut Doğan

Gaziantep Üniversitesi Rektörü

Fatma Şahin

Gaziantep Büyükşehir Belediye Başkanı

Kemal Çeber

Gaziantep Valisi

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

••

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Yusuf Erdem Güzelbey

Gaziantep Kent Konseyi Başkanı

Kıymetli Valim, kıymetli Bakanım, kıymetli rektörlerim, belediye başkanlarım, mimarlar odası genel başkanım, burada bulunan oda başkanlarım ve kıymetli misafirlerimiz hepimiz hoş geldiniz. Bugün Gaziantep Kent Konseyi olarak sizleri burada ağırlamaktan çok mutluyuz. Ayrıca bir mutluluğumuz daha var: Sayın Bakanım Fatma Şahin, bize bir ay önce bu Bayazhan'ın üst katını Kent Konseyi olarak kullanmamız için müsaade etti. Bize burayı kullanıp şehirle bütünleşmeyi, şehrin burada toplantılar yapıp, STK'ların burada sergiler açıp toplantılarını yaptığı bir mekân oluşturmamız için bizim kullanımımıza tahsis verdi. Kendisine bu konuda çok teşekkür ediyoruz.

Tabii Gaziantep'imizin valimizle, rektörlerimizle, belediyelerimizle hep güzel işbirlikleri oluyor. Ortak akıl diyoruz, şehrimiz için daha neler yapabiliriz diyoruz. Bu konuda çalışmalarımızı hep beraber her gün yeni bir konu başlığıyla, yeni bir gündemle tekrar ele alarak çalışıyoruz. Bugün biz de TMMOB Mimarlar Odası ile birlikte Gaziantep Kent Konseyi ve Gaziantep Mimarlar Odası Şubesi ile beraber bu organizasyonu yapıyoruz.

Bunu yapmamızdaki amaç şuydu: Depremimizin ikinci yılında geçen 2 yıllık süreyi bir deneyimler üzerinden konuşmak istedik. Evet depremde çok büyük acı yaşadık. Fakat bu acının tekrar yaşanmaması anlamında biz deneyimlerimizi özellikle konuşmamız gerekiyor. Bugün 2 oturumda toplamda 8 masa da, her masada 10-15 kişi arasında bu depremi yaşamış veya deprem üzerinde konuşacak akademisyen, kıymetli hocalarımız ve 11 ilin burada temsilcileri var. Yarın da geniş katılımlı bir sempozyumumuz gerçekleşecek ve raporlaması hazırlanacak. Buradaki amacımız şu: İbn-i Haldun'un dediği gibi "coğrafya kaderdir". Bu coğrafyanın kaderi de özellikle depremdir.

Yüzyıllardır

devam eden depremle iç içe yaşayan bir bölgedeyiz. Ama bu depreme karşı hazırlıklı olmazsak bu kader bizim kederimize dönüşüyor. Bunun kedere dönüşmemesi için bizim bu deneyimler üzerinden tekrar konuşmamız ve değerlendirmeye yapmamız gerekiyor.

1250'li yıllarda yapılmış minyatür var. Bu Bağdat minyatüründe Bağdat sele kapılıyor. Osmanlı minyatüründe bu işlenmiş. 2005 yılında Bağdat yine bir sele gitti. Yani 800 yıl geçiyor ama hâlâ bir şehir drenajını, bununla ilgili alt yapısını hazırlayamamış. Burada buna hazırlanamamış olması oradaki strateji planını oluşturamamaktan kaynaklı. Bu bizim şehirlerimiz için de geçerli. Bugün maalesef ülkemizde her gün yeni bir olumsuz durum gündem oluyor. Son döneme baktığımız da bir gün bakıyorsunuz yağmur yağdığında şehirde kaldırımda yürüyen bir gencimiz elektrik akımına kapılabiliyor. Bir bakıyorsunuz şehirde otobüste giderken otobüs yanıyor, otobüsten acil bir şekilde çıkmamız gerekiyor. Bir bakıyorsunuz otelde tatile gidiyorsunuz ve konaklayanlardan çıkan yangın sebebiyle feci ölümler yaşanıyor, bir bakıyorsunuz deprem oluyor kendi konutunda veya kaldığı otelde veya misafirlik de enkaz altında kalıyorsunuz, yeni facialar oluşuyor. Biz buradan tüm deneyimlerimizi birleştirmesek bunları hâlâ yaşayacağımız da ortada. Biz bu sebeple akılcı bir yöntem belirlemek zorundayız.

Bu deneyimleri yaşamış ülkeler şehirler var ve bundan yeni dersler çıkartmış-

lar. Buna örnek olarak ,1755 yılında Lizbon'da büyük bir deprem oluyor. Lizbon o sırada Avrupa'nın dördüncü büyük şehri, yaklaşık 250 bin nüfusu var. Bu depremin olduğu gün 31 Ekim sabahı bir Kasım günü. Bugünkü tahmine göre yaklaşık 8.9-9.2 civarında bir deprem ve bu deprem sonucunda şehirde büyük bir yangın çıkıyor, tsunami oluyor, 80 bin kişiye yakın ölü oluyor. 31 Ekim'in şöyle bir önemi var: Ortaçağ'dan 1755'lere kadar bu hep Azizler Gecesi diye kutlanan bir gece. O gece sabaha kadar eğlencelerin olduğu bir

gece. Bu depremin olmasıyla birlikte kilise bir açıklama yapıyor, diyor ki: "Lizbonlular günahlarının bedelini ödüyor, Tanrı gazabını yolladı." Bunun üzerine o zamana kadar olmayan bir süreç başlıyor. Voltaire bir açıklama yapıyor: "Paris'in, Londra'nın günahı Lizbon'dan daha mı az?" diye. "Bu bir jeopolitik olay" diyor. Arkasından Jean-Jacques Rousseau bir açıklama yapıyor:

"Bizim

tekrar 6-7 katlı binaları nasıl yapacağımızı, şehir planı anlamında akılcı bir şekilde söylememiz gerekiyor" diyor ve o günden sonra Avrupa'daki bildiğimiz

aydınlanma süreci başlıyor. Yani bir depremin sonucunda başlıyor. Biz bu aynı aydınlanmanın da ülkemizde gerçekleşmesini bekliyoruz.

Biz de bu deprem üzerinden, bu yaşadığımız coğrafya üzerinden, tekrar bunları yaşamamak adına, bu fikrî anlamda bilim adamlarımızı, akademisyenlerimizi, sahada olanların fikirlerinin ve bilgilerinin bulunduğu bir ortam sonucunda raporlamayı hazırlayıp, Sayın Valimize, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanımıza ve ilgili kurumlara Mimarlar Odası ile beraber sunmayı düşünüyoruz. Bugün buraya gelerek bu sempozyum ve çalışmaya katkı sunan herkese teşekkür ederim.

Zeynep Eres Özdoğan

TMMOB Mimarlar Odası Genel Başkanı

Sayın Valim, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, sayın rektörlerim, kaymakamlarım, belediye başkanlarım, değerli oda yöneticilerimiz, mimar meslektaşlarımız, sevgili konuklar; Mimarlar Odamızın Gaziantep Kent Konseyi ile birlikte düzenlediği “Türkiye’nin Deprem Gerçeği 6-20 Şubat Depremleri Çerçevesinde Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi” etkinliğimize hepiniz hoş geldiniz. Bizler Mimarlar Odası olarak deprem illerindeki şubelerimizle ve tüm şubelerimizle 6 Şubat deprem anmalarının hemen ertesinde 7 Şubat’ta bu- rada sizlerle birlikteyiz. Erdem Başkanımın da belirttiği gibi bir amacımız var. Bizler yaşanan depremi unutmadık ve unutturmayacağız. Çok büyük acılar yaşadık. Bu acıların çok büyük nedenleri vardı. Geçtiğimiz iki yılda biz bunları tartıştık, bunların üzerine çalıştık; mimar olarak, teknik insanlar olarak bu ko- nuda raporlamalar yaptık. Depremin beşinci gününde teknik uzmanlar olarak sahaya çıktık. Depremin ikinci ayında tekrardan sahaya çıktık ve bütün bu süreçlerde yaşanan bu büyük yıkımların aslında bir doğa olayı olan depremin neden ülkemizde bir afete dönüştüğünün sorgulamasını yapmaya çalıştık. Bu birinci adımdı.

Şimdi bizi bir ikinci adım bekliyor. İki yıl geçti, bu iki yıllık süreçte bu coğrafyada, depremlerin yaşandığı bölgede pek çok sorun halen sürüyor. Bu süreçte pek çok deneyim de biriktirdik, pek çok sorunu çözmeye de çalıştık. Bütün bunları olumsuzuyla olumsuzuyla, sorunuyla çözümülle burada masaya yatırmak istiyoruz. Bugün gerçekleştireceğimiz Arama Konferansında Mimarlar Odası yöneticilerimiz ve mimarlarımızın yanı sıra AFAD ve Belediye çalışanları, Kent Konseyi, çeşitli meslek odaları ve sivil toplum kuruluşlarının üyelerinin de dahil olacağı oturumlarda tüm paydaşların hep birlikte bu iki yılın deneyimlerini, bilgi dağarcığını bir araya getirmesini bekliyoruz. Bütün

bu

yaşanmışlıkların üzerinden her birimizin geleceğe yönelik önerisini, düşüncesini derlemek ve bunlarla da Odamızın üçüncü raporunu oluşturmak

Bugün buradayız, hep birlikte Gaziantep'teyiz. Gazi unvanını kentimize veren Mustafa Kemal Atatürk'ü saygıyla anıyorum. Kendisi, "benim manevi mirasım bilim ve akıldır" demişti. Bu ülke, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde bilimin ve aklın rehberliğinde her bir yurttaşın eşit ve özgür olacağı, çağdaş, modern, bütün Batı dünyasıyla eşit düzeyde mücadele edebilecek bir düzeyde bir ülke olmak üzere geliştirildi. Atatürk'ün önerisiyle, öngörüsü ile 1920'li yıllarda çok sayıda başarılı öğrenci Avrupa'daki çok nitelikli üniversitelere gönderildi, bu ülkeye yetişmiş bireyler, bilim insanları olarak dönmeleri için. 1933 Üniversite Reformu ile çağdaş, modern üniversite eğitimi bu topraklarda oldukça erken bir tarihte başladı. Başkanımın da benim de mensubu olduğumuz İstanbul Teknik Üniversitesi başta olmak üzere İstanbul Teknik Okulu (YTÜ), Güzel Sanatlarla (MSGSÜ) birlikte ve sonrasında Ankara'da açılan kurumlarla birlikte, bu ülkede yine erken tarihlerde başarılı teknik uzmanların, mimarların ve mühendislerin yetiştirilme sürecini gördük.

Bütün bu süreçlerle birlikte mimarlığı değerlendirdiğimizde; mimarlık her zaman vardı değerli arkadaşlar, insanlığın başından beri vardı. Hemen yakını-mızda Göbeklitepe, İstanbul'da Ayasofya; geçmişten bugüne mimarlar çok görkemli yapılar tasarladılar. Ama 19. yüzyılda bir başka yenilik oldu.

Sadece yöneticilerin, sarayları kuranların, kralların, sultanların değil tüm insanlığın eşit, özgür ve sağlıklı yaşamasına yönelik bir mimarlık 19. yüzyılda ortaya çıktı. İngiltere'de, Londra'da kolera nedeniyle çok sayıda insan ölürken ve aynı dönemde ülkemizde Osmanlı coğrafyasında da kolera, veba pek çok salgın yaşanırken, bir sağlıkçı İngiltere'de Londra haritası üzerinde bütün bu vefatların olduğu evleri işler ve görür ki en fakir insanların yaşadığı yerlerde *değerli insanın ve toplumun sağlıklı yaşayabilmesi içinruzgar alan de çok sayıda ölümler yaşamaktadır toplum. Oradan da bir rapor çıkartır ve havadar, güneşli kentler kürmalıyız. Hastalık Tanrı'nın vergisidir değildir yanlış yapılaşmasının sonucudur, biz bunu değiştirebiliriz."*

Bundan sonra mimarların bir görevi oluşur: Toplum için mimarlık, yani toplumun tüm kesimleri için, herkesin sağlıklı, rahat yaşayabilmesi için mimarlar ve mimarlık devreye girer. İkinci Dünya Savaşı sonrası, iki büyük savaş sonrası Avrupa çok büyük yıkımlar yaşanmıştır. Biz nasıl depremde burada büyük yıkımlar yaşadysak aynısını Avrupa kentleri İkinci Dünya Savaşı sürecinde yaşamıştı. Orada yine mimarlar devredeydi. Hızlı, sağlıklı, ekonomik barınma ve insanların mutlu yaşayabileceği kentleri kurmak için mimarlar sorumluluk aldı ve bu şekilde çağdaş modern yaşam kuruldu.

Ülkemize geldiğimizde; teknik insanlar yetişiyorlar ama bu uzmanların yönetim süreçlerinde söz sahibi olması, bilimle, fenle kentlerin yenilenmesi, düzenlenmesi sürecinde sorunlar yaşıyoruz. Bizler 1999 depreminde Marmara coğrafyasında bugün sizlerin yaşadığı yıkımların bir benzerini, hepimiz biliyoruz, aslında yaşadık. Çok büyük yıkımlar yaşadık Marmara bölgesinde.

Arkasından pek çok toplantılar, etkinlikler, bilimsel çalışmalar yapıldı, büyük bir deneyim dağarcığı oluştu. Ama gördük ki 25 yılda biz bu deneyimi

aslında

ülkemize yayamamışız, ülkemizin bir deprem politikasını oluşturamamışız. 6

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Şubat - 20 Şubat depremleriyle yaşadığımız yıkımlar bize fennin, bilimin, tekniğin bir kentin planlanmasında ne kadar önemli olduğunu ve bu eksik olduğu zaman neler yaşadığımızı, yaşayabileceğimizi bize gösterdi.

Arkadaşlar bir deyim vardır, ateş düştüğü yeri yakar. Bu çok ağır bir deyimdir.

“O” ateşin düştüğü yerin dışındakilere sorumluluk yüklemeyiz çünkü. Ama biz böyle düşünmüyoruz. Bu ateş düştü, sadece düştüğü yeri değil bütün

ülkemi-

zi yaktı ve bizler Mimarlar Odası olarak mesleğimiz çerçevesinde sorumluluğumuzun bilincinde olarak tüm şubelerimizde buradayız, sizlerin yanındayız ve bu ateşin söndürülmesi, ülkemizin sağlıklı, mutlu, güvenli kentleşme politikalarının oluşması ve sürdürülmesi için mesleğimiz çerçevesinde Oda olarak önerilerimizi, görüşlerimizi tüm toplumla paylaşmak istiyoruz.

Bu bağlamda deprem bölgesi şubelerimiz burada bizlerle birlikte, bu

sempoz-

yumu onlarla çalışarak oluşturduk ve yine tüm ülkeden 29 şubemizin temsilcileri burada. Onlarla birlikte bu sempozyumla iki yıllık yaşamışlıkları ortaya koyup, bundan sonrası için Türkiye'nin deprem politikalarının oluşturulmasına yönelik bir bilimsel görüşü sizlerle birlikte tasarlayarak geliştirmek ve bunları tüm toplumumuzla paylaşmak istiyoruz.

Deprem demek bir doğal afet demek değildir, bir doğa olayıdır. Bunun afete dönüşmemesi için bizlerin, teknik insanların, birlikte çalışarak, sorunları tanımlayarak, çözüm önerileri getirerek kamuoyuyla paylaşması gerekiyor. Bunun gerçekleşmesini burada Kent Konseyi ile birlikte sağlayacağız. Bu bağlamda ben Kent Konseyimize teşekkür ediyorum. Kent Konseyi demek sivil toplum kuruluşları demek. Meslek odaları meslekleri çerçevesinde bilimle, fenle, teknikle doğruları ortaya koyar. Sivil toplum kuruluşları da yine 19. yüzyılda modern devletle birlikte geliştirilmiştir, aslında modern devletin en önemli paydaşlarından biridir; yerelden, toplumdaki istekleri tanımlar, ortaya koyar. Bir meslek odasıyla bir sivil toplum kuruluşunun birlikte bu süreçleri paylaşarak bu bilgi dağarcığını ortaya koyması ve bir yol haritası oluşturması ayrıca çok değerli. Ben Gaziantep Kent Konseyi'ne katkıları için çok teşekkür ediyorum. Deprem bölgesi şubelerimize, buraya gelen tüm şubelerimize, taşın altına elini koyarak teknik birikimiyle bize yol gösterecek tüm mimar meslektaşlarımıza ve çeşitli kurum ve kuruluşları temsilen gelen, katkı koyan herkese teşekkür ediyorum. Afet ve Mimarlık Arama Konferansı'nın hepimiz için başarılı olmasını diliyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Metin Bedir

GaziantepİslamBilimÜniversitesi Rektör Yardımcısı

Sayın Valim, Sayın Büyükşehir Belediye Başkanım, sayın rektör arkadaşlarım ve Mimarlar Odası başkanlarına, il dışından katılım sağlayan tüm katılımcılara teşekkür ediyorum. Bu anlamlı toplantıyı Antep'te düzenleyen ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Eminim benden sonra çok değerli konuşmalar olacak. Bu nedenle tüm dilek ve temennilerimle ülkemizde tekrar böyle doğal afetlerin yaşanmaması için tüm akıl birliğiyle, bilimle, fenle bir arada işlerimizi yürütmeyi temenni ediyorum. Çok teşekkür ediyorum.

Prof. Dr. Türkey Dereli
Hasan Kalyoncu Üniversitesi Rektörü

Sayın Valim, Sayın Bakanım, kıymetli Belediye Başkanım, değerli rektörlerimiz, oda başkanlarımız, kaymakamlarımız, Kent Konseyi Başkanımız, dekanlarımız, kıymetli meslektaşlarımız, sevgili öğrencilerimiz ve saygıdeğer misafirlerimiz,

6 Şubat depremlerinin ikinci yıl dönümünü geride bıraktığımız bu günlerde bir araya gelmiş bulunuyoruz. Dün hep birlikte yaşadığımız büyük felaketi andık. Aradan geçen iki yıl, bizlere yalnızca kayıplarımızı değil, aynı zamanda sorumluluklarımızı da hatırlatmaktadır. Depremin öncesi, sonrası ve birbirinden ayrı düşünülemeyecek süreçlerdir. Özellikle “öncesi”, yani hazırlık aşaması, üzerinde en çok durmamız gereken safhadır. Afetler karşısında kalıcı ve sürdürülebilir çözümler üretmek, ancak bu bilinçle mümkündür.

Makine mühendisliği kökenli bir endüstri mühendisliği profesörü olarak afet yönetimi alanında yürüttüğümüz çalışmalar, disiplinler arası iş birliğinin vazgeçilmezliğini açıkça ortaya koymaktadır. Günümüzde birçok alanda eksikliğini hissettiğimiz temel yaklaşım, kamu, özel sektör, üniversite ve toplumun birlikte hareket etmesini esas alan “dörtlü sarmal” modelidir. Bu dört unsur bir

araya gelmeden, ortak sorumluluk üstlenmeden ve çözüm için birlikte çalışmadan kalıcı başarı sağlamak mümkün değildir. Bugün bu salonda bu birlikliğin somut bir örneğini görmekten memnuniyet duyuyoruz.

Biraz önce açılışını gerçekleştirdiğimiz İslahiye Kent Meydanı tasarım sergisi, bu iş birliğinin kıymetli bir ürünüdür. Hasan Kalyoncu Üniversitesi Güzel Sanatlar ve Mimarlık Fakültemizin değerli Dekanına katkıları için özellikle teşekkür ediyorum. Çalışmanın gerçekleştirilmesinde birlikte hareket ettiğimiz Bilkent Üniversitesi'nin sayın Rektörüne, Dekanına ve projede emeği geçen tüm akademisyenlere de şükranlarımı sunuyorum.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Mimarlık ve mühendislik disiplinlerinin tarihsel birlikteliği, aslında bu iş birliğinin ne kadar doğal olduğunu göstermektedir. Zaman içinde kurumsal ayrışmalar yaşanmış olsa da tasarımın estetik ve yaratıcı boyutu ile mühendisliğin teknik ve uygulamaya dönük yönü birbirini tamamlayan unsurlardır. Ön tasarımdan uygulama ve üretim sürecine kadar uzanan bu bütüncül yapı, sağlıklı ve güvenli mekânların inşası için vazgeçilmezdir. Tasarımın uygulanabilirliği, üretilebilirliği ve afet gerçeğiyle uyumu, özellikle deprem kuşağında yer alan ülkemiz için hayati önem taşımaktadır.

Mimarlık eğitiminin özgün ve bireysel yetenekleri ortaya çıkaran yapısını son derece kıymetli buluyorum. Öğrenciyi merkeze alan, birebir etkileşime dayalı ve yaratıcılığı teşvik eden bu yaklaşımın, diğer disiplinler için de ilham verici olduğuna inanıyorum. Hasan Kalyoncu Üniversitesi olarak farklı fakülte ve bölümlerde bu anlayışı yaygınlaştırma gayreti içindeyiz. Afet yönetimi ve planlama konularının da endüstri mühendisliği, ergonomi ve diğer pek çok alanla yakın ilişki içinde olduğu gerçeği, disiplinler arası çalışmanın gerekliliğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak; bilim dünyası, kamu otoritesi, meslek kuruluşları, özel sektör

ve

toplum olarak birlikte üretmek ve birlikte sorumluluk almak zorundayız. Hasan Kalyoncu Üniversitesi, tüm imkânlarıyla bu iş birliğinin bir parçası olmaya devam edecektir. Bu salon, bu sergi ve burada ortaya konan çalışmalar, üniversitemizin topluma karşı taşıdığı sorumluluğun somut göstergesidir.

Bu vesileyle emeği geçen herkese teşekkür ediyor, sizleri saygıyla selamlıyorum.

Prof. Dr. Sait Mesut Doğan
Gaziantep Üniversitesi Rektörü

6 Şubat 2023 depremleri, yalnızca kentlerimizi değil; planlama anlayışımızı, yapı üretim süreçlerimizi ve afetlere bakış açımızı da derinden sarsan tarihsel bir kırılma noktası olmuştur. Aradan geçen iki yılın ardından bugün hâlâ aynı sorumlulukla şunu söylemek durumundayız: Deprem bir doğa olayıdır; ancak kayıplar, ihmallerin ve yanlış kararların sonucudur.

Bu bilinçle; Gaziantep Kent Konseyi, TMMOB Mimarlar Odası Genel Merkezi ve Mimarlar Odası Gaziantep iş birliğiyle düzenlenen “Deprem Gerçeği: Mimarlık, Planlama ve Afet Yönetimi” başlıklı bu sempozyumun, yalnızca bir değerlendirme platformu değil; aynı zamanda geleceğe yönelik somut yol ritalarının üretileceği önemli bir buluşma olduğuna inanıyorum.

Afetlere dirençli kentler ancak bilimsel veriye dayalı planlama, nitelikli mimarlık hizmetleri, güçlü yerel yönetimler ve toplumsal farkındalıkla mümkündür. Üniversiteler bu sürecin merkezinde yer almakta; bilgi üretmenin ötesinde, kamusal sorumluluk üstlenen ve çözüm geliştiren yapılar olarak öne çıkmaktadır.

Bu anlayışla Gaziantep Üniversitesi olarak; yapı güvenliği, kentsel dönüşüm, risk azaltma, afet sonrası iyileşme ve sürdürülebilir yerleşim modelleri üzerine yürütülen akademik çalışmalarını sahaya yansıtan bir yaklaşımı benimsiyoruz. Disiplinlerarası araştırmalarımızla, yerel yönetimler ve meslek odalarıyla kurduğumuz iş birlikleriyle, bilimi toplumsal faydaya dönüştürmeyi öncelikli

görev kabul ediyoruz.

Bu sempozyumun; mimarlık, şehircilik ve afet yönetimi alanlarında ortak akıl güçlendireceğine, yaşadığımız büyük felaketlerden ders çıkararak daha güvenli ve yaşanabilir kentler inşa etme yolunda önemli katkılar sunacağına yürekten inanıyorum.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Bu anlamlı organizasyonun hayata geçirilmesinde emeği geçen tüm kurumla- ra, değerli konuşmacılara ve katkı sunan herkese teğerekkür ediyor; depremden hayatını kaybeden vatandaşlarımızı bir kez daha rahmetle anıyor, kentlerimizi bilimle ve dayanışmayla yeniden kurma irademizi kararlılıkla sürdüreceğimizi ifade etmek istiyorum.

Saygılarımla,

Fatma Şahin

GaziantepBüyükşehir Belediye Başkanı

Hayal gücünü işleyen, ruhuyla geliştiren, zekâsıyla birleştiren mühendisler ve mimarlardır. Projelere hayat veren, milimetrik hesap yapan, hizmet aşkıyla üreten yine mühendisler ve mimarlardır. Bu salonda bulunan tüm mühendis ve mimarlarımıza, Sayın Valimize, kıymetli hocalarımıza, TMMOB Mimarlar Odası'nın değerli Genel Başkanına hoş geldiniz, sefalar getirdiniz diyorum.

Az önce Erdem Güzelbey kardeşime sordum: Bayaz Han'ı yapan kişi Ahmet Efendi, yapım yılı 1909... Allah için şuraya bir bakalım; girişine, balkonuna, işçiliğine bir bakalım. Şu taş işleyen ustalığa, şu estetiğe bakalım. Kelimelerin tükendiği, sözün bittiği yerdeyiz. Büyük bir ihtişamla, cam dokusuyla ve estetiğiyle bize bakıyor. Ve bize bir şey söylüyor: "Aklınızı başınıza alın." Nereden nereye gidiyorsunuz, nereye gideceksiniz, diyor. İşte burası geldiğimiz noktadır.

İki yıl önce, 2023 yılında, Cumhuriyet'in yüzüncü yılında; Gazi Mustafa Kemal

Atatürk'ün bize bıraktığı manevi mirası, bilimi ve akli kullansaydık, bunlar yaşanır mıydı? Allah için söyleyin; şu enkazın altında kalır mıydık? Sayın Valim koordinatör valilik yaptı; kırk beş gün Rize'den geldi, bizimle birlikte çalıştı. Şu

an Fatih'in şehri İstanbul'da görev yapan Davut Gül Valimle yola çıktık. O gece vallahi billahi on yaş yaşlandım. Şehremi olarak insanların canı, malı, inancı, ailesi bize emanettir. "Sesimi duyan var mı?" çağrısının yankılandığı

o gecede sabaha kadar battaniye taşıdım. "Allahu Ekber" sesine kadar yolları kapattık. Nasıl bir felaket yaşadığımızı anlatmak için o geceyi saatlerce tasvir edebilirim; saatlerce birlikte ağlayabilir, saatlerce canımız yanabilir. Bunun

bize ne faydası var? "Akletmez misin, ya kulum?" diyen yüce bir kitabımız var.

"Aklını kullan, ya kulum" diyen yüce bir Yaratıcı'ya inanıyoruz. İnanığımız bütün değerler, Cumhuriyet'in kurucusunun bize bıraktığı miras ve bin dört yüz yıl önce "Hic bilenle bilmeyen bir olur mu?" diyen "İlim Çin'de de olsa

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

alın” diyen, “Beşikten mezara kadar ilim” diyen bir medeniyetin sözleri bizimdir. Hepsi bizimdir. İşte bu yüzden bu salon hepimizin salonudur. İster memur ol, ister ticaret yap, ister mühendis ol ve saray inşa et; hayat dört kelimeden ibarettir: Birlik, beraberlik, dostluk, kardeşlik. Başarmamız gereken tam da budur. Fikir kimden gelirse gelsin, bir dakika durduruyor; birbirimizi etiketliyoruz. Oysa hayat siyah ve beyazdan ibaret değildir, sorunları gri alanlarda çözmek zorundayız.

Ben de 2002 yılında şehrin ilk kadın milletvekili olarak, 3 Kasım 2003'te

parla-

mentoya gittiğimde verdiği mücadeleyi düşündüm. O günlerin mücadelesini anlatmam, anlamakta zorlanırsınız. Bugün karşınızda bir belediye başkanı var; ancak bu noktaya gelene kadar yirmi iki yıllık bir kadın-erkek eşitliği mücadelesi verdim. Bunu anlatmak da kolay değildir. Oysa Cumhuriyet, kadın ve erkek birlikte kuruldu. Bunu anlamak için Panorama Müzesi'ne gitmek gerekir. Bunu anlamak için Mimarlar Odası'nın bu işi nasıl gönüllülükle yaptığını görmek gerekir. Bunu anlamak için bu şehrin yetişmiş insan gücünü ne kadar kıymetli olduğunu bilmek gerekir. Panorama Müzesi'ne gelen her bir kişinin gözyaşlarını tutamayıp çıktığını görmek gerekir. Bu nedenle Zeynep Başkanım, Mimarlar Odası'nın buradaki tüm temsilcilerine, Gaziantep Kent Konseyi'nin değerli başkanlarına ve emeği geçen herkese teşekkür ediyorum. Burada bulunanlar meseleyi anlayanlardır; anlayanlar ve sorumluluk alacak olanlarla birlikteyiz.

Aslında benim hayatım, meseleye nasıl baktığımızın en somut örneğidir.

Bugün yine belediye başkanı olarak huzurunuzdayım; ancak 1983 yılında İstanbul Teknik Üniversitesi'ne dereceyle gittiğimde, rahmetli annemin nakış parasıyla okudum. Babam beni SEÇ otobüslerine bindirdi. Biraz önce Erdem kardeşim fotoğrafımı sordu; Zeynep Hocam burada, hocaların hocası burada, o da o günlerin fotoğrafını merak ediyor. Rahmetli annem beni İstanbul'a gönderdiğinde yurt çıkmamıştı. Hayatıma bakıldığında belki bir film konusu gibi görülebilir; fakat bu, bir kız çocuğunun okuma mücadelesidir. “Kızım,

ben çok çile çektim; sen çile çekme” diyen bir annenin duasının sonucudur. Hiçbir şey bize gümüş tepsiyle sunulmadı. Tırnaklarımızla kazıya kazıya, içini doldura doldura bu yolculuğa başladık. Fakülteyi bitirdiğim gün, kız kardeşim Gazi Eczacılık Fakültesi'ni kazandığı için çalışmam gerekiyordu. Bavulumu, rahmetli annemin beni büyüttüğü o eve bıraktım ve işe başladım. O eve her baktığımda nasıl şartlarda büyüdüğümüzü hatırlıyorum.

Ocak ayındayız. Benim doğduğum yıllarda karasal iklimin sertliği vardı; çarşamba günleri karla şire pekmezini karıştırır, onu yedik, çünkü dondurma yoktu. Şimdi bunu oğluma anlatıyorum. “Oğlum, paramız yoktu; kız lisesine yürüyerek gider gelirdik” diyorum. Bana, “Anne, bizi servise bindiriyorsun; ne güzel, para basarak doğayla baş başa yürüyorsun” diyor. Onun anladığı

tecrü-

be bu. Bu yüzden yaşanmışlığı evlatlarımıza aktarmamız gerekiyor. Hiçbirinin kolay olmadığını bilmeleri gerekiyor. Rahmetli annemin beni bıraktığı o evde yıldızlara bakarak büyüdük. Cumbalı evlerde büyüdük. Kozluca Mahallesi'nde, hemen yanımızda Kozluca Camii vardı. Depremden sonra minarelerin

hepsini yıktık; uzattıkça uzattık. Oysa Antep'in minarelerine baktığınızda şap- kalı, kısa ve tombiştir. Biraz bize benzer; yapılarımız da bize benzer. Şapkalı, kısa minarenin nasıl depreme dayanıklı olduğunu gördüm. Kasteller... Suyun olmadığı yerde ecdat, 12. yüzyılda açık kanal sistemi kurmuş; hâlâ çalışan bir mühendisliğimiz var. Enis Hoca kalksa bizi eleştirir. Rahmetli Atatürk kalksa, "Sen nasıl belediye başkanısın?" der. Şehrin üçte biri gecekondudur. "Ben 1933 yılında kent planlamacısı gönderdim" demiş bir kurucu liderin mirasındayız. Peki biz neredeyiz? Sizlerden öğreneceğimiz çok şey var.

Okuduğum evi anlattıktan sonra hayatımın bir başka evresine geçeyim. Okul bitmesiyle birlikte İŞKUR'a girdim ve çalışmaya başladım. Avrupa Birliği sürecinde kadın hakları için ilk kez Lizbon'a gittiğimde genç bir belediye başkanıyla karşılaştım. Herkes ona, "Bu yaşta bu kadar önemli bir makama nasıl geldin?" diye sordu. "Bu makama gelmek için özel bir şey yapmadım, bana verilen işi en iyi şekilde yaptığım için buradayım" dedi.

Asıl mesele zihinsel dönüşümdür. İki fay hattının keşiştiği İslahiye ve Nurdağ'ından iki belediye başkanımız burada. Dağı taşımak için büyük bir mücadele veriliyor, valinin de kaymakamların da canı çıkıyor. Devlet akıyla yerleşimi ovaya kurmuşuz; fakat yeniden dağa çıkarmakta zorlanıyoruz. Soruyorum: Öldün, çocuğunun öldüğünü gördün, ailenin yarısı yok oldu; yüz yıl sonra aynı

acı yeniden mi yaşansın? "Hikâyem var, hayatım var, geçmişim var" deniliyor. Tamam; ama Rabbim sana akıl da vermiş. Yanlış yaptığını gördüğünde dönme gerekir. İşte biz bunun için buradayız. Bir daha 6 Şubat yaşanmasın buradayız. Gaziantep Büyükşehir Belediyesi olarak buradayız.

Sayın Cumhurbaşkanımızla yola çıktığımızda kara tahtaya yazdığı en temel ilke şuydu: "Oku, oku..." Peki, neyi okuyacağız? Medeniyet kodlarımızı okuyacağız; bilgi ekonomisini okuyacağız. Bilgiyi nasıl ürettiğimizi ve üretilen bilginin bize ne kazandırdığını anlayacağız. Bu "oku" emri, bilginin güç olduğunu, iktidar kurucu bir nitelik taşıdığını kavramaktır. Cumhurbaşkanımızın ortaya koyduğu dörtlü mekanizmada "oku" ve "düşün" öncü teoriyi, bugünün akademik perspektifini temsil eder. Son iki aşama ise bize aittir: uygulama ve neticelendirme. Bu dört halkayı birbiriyle koordine edemediğimizde zincirin en

zayıf yerinden kopuyor, ardından da birbirimizi suçluyoruz. Oysa giden canlar

geri gelmiyor. Bir doktor kolay yetişmiyor. Güzelbey'in halasının oğlu Kartalkaya'da üç çocuğuyla birlikte karbonmonoksit zehirlenmesi sonucu hayatını kaybetti. O anneyi düşünün; o doktoru yetiştirmek için kaç yıl emek verdi? Bir

doktor kolay mı yetişir? Bir mühendis kolay mı yetişir? İnsan kolay mı yetişir?

Gaziantep modeli, ete kemiğe bürünmüş bir modeldir. Herkes bir uçtan çekerse, kavgalı eve kız bile verilmez. Bilimde, ilimde ve hayırda yarışmak zorundayız. Osmanlı bunu başarmıştı. Bir şehrin Osmanlı modeli olduğunu anlamak için -Görmez Hoca'nın da ifade ettiği gibi- havra, kilise ve caminin yan yana durmasına bakmak yeterlidir. Bu, Allah'ın vahdet sıfatının tecellisidir.

erdemli şehrini nasıl inşa edeceğiz? İbn Haldun "Coğrafya kaderdir" demiştir; ben de diyorum ki coğrafya karakterdir.

Gazi Mustafa Kemal Atatürk, bu coğrafyanın çocuklarını tanımlamıştır. Son gönderdiği telgrafta, 1937 yılında, "Yarın 8 Şubat, bizim mutlu günümüz" diyerek başına "Gazi" unvanı koyduğu şehre seslenmiştir. Verdiği mesajlar örnektir. Fakat özellikle bir noktaya işaret eder: En zor zamanlarda Gaziantep ruhu, güvenilecek ruhtur. Çünkü Gaziantep'li çalışkandır, zekidir ve cesurdur.

Bugün Gazze'de ölümler devam ediyor. Hepimiz anneyiz, babayız. Partimizi, dünya görüşümüzü bir kenara bırakalım. Kartalkaya'da yanan çocuk da bizim çocuğumuzdur; Gazze'de ölen çocuk da bizim çocuğumuzdur. Trump'ın yaptığı açıklamaları hangi anne, hangi vicdan, hangi merhamet kaldırabilir? Halep neden buraya gelmek zorunda kaldı? Gece yarısı kimyasal bombalar atıldığında insanlar nereye gidecekti? Bugün Halep Kalesi'ni yeniden imar etmek zorundayız. Sabah güne Şam Büyükelçisi ve rektör hocalarımızla baş-

ladık. Yerelden yerele, sivilden sivile, hocadan hocaya; devlet aklıyla bölgeyi ayağa kaldıracacağız. Bu yolda sizinle birlikte yürüyeceğiz. Yolumuzu aydınlatan kutup yıldızı sizsiniz. Ben her zaman bir öğrenci oldum. Hayatım boyunca

işi ehline vermeye ve adaletli davranmaya gayret ettim. Başkan yardımcılarımızın her biri kendi alanında yetiştiği için bu görevdedir. Erdem kardeşimle bir

dönem birlikte çalıştık. Ben mühendis olarak sonuca odaklanıyorum; o bana estetiği hatırlatıyor. Bu etkileşim kıymetlidir. Birbirimizi dinlememiz gerekir. Zaman zaman süreç uzasa da bu diyalog gereklidir.

Sonuçta şunu görüyorum: Sandıktan çıkabilmek için yaşama dokunmak, zamanı iyi yönetmek gerekir. Bir gün, "Beni ayrıntılarla yordunuz" dedim. "Başkanım, detay önemlidir" cevabını aldım. Siz detaysınız; siz estetiksiniz; siz kalite ve güzelliğiniz. Siz bizsiniz, biz siziz. Birlikte başaracağız.

Kemal Çeber

Gaziantep Valisi

Herkese merhabalar, hepimize hayırlı ve güzel bir gün diliyorum. Saygıdeğer Büyükşehir Belediye Başkanımız, kıymetli rektörlerimiz, değerli oda başkanlarımız ve şehrimize dışarıdan teşrif eden tüm misafirlerimize hoş geldiniz diyor; sizleri Gaziantep'te ağırlamaktan büyük memnuniyet duyduğumu ifade etmek istiyorum.

Dün bizim için oldukça hüzünlü bir gündü. Aslında bugün burada yaptığımız bu sohbetlerin ve çalışmaların amacı da tam olarak bu: Bir daha böyle acılar yaşamamak. Yaşamamamız gereken, hak etmediğimiz acıları tekrar hatırladık. Rabbim bir daha ne İlimize, ne bölgemize ne de ülkemize böyle büyük imtihanlar yaşatmasın. Ancak biliyoruz ki sadece temenni etmek yetmez; doğruyu konuşmak, doğruyu yapmak ve sorumluluk almak zorundayız. İşte bu nedenle bugün burada bir aradayız. Bu anlamlı toplantıyı organize eden Kent Konseyi Başkanımıza, Mimarlar Odamıza ve emeği geçen herkese gönülden teşekkür ediyorum.

Aslında üzerinde konuştuğumuz konu çok karmaşık bir konu değil. Hepimizin bildiği ama bazen ihmal ettiği bir gerçeği yeniden hatırlıyoruz: Akıllı, bilimi ve tekniği doğru kullanırsak pek çok afeti felakete dönüşmeden önleyebiliriz. İnanığımız değerler, dinimiz, büyüklerimizin öğütleri ve bilim insanlarının söyledikleri aslında aynı noktaya işaret ediyor: Doğanın kurallarına saygı duyun, bilimin ve aklın rehberliğinde hareket edin. Eğer doğaya onun izin verdiği

sınırların dışında müdahale edersek, doğa bir gün bize bunun karşılığını afet olarak gösterir. Bu nedenle şehirlerimizi planlarken, yapılaşmayı gerçekleştirenken doğanın bize sunduğu koşulları dikkate almak zorundayız.

Ülkemiz, birçok farklı afet türünün yaşandığı bir coğrafyada bulunuyor.

Seller,

su baskınları, heyelanlar ve özellikle depremler bu gerçeği bize defalarca terdi. Belki depremler en yıkıcı olanları ama aslında afetlerin çoğu su

kaynaklı

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

afetlerdir. Bu nedenle şehirlerimizi planlarken sadece depremi değil, tüm afet risklerini birlikte değerlendirmemiz gerekiyor. Geçmişte yapılan bazı yapıların bugün hâlâ ayakta olduğunu, yeni yapılan bazı yapıların ise ilk afetlerde zarar gördüğünü gördüğümüzde aslında şunu anlıyoruz: Bazen geçmişteki tecrübe ve doğaya uygun mimari anlayış bizlere önemli dersler veriyor.

Şehir planlamasında sadece teknik hesaplar yeterli değildir. Aynı zamanda sosyal dokuyu, kültürü, yaşam alışkanlıklarını da dikkate almak gerekir. Çünkü şehir dediğimiz şey sadece binalardan ibaret değildir; içinde yaşayan insanların hayatını, güvenliğini ve huzurunu doğrudan etkileyen bir bütündür. Bu nedenle mimarlarımızın, mühendislerimizin ve tüm teknik kadrolarımızın sosyal boyutu da göz önünde bulundurarak çalışmalar yapması son derece kıymetlidir.

İki yıl önce bu bölgede yaşadığımız büyük deprem hepimizin hafızasında çok derin izler bıraktı. Binlerce canımızı kaybettik, büyük bir acıyı birlikte yaşadık. Bu acılar bize çok önemli bir sorumluluğu da hatırlattı. Kamu yöneticileri olarak bizler, yerel yönetimlerimiz, mühendislerimiz, mimarlarımız ve vatandaşlarımız; kısacası herkes üzerine düşen görevi yerine getirmek zorunda. Çünkü güvenli şehirler ancak ortak sorumluluk bilinciyle inşa edilir.

Gaziantep'te özellikle son yıllarda planlı ve düzenli yapılaşma konusunda önemli adımlar atıldığını görmek bizleri umutlandırıyor. Şehrimizin gelişen bölgelerinde daha düzenli, planlı ve afet riskleri gözetilerek yapılan çalışmaların olduğunu görmek sevindirici. Ancak bu yeterli değil; bu anlayışı daha da güçlendirmek ve yaygınlaştırmak zorundayız. Riskli yapıların dönüşümü, güvenli yapılaşmanın artırılması ve şehirlerimizin geleceğe daha sağlam hazırlanması için kararlılıkla çalışmaya devam edeceğiz.

Burada en önemli meselelerden biri de sorumluluk bilincidir. Hepimiz görevimizi doğru yaparsak, kurallara uyarsak ve vicdanımızla hareket edersek birçok sorunun önüne geçebiliriz. Mevzuatlar, kurallar ve yönetmelikler zaten yol

gösteriyor. Önemli olan bu kurallara gerçekten uymak ve uygulamak. Çünkü ihmallerin ve hataların bedelini ne yazık ki toplum olarak çok ağır ödüyoruz.

Ben inanıyorum ki; bilimi, akli ve vicdanı rehber edindiğimiz sürece bu güzel şehirde, bu güzel ülkede çok daha güvenli ve sağlam şehirler kurabiliriz. Gelecek nesillere daha güvenli bir yaşam alanı bırakmak hepimizin ortak sorumluluğudur. Bu toplantının da bu anlamda önemli fikirlerin ortaya çıkmasına vesile olacağına inanıyorum.

Bu kıymetli organizasyonu gerçekleştiren Kent Konseyimize, Mimarlar Odamıza, üniversitelere ve katkı sunan tüm paydaşlara tekrar teşekkür ediyor; yapılacak çalışmaların ve ortaya çıkacak sonuçların şehrimiz ve ülkemiz için hayırlı olmasını diliyorum.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

TÜRKİYE'NİN
DEPREM
GERÇEĞİ

**AFET ve MİMARLIK
ARAMA KONFERANSI**

7 Şubat 2025

Afet ve Mimarlık Üzerine Bir Arama Konferansı

Koray Güler

*Doç.Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-Posta: koray.guler@msgsu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6556-3312.*

ÖZET Afetler karşısında geçmiş deneyimlerimizi ve mimarlığın rolünü yeniden düşünerek geleceğin dayanıklı yaşam alanlarını kurgulayabilmek için düzenlenen “Afet ve Mimarlık” Arama Konferansı, farklı paydaşları ortak bir tartışma zemininde buluşturmaktadır. TMMOB Mimarlar Odası hazırladığı raporlar ve düzenlediği toplantılarla Şubat 2023 depremleri sonrası hem bölge genelinde hem de her bir il özelinde yaşanan sorunları anlamının ve yaşanan çöküşün nedenlerini ortaya koyarak yapılan hatalardan ders almanın önemi üzerinde durmuştur. Bu doğrultuda düzenlenen etkinliklerden biri olan Afet ve Mimarlık Arama Konferansı'nda farklı disiplinlerden uzmanlar ve paydaşlar bir araya gelerek “Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları”, “Mimar, Mimarlık ve Hukuk”, “Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm”, “Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras”, “Altyapı ve Çevre”, “Eğitim ve Sağlık”, “Sosyal ve Ekonomik Yapı” ve “Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları” olmak üzere sekiz konu başlıklarında tartışmalar yürütmüştür. Arama Konferansı'nın bulgularının Mimarlar Odası'nın afet politikalarının geliştirilmesinde yol gösterici olması beklentisini aktaran yazar ayrıca bu bildiride; konferansın hazırlık süreci, yöntemi ve içeriği hakkında bilgiler sunmaktadır. **Anahtar Sözcükler:** Afet ve Mimarlık, Yeniden Yapılanma, Mimarlık ve Hukuk, Arama-Kurtarma, Arama Konferansı.

GİRİŞ Değerli katılımcılar, meslektaşlarım; Konuşmama başlamadan önce, önce-likle depremlerde hayatını kaybeden tüm yurttaşlarımızı saygıyla anıyorum, rahmet diliyorum. Tekrar hepimizin başı sağ olsun diyorum.

6 ve 20 Şubat depremlerinin ardından iki yılı geride bıraktık. Çok ağır bir bilançoyla hep beraber yüzleştik. Yaşadığımız kayıplar ülkemizdeki yapı- denetim ve kullanım süreçlerinin sınıfta kaldığını hepimize gösterdi. Mimarlar Odası depremlerin hemen ardından, bölgeye yaptığı inceleme ziyaretlerinin peşine, yaşanan afetlerin çok boyutlu yansımalarını ortaya koyan ayrıntılı iki rapor hazırladı ve kamuoyuyla paylaştı.

Hepimizin mâlumu, Türkiye bir deprem ülkesi. Yakın tarihimizde yaşadığımız Marmara, Van ve Kahramanmaraş depremleri hepimizin hafızasında. Beklenen İstanbul Depremi'nin yaratacağı olası tahribatı düşünmek bile hepimizin tüylerini diken diken ediyor. Bu gerçeklik de düşünülerek Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu depremlerin ikinci yılında, bugün bir arada olduğumuz toplantının içeriğinin nasıl olması gerektiğini, bölgedeki şube ve temsilciliklerin katılımıyla yapılan iki toplantıda tartıştı (TMMOB Mimarlar Odası 2024; TMMOB Mimarlar Odası 2025). Bu tartışmalarda hem bölge genelinde hem de her bir il özelinde yaşanan sorunların neler olduğunu anlamak, yapı- çevremizde yaşanan çöküşün nedenlerini ortaya koymak, hatalardan ders alarak geleceği nasıl kurgulamamız gerektiğine yönelik bir Arama Konferansı ve Sempozyum düzenlenmesi kararlaştırıldı.

Arama Konferansı ile meslektaşlarımızın ve diğer uzmanlıklardan katkı koya- cak tüm değerli katılımcıların ortak aklıyla sorunları tanımlayıp, bu sorunların nasıl üstesinden gelebiliriz? sorusuna yanıt aramakta.

Buradan çıkacak sonuçlarla Mimarlar Odası, depremlerin hemen ertesinde hazırladığı birinci ve ikinci raporlarının ardından üçüncü raporunu hazırlama- yı ve afet politikalarını belirlemeyi hedeflemekte (TMMOB Mimarlar Odası 2023a, TMMOB Mimarlar Odası 2023b). Ben öncelikle Merkez Yönetim Ku- rulunun Arama Konferansını yönetmek üzere şahsıma güveni için teşekkür ediyorum. Bunun yanı sıra etkinliğin gerçekleştirilmesini sağlayan Gaziantep Kent Konseyi'ne, Mimarlar Odası Gaziantep Şubesi'ne ve diğer bölge şube- lerine de ayrıca teşekkürlerimi sunuyorum.

ARAMA KONFERANSI: YÖNTEM ve İÇERİK Arama Konferansı'nın içeriğine girmeden önce, izleyeceğimiz yöntemi ve akı- şı kısaca açıklamakta, hatırlatmakta fayda var. Bugün iki oturumda belirlenen sekiz farklı konu başlığını sorgulamayı hedefliyoruz.

Şimdi başlayacağımız ilk oturumda afet sonrası teknik uzmanların görev ve sorumlulukları, mimar, mimarlık ve hukuk konusu, kentsel yenileme-dönü- şüm, afet riskli alan, rezerv alan, deprem sonrası yeniden yapılanma ve kül- türel miras konularını tartışıyor olacağız.

Ardından ikinci oturumda altyapı-çevre, eğitim-sağlık, sosyal-ekonomik yapı ve son olarak kent konseylerinin ve sivil toplum kuruluşlarının afet çalışmalarını irdedeleyeceğiz.

Bu konu başlıklara ayrılan sekiz salonda tüm katılımcılara, temalara yönelik hazırlanan sorular yöneltilecek ve tartışma genişletilecektir. Masadaki tüm katılımcıların her bir soruya yönelik yanıtlar vermesini, tartışmayı genişletmesini beklemekteyiz. Soruların hazırlanmasında da özellikle Merkez Yönetim Kurulunun bölge şubeleriyle yaptıkları toplantıların notlarından yola çıktık.

Ay-

rica oturumlarda görevli raportör arkadaşlarımızın akademik katkıları oldu ve bunların bir derlemesi tüm katılımcılara yöneltilecek (Şekil 1-8). Ardından

tüm

masalardan bir yürütücü seçmesini beklemekteyiz ve gerçekleştirilecek tartışmaların tamamlanmasının ardından, yine burada buluşacağız ve kürsüden yürütücülerin kısa bir özetini dinleyeceğiz. Yaklaşık yarım saatlik bir süremiz var bu özet değerlendirme bölümü için, dolayısıyla böyle bir akışımız olacak.

Sorulardan kısa örnekler vermek iyi olabilir, konunun hangi bağlamlarda ele alındığını anlamak için. Özellikle birinci çalışma grubunda, afet sonrası teknik

uzmanların görev ve sorumluluklarına yönelik hazırlanan sorularda:

Afetlerde

arama kurtarma çalışmalarında yapı bilgisi uzmanlığı olan mimarların rolü ne olabilir? Çünkü bu konuda hakikaten mimarların diğer mesleklere göre çok daha önde olduğunu, yapının mimarisini, planimetresini tanıdığı için arama kurtarma faaliyetlerine de katkı koyabileceği çokça gündeme getirildi, bunları tartışmayı düşünüyoruz. Ardından “belki bu konuda arama kurtarma ekipleri ile işbirliği içinde çalışmayı sağlamak üzere bir kılavuz oluşturulabilir mi?” gibi

değerlendirmelerimiz olacak.

Bir diğer konu ve başlık da hasar tespiti konusu. “Özellikle hasar tespit çalışmalarında, meslektaşlarımızın yaşadıkları zorluklar nelerdi? Bunları nasıl iyileştirebiliriz ya da hasar tespiti için kullanılan mevcut yöntemler yeterli miydi? Uzmanların bilgi düzeyi yeterli miydi? Neler yapılabilir? Kullanılan

öçeklendiril-

me yeterli miydi?” gibi sorularımız var, bunları ele almayı planlıyoruz.

Acil geçici barınma ile ilgili sorularımız var. Bu konuda nasıl bir sınav verilmiş-

tir? Planlamada yaşanan sorunlar nasıl aşılabılır? Mimarlar bu konuda nasıl roller üstlenebilir? Buna yönelik sorularımız var. Ele alacağımız bir diğer konu

da güçlendirme olacak. Biliyorsunuz güçlendirme, disiplinler arası çalışma gerektiren bir alan. Mimarların ve diğer disiplinlerin görev ve sorumlulukları nerede başlıyor? Nasıl bir yol izlenmeli? Özellikle güçlendirme konusunda bir mevzuat eksikliği olduğu da dillendiriliyor; bu sorunların aşılması için neler

yapılabilir? Yeni yapı üretme konusunda düzenlemelerimiz var ama güçlendirme konusunda ayrıntılı bir mevzuatımız maalesef yok. Bu konuları tartışmayı hedefliyoruz.

nuşmayı hedefledik. Dolayısıyla bu konuda örneğin proje müelliflerinin, fenni mesuliyeti üstlenen meslektaşlarımızın, yapı denetimde çalışanların, şantiye şefi mimarların yaşadıkları sorunlar nelerdi? Kısıtlılıklar nelerdi? Bu sorunların nasıl üstesinden gelinebilir? gibi konuları tartışmayı hedefliyoruz. Mevcut yapı üretim, denetim ve kullanım aşamalarında kamu denetimi yeterli düzeyde miydi? Bu süreçlerin kamu yararına yürütülmesi için neler yapılabilir?

Bir diğer konu; hukuki süreçler, davalar, bilirkişilikler. Bu noktada mimarlara yüklenen sorumluluklar yeterince açık tanımlanmış durumda mıdır? Mesleki uygulama sorumluluğu nasıl değerlendirilmelidir? Bilirkişi raporlarında nasıl bir yol izlenmelidir? Bu konuda bir kılavuz oluşturulabilir mi? Buna yönelik değerlendirmeler nelerdir?

Kent planlarında teknik uzmanlar kararlar alıyor, planlar üretiyor ama bu planların uygulanması aşamasında belediyelerin, belediye meclisleri kanalıyla birtakım değişiklikler yaptığını görmekteyiz. Bu denli hayati sonuçları olan planlama kararlarının siyaset tarafından şekillendirilmesinin alternatifi mümkün müdür?

İmar ve Yapı Denetim Mevzuatı'ndaki yetersizlikler yaşadığımız ağır bilançonun ya da çöküşün bir parçası. Sorunların çözümü için neler yapılabilir? Örneğin yapı kullanım izin belgesi / iskan konusu; biliyorsunuz yapılar projelendiriliyor, uygulanıyor, eğer uygulama projeye uygunsa, güvenlik standartlarını karşılıyorsa yapı kullanma izni veriliyor ancak bu izin süresiz. Acaba yapı kullanma izni için bir süre sınırı getirilmeli mi? Ya da yapıların bir kimlikleri olmalı mı?.. Yani nasıl bizler araçlarımızı trafiğe uygun mudur? anlamak üzere belirli aralıklarla muayeneye yolluyoruz, yapılar için de periyodik denetlemeler yapılabilir mi, bu faydalı olur mu? sorusu bir diğer tartışacağımız konu. Bir diğer önemli konu mesleki denetim konusu. Mesleki uygulamalarda kamu yararını, meslek haklarını ve etiğini korumak, eser sahibi mimarın müelliflik haklarını gözetmek, haksız rekabeti önlemek, mesleki sorumlulukları tanımlamak ve mesleki değerlendirmeye esas sicilleri tutmak" amaçları ile yapılan mesleki denetimin güçlendirilmesi için neler yapılabilir? İkinci grubumuzun da ele alacağı konular özetle bu şekilde.

Üçüncü çalışma grubuna yönelik kentsel yenileme-dönüşüm konusunu ele almayı düşündük, çok ciddi sorunlar yaşandığını biliyoruz. Tabii kentsel yenileme-dönüşüm konusunun çok boyutu var; planlama, tasarım, çevre ve ekoloji, hukuk ve organizasyon, ulaşım, finans, iletişim, katılım ve uzlaşma boyutları. Tüm bu boyutlarda neler aksıyor ve iyileştirilmesi gerekir, bunların yanıtlanmasını bekleyeceğiz. Bu noktada merkezi hükümete, yerel yönetimlere, STK'lara, yurtaşlara ve biz meslek insanlarına neler düşüyor?, bunları ele alacağız. Dönüşüm projelerinde güçlendirme çalışmalarının ağırlığı teşvik edilebilir mi ya da edilmeli mi? Bunları sorgulayacağız.

Bir diğer konu afet riskli alan ya da rezerv alan konusu. 6306 Sayılı Yasa'nın bu konudaki uygulamalarını daha çok biz bu depremler sonrasında gördük. Mülkiyet, vb. konularda bu uygulamalarla itirazlar olduğunu görüyoruz. Üçün-

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

cü çalışma grubunda bir de yeniden yapılanma konusu var. Uygulanan yöntemler nasıl değerlendirilmeli? Sorunlu gördüğümüz alanlarda iyileştirmeler nasıl sağlanabilir? Yine kent kimliklerinin ve toplumsal belleğin sürdürülmesine yönelik neler yapılabilir? Bu konu çok eleştirilen konulardan biri; yeniden yapılanmada hızlı hareket edebilmek adına, bu konunun bazen gözden kaçırıldığı yönünde eleştiriler var ya da tip projelerin uygulanması gibi pratiklerin olduğunu görüyoruz. Bu noktada meslektaşlarımız ya da Mimarlar Odası neler yapabilir? Bunları ele alacağız.

Dördüncü çalışma grubunda deprem sonrası kültürel miras ve yeniden yapılanma konusu ele alınacak. Sit alanlarının afet riski karşısındaki durumunu tartışmayı hedefliyoruz. Ülkemizdeki tüm kentsel sit alanları için kronik bir sorunun adeta: Bakımsızlık nedeniyle köhneme. Kentsel sit alanlarında çok sayıda

sivil mimarlık örneği depremlere bakımsızlık nedeniyle hazırlıksız yakalandı, daha kırılğan yakalandı. Bunun aşılabilmesi için neler yapılabilir? Ya da örneğin deprem sonrasında özellikle Antakya merkezli çok sayıda tartışma gördük; "Sit alanlarındaki yeniden yapılanmanın nasıl olması gerektiği"ne yönelik. Burada katılım süreci ne kadar işletilebildi ya da katılımdan biz ne anlıyoruz, bunlar nasıl iyileştirilebilir? Öte yandan bu alanlarda yaşam kültürünün ve toplumsal hafızanın korunması ne kadar öncelenebiliyor? Bunları ele almayı düşünüyoruz.

Restorasyon güçlendirme konusu çok önemli bir konu. Mimarlar, teknik uzmanlarımız bu konuda yeterli donanımına sahip mi? Yeterli koruma uzmanı mimarımız var mı? Hasar tespit süreçlerinde kültür varlıklarına özel bir

değer-

lendirme olmadığını gördük. Depremler sonrasında bu konuda özel bir veri toplama ve analiz süreci nasıl geliştirilebilir? Restorasyon projelerinde yerel mimarlar, yerel iş gücü nasıl kullanılabilir?

Bir diğer konu "yeniden yapım-rekonstrüksiyon". Ancak deprem gibi olağanüstü koşullarda bir koruma müdahalesi olarak kabul edilebilecek rekonstrüksiyonlarda yaşanan mesleki ve teknik sorunlar nelerdir? Yeniden yapımlar için yeterli uzmanımız, ustamız, işçimiz, malzememiz ya da bilgi birikimimiz bulunuyor mu? Geleneksel yapılar konusunda deneyimli beşeri sermayemiz var mı? Geliştirilmesi için neler yapılabilir?

Koruma- restorasyon projelerinde statik ve zemin sorunları nasıl ele

alınmalı-

dir? Geçmişin aynen tekrar edilmesi, kültür varlıklarının afetlere dirençli hale getirilmesi için yeterli midir? Kültür varlıklarının iyileştirilmesinde, güçlendirilmesinde nelere dikkat edilmelidir? Bunları sorgulamayı hedefledik.

Bir diğer sorgulamamız; kamu ve vakıf mülkiyeti dışında kalan özel mülkiyetteki kültür varlıklarının yeniden yapılmasında sağlanan desteklerin yeterli olup olmadığı? konusunda oldu.

Kültürel mirasa ilişkin ulusal envanterimizin ve arşivimizin yetersizliği ele aldığımız konulardan biri olacak. Fark edildi ki aslında kültürel mirasımızın çok büyük bölümü kaydedilmemiş durumda; kültür varlıklarının tespit ve tescil iş-

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

lemi tamamlanmamış durumda. Deprem Bölgesi'ndeki 11 ilde özellikle kırsal bölgelerde, biz neyi kaybettiğimizi dahi anlayamadık. Dolayısıyla bu noktada neler yapılabilir, hızlı bir yol alınabilir mi?

Kentsel sitlerde doku bütünlüğünün korunması için, sadece korunması

gerekli

kültür varlığı olarak tescilli yapılar değil, dokuya katkı veren kültür

varlıklarının da bütüncül olarak korunması gerekiyor. Bu noktada örneğin, tescilli

olmayan

yapılara herhangi bir kamu desteği, teşviki ya da ödemesi söz konusu

olamaz. Bu konular nasıl ele alınmalıdır? Bunları sorgulayacağız.

Öğleden sonraki ikinci oturumda beşinci çalışma grubunda altyapı ve çevre konuları sorgulanacak. Depremlerde atık su altyapısından, enerji ve iletişim altyapısına kadar, pek çok noktada sorunlar yaşandı, bunlar nasıl iyileştirilebilir tartışacağız. Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) süreçleri çok hızlı yapılarak kararlar alınmasının sakıncalar yarattığını gördük. Bu sistemin nasıl işletilmesi gerekir, sorgulamayı hedefliyoruz. Moloz ayrıştırma ve döküm sahalarının belirlenmesi süreçlerindeki karar mekanizmalarında bir takım sorunlar yaşamıştık. Kriz anlarında tarım ve gıda güvenliği konusunun ne kadar

hayati olduğunu bir kez daha deneyimledik. Kırsal bölgeler, özellikle çiftçilerimiz afet sonrası üretim yapmaya devam edebildiler mi ya da afet sonrası inşa

edilen köy evlerinde tarım ve hayvancılığa uygun bir mimari biçimlenme söz konusu oldu mu? Bunları irdelemeyi istiyoruz.

Bir diğer çalışma grubumuz eğitim ve sağlık konusunu ele alacak. Burada da eğitim ve sağlık altyapısı, -hepimiz gördük, okuduk, bizzat yaşadık- çok iyi sınav vermedi. Eğitim ve sağlık hizmetlerinin aksamadan işlemesi gerekiyor herhangi bir afet anında. Bunun için hem mimari açıdan, hem statik açıdan neler yapılabilir, mevcut yönetmeliklere ilave düzenlemelere ihtiyaç var mı?

Yaşadığımız afetlerin psikolojik boyutu, halk sağlığı boyutu oluyor; bunlar nasıl bir yol izlenmeli ele almayı hedefliyoruz.

Bir diğer çalışma grubumuz ise sosyal ve ekonomik yapı üzerine olacak.

Göç

süreçleri ve kültürel dokunun sürekliliği konusunu değerlendirmeyi istedik. Nüfus hareketliliğinin kentlerin demografik yapısına etkilerini anlamaya çalışacağız. Ticaret ve sanayi, yerel ekonominin canlandırılması için sağlanan teşvikler ne ölçüde yeterli oldu yerel ekonomilerin afetler karşısında sürdürülebilirliği için planlama ölçeğinde, mimarlık ölçeğinde neler yapılabilir? Afet sonrası işgücünün ve çalışanların durumunu sorgulayacağız. Toplumsal trav-

mayı atlatabilmek için hem afet öncesinde hem de sonrasında nasıl önlemler alabiliriz; neyi yanlış yaptık, hangi konuları iyileştirmeliyiz tartışmayı planladık.

İkinci oturumumuzdaki son çalışma grubumuz, kent konseylerinin ve sivil toplum kuruluşlarının afet çalışmaları üzerine olacak. Bugün bu etkinliğe de ev sahipliği yapan bir Kent Konseyi biliyorsunuz. Afet sonrasında toplumsal dayanışma; refleksleri yüksek olan bir ülkeyiz ama öncesinde de kentlerle, ki

sürece nasıl daha fazla katkı verebileceği üzerinde durmak istedik. Kent konseylerine kuşkusuz çok iş düşüyor; hangi faaliyetler gerçekleştirilebilir özellikle afet öncesi ve sonrasında ya da afet sonrasında kriz anlarında yardım ve kaynakların etkin dağılımı için yerel işbirlikleri geliştirilebilir mi? Sivil toplumun ve kent konseylerinin risk azaltma ve yeniden yapılanma süreçlerine katkısı nasıl artırılabilir gibi konuları ele almak arzusundayız. **SON SÖZ** Afet ve Mimarlık Arama Konferansı, afetlerin yalnızca teknik bir sorun değil; toplumsal, kültürel, hukuksal ve mekânsal boyutlarıyla ele alınması gereken çok katmanlı bir süreç olduğunu bir kez daha ortaya koymuştur. Konferans süresince ortaya çıkan değerlendirmeler ve öneriler, mimarlığın toplum ve kamu yararı eksenindeki sorumluluğunu hatırlatırken, afetlere karşı direnç- li ve adil yaşam çevrelerinin oluşturulması için disiplinler arası ve katılımcı süreçlerle ulaşılabilecek bir ortak aklın zorunluluğunu gün yüzüne çıkarmıştır. Bu birikimin, Mimarlar Odası'nın afet politikalarına yön vermesinin yanı sıra, yaşam alanlarımızın afetlere hazırlanmasına yönelik yapılacak diğer çalışmalar da referans oluşturması dileğiyle.

Kaynaklar

- TMMOB Mimarlar Odası. (2023a). 6 Şubat 2023 Depremleri Tespit ve Değerlendirme Raporu. 23 Şubat 2023. http://www.mo.org.tr/_docs/MO06022023DEPREM-TESPIT.pdf
- TMMOB Mimarlar Odası (2023b). 6 Şubat 2023 Depremleri Raporu – 2 Tespitler, Değerlendirmeler, Öneriler. 2 Mayıs 2023. http://www.mo.org.tr/_docs/MODEPREM-RAPOR2.pdf
- TMMOB Mimarlar Odası. (2024). 49. Dönem 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Çalışmaları 1 No.lu Toplantı Tutanağı, 24 Eylül 2024.
- TMMOB Mimarlar Odası. (2025). 49. Dönem 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri Çalışmaları 2 No.lu Toplantı Tutanağı, 23 Ocak 2025.

EKLER: Afet ve Mimarlık Arama Konferansı Çalışma Grupları Soruları

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

I. ÇALIŞMA GRUBU

AFET SONRAŞI TEKNİK UZMANLARIN GÖREV ve SORUMLULUKLARI

ARAMA-KURTARMA:

- 1- Afetlerde arama-kurtarma çalışmalarında mimarların rolü ne olabilir?
- 2- Yapı bilgisi uzmanlığı olan mesleklerin arama-kurtarma çalışmalarında etkin rol alabilmesi için Mimarlar Odası ve diğer kurumlar nezdinde neler yapılabilir?
- 3- Arama-kurtarma ekipleriyle koordinasyon içinde çalışacak teknik uzmanlar ve mimarlar, enkaz alanında yapısal güvenliği nasıl değerlendirmelidir? Mimarların arama-kurtarma ekipleriyle işbirliği içinde çalışmasını sağlamak için yönlendirici bir kılavuz geliştirilebilir mi?
- 4- Afet sonrası acil müdahale süreçlerinde bina tipolojisine göre farklı arama-kurtarma stratejileri belirlenebilir mi?

HASAR TESPİTİ:

- 1- Hasar tespit çalışmalarında mimarların yaşadıkları zorluklar nelerdir?
- 2- Deprem öncesinde verilen eğitimlerin yeterliliği ne düzeydedir? Nicelik açısından uzman sayısı ve nitelik açısından meslek mensuplarının bilgi birikimi yeterli midir?
- 3- Hasar tespit süreçlerinde kullanılan ölçeklendirme (az hasarlı, orta hasarlı, ağır hasarlı) değerlendirme için yeterli midir? Alternatif bir sınıflandırma sistemi önerilebilir mi?
- 4- Hasar tespitinde kullanılan mevcut yöntemler nasıl iyileştirilebilir? Dijital teknolojilerin uzmanlar tarafından kullanımı bir iyileştirme sağlayabilir mi?

ACİL- GEÇİCİ BARINMA:

- 1- Deprem öncesinde geçici barınma alanlarına yönelik mimari planlama, nasıl bir sınav vermiştir?
- 2- Geçici barınma alanlarının planlanmasında ve kurulmasında yaşanan sorunlar nasıl aşılabılır?
- 3- Geçici barınma alanlarının tasarımı, yer seçimi ve kurulmasında mimarlar nasıl bir rol üstlenmelidir?
- 4- Afet sonrasında enkaz kaldırma, geçici barınma gibi konularda alınan hızlı kararlar, uzun vadede kentlerin yeniden yapılanmasında nasıl bir etki yapmaktadır? Mimari planlamada bu sürecin daha bilinçli yönetilmesi için neler yapılabilir?

GÜÇLENDİRME:

- 1- Disiplinler arası çalışma gerektiren güçlendirme konusunda mimarların ve diğer disiplinlerin görev ve sorumlulukları nelerdir?
- 2- Deprem öncesinde mevcut yapı stokunun güçlendirilmesi için nasıl bir yol izlenmelidir? Güçlendirme yapılabilmesi için bir kılavuz geliştirilebilir mi? Uygulamadaki sorunlar nelerdir? Bu sorunlar nasıl aşılabılır?
- 3- Deprem sonrasında hasar almış yapı stokunun güçlendirilmesinde yaşanan sorunlar nelerdir? Bu sorunlar nasıl aşılabılır?
- 4- Deprem sonrasında hasar almış yapı stokunun güçlendirilmesi sürecinde proje müellifinin telif hakkı sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Güçlendirme projelerinde, proje müellifinin telif hakkı nasıl değerlendirilmelidir? Bu konudaki yasal düzenlemeler yeterince açık mıdır?

Şekil 1. “Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları” Çalışma Grubu Soruları.

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

II. ÇALIŞMA GRUBU

MİMAR, MİMARLIK ve HUKUK

MESLEKİ HAK, YETKİ VE SORUMLULUKLAR:

- 1- Yapı üretim, denetim ve kullanım aşamalarında mimarların mesleki hak, yetki ve sorumlulukları net olarak tanımlanmış mıdır? Mimarlar hakları, yetkileri ve sorumlulukları konusunda yeterince bilgilidir mi? Meslektaşlarımızın farkındalığının artırılması için neler yapılabilir?
- 2- Depremler sonucu yapıların çökmesi veya yıkılması nedeniyle meydana gelen ölüm ve yaralanmalarda; yapı üretim ve denetim sürecinde rol alan mimarların yetki ve sorumlulukları nasıl değerlendirilmelidir? Bu yetki ve sorumluluklar, yasal düzenlemelerde yeterince tanımlanmış mıdır?
- 3- Kamu kurumlarında çalışanlar, proje müellifleri, fenni mesuliyeti üstlenenler (teknik uygulama sorumluları), yapı denetimde çalışanlar (ortaklar, denetçiler, yardımcı kontrol elemanları), şantiye şefi mimarlar: Yukarıdaki sorumlulukları üstlenen mimarların mesleki faaliyetleri sırasında yetki ve haklarının kullanılmasına yönelik yaşadıkları kısıtlılıklar ve sorunlar nelerdir? Bu sorunlar nasıl aşılabilir?

DAVALAR, BİLİRKİŞİLİKLER:

- 1-Hukuki süreçlerde hangi konularda sorunlar yaşanmaktadır? Soruşturmalarda mimarlara yüklenen sorumluluklar nasıl tanımlanmaktadır? Hukuki destek mekanizmaları nasıl geliştirilebilir?
- 2-Depremler sonucu proje müellifi mimarın yetki ve sorumlulukları çerçevesinde yürütülen soruşturmalar kapsamında, proje müellifi mimarın "Mesleki Uygulama Sorumluluğu" nasıl değerlendirilmelidir? Mesleki uygulama alanında proje müellifi mimarlar bu sorumluluklarını yerine getirmekte midir veya bu sorumluluklarıyla ilgili bilgilidir mi?
- 3-Deprem sonrası yürütülen hukuki soruşturmalarda bilirkişilik süreçlerinde ne tür sorunlar gözlenmektedir? Bilirkişi raporlarında görev alan mimarlar nasıl bir yol izlemelidir?

İMAR ve YAPI DENETİM MEVZUATI:

- 1- Mevcut yapı üretim, denetim ve kullanım mevzuatının deprem güvenliği açısından yeterli olmadığı anlaşılmıştır. Bu konuda yaşanan sorunlar nelerdir? Sorunların çözümü için mimarlar nasıl katkı sağlayabilir?
- 2- İskan sonrası yapıların mimari vd. açılardan denetlenmemesi bir sorun mudur? Bina kimlik belgesi uygulaması ile eşgüdümlü olarak iskanın 5 yıl gibi süreler verilerek yapı güvenliğinin periyodik olarak denetlenmesi bir çözüm olabilir mi? Kamunun sorumluluk üstlenmesi gereken söz konusu periyodik denetimler için mimarlar ve Mimarlar Odası nasıl bir rol üstlenebilir?
- 3- İmar ve yapı denetim mevzuatında yapı üretim ve denetim sürecine yönelik son yıllarda yapılan değişikliklerin deprem bölgesindeki etkileri nelerdir? (İmar planlarının hazırlanması, tasarım ve mimari proje üretimi, uygulama ve inşaat, denetim ve yapı kullanma izni)
- 4- İmar mevzuatında 2012 yılında getirilen değişikliklerle Mimarlar Odası, İnşaat Mühendisleri Odası, Elektrik Mühendisleri Odası, Makine Mühendisleri Odasıyla yürütülen "Ortak - Mesleki Denetim Uygulaması"nın işlevsizleştirilmesinin; planlama ve mimarlık hizmetleri ile yapı üretim ve denetim sürecine etkileri nelerdir? Mesleki denetim uygulamasının yaygınlaştırılması için neler yapılabilir?

YAPILI ÇEVREDE DEPREMİN BİLANÇOSU:

- 1- Depremlerde yapı çevre yıkıma ve hasara neden olan sorunlara dair somut veriler ortaya konulabilmiş midir?
- 2- Deprem öncesinde üretilmiş yapı çevre ile ilgili (planlama kararları, inşaat ve yapı teknikleri, işçilik, malzeme kullanımı ve kalitesi gibi) konularda gözlenen sorunlar nelerdir? Bu sorunlardan gerekli dersler alınabilmiş midir? Deprem sonrası yeniden yapılanmada bu konularda hangi adımlar atılmalıdır?

Şekil 2. "Mimar, Mimarlık ve Hukuk" Çalışma Grubu Soruları.

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

III. ÇALIŞMA GRUBU

REZERV ALAN, AFET RİSKLİ ALAN ve YERİNDE KENTSEL DÖNÜŞÜM

KENTSEL YENİLEME/DÖNÜŞÜM:

- 1- Kentlerin afetlere dirençli hale getirilmesi için uygulanan Kentsel Yenileme/ Dönüşüm uygulamalarında yaşanan sorunlar nelerdir?
- 2- Kentsel yenileme/ dönüşüm süreçlerini; Planlama, Tasarım, Çevre ve Ekoloji, Hukuk ve Organizasyon, Ulaşım ve Altyapı, Sosyo-Ekonomik, Finans, İletişim, Katılım ve Uzlaşma gibi tüm boyutlarıyla bütüncül ele aldığımızda ak-sayan yönler nelerdir? Sorunların aşılması için neler yapılabilir?
- 3- Kentsel yenileme ve dönüşüm süreçlerinde merkezi hükümet, yerel yönetimler, STK'lar ve yurttaşların katkısı nasıl alınabilir?
- 4- Kentsel yenileme/ dönüşüm projelerinde güçlendirme çalışmalarının daha fazla teşvik edilmesi için neler yapılabilir?

AFET RİSKLİ ALAN, REZERV ALAN:

- 1- Afet riski altındaki alanların dönüştürülmesi hakkındaki kanunla tanımlanan rezerv alan ve riskli alan kavramlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? "Rezerv alan", "afet riskli alan" kavramlarının yasal tanımları ile uygulama pratiği arasındaki ilişkiyi nasıl değerlendiriyorsunuz? Bu kapsamda gerçekleştirilen uygulamaların kentlerin afetlere dirençli hale getirilmesindeki rolünü nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Rezerv alan ilan edilen bölgelerde yeni yapılaşma kararları nasıl planlanmalı ve hangi kriterler göz önünde bulundurulmalıdır? Riskli alan ve rezerv alan uygulamalarında şeffaflık nasıl artırılabilir?

YENİDEN YAPILANMA:

- 1- Deprem sonrası kentlerin yeniden canlandırılmasında uygulanan yöntemleri nasıl değerlendiriyorsunuz? Sorunlu gördüğünüz alanların iyileştirilmesine yönelik neler yapılabilir?
- 2- Kent kimliklerinin ve toplumsal belleğin sürdürülmesi için neler yapılmalıdır?
- 3- Yeniden yapılanma sürecinde hızlı yapılaşmanın kent estetiği ve yaşam kalitesi üzerindeki olumsuz etkileri nasıl önlenebilir? Tip projelerin kentlere uyarlanması sonucu elde edilecek yapıli çevre yaşam kültürünü nasıl etkileyecektir?

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

IV. ÇALIŞMA GRUBU

DEPREM SONRASI YENİDEN YAPILANMA ve KÜLTÜREL MİRAS

SİT ALANLARI:

- 1- Ülkemizde sit alanlarının afet riski karşısındaki durumunu nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Kentsel sitlerde genellikle özel mülkiyette olan çok sayıda sivil mimarlık örneğinin uzun yıllar bakımsız kalmaları ya da uygunsuz ekler almaları afetlerdeki kayıpları artırmıştır. Bu durumun çözümü için neler yapılabilir? Mimarlar ve Mimarlar Odası ne tür katkılar sağlayabilir?
- 3- Sit alanlarının yeniden canlandırılmasında katılım süreci işletilmekte midir? Bu alanların geleceğine yönelik karar alma mekanizmaları nasıl şekillendirilmelidir? Yaşam kültürünün ve toplumsal hafızanın korunmasına/sürdürülmesine öncelik verilmekte midir?
- 4- 6-20 Şubat depremlerinin ardından yapılan koruma amaçlı imar planı revizyonlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

RESTORASYON/GÜÇLENDİRME:

- 1- Kültür varlıklarının restorasyonunda güçlendirme için yapılabilecek müdahaleler konusunda mimarlar yeterli donanıma sahip midir?
- 2- Deprem öncesi ve sonrasında sahada çalışan Koruma uzmanı mimar sayısı yeterli düzeyde midir?
- 3- Afet sonrası tescilli yapıların hasar durumunu belirlemek için nasıl bir veri toplama ve analiz süreci izlenmelidir?
- 4- Restorasyon projelerinde yerel iş gücünün kullanılması için nasıl bir yol izlenmelidir?

YENİDEN YAPIM:

- 1- Depremde yıkılan kültür varlıklarının yeniden yapımında gözlenen mesleki ve teknik sorunlar nelerdir?
- 2- Geleneksel yapılar konusunda deneyimli yeterli uzman, usta, işçi, malzeme ve bilgi birikimi bulunmakta mıdır?
- 3- Restorasyon projelerinin üretiminde statik ve zemin sorunları nasıl ele alınmaktadır? Proje üretim ve uygulama süreçlerinde geçmişin aynen tekrar edilmesi yapıları afetlere dirençli hale getirmek için yeterli midir?
- 4- Tarihi kentlerdeki doku bütünlüğünün korunması için yapılan çalışmalar hangi aşamadır?
- 5- Kamu ve vakıf mülkiyetinin dışındaki özel mülkiyetteki kültür varlıklarının yeniden yapımında sağlanan destekler yeterli midir?

ENVANTER/ARŞİV:

- 1- Ulusal envanterimizin ve tespit, tescil çalışmalarının henüz tamamlanmamış olması ülkemizin kültür mirası için ne tür riskler barındırmaktadır?
- 2- Kültür varlıklarının restorasyonu için Koruma Kurulu süreçlerinde ne tür sorunlar gözlenmektedir?
- 3- Restorasyon süreçlerinde deneyim paylaşımını artırmak için meslektaşların erişimine açık bir arşiv sistemi kurulabilir mi?

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

7 Şubat
2025
TÜRKİYE
DEPREM
GERÇEĞİ

V. ÇALIŞMA GRUBU

ALTYAPI ve ÇEVRE

SU-ATIK SU ALTYAPISI:

- 1- Kentlerin su- atık su altyapısı afetlerde nasıl bir sınav vermiştir? Bu konuda yaşanan sorunlar nelerdir?
- 2- Afet sonrası bölgelerde içme suyu temini ve atık su altyapısının onarılması veya yeniden kurulması sürecinde teknik uzmanların temel sorumlulukları nelerdir? Su ve atık su altyapısının afetlere karşı daha dayanıklı hale getirilmesi için hangi teknik önlemler alınabilir?

ENERJİ / İLETİŞİM:

- 1- Afet sonrasında enerji ve iletişim altyapısı nasıl bir sınav vermiştir? Yaşanan sorunların çözümü için neler yapılmalıdır?
- 2- Afet sonrası enerji arzında yaşanan en büyük problemler nelerdir ve bu sorunların azaltılması için nasıl bir planlama yapılmalıdır?

ÇED (ÇEVRESEL ETKİ DEĞERLENDİRME):

- 1- Afet sonrası tarım, orman alanları ve doğal sit alanlarında çevresel etki değerlendirmesi yapılmış mıdır?
- 2- Hızlı karar alınması gereken afetin hemen sonrasında ÇED sistemi nasıl işletilebilir?

MOLOZ AYRIŞTIRMA/ DÖKÜM:

- 1- Molozların ayrıştırılması sürecinde ne tür sorunlar yaşanmıştır? Moloz döküm alanları doğru planlanmış mıdır? Afetlere hazırlık için bu konuda hangi çalışmalar yürütülebilir?
- 2- Afet sonrası ortaya çıkan moloz ve enkazın çevresel etkilerini minimize edecek şekilde toplanması, taşınması ve bertarafında (veya geri dönüştürülmesinde) teknik uzmanların sorumlulukları nelerdir? Bu süreçte varsa hangi yönetmelikler ve standartlar dikkate alınmalıdır?

TARIM ve GIDA GÜVENLİĞİ:

- 1- Tarımsal üretimin korunması ve ulusal gıda güvenliğinin sağlanması için neler yapılmalıdır? Yaşanan afetten hangi dersler alınmalıdır?
- 2- Küçük çiftçilerin afet sonrası üretim yapmaya devam edebilmesi için nasıl bir destek mekanizması geliştirilmelidir?
- 3- Afet sonrası inşa edilen köy evlerinin tasarımında tarım ve hayvancılık ne kadar gözetilmektedir? İnşa edilen meskenler kırsal dokuyla uyumlu mudur?

Şekil 5. "Altyapı ve Çevre" Çalışma Grubu Soruları.

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

VI. ÇALIŞMA GRUBU

EĞİTİM ve SAĞLIK

EĞİTİM ve SAĞLIK YAPILARI:

- 1- Depremde eğitim ve sağlık altyapısı nasıl bir sınav vermiştir? Hasar gören eğitim ve sağlık yapılarının yeniden yapılandırılmasında öncelikler ne olmalıdır?
- 2- Afetlerde hayati öneme sahip eğitim ve sağlık yapılarının depreme hazırlanması için neler yapılmalıdır?
- 3- Afet sonrası eğitim kurumlarının en kısa sürede eğitime devam edebilmesi için nasıl bir yapılandırma modeli oluşturulmalıdır?
- 4- Afet sonrası eğitim ve sağlık yapılarının hızla tekrar kullanılabilir hale getirilmesi için hangi alternatif çözümler geliştirilebilir?

EĞİTİM ve SAĞLIK HİZMETLERİ:

- 1- Afetlerde eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin kesintiye uğramaması için yapıların kent içi yerleşimleri nasıl planlanmalıdır? Yapısal dayanıklılık için mevcut yönetmeliklere ilave düzenlemelere ihtiyaç var mıdır?
- 2- Depremi öğrenci, öğretmen ve sağlık çalışanları üzerindeki psikolojik, fiziksel etkileri neler olmuştur?
- 3- Depremden etkilenen öğrencilere ve öğretmenlere yönelik nasıl bir psiko-sosyal destek programı uygulanmalıdır?
- 4- Deprem sonrası geçici barınma alanlarında yaşayan öğrenciler ve öğretmenler ne gibi zorluklarla karşılaşmıştır?
- 5- Afet sonrası barınma ve hijyen koşulları nasıl artırılabilir? Sağlıklı beslenme ve temiz su erişimi konularında hangi önlemler alınmalıdır?
- 6- Deprem sonrası acil sağlık hizmetleri için nasıl bir yol izlenmelidir?
- 7- Afet sonrası travma yönetimine dair öğretim faaliyetleri düzenlenebilir mi?
- 8- Engelli ve özel gereksinimli bireylerin afet sonrası eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimini sağlamak için hangi özel önlemler alınmalıdır?

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

VII. ÇALIŞMA GRUBU

SOSYAL ve EKONOMİK YAPI

GÖÇ SÜREÇLERİ, KÜLTÜREL DOKUNUN SÜREKLİLİĞİ:

- 1- Afet öncesi toplumsal yapının sürekliliğinin sağlanması için neler yapılabilir? Bu konudaki çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Deprem sonrasında kentlerin sosyal dokusunda ne tür değişimler gözlemliyorsunuz?
- 3- Afet sonrası göç hareketliliğinin kentlerin demografik yapısına etkileri nelerdir?
- 4- Afet bölgelerinden göç edenlerin geri dönüşünü teşvik etmek için nasıl bir sosyal ve ekonomik politika geliştirilebilir?

TİCARET ve SANAYİ:

- 1- Afet sonrası kentlerdeki ticaretin ve sanayinin canlandırılması için neler yapılmalıdır? Bu konudaki çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Yerel ekonominin canlandırılması için öncelikle neler yapılmalıdır?
- 3- Afet sonrası ekonomik toparlanmayı hızlandırmak için yerel işletmelere ne tür teşvikler sağlanmalıdır?

İŞGÜCÜ ve ÇALIŞANLAR:

- 1- Afetten zarar gören bölgedeki işgücünün korunması ve çalışanların gözetilmesi için neler yapılmalıdır? Bu konudaki çalışmaları nasıl değerlendirirsiniz?
- 2- Afet sonrası işsizlik oranlarının artmasını önlemek için nasıl bir istihdam politikası geliştirilmelidir?
- 3- Afet bölgelerinde işgücünün korunması ve yeni iş olanaklarının yaratılması için hangi teşvikler sağlanabilir?
- 4- İş güvencesi olmayan çalışanların afet sonrası ekonomik zorluklarını hafifletmek için ne tür destekler sunulabilir?

TOPLUMSAL TRAVMA:

- 1- Afet sonrası toplumsal travmanın aşılması için neler yapılabilir?
- 2- Toplumsal psikolojiyi onarabilmek için dayanışma ve aidiyet duygusunun geliştirilmesine yönelik çabaları nasıl değerlendirirsiniz?
- 3- Yakınlarını veya evlerini, iş yerlerini kaybeden halkın, afetin ardından bölgeye aidiyetini ve bölgede yaşama isteğini nasıl değerlendiriyorsunuz? Sosyal ve kültürel dokunun kaybedilmemesi adına neler yapılabilir? Bu noktada hangi kurum/kuruluş vb. yapılara görev düşmektedir?
- 4- Afetten etkilenen yurttaşların psiko-sosyal destek hizmetlerine erişimini sağlamak için hangi önlemler alınmalıdır?
- 5- Afet sonrası toplumsal dayanışmayı güçlendirmek için nasıl bir sosyal destek mekanizması oluşturulmalıdır?
- 6- Çocukların ve gençlerin afet sonrası psikolojik iyileşme sürecini desteklemek için nasıl bir eğitim ve rehabilitasyon programı oluşturulmalıdır?

AFET ve MİMARLIK ARAMA KONFERANSI

VIII. ÇALIŞMA GRUBU

KENT KONSEYLERİNİN ve SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ AFET ÇALIŞMALARI

KATILIM:

- 1- Afet öncesi, sırası ve sonrası süreçte topluma ve sivil toplum kuruluşlarına hangi görevler düşmektedir? Gerçekleştirilen sivil çalışmalarda ne tür iyileştirmeler yapılabilir?
- 2- Afet yönetim süreçlerinde sivil toplum kuruluşlarının etkinliği nasıl artırılabilir?
- 3- Afetlere hazırlık aşamasında toplumun bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi için nasıl bir yol haritası izlenmelidir?
- 4- Afet sonrası toplumsal dayanışmayı artırmak için yerel halkın sürece dahil edilmesi nasıl sağlanabilir?
- 5- Afet sonrası STK'ların kamu kurumlarıyla daha koordineli çalışabilmesi için nasıl bir model oluşturulmalıdır?
- 6- Afet öncesinde, toplum farkındalığını artırmak için okullarda ve yerel topluluklarda hangi eğitim modelleri uygulanabilir? Eğitim programlarına dijital teknolojiler (e-öğrenme platformları, simülasyonlar, sanal gerçeklik teknolojileri) nasıl entegre edilebilir?
- 7- Afet sürecinde gönüllü yönetimi, ihtiyaç analizi ve kaynak dağıtımını nasıl organize edilebilir? Dijital platformlar, büyük veri analizi ve yapay zekâ bu organizasyonun neresinde olmalıdır?
- 8- Afet sonrası dönemde, psikolojik ve sosyal destek mekanizmaları nasıl güçlendirilebilir?

KENT KONSEYLERİ:

- 1- Kent Konseyleri afet öncesi, sırası ve sonrasında ne tür roller üstlenebilir?
- 2- Kent Konseyleri afet eğitimi ve farkındalığı artırma konusunda hangi faaliyetleri gerçekleştirebilir?
- 3- Kent Konseyleri, afetlere hazırlık sürecinde toplumun hangi kesimlerine ulaşmalıdır?
- 4- Afet yönetiminde gönüllü katılımı teşvik etmek için ne tür faaliyetler düzenlenebilir?
- 5- Sivil toplum kuruluşlarının afet yönetimindeki katkıları nasıl artırılabilir? Afet sonrası iyileşme sürecinde yerel yönetim ve sivil toplum iş birliği nasıl sağlanabilir?
- 6- Hem kent konseyleri hem de sivil toplum kuruluşları, afet durumlarında etkin yanıt sağlayabilmek için çeşitli tatbikatlar organize edebilir mi?
- 7- Kent konseyleri, afet sonrası yardım ve kaynakların etkin dağıtımını için yerel işbirlikleri geliştirebilir mi?
- 8- Kent Konseyleri'nin risk azaltma ve yeniden yapılanma süreçlerine katkısı nasıl artırılabilir?

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ

I. OTURUM

I. Çalışma Grubu

Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları

Yürütücü: Osman Zeki Şahin

II. Çalışma Grubu

Mimar, Mimarlık ve Hukuk

Yürütücü: Mustafa Büyükuncu

III. Çalışma Grubu

Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm

Yürütücü: Bülent Batuman

IV. Çalışma Grubu

Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras

Yürütücü: Zeynep Ahunbay

I. ÇALIŞMA GRUBU

Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları

Yürütücü

Osman Zeki Şahin

*Y. Mimar, TMMOB Mimarlar Odası Balıkesir Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi,
E-posta: osmanzekisahin@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7542-9931.*

Raportörler

Yusuf Berkay Metinal

*Arş. Gör., Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: yberkay.metinal@hku.edu.tr, ORCID: 0000-0001-9528-893X.*

İsrafil Kırmızı

*Arş. Gör., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: kırmızı16@itu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-3685-4929.*

Katılımcılar

Sıtkı Ağaoğlu

Pınar Akdemir

Şeyda Altun

Gülden Ayar

Yusuf Ekinci

Bilal Erdoğan

Orbay Eryol

Hurşit Mehmet Gökdemir

Serdar Karakaş

Haşim Korkmaz

Yasin Korkmaz

İbrahim Kurt

Melih Nayal

Sevda Özer

Ali Özgümüş

Merve Serter

Ahmet Sönmez

Mustafa Şahmaran

Ali Bayram Tunay

Sabri Emre Uras

Derman Üngür

Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları

“Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları” çalışma grubunda, Osman Zeki Şahin yürütücülüğünde, afet yönetimi sürecinde mimarlık disiplininin rolü; arama-kurtarma, hasar tespiti, acil-geçici barınma ve güçlendirme başlıkları altında ele alınmış; mimarların ve ilgili teknik uzmanların sorumlulukları, karşılaşılan sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır. **Arama-Kurtarma ve Mimarın Rolü**

-Mimarların arama kurtarma ekiplerine dâhil edilmesi gerekmektedir. Afet öncesinde ve sonrasında binalar hakkında en hızlı ve doğru bilgiyi sağlayabilecek uzmanlar arasında mimarlar da yer almaktadır. Bu bilgi, arama kurtarma çalışmalarının etkinliğini artıracaktır.

-Yapı bilgisi uzmanlarının sahada yer alması hayati önem taşımaktadır. Bu uzmanlar, yıkım riskinin yüksek olduğu alanlarda güvenli müdahale yapılmasını sağlamakta, aynı zamanda kurtarma operasyonlarına rehberlik etmektedir.

-Statik yapı bilgisi olmayan ekiplerin binalara girişi can kaybı riskini artırmaktadır. Yapısal güvenlik değerlendirmelerinin eksikliği, kurtarma ekipleri için büyük bir tehdit oluşturmaktadır.

-Arama kurtarma sürecindeki en büyük eksiklik, bina planlarına erişimdir. Dijital sistemler aracılığıyla bina projelerinin hızlı erişilebilir olması gerekmektedir.

-Yatak odalarının ve kritik alanların konumlarını belirleme konusunda mimarlar rehberlik edebilir. Yapısal analiz ve mekânsal planlama bilgisi, kurtarma süreçlerinde hayati önem taşımaktadır.

-Statik yapı bilgisi olmayan ekiplerin binalara girişi can kaybı riskini artırmaktadır.

Hasar Tespit Süreci

-Deprem sonrası hasar tespit ekibinde deneyimsiz personelin yer alması yan-

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

liş kararların alınmasına yol açmaktadır. Bu durum hem binaların güçlendirilmesi hem de yıkım kararlarında hatalara yol açmaktadır.

-Hasar tespit çalışmalarında “orta hasarlı yapı” kriterinin yeterince net tanımlanmadığı anlaşılmaktadır. Bu belirsizlik, söz konusu yapılar hakkında alınacak yıkım ya da güçlendirme kararlarında itirazlara yol açmaktadır. Hasarın seviyesini belirlemede kullanılan kriterlerin açık ve kesin olması gerekmektedir.

-Tapu, kadastro ve numarataj sistemindeki karışıklıklar nedeniyle yanlış adreslerde hasar tespitleri yapılmıştır. Bu hatalar, bazı binaların yanlış değerlendirilmesine ve hak kayıplarına neden olmuştur. Özellikle kırsal alanlarda metruk yapılara yanlış hasar tespitleri verilmiştir.

-Hasar tespit süreçlerinde bölgesel yapı özellikleri dikkate alınmadan yapılan değerlendirmeler, hatalı kararların alınmasına neden olmuştur.

-Dijital hasar tespit sistemleri yetersizdir. Kayıtların eksik olması veya

sahada-

ki verilerin yanlış girilmesi, karar mekanizmalarını olumsuz etkilemiştir.

Arama kurtarma ekipleri için binaların projelerine erişim sağlayacak dijital

platformlar

eksiktir.

Geçici Barınma Alanları ve Kent Planlaması -Geçici barınma alanları afetten hemen sonra belirlendiği için lojistik ve altyapı problemleri yaşandığı belirtilmiştir. Bu konuda afet öncesinde gerekli hazırlıkların yapılmasının önemi bir kez daha ortaya çıkmıştır.

-“Konteyner kent”lerin planlaması yalnızca altyapı olanakları açısından değil, sosyo-ekonomik uyum açısından da yetersiz kalmıştır.

-Geçici barınma alanlarının önceden belirlenerek elektrik, su, gaz, internet, vb. altyapı olanaklarının hazırlanmasının gerektiği vurgulanmıştır.

Güçlendirme Süreci -Güçlendirme süreçlerinde standartlaşmış bir prosedür eksikliği bulunmaktadır. Her belediyenin farklı uygulamalar benimsemesi süreçte belirsizliklere yol tutarsız açmaktadır.

-Mevzuattaki belirsizlikler, güçlendirme kararlarının gecikmesine ve kimi

bina-

lar hakkında gereksiz yıkım kararları alınmasına neden olmaktadır.

-Güçlendirme projelerinin finansmanı konusunda teşvik ve destek mekanizmaları bulunmamaktadır. Bina sahipleri için maliyetler büyük bir yük oluşturmaktadır.

-Denetim ve uygulama sürecinde eksiklikler bulunmaktadır. Hatalı güçlendirme uygulamaları nedeniyle bazı yapılardaki riskler sürmektedir.

-Mevcut yapı stoku hakkındaki bilgilerin güncellenmemesi, hangi binaların güçlendirilmesi gerektiğini belirlemede zorluk yaratmaktadır. Dijital bina envanteri eksikliği, sağlıklı kararlar alınmasını engellemektedir.

Sonuç ve Öneriler Bu oturumda, mimarların ve mühendislerin afet yönetiminde aktif rol alabilmesi için gerekli adımlar tartışılmış ve yapılması gereken düzenlemeler vurgulanmıştır. Özellikle (1) bina envanter sistemlerinin oluşturulması, (2) arama kurtarma ve hasar tespit ekiplerinin yetkinliğinin artırılması, (3) koordinasyonun iyileştirilmesi ve (4) geçici barınma alanlarının önceden planlanması kritik önem taşımaktadır. Bunun yanı sıra, (5) eğitim programlarının genişletilmesi, (6) dijital teknolojilerin daha etkin kullanılması ve (7) sahada görev alacak uzmanların belirli sertifikasyon süreçlerinden geçmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, (8) kriz anında müdahaleyi kolaylaştıracak bilgi sistemlerinin oluşturulmasının önemi üzerinde durulmuştur. Merkezi ve yerel yönetimler ile sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun geliştirilmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Afet Sonrası Teknik Uzmanların Görev ve Sorumlulukları Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Osman Zeki Şahin

Verimli bir çalışma yaptığımızı düşünüyorum. Yaklaşık 20-25 civarında arkadaşımız vardı. Herkesin bir görüşü oldu. Görüşler neticesinde ilk olarak şu ortak sonuca vardık aslında. Önceki yıkımların imar barışı ile ölümleri çok arttırdığı. İkincisi; nasıl bir sonuca varabiliriz, ne yapılabilir diye sordüğümüzda ise şöyle bir sonuç çıktı. Bizim afet sonrasındaki alanların kullanımı ile ilgili şöyle bir sıkıntıya yol açıldı. Bu kararların daha önceden planlanması gerektiği; mesela konteyner ya da çadır kentlerin yerleriyle ilgili planlamanın o anda hemen karar verilerek yapılması çok önemli bir eksiklik. Gelecekte artık umarım bu tür önemli kararlar afet öncesinde planlanacak.

Bir diğer konu ise mesleki yetkinlik. Aslında tıp alanında bu tür uzmanlık tanımları var; mimarlık ya da inşaat mühendisliği disiplinlerinde de depremle ilgili yetkinliklerin geliştirilmesini önemli görüyoruz. Meslek Odalarının Sürekli Mesleki Gelişim Merkezleri, Çevre Şehircilik Bakanlığı ve üniversitelerin deprem uzmanlığıyla ilgili bir akreditasyon sistemini kurabileceği üzerinde durduk. Her yapının mesleki anlamda bir sorumlusu olmalı ve bu kişinin koordinasyonunda o yapının bakımı ya da işte orada nasıl bir işleyiş yapılacaksa yönlendirilmesi gerektiği ile ilgili görüşmelerimiz oldu.

Sonrasında ne yaptık? Şimdi şu anda Parsel Sorgu diye bir sistem var. Biliyorsunuz bir parselin arsa, arazi, tarla, vb. türüyle ilgili bilgiler var. Hatta ona tıkladığınızda size rotasını gösteriyor, şuradan şuraya gidebilirsiniz diye. Böyle bir durumun tüm kentlerde aslında dijital ikizinin oluşturulması gerektiği -ki bakanlığın böyle bir çalışması var- fakat bu yetmiyor. Diyelim ki bir yıkım oldu. O parseli tıkladığınızda o binanın projesi, fotoğrafları, o binada kaç kişinin ikamet ettiği gibi bilgilere uzmanların ulaşabilmesi önemli. Bu verilerin sağlanmasının özellikle arama-kurtarma çalışmaları sırasında kayıplara daha hızlı erişebilmesi için faydalı olacağı üzerinde duruldu. Bir de bu acil durumlar için verilen gönüllü eğitimlerin zorunlu hale getirilmesiyle ilgili konuyu konuştuk. Çalışma grubumuzda konuşulanları çok kısaca bu şekilde özetleyebilirim.

Teşekkür ediyorum.

II. ÇALIŞMA GRUBU

Mimar, Mimarlık ve Hukuk

Yürütücü

Mustafa Büyükuncu

*Mimar, TMMOB Mimarlar Odası Gaziantep Şubesi Başkanı,
E posta: buyukuncumustafa@gmail.com.*

Raportörler

Nazire Nida Koç

*Mimar, YL. Öğr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi,
E posta: nida.koca@std.hku.edu.tr.*

Petek Ceyhan Ergül

*Y. Mimar, TMMOB Mimarlar Odası Genel Sekreter Yardımcısı,
E posta: petek@mo.org.tr, ORCID: 0000-0001-8401-2655.*

Katılımcılar

Vedat Akar
Çiğdem Apa
Fethullah Bulat
Şehmus Cindioğlu
Ayşegül Çelen
Dicle Demirdelen
S. Cengiz Dikici
Şeyma Gökçek
Seda Güleç
Nursel İş
Serap Kaya
Halil İbrahim Keleş
Özgür Özkan
Murat Sarıgöl
İbrahim Kazım Say
Bekir Sıtkı Severoğlu
Sait Serhat Sipahioğlu
Yusuf Şeker

Ayşe Sezin Taşgıt

Ali Yavuz
Nursima Yener
Enes Yıldırım
Cuma Yıldız

Mimar, Mimarlık ve Hukuk

“Mimar, Mimarlık ve Hukuk” çalışma grubunda, Mustafa Büyükuncu yürütücü- lüğünde; mesleki hak, yetki ve sorumluluklar, davalar ve bilirkişilik süreçleri, imar ve yapı denetim mevzuatı ile depremin yapıllı çevre üzerindeki bilançosu başlıkları altında, mimarların hukuki, mesleki ve toplumsal sorumlulukları ve karşılaştıkları sorunlar ele alınmış ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır. **Mesleki Hak, Yetki ve Sorumluluklar** -Yapı üretim, denetim ve kullanım aşamalarında mimarların mesleki hak, yetki ve sorumluluklarının net bir şekilde tanımlanıp tanımlanmadığı, bu konularda mimarların yeterli bilgiye sahip olup olmadığı, meslektaşların farkındalık seviyesinin artırılması için ne tür önlemler alınabileceği, kamu kurumlarında çalışanlar, proje müellifleri, fenni mesuliyeti üstlenenler (teknik uygulama sorumluları), yapı denetimde çalışanlar (ortaklar, denetçiler, yardımcı kontrol elemanları) ve şantiye şefi mimarların görevlerini yerine getirirken karşılaştıkları kısıtlamaların ve sorunların neler olduğu, bu süreçlerin kamu yararına uygun şekilde yürütülmesi için mimarlara hangi görevlerin verilmesi gerektiğinin tartışılması ve çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

-Yapı üretim ve denetim süreçlerinde, mimarların hak, yetki ve sorumluluklarına ilişkin çeşitli belirsizlikler ve hukuki sorunlarla karşılaşmaktadır.

Mimarlık meslek mensupları, imar mevzuatında açıkça tanımlanmamış görev ve sorumluluklara dayandırılan hukuki süreçlerle karşı karşıya kalmaktadır. Kamu kurumlarında görev alan yetkililer, müteahhitler ve diğer meslek mensuplarının sorumluluklarının da dikkate alınması gerekmektedir. Bu tür sorunlar, mevcut mevzuatta yer alan belirsizliklerin giderilmesini, meslek mensuplarının hangi aşamalarda, hangi kapsamda sorumlu tutulacağını açık bir şekilde tanımlanmasını ve bu sorumlulukların adil, ölçülü ve mesleki yetkinliklerle uyumlu olacak şekilde sınırlandırılmasını zorunlu kılmaktadır.

-Mesleki sorumluluk alanlarının netleştirilmesi için yasal düzenlemelerin yapılması, uygulamadaki hataların ve haksız yükümlülüklerin önüne geçilme-

si gerekmektedir. Ayrıca, kamu kurumlarında görev yapan teknik personel, proje müellifleri, fenni mesuliyeti üstlenen teknik uygulama sorumluları, yapı denetim süreçlerinde aktif rol alan ortaklar, denetçiler ve yardımcı kontrol elemanları ile şantiye şefliği görevini üstlenen mimarların mesleki yeterliliklerinin sağlanması önem arz etmektedir. Mesleki yeterliliğe haiz olmayan veya ilgili mevzuatta öngörülen şartları taşımayan meslek mensuplarına bu tür teknik sorumluluklar yüklenmemelidir.

-Mesleki yetkinliğin kazandırılması için mimarların mezuniyet sonrası sürekli mesleki gelişiminin teşvik edilmesi ve mesleki güncellemeleri içeren eğitim programlarının oluşturulması gerekmektedir.

Hukuki Süreçler ve Bilirkişilikler

-Depremler sonucu mimarların yetki ve sorumlulukları çerçevesinde yürütülen soruşturmalarda ve bilirkişilik süreçlerinde karşılaşılan sorunların tartışılması, mimarlık, şehir ve bölge planlama, mühendislik, vb. uzmanların katılımıyla hazırlanan imar planlarının daha sonra yerel yönetimlerin meclis kararıyla değerlendirilmesi konusunun değerlendirilmesi ve bu konulara yönelik çözüm önerilerinin geliştirilmesi amaçlanmıştır.

-Deprem bölgesinde yürütülen soruşturmalarda, uygulama ve denetim süreçlerinde meydana gelen eksikliklerin ve hataların büyük ölçüde mimari proje müelliflerine atfedildiği görülmektedir. Belirli aralıklarla yürürlüğe konulan "imar af"ları sonucunda, yapıların ruhsatsız, kaçak veya ilgili mevzuata aykırı inşa edilen kısımlarından kaynaklı hasar veya yıkımlara ilişkin sorumluluğa dair belirsizlikler söz konusudur. Yapı ruhsatının alınmasıyla birlikte uygulama ve denetim süreçlerinden kaynaklanan hasar ve yıkımlara ilişkin sorumlulukların, ruhsat aşaması öncesinde gerçekleştirilen "Mesleki Denetim" işlemleriyle ilişkilendirilmesi sorumluluk karmaşası yaratmaktadır.

-Mimarın proje müellifi veya fenni mesul olduğu bir yapıya ilişkin sorumluluklarının, ölümünden sonra varisler üzerinden devam etmesi, tazminat davaları gibi hukuki sorunlara yol açmaktadır.

-Bilirkişilerin, meslek mensuplarına ait kusurları tespit etme yetkilerinin bulunmadığı, yalnızca uzmanlık alanlarına dayalı görüş bildirebilecekleri, kusur tespiti ve yargısal değerlendirmelerin yalnızca hakimler tarafından yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

-Son beş yıldır, bilirkişilik ve bilirkişilik yenileme eğitimlerinin düzenlenememesi, yeterli sayıda nitelikli bilirkişinin bulunmaması ve mevcut bilirkişilere aşırı dosya yüklenmesi gibi sorunlar, niteliksiz raporların hazırlanmasına yol açmaktadır. Bu durum, özellikle deprem bölgesinde yeterli uzmanlık bilgisine sahip olmayan bilirkişilerin görevlendirilmesi ve niteliksiz bilirkişi raporlarının düzenlenmesi gibi sorunları beraberinde getirmiştir.

-Hasar görmüş veya yıkılmış yapılarla ilgili yürütülen soruşturmalarda, ilgili alanda yeterli eğitim almış ve gerektiğinde daha önce benzer konuda görüş bildirmiş olan mimar bilirkişilerin görevlendirilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca, ge-

rekli durumlarda Mimarlar Odası'ndan hukuki görüş alınması da önerilmektedir.

-Ölüm ve yaralanmayla sonuçlanmayan hasarlar veya yıkılan ancak önce-sinde kullanıcıların tahliyesine imkân veren yapılarla ilgili yürütülen soruştur-malarda, meslek mensuplarının sorumluluklarının tartışılması gerekmektedir.

-Depremler sonucu meydana gelen hasar ve yıkımlarda, mimari tasarım, uy-gulama, denetim, malzeme seçimi ve işçiliğe bağlı faktörlerin yanı sıra, imar planlarının hazırlanma süreçleri de önemli bir yer tutmaktadır.

Mimarlık, şehir ve bölge planlama ve ilgili mühendislik disiplinlerinden uzman-

ların katkılarıyla hazırlanan imar planları, yerel yönetimlerin meclis kararıyla sonradan değiştirilebilmektedir. Bu durumda, imar planları doğrultusunda

pro-

jelerini hazırlayan mimarların sorumluluğu kadar, planları hazırlayan uzman-lar ve plan kararlarını alan yerel yönetim görevlilerinin de sorumlulukları göz önünde bulundurulmalıdır.

İmar planı hazırlanmasından yapı üretim, denetim ve kullanım aşamalarına kadar tüm süreçlerin bütünsel bir şekilde değerlendirilmesi, bu süreçlerde mevcut yapı üretim, denetim ve kullanım mevzuatının deprem güvenliği açı-sından yetersiz olduğu düşünülmektedir. Mimarlar Odası'nın mesleki dene-tim uygulamasının güçsüzleştirilmesinin planlama ve mimarlık hizmetleri ile yapı üretim ve denetim sürecine olumsuz yansıdığı değerlendirilmiş ve yapı kullanma izni / iskân sonrası hiçbir periyodik denetimin olmaması büyük bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

-Deprem bölgesinde meydana gelen hasar ve yıkımlar, mevcut yapı üretim, denetim ve kullanım mevzuatının deprem güvenliği açısından yetersiz oldu-ğunu ortaya koymuştur. Yapılacak yeni düzenlemeler ve reform çalışmaları önleyici hukuk ilkeleri esas alınarak ilgili disiplinlerden uzmanların yer aldığı kolektif bir çalışmayla, ilgili kurum ve kuruluşların görüşleri doğrultusunda

ger-

çekleştirilmelidir.

-Yapı denetim sistemlerinin güçlendirilmesi ve yerel yönetimlerin saha kont-rollerini eksiksiz yerine getirmesi sağlanmalıdır. Yapıların yalnızca uygulama aşamasındaki denetimiyle sınırlı kalınmamalı; denetim süreçleri,

parselasyon

aşamasından başlayarak yapı kullanma izni verilmesi ve yapının kullanım ömrü boyunca mimari ve güvenlik kriterleri açısından periyodik olarak devam edecek şekilde kurgulanmalıdır.

-Yapı kullanma izin belgesi düzenlendikten sonra, yapının kullanım ömrü bo-yunca denetlenmesini sağlayacak kontrol mekanizmaları geliştirilmelidir. Bu mekanizmalardan biri, proje müellifi, fenni mesul ve şantiye şefi gibi teknik sorumlulara, yapıları belirli aralıklarla bireysel olarak denetleme yetkisinin verilmesi yöntemiyle oluşturulabilir. Buna ek olarak, ilgili kamu kurum ve ku-

ruluşlarının düzenli periyotlarla gerçekleştireceği kamusal denetim mekanizmaları tesis edilmelidir.

-Yapıların belirli aralıklarla denetlenerek kimlik sertifikalarının oluşturulması ve riskli yapıların tespit edilmesine yönelik yeni araçlar geliştirilmeli ve uygulamalar etkin olarak yapılmalıdır. Sorumlu meslek mensuplarının görev ve

yü-

kümlülüklerini yerine getirmelerini sağlayacak caydırıcı ve teşvik edici hukuki çerçeveler oluşturulmalıdır.

-Mevzuata dair yeni düzenlemelerin ve denetim süreçlerinin eksiksiz uygulan-

masını sağlamak amacıyla toplumsal farkındalığın ve duyarlılığın artırılması büyük bir öneme sahiptir. Özellikle, kamu yararının önüne geçerek ayrıcalıklı imar planlarından elde edilen rantın, mesini engelleyecek önlemler alınmalıdır.

Sonuç ve Öneriler “Mimar, Mimarlık ve Hukuk” çalışma grubunda yapılan tartışmalar ve değerlendirmeler, mimarlık mesleğinin yapı üretim, denetim ve planlama süreçlerindeki rolünü, mesleki hak, yetki ve sorumluluklarını daha net bir çerçevede ele alma gerekliliğini ortaya koymuştur. Özellikle meslek mensuplarına hukuki açıdan yüklenen sorumlulukların sınırlarının belirsiz olması, mevzuattaki eksiklikler ve yapı denetim süreçlerindeki yetersizlikler vurgulanmıştır.

Deprem güvenliğinin sağlanabilmesi için imar planlarının hazırlanması, yapı üretimi, denetimi ve kullanım süreci olmak üzere tüm aşamalarda etkin denetim mekanizmalarının oluşturulması, meslek mensuplarının yetki ve sorumluluklarının adil ve net bir çerçevede tanımlanması, bilirkişilik süreçlerinde liyakatin esas alınması ve mesleki yeterliliğin sağlanması için sürekli mesleki gelişimin önemi vurgulanmıştır. Ayrıca, imar planlarının hazırlanması, yapı üretimi ve denetimi süreçlerinde kamu yararının öncelikli olması, denetim süreçlerinin yalnızca uygulama aşamasıyla sınırlı kalmaması ve yapıların kullanım ömrü boyunca periyodik denetimlerin zorunlu hale getirilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, afetlere karşı dayanıklı, güvenli ve sağlıklı kentleşmenin sağlanabilmesi için tüm süreçlerde disiplinler arası iş birliğinin artırılması, teknik sorumlulukların hakkaniyetli bir şekilde tanımlanması ve hukuki çerçevenin güçlendirilerek adil ve uygulanabilir hale getirilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, mimarlık mesleğinin bilimsel, etik ve kamusal sorumlulukları doğrultusunda güçlendirilmesi, meslek mensuplarının hak ve yetkilerinin korunması ve toplumun sağlıklı ve güvenli yapılaşma konusunda bilinçlendirilmesi sağlanmalıdır.

Mimar, Mimarlık ve Hukuk Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Mustafa Büyükuncu

Kıymetli misafirler, bize tartışma için ayrılan iki saat yetmedi. Meslektaşlarımızın özellikle yargı sürecindeki sorunlarını dile getirdik ve yargının aksayan yönlerinin farkına vardık. Bilirkişilerin yetersizliği, hazırlanan raporların özensizliği üzerinden konuştuk. Bunları paylaştık neler yapılabileceğine dair.

Diğer taraftan bundan mağdur olan meslektaşlarımızı nelerin beklediğini masaya yatırdığımızda, alınan hükümler sonrasında devam eden süreçler ve Yargıtay'da tamamlanan daha önceki emsal kararları da göz önünde bulundurmamak suretiyle bizleri nelerin beklediğini meslektaş olarak, mimar olarak, proje müellifi olarak değerlendirdik. Bunu da iskan sonrası yapılarda yasayla düzenlenmesi gereken denetimin nasıl yapılması gerektiği üzerinden geçtik.

Sahadaki sorunların başında yapı denetim firmalarının işini doğru yapamadığı kanaatine vardık. Bu denetimler üzerinde konuştuk. Saha kontrollerinin nasıl yapılması gerektiğini, hangi açılardan gözden geçirilerek iyileştirilmesinin gerektiği üzerine konuşmaları notlarıma almışım. Dönemi itibarıyla yönetmelikleri ve özellikle geçmiş dönemlerde kullanılan yapı malzemelerinin yetersizliği üzerinden konuştuk. Yerinde dönüşümün hızlanması adına hazırlanması gereken yasal düzenlemeler olduğunu paylaştık ve bunların nasıl bir zeminde yapılması gerektiğini değerlendirdik.

Tabii her dönem olduğu gibi bu dönem de karşımıza çıkan imar rantı sorununu tartışmaya açtık. Rantın mesleki etiğin ve bilincin önüne geçmiş olmasından kaynaklanan sorunlarımızı irdeledik. Eğitimden bilince kadar alt başlıklar oluşturduk, nitelikli işgücünün sahaya nasıl yansıtılması gerektiğinin altını çizdik.

Çok teşekkür ediyorum.

III. ÇALIŞMA GRUBU

Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm

Yürütücü

Bülent Batuman

*Doç. Dr., İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E posta: batuman@bilkent.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4921-3261.*

Raportörler

Zeynep Bektaş Dede

*Mimar, YL. Öğr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi,
E posta: zeynep.bdede@std.hku.edu.tr.*

Filiz Ayaz

*Arş. Gör., Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: filiz.ayaz@btu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3898-5437.*

Katılımcılar

H.Sinan Balcı

Emrah Baskın

Şevket Bediroğlu

Sıdıka Nur Çelik

Bülent Çekilmez

Ahmet Demir

İsmail Doğanyılmaz

Ahmet Erkan

Senanur Kevser Göksay

Banu Gürlek

Cangül Güzelbay

Ünsal Keser

Masabo Nagma

Selin Oktan

Ali Tolga Özden

Ahmet Melih Öksüz

Savaş Zafer Şahin

Simay Tan

Çağla Terak

Ayça Yazıcı

Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm

“Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm” çalışma grubunda, Bülent Batuman yürütücülüğünde; kentsel yenileme/dönüşüm uygulamaları, afet riskli alan ve rezerv alan politikaları ile deprem sonrası yeniden yapılanma süreçleri ele alınmış; planlama, tasarım, hukuki, yönetsel, sosyal, ekonomik ve çevresel boyutlarıyla karşılaşılan sorunlar değerlendirilmiş ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır. **Mevzuattaki Eksiklikler** -Tartışmalarda özellikle planlamadaki eksikliklere vurgu yapılmıştır. Kentsel Dönüşüm Yasası ile mevcut İmar Kanunu (1985) arasında uyumsuzlukların olduğu belirtilmiştir. Kentsel Dönüşüm Yasası'nda kentlerin geleceğine dair varılmak istenen nokta tam olarak ortaya konmamıştır.

-İmar planlarının büyük oranda yeni inşa edilecek yapıların kent çeperlerine doğru genişlemesini içerdiği ancak kent içinde kullanım ömrünü tamamlamış olan yapıların akıbeti konusunda bilgi içermediği belirtilmiştir.

-Kentsel yenileme/dönüşümün bir tercih mi yoksa zorunluluk olarak mı ele alınması gerektiği konusunun kanunda açıkça belirtilmesi önerilmiştir.

-Afet sonrası planlama süreçlerinde bilgi teknolojilerinin kullanımında eksiklik olduğu belirtilmiştir. Birçok bölgenin çoklu afet riski barındırdığı ve bunların güncel teknolojik araçlarla coğrafi bilgi sistemleri ve yapay zekâ desteği ile analiz edilebildiği ifade edilmiştir. Bu tür teknolojilerin ilerleyen süreçte mevzuatta yer alması önerilmiştir.

-Müteahhitlik sisteminin yalnızca sermaye birikimi güçlü olan iş verenler üzerine kurgulandığı halbuki bunun yerine bilgi, eğitim ve etik değerlere dayalı bir yapının oluşturulması gerektiği belirtilmiştir. Özellikle tekelleşme konusunda önlem alınması gerektiği ifade edilmiştir.

-2018 tarihli Türkiye Bina Deprem Yönetmeliği'nin büyük ölçüde yeterli olduğu ancak bu yönetmeliğin uygulanması noktasında denetim eksikliğinin olduğu belirtilmiştir.

Planlama -Ülkemizde tasarımın kamu ve toplum nezdinde hazırlanması gereken zorunlu resmi belgelerin bir eki gibi görüldüğü, masa başında yapılan planların gerçeği yansıtmadığı ve aslında planlamanın olmadığı ifade edilmiştir. Tüm sistemin neredeyse, yoğunluk artırıcı ve gerçekten uzak olan tek bir planla indirgenerek sürdürüldüğü vurgulanmıştır. Bütüncül bir tasarım anlayışının olmaması devamında üretilecek tekil yapıların üretiminde de sorunlara yol açmaktadır.

-Planlama sistematüğinde ölçeklere bağılı olarak planlar arasında hiyerarşı olduğu ve planların birbirlerini tamamlaması gerektiğı ancak pratikte avan projeler ve çeşitli plan notları ile bu bütünlüğün bozulduğı belirtilmiştir. Öyle ki aynı ilin farklı mahallelerinde ayrı plan notunun üretilmeye çalışıldığı örnek-

lerin olmasının kronik bir sistemsel sorun olduğunu gösterdiği vurgulanmıştır. Kamusal mekânın 24 saat var olabilmesi gerektiğı bebek ve çocuklar ile bunlara bakım veren kişilerin, engellilerin, yaşlıların bir arada bulunabilmesi için çalışmaların yeterince gerçekleştirilemediğı belirtilmiştir.

-Toplumda müstakil evlere yönelim olduğu ancak bunu destekleyen bir plan sistemimizin bulunmadığı ve bu konuya öncelik eden, daha fazla doğa ile bütünleşen bir kent modelinin gerekliliğı vurgulanmıştır.

-Afet sonrasında kentlere erişimde nasıl bir lojistik aks kullanılacağı, hangi liman veya yollardan ulaşımın sağlanacağı, yapı ve kent ölçeğinde tahliyelerin ve müdahalelerin nasıl gerçekleştirileceğı, geçici barınma alanlarının nerede ve nasıl üretileceğı gibi konular ile afet sürecinin yönetimi, haberleşme kanallarının neler olacağı, finansal kaynakların nasıl sağlanacağı gibi konuların planlarda karşılık bulması gerektiğı belirtilmiştir.

-İllerde özellikle de riskli olan bölgelerde güncel halihazır planların eksikliğinden dolayı planlamanın yapılmasında sorunlar yaşandığı ifade edilmiştir.

-Bakanlık tarafından 2019 yılında çıkarılan Kentsel Dönüşüm Strateji Belgesi'nin yalnızca kâğıt üzerinde kalmaması gerektiğı, kent bir bütün olarak ele alındığında hangi alanlar riskli alan ilan edilmeli, ne tür önceliklere göre değerlendirilmeli, alanın nasıl bir kimliğe sahip olduğu ve neye göre dönüşmesi gerektiğı, alanda hangi yasa kapsamında uygulama yapılacağı gibi konulara açıklık getirmesi gerektiğı ifade edilmiştir. Öncelikle kentler genelinde tüm bu bilgileri içeren üst ölçekli bir strateji planı yapılması önerilmiştir.

Kentsel Dönüşüm -Kentsel dönüşüm ihtiyacının ortaya çıkış nedenlerinin tespit edilmesinin önemli olduğu bunlara yönelik çözüm ve projeler geliştirilmesi gerektiğı ifade edilmiştir.

-Yeni yerleşim planlaması ile yıpranan, dayanımı bulunmayan yapıların dönü-

şümüne ilişkin birebir piyasa mekanizması üzerinden kurulan ilişki arasındaki kopukluğun en önemli problemlerden biri olduğu ve söz konusu sorunun gi-

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

derilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu sorun giderilemediği için riskli alan ve rezerv alan kavramlarının tanımlandığı ancak bu süreçlerin de aynı nedenden ötürü işlemediği belirtilmiştir.

-Bitişik nizam yapıların bulunduğu bölgelerde kimi yapıların riskli kimilerinin ise sağlam olması nedeniyle tekil yapılar üzerinden projelendirme yapılmasının doğru bir yaklaşım olmadığı ifade edilmiştir. Tek yapı ölçeğinde risk

azaltıl-

sa, bile genele bakıldığında yıpranan yapı stoğu ile yenilenenlerin iç içe görülmektedir. Bu durum bir afet anında yenilenen yapılar için de sorun teşkil etmektedir. Bu nedenle dönüşüm projelerinin tekil yapılar üzerinden ele alınması yerine bütüncül olarak değerlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

-Dönüşüm planının kim tarafından yapıldığı, kararların neye göre ve nasıl değiştirildiği, mevcut plan ile yeni yapılan planın uyum ve bütünlüğünün sağlanması konularının başlı başına sorunlar olduğu aktarılmıştır.

-Kentlerde yeni yapı üretim süreçlerinde afetlerden ders çıkarılmadığına vurgu yapılarak dere yataklarında yapı yapılmasının önlenmesi, tarım arazilerinin ve ormanların korunması, yeniden ağaçlandırma gibi çalışmaların gerçekleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kentsel dönüşümün kentlerin ihtiyacı olan yeşil alan, park, sosyal tesis alanı ihtiyaçlarını gidermek için

uygulamaya

konması yerine daha çok belirlenen rant alanları özelinde kat yüksekliğinin artırdığı, altyapı ve hizmet sektörünün bununla birlikte düzenlenmediği sonuçlar yarattığı ve kentlerin daha da yaşanmaz hale getirildiği belirtilmiştir.

-Kentsel dönüşüm mekanizmasının yerel-yöresel özellikler, kültür, toplumsal-sosyal yaşam, ekonomi, üretim biçimleri, gelenekler gibi unsurlar dışlanarak oluşturulduğu belirtilmiştir. Türkiye'de yapılan kentsel dönüşüm uygulamaları ile dönüşüm fikrinin ilk çıkış yeri olan Batı'daki uygulama mantığı arasında farklılıklar olduğu, söz konusu projeler yapılırken çevre, ekoloji, alt yapı,

tasa-

rım gibi unsurların dikkate alınmadığı belirtilmiştir.

-Kentsel dönüşüm projelerinin kent ekonomisini geliştiren, ona katkı sağlayan, istihdam yaratan projeler olması gerektiği ancak ülkemizde projelerin kârlılık durumunun yapım-satım üzerinden değerlendirildiği ve bunun yanı sıra olduğu belirtilmiştir.

-“Kentsel dönüşüm ile dirençli kent parçaları üretildiği düşünülmektedir

ancak

bunların kente dahil olmadığı durumlarda 40-50 yıl sonrasının dönüşüm alanlarını ürettiği olabilir miyiz?” sorusu gündeme getirilmiştir.

-Afet öncesi risk azaltma konusunda çok yetersiz olduğumuz vurgulanmıştır. Kentsel dönüşüm/yenileme ile yapılan yapıların ortalama ne kadar süre ömrünün olduğu, afetlere karşı ne kadar süre ayakta kalabileceğinin ortaya konulması gerektiği belirtilmiştir. 62

-Yenileme yapılırken deprem dışındaki afetlere karşı da önlem alınması gerektiği ifade edilmiş, projelendirme süreçlerinde, katılımcı/şeffaf bir ortam ya-

Uygulama Sürecinde Karşılaşılan Sorunlar -Afet öncesinde kentsel dönüşüm ile sonrasındaki yeniden yapılanma süreçlerinin çok farklı yürütülmesi gerektiği ancak deprem bölgesindeki pek çok ilde 2023 depremlerinin ardından yeniden yapılandırma süreçlerinde dönüşümün afetlerin öncesindeki yaklaşımla ele alındığı belirtilmiştir. Burada uygulamalar eski plana göre sürdürülerek aynı kırılganlıklar oluşturulmuştur.

-İl Afet Azaltma Planları (İRAP) projelerinin çoğunda doğru değerlendirme-lerin yapılmadığı, her zaman ilgili kente özgü kararlar alınmadığı ancak bu çalışmaların yapılmasının çok önemli olduğu belirtilmiştir. Hatay örneğinde hazırlanmış İRAP raporunda sorunların çok iyi bir şekilde ortaya konduğu ancak sorunların üstesinden gelebilmek için yapılan önerilerin yüzeysel kaldığı ifade edilmiştir.

-Depremlerin ardından bölge kentlerindeki yeniden yapılanma süreçlerin

hızlı

ve plansız şekilde yürütüldüğü, enkaz kaldırma süreçlerinin belli bir düzen dahilinde yapılmadığı ve bu durumun, süreci içinden çıkılmaz bir hale sürüklediği belirtilmiştir.

-Hatay'da depremlerin ardından üçüncü haftada yani aslında risk geçtikten sonra tarihi alanın tamamının riskli alan ilan edildiği, 2 yıldır planın hazırlanmakta olduğu, bölgede başlayan yeni projelerin ihale süreçlerinin vaziyet planları ile başlatıldığı ifade edilmiştir.

-Özellikle İstanbul gibi büyük kentlerde Bakanlık'ın belirlediği rezerv alanlar ile meslek odaları tarafından belirlenen riskli alanlar arasında hiçbir ortaklık olmadığı, doğanın göz önüne alınmadan sadece rant odaklı alanların seçildiği

vurgulanmıştır.

-Çok sayıda riskli, kırılgan yapı olduğu ve bunların kısa süre içerisinde dayanıklı hale getirilmesinin mümkün olmadığı belirtilerek güçlendirmenin önemi- ne dikkat çekilmiştir. Bunun, kentsel dokunun dirençliliğini artırmakta önemli bir seçenek olacağı vurgulanmıştır.

-Kent merkezlerindeki mülkiyetin el değiştirerek ekonomik geliri yüksek kişilerin bu bölgelere yerleşmesinin sağlanması ve düşük gelirli ailelerin kent çeperlerine itilmesi riskine karşı önlemlerin alınması gerektiği belirtilmiştir.

-Uygulamaların günümüzdeki gibi ilerlemesi halinde 50 yıl sonra kentlerin kimliğini, kültürünü ve yerel yaşamını yitireceği ileri sürülmüştür.

-Mülkiyet konusunun ülkemizde bir anlamda fazla kutsal olduğu ifade edilmiştir. Türkiye'de konut sayısında belli bir eşğin aşılmasıyla ihtiyaç fazlası konutun var olduğu ancak buna rağmen barınma sorununun çözülmediği belirtilmiştir. Barınma sorununun ancak ekonomi ve mülkiyet haklarının düzenlemesi ile aşılabileceği öngörülmüştür.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

-Ekonomik durumu yetersiz kişilerin kendi konutlarını edinemediği, kişilerin özel mülkiyetindeki taşınmaz varlıkların sayısında adaletsizlikler olduğu bu dengesiz dağılımın bir şekilde yasalarla sağlanması gerektiği ifade edilmiştir. Kişilerin sahip olabileceği konut sayısının mutlaka sınırlandırılması gerektiği belirtilmiştir.

-İstanbul'un aksine Elâzığ, Gaziantep ve Malatya gibi şehirlerde boş alanlarda rezerv alanların olmadığı, kent içindeki rezerv alanlarda yenileme çalışmaları yapılarak mal sahiplerine teslim edildiği ve özel mülkiyete el konması gibi bir durumun söz konusu olmadığı belirtilmiştir. Elazığ'da 2020 yılında gerçekleşen deprem sonrasında uygulanan rezerv alan çalışmaları sayesinde 2023 depremlerinin olumsuz etkilerinin daha az görüldüğü ifade edilmiştir.

Uzlaş(ama)ma Sorunu

-Bati'daki dönüşüm uygulamalarında devlet ile mülk sahipleri arasında ve bunun ötesinde, kent hakkı bağlamında bakıldığında, dönüşümlerden etkilenen kentlileri de sürece dahil edebilecek ve tüm tarafları uzlaştırabilecek aracı kurumlar bulunduğu belirtilmiştir. Ülkemizde ise dönüşümlerin kamu-toplum menfaati adına kamulaştırma yoluyla rıza olmaksızın yapıldığı ifade edilmiştir. Devlet ile mülk sahibi arasında uzlaştırıcı bir yapıya ihtiyaç olduğu vurgulanmıştır.

-Bazı durumlarda il-ilçe belediyeleri veya yerel-merkezi yönetim arasındaki

si-

yasi bakış farklılıkları nedeniyle uzlaşma sorunları yaşandığı ve bu sorunların sürecin yürütülmesinde aksaklıklara yol açtığı ifade edilmiştir.

Nüfus ile İlgili Sorunlar -Tarımsal faaliyetlerin ve dolayısıyla kırsal alanların terk edilmesi, mültecilerin sayısındaki artış ve nüfusun plansız şekilde artmasının dönüşüm faaliyetlerini tetiklediği, ayrıca bu süreçlerde yapı stoğunu artırmaya yönelik kat artışı veya emsal değerlerinin artırılmasının da nüfusun daha çok artmasını teşvik etmesi sonucunda zincirleme sorunların devam ettiği vurgulanmıştır.

-Kentsel dönüşümden önce, neden kentlere göç olduğu ve kırsala dönüşümün nasıl olması gerektiği üzerine düşünülmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yetki Sorunu -2012 yılında 6360 sayılı Kanun çıkarılmadan önce, 442 sayılı Köy Kanunu ile devletin tasarrufu olan yerlerde imar planları yapılarak insanların barınma ihtiyacının karşılanabildiği ancak söz konusu kanun ile köylerin statüsü değiştirilince ilgili Belediye tarafından bu alanlarda plan yapılması söz konusu olduğunda Tarım İl Müdürlüğü tarafından engel ile karşılaşıldığı belirtilmiştir. Kırsal alanda yapılacak projelendirme işlemlerinde farklı Bakanlıkların yetki sahibi olması sebebiyle yetki karmaşası yaşandığı, bunun sonucunda çözümsüz kalan durumların olduğu ve halkın bazı durumlarda mağduriyet yaşadığı belirtilmiştir. Bu konuda temel sorunun 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu ile köylerin statüsünün değiştirilmesi olduğu, bu alanların eski statülerine dönüştürülmesi

gerekliliği vurgulanmıştır. Örnekte, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi ile Tarım İl Müdürlüğü arasındaki yetki sorununa değinilmiştir. **Sonuç ve Öneriler** Afet riski altındaki alanlar, rezerv alanlar ve kentsel dönüşüm uygulamalarına ilişkin tartışmalar; mevcut sorunların temelinde parçacıl planlama yaklaşım- larının, tasarımın araçsallaştırılmasının, mevzuatın bütüncül bir vizyon su- namamasının ve katılım-uzlaşma mekanizmalarının yetersizliğinin bulundu- ğunu ortaya koymaktadır. Deprem sonrası uygulamaların, yoğunlukla hız ve nicelik odaklı ilerlemekte olduğu; kent kimliği, tarihsel süreklilik, sosyal yapı, ekolojik denge ve mahalle ölçeğindeki yaşam ilişkilerini yeterince gözetmedi- ği görülmektedir. Bu durum, kısa vadede yapı üretimini artırsa da orta ve uzun vadede yeni kırılğanlıklar ve geleceğin dönüşüm alanlarını üretme riskini be- raberinde getirmektedir.

Bu çerçevede, kentsel dönüşüm ve afet sonrası yeniden yapılanma süreç- lerinin, yalnızca tekil yapı veya parsel ölçeğinde değil; mahalle, kent ve üst ölçekli bölgesel planlama kararlarıyla bütünleşik biçimde ele alınması gerek- mektedir. Yenileme ve dönüşüm, geçmişteki tarihsel dokudan güncel kentsel çepere ve gelecekte oluşabilecek yıpranma alanlarına uzanan süreklilik içinde değerlendirilmelidir. Rezerv alan ve riskli alan kavramları arasında iş- levsel ve mekânsal bağ kurulmalı; uygulama öncelik sıralaması, afet riskleri, nüfus dinamikleri, altyapı kapasitesi ve sosyo-ekonomik veriler gözetilerek gerçekleştirilmelidir.

Planlama ve tasarım süreçlerinde; mimarlık, şehir ve bölge planlama, hari- ta, jeoloji, inşaat, fizik mühendisliği, sosyoloji ve sağlık gibi farklı disiplinlerin eşgüdümü çalışması zorunlu görülmektedir. Bununla birlikte meslek odaları, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarının sürece etkin biçimde dâhil edilmesi hem kamusal denetimi güçlendirecek hem de kararların toplumsal meşruiye- tini artıracaktır. Katılım ve bilgilendirme mekanizmalarının şeffaf, anlaşılır ve erken aşamada işletilmesi, özellikle yerinde dönüşüm ve rezerv alan uygula- malarında yaşanan toplumsal gerilimleri azaltacaktır.

Kentsel dönüşüm politikalarında yalnızca yıkıp yeniden yapma yaklaşımı yerine, güçlendirme olanaklarının sistematik biçimde değerlendirilmesi; eko- nomik sürdürülebilirlik, kaynak verimliliği ve toplumsal maliyetler açısından öncelikli bir seçenek olarak ele alınmalıdır. Aynı zamanda düşük yoğunluklu, toprakla ilişkili, mahalle ölçeğinde sosyal ilişkileri destekleyen yeni kent mo- delleri geliştirilmesi, afetlere karşı yalnızca yapısal değil toplumsal dirençli- ği de artıracaktır. Son olarak, bilgi ve teknolojinin planlama süreçlerine daha etkin biçimde dahil edilmesinin önemi vurgulanmıştır.

Rezerv Alan, Afet Riskli Alan ve Yerinde Kentsel Dönüşüm Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Bülent Batuman

Öncelikle tartışılacak çok konu olduğu için bize de iki saat yetmedi. Tar- tışırken de aslında açılıyor tartışma, konu boyutlarıyla daha fazla tartış- maya insan ihtiyaç duyuyor ancak bir dizi noktaya temas ettik, bunların önemli olduğunu düşünüyorum. Kısaca şimdi size onları toparlamaya çalışacağım.

Kentsel yenileme- dönüşüm meselesiyle başladık. İkinci başlığımız riskli alan, rezerv alan gibi kavramlar, üçüncü başlığımız da yeniden yapılanmaydı aslında. Ama bunların hepsini biraz iç içe tartıştık. Tabii planlamayla başladık. Özellikle planlama disiplininin katılımcıların katkıları önemliydi. Burada İmar Kanunu'muzun aslında eski oluşu ve bir anlamda mantığının kent çeperinde yeni alanlar geliştirmek üzerine kurulu olduğu ve bu mantığın aslında kent içinde çöküntüleşmiş ya da başka nedenlerle yenilenmesi gereken alanlarda aynı derece etkili ola- madığı tespiti yapıldı. Bu önemliydi.

Aynı şekilde yenilemeyi parsel bazlı ele alıyoruz olmamız tartışıldı. Bunun daha mahalle ölçeğinde, biraz daha bölgesel, bütüncül ele alınması ge- rektiği, kültürel etkenlerin ihmal edildiği ve farklı toplumsal çerçevelerde

özellikle Batı'da çeşitli aracı kurumların bulunması vurgulandı. Bunların bizdeki eksikliği gerek katılım açısından gerek piyasayı düzenleyecek aracı kurumların öneminden bahsettik.

Finansmanın daha boyutlu ele alınması; yani sadece bir projenin mali- yeti anlamında değil ama getirisi hesaplanırken kente katacağı değerle- rin göz önünde bulundurulmasının önemli olduğu söylendi.

Burada şöyle enteresan bir nokta açığa çıktı diyeyim. Şimdi bir spekt- rum gibi düşünürsek, bir tarafında bütün dinamikleri piyasaya bırakmak var, öbür ucunda da kamu otoritesinin "ben burayı kamulaştırıyorum" falan diye müdahale etmesi var. Ama tabii biz sürekli olarak bunun iki- sinin arasında salınan bir şey görüyoruz. Yani bu dinamiğin aslında bir anlamda kontrol edilmesi gerekiyor. Bu birtakım uzlaşmaları gerektiri- yor ama burada -onu tırnak içinde yazmışım- daha çok bizde "uzlaşa- mama hali" var.

Yine plancı katılımcılardan önemli bir tespit şu oldu: Biz çeşitli ölçeklerde bakıyoruz ama en üst ölçekten baktığımızda aslında bizim kentlerimizin gelişmesinde bir tarımdan vazgeçme dinamiği var. Yani biz ülke ölçeğinde bir politik tercih olarak tarımdan vazgeçtiğimiz için aslında tarımsal alanların imara açılmasını destekleyen bir durum yaratıyoruz.

Afet ve/veya göç gibi olayların, olguların kentleşmemizi ne kadar etkilediği üzerine bir tartışma yaptık. Bunların etkili olduğuna dair birtakım önermeler sunuldu ama aslında bunların başka ülkelerde bu kadar etkili olmadığına dair saptamalar da yapıldı. Bu enteresan bir tartışma noktasıydı.

Tasarım üzerine bir miktar tartıştık, çok detayına girmeyeceğim.

Dirençli

kent parçaları ürettiğimizi düşünüyoruz ama bunlar entegre olamıyorsa bir 30, 40, 50 yıl sonrasının yeni dönüşüm alanlarını şimdi üretiyor olabiliriz dendi. Bu da enteresan bir tespitti.

Müteahhitlik sistemi sorgulandı ve bunun önemli olduğunu tartıştık. Bu kentsel yenileme ve kentsel dönüşüm meselesinin bir tercih mi yoksa bir zorunluluk olarak mı ele alınması gerektiği tartışıldı. Mülkiyet meselesi üzerine çokça tartıştık. Türkiye’de mülkiyetin bir anlamda fazla kutsal olduğunu konuştuk. İşte konut stoğu... Çünkü Türkiye’de biz bir anlamda bir eşiği geçtik, o eşiği geçtiğimiz noktayı hiç tartışmadık. Yani ne bileyim işte 60’larda, 70’lerde konut krizi dediğimiz zaman konut yetersizliğinden bahsediyorduk. Ama bugün biliyoruz ki biz bir noktada aştık o işi. Yani ihtiyacımızdan fazla konutumuz var ama hala bir barınma sorunu yaşıyoruz. Bu tabii daha fazla miktarda konutun daha az elde toplanması gibi boyutları olan bir şey. İşte bunun da bir piyasa regülasyonuna ihtiyacı var ya da işte burada mülkiyete müdahale edilip edilmemesi mümkün müdür? Buna dair tartışmalar yaptık.

Bu rezerv alan uygulamasıyla ilgili bir tartışma yaptık. Burada şöyle enteresan bir şey var, bana ilginç geldi: Yıkılan alanlardaki imar faaliyeti, yapılanma faaliyetinin ne üzerinden; yani bir taraftan planlamanın tasfiyesi gibi bir şey söz konusu hızlı müdahale saikiyle ya da bu gerekçeyle. Ama bir taraftan da yerinde dönüşüm gibi bir şey gündeme geldiği zaman da, bunun da mevcut imar planları üzerinden olmasının aslında aynı kırılma noktaları tekrar üretiyor olduğu vurgulandı. Bu aslında çok önemli bir şey. Çünkü biz bir anlamda dirençlilikten bahsederken sanki sadece dirençli yapılar, yıkılmayacak yapı inşa etmekten bahsediyormuşuz gibi bir şey var. Yani tarım arazilerinin, zeminin uygun olmadığı yerlerdeki yapılaşmanın aslında sadece sağlam bina yapmakla çözülemeyeceği çok açık.

Rezerv alan uygulamasının bir anlamda kötüye kullanımı gibi bir şeyi tartıştık. Özellikle İstanbul gibi bir yerde dönüşüme ihtiyaç duyan, deprem açısından kırılma noktası yüksek alanlarda değil de başka alanlarda uygulandığı örneği verildi. Buna karşılık Elazığ gibi yerlerde de olumlu

anlamda kullanıldığı ve olumlu sonuçlar aldığına dair de örnekler gösterildi. Bu tabii bize şunu gösteriyor: Yani bir araç olarak rezerv alan, bir anlamda mülkiyeti kontrol eden, denetleyen, onun üzerinde devlet erkini kullanan bir şey. Ama biz bunu her zaman iyi niyetle, iyi yönde kullanıyor muyuz? Kullanılmamasını nasıl engelleyebiliriz? Buna dair bir tartışma herhalde önemli.

Mülkiyet meselesiyle ilgili bir de -bu aslında bir anlamda şeffaflığın ve katılımcılığın zayıflığı ile ilgili ama- özellikle Hatay-Antakya örneği üzerinden tartıştık bunu; insanların elinde sadece mülkiyetleri kaldığı

yerde

mülkiyet ile ilgili yaptığımız tartışma aslında hayata dair bir tartışma, oluşa dair bir tartışma. Bunu sadece teknik bir şeye indirgemememiz gerektiği aslında ortaya çıktı ve bu planlama faaliyetlerimizin yeniden inşa süreciyle ilgili hedefinin birlikte yaşamak olması gerektiği vurgulandı.

Son olarak da: Güçlendirmenin aslında önemli bir faktör olduğu söylendi. Tabii bu biz mimarların teknik olarak da kendimizi yeterli görmediğimiz, onun için de çok vurgulamaktan kaçındığımız bir şey ama güçlendirmenin kentsel dokunun direncini arttırmakta önemsenmesi gereken bir uygulama olduğunun altı çizildi.

Çok teşekkürler.

IV. ÇALIŞMA GRUBU

Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras

Yürütücü

Zeynep Ahunbay

*Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi,
E posta: zahunbay@gmail.com.*

Raportörler

Sıla Uzkar

*Mimarlık Bölümü Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi,
E posta: uzkarsila@gmail.com.*

Ayşegül Ağan

*Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E posta: aysegul.agan@balikesir.edu.tr, ORCID: 0000-0002-7083-0961.*

Katılımcılar

M. Cemil Açikkol

Beyza Nur Aksu

Yaren Albayram

Mehtap Arslanyüreği

Özge Bozgeyik

Aslıhan Budak

Yusuf Demirkıran

Zehra Deniz

Betül Gemalmaz Dikici

Derya Düşün

Münevver Erpolat

Mustafa Güler

Serdar Murat Gürsel

Ferit Kahraman

Pirkan Kılıç

Çiçek Özmen

Aslı Sacır

Nuri Serteser

Mustafa Topalan

Gaye Cansunar Yetkin

Tülay Yenice

Şeyda Yeşilyurt

Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras

"Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras" çalışma grubunda, Zeynep Ahunbay yürütücülüğünde; sit alanlarının afet riski karşısındaki durumu, restorasyon ve güçlendirme yaklaşımları, kültür varlıklarının yeniden yapımı ile envanter ve arşivleme süreçleri ele alınmış; koruma, müdahale ve karar alma mekanizmalarında karşılaşılan sorunlar değerlendirilmiş ve bu alanlara ilişkin çözüm önerileri tartışılmıştır. **Sit Alanları** -Koruma Amaçlı İmar Planlarında (KAİP) kentsel sit alanları için afet durumlarına yönelik plan hükümlerinin eksikliği vurgulanmıştır. Deprem sonrası bazı illerin koruma amaçlı imar planları yeniden yapılırken diğer illerde sit sınırlarının değiştirilmesi gibi küçük değişikliklerin yapıldığı aktarılmıştır.

-Deprem sonrası hasar alan sivil mimarlık örneği yapıların onarımları için gerekli finansmanın mülk sahibi tarafından karşılanmasının yapıların yıkılma tehlikesini ortaya çıkardığı, ilgili bakanlıkların (T.C. Kültür ve Turizm

Bakanlığı

ile T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı) hibe programları kapsamında yalnızca turizm amaçlı kullanıma yönelik projelerin destek alabildiği bunun bir eksiklik olduğu belirtilmiştir.

-Kentsel sitler için hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planlarının hazırlanması sürecinde yüklenici firmaların işlerinin doğru yapılabilmesi ve denetimli bir desteğin verilebilmesi için Mimarlar Odası'nın süreçte rol alması gerekliliği üzerinde durulmuştur.

-Yakın geçmişte onarım çalışmaları gerçekleştirilen/ restore edilen veya onarım süreci devam eden yapıların depremlerde hasar almasının özellikle de güçlendirme yapılan kısımlarda yeniden hasar oluşmasının nedeninin yeterli denetimin olmaması olduğu vurgulanmıştır.

-Kentsel sitlerin ve kültür varlıklarının geleceğine yönelik çalışmaların yalnızca turizm hedefiyle gerçekleştirilmesi sürdürülebilir koruma ilkeleri açısından olumsuz bir etki yaratmaktadır. Kamunun kültür varlıklarının korunması için

sağladığı hibe desteklerinden özel mülk sahiplerinin yeterince haberdar olma- dığı ve faydalanamadığı aktarılmıştır.

-Büyük kentlerdeki kültür varlıkları için tescil işlemlerinin kısmen gerçekleştirilmiş olduğu ancak kırsal alanlarda tespit ve tescil işlemlerinin neredeyse hiç olmadığı ve bunun bir sonucu olarak kırsal mimarlık mirasının hızla yok olduğu belirtilmiştir.

-Koruma Amaçlı İmar Planları yapılırken resmi kurumlar arası yetki karmaşası olmasının koruma sürecinin yavaşlamasına ve denetimsizliğe yol açtığı vurgulandı. Bu konuda Mimarlar Odası'nın da katkı sağlayabileceği vurgulanmıştır.

-Kültür varlıklarının afetlere karşı dayanıklı olabilmesi için öncelikle yasal koruma altına alınması, sürekli bakımlarının sağlanması ve sürekli bakım ile mekanizmaların oluşturularak daha fazla hasar almasının önlenmesinin ana yaklaşım olması gerektiği olduğu belirtilmiştir.

-Depremler ile büyük oranda zarar gören kentsel sit alanları ve geleneksel dokuların yeniden yapılandırılması sürecinde uygulamalarda kaliteyi yükseltmek için meslek insanlarının çaba göstermesi ve katkı vermesinin önemi

üze-

rinde durulmuştur.

-Depremlerin ardından orta ve az hasarlı olarak tespit edilen kültür varlıklarında kullanımın ve yaşamın sona ermesi yapıların aldığı hasarların büyümesiyle sonuçlanmıştır.

Restorasyon/Güçlendirme

-Korunması gerekli kültür varlığı olarak tescilli yapıların esaslı onarımı için hazırlanan restorasyon projelerini değerlendiren Koruma Kurulu üyelerinin mesleki yetkinliklerinin üst düzeyde olması gerekliliği vurgulanmıştır.

-Türkiye'de koruma çalışmalarında lisansüstü eğitim alan meslek insanlarının

sayısının yetersiz olduğu ve yalnızca 4 yıllık lisans eğitimi almış meslektaşların yetki ve sorumluluk kullanmasının zaman zaman nitelik sorunu oluşturduğu aktarılmıştır.

-Restorasyon projesi müellifi bir mimarın projelerinin Koruma Kurulu tarafından onayladıktan sonraki süreci denetlemesine yönelik bir mekanizmanın eksikliği üzerinde durulmuştur.

-Restorasyon projelerinin uygulamasında görev alacak mimarların salt süre ile ilişkili olarak 5 yıllık deneyimli olması istense de söz konusu mimarların deneyiminin koruma alanı ile ilişkilendirilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilmiştir.

-Afet sonrası hasar tespitinin bütüne yönelik yapılmasının ardından özele

ine-

rek müdahalede öncelik sıralamasının yapılması ve tahribat durumuna göre önceliklendirme ile acil koruma önlemleri alınmasının önemi vurgulanmıştır.

Yeniden Yapım -Geleneksel yapım teknikleri ve detaylara hâkim olma ve yorumlama konu- sunda görülen eksikliklerin, yeniden yapım süreçlerinde önemli bir zorluk ya- rattığı aktarıldı.

-Kültür varlıklarının onarımı için kamu katkısının vatandaşa uzun vadeli borç- lanma ile sağlanabilmesinin önemi üzerinde duruldu.

Envanter/arsiv - Mimarlar Odası'nın Koruma Kurullarının toplantılarına katılabilmesi ve alı- nan kararlardan haberdar olmasının gerekli olduğu önemle vurgulandı ve ar- tık Kurul kararlarının dahi odalara gönderilmemesine dikkat çekildi. **Sonuç ve Öneriler** Sit alanlarının afet risklerine karşı korunmasına yönelik yeterince önlem alınıp alınmadığı ve deprem sonrası karşılaşılan sonuçlar değerlendirildiğinde; tes- cilli olmayan alanlardaki kayıplar gündeme gelmiştir.

Tescilli olan kültür varlıklarının ise sürekli bakımlarının eksik olması nedeniyle

yıkımların daha büyük boyutlara ulaştığı belirtilmiştir. Öncelikle belgeleme ve tescil çalışmalarının tamamlanmasının önemi vurgulanmıştır.

Özel mülkiyetteki yapıların durumları ile ilgili olarak özellikle kullanılmayan ba-

kımsız kalan kent alanlarında yıkımların fazla olması dikkati çekmektedir. Bu alanların kullanım amaçlı yeniden değerlendirilmesi, bakımlarının yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

Depremelerin ardından hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planlarında deprem sonrası hasar durumunun yansıtılmaması önemli bir eksiklik olarak değer- lendirilmiştir.

Kültür varlıklarının güçlendirilmesine yönelik kararların disiplinler arası ekipler

tarafından alınmasının önemli olduğu ve özgün yapıya minimum müdahale ilkesinin benimsenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Orta ve uzun vadede sahada çalışacak koruma uzmanı sayısının artırılma- sının önemli olduğu kısa vadede ise mimarların ve mühendislerin koruma alanındaki duyarlılıklarının ve bilgilerinin geliştirilmesi için meslek odalarının bu konulardaki sürekli mesleki eğitim programlarını artırması önerilmiştir.

Depremden sonra yıkılan kültür varlıklarının onarımlarında ve yeniden

yapım-

larında; geleneksel yapım tekniklerinin sürdürülmesi, özgün yapı malzemele- rinin kullanılması ve restorasyon uygulamalarının koruma uzmanı deneyimli mimarlar ile mühendisler tarafından izlenmesi ve denetlenmesi gerekliliği vurgulanmıştır.

Kamu ve vakıf mülkiyetindeki yapıların restorasyonu için kamu kaynaklarının kullanıldığı ancak özel mülkiyetteki yapıların onarımları için kaynak bulma ko-

nusunda zorluk yaşadığı belirtilmiştir. Tarihi kent dokularının yeniden yapılan-

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

dırılması sürecinde tüm kültür varlıklarının mülk sahiplerine hibe ya da uzun vadeli kredi desteği sağlanması önerilmiştir.

Restorasyon projelerinin Koruma Kurullarının gündemine girdiği toplantılara proje müelliflerinin de dahil edilmesi gerektiği vurgulanmış ve tüm toplantılara korumanın asli paydaşlarından biri olan Mimarlar Odası'nın bir temsilci göndermesinin sağlanması önemi üzerinde durulmuştur.

Ülke sathında kültür varlıklarının ve sit alanlarının tespit ve tescil işlemlerinin zaman kaybetmeksizin gerçekleştirilmesi ve tamamlanmış ulusal envanterimizin açık erişime sunularak tüm toplumla ve meslek ortamıyla paylaşılması gerekliliği vurgulanmıştır.

Deprem Sonrası Yeniden Yapılanma ve Kültürel Miras Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Zeynep Ahunbay

Dördüncü çalışma grubunda Sit alanları, restorasyon, güçlendirme, yeniden yapım, envanter ve arşiv konularını görüştük.

Sit alanlarının korunması ile ilgili afet riskine karşı yeterince önlem alınıyor mu? Biz nasıl bir sonuç aldık depremden sonra diye değerlendirildiğimiz zaman tescilli olmayan alanlardaki kayıplar gündeme geldi. Tabii ki tescilli olanların da sürekli bakımlarının eksik olması nedeniyle yıkımların meydana geldiğini hepimiz biliyoruz. Dolayısıyla öncelikle belgeleme, tespit çalışmalarının tamamlanması yurt sathında önemli.

Özel mülkiyetteki yapıların durumlarıyla ilgili de kayıpların çok fazla olması, özellikle kullanılmayan, bakımsız kalan kent alanlarında dikkati çekiyor. Bu alanların da yeniden kullanım amaçlı değerlendirilmesi, bakımlarının yapılması gerektiği vurgulandı.

Depremlerin ardından yapılan Koruma Amaçlı İmar Planları değerlendirildi. Bunlarda da çok dikkatli yapılmayan, koruma adına deprem sonrasında belgelemesi yapılmadan kalıntıların ortadan kaldırılması ve çok farklı kararların alınması olumsuz olarak değerlendirildi.

Kültür varlıklarının restorasyonlarında güçlendirme için yapılabilecek düzeltmeler konusunda mimarlar yeterli donanımına sahip midir? Güçlendirme, koruma çalışmalarının muhakkak disiplinler arası ekipler tarafından yürütülmesi ve gerçekleştirilmesi önemli. Dolayısıyla restorasyon projelerinde bunların ayrıntılı olarak incelenmesi ve kararların özgün yapıyı maksimum koruyacak şekilde dikkate alınması gerektiği konusu değerlendirildi.

Yeterli koruma mimarı var mı? Bu kadar çok yapının onarımı için iş gücümüz ve uzmanlığımız nedir diye baktığımız zaman tabii ki bir eğitim kurumu olarak çeşitli yüksek lisans programları var. Onun dışında alanda deneyim kazanılması, yerel tekniklerin, malzemelerin tanınması, restorasyonun başarısı için önemli. Dolayısıyla olumlu veya olumsuz elemanımız var-yok demekten çok eğitimin daha da artırılması, bu alan-

da hem Mimarlar Odası hem İnşaat Mühendisleri Odası'nın eğitimler, kurslar düzenlemesi önerisi yapıldı.

Depremden sonra yıkılan kültür varlıklarının onarımlarında yeniden yapımlarında karşılaşılan sorunlar ele alındığı zaman bunların tabii ki özgün yapım teknikleri ve malzemeleri kullanılarak aynı işçilik ve konstrüksiyon özelliklerinde yapılması, bu konuda ekiplerin yetiştirilmesi ve denetlenmesi önemli. Yani şantiyelerin muhakkak uzman, yetişmiş, deneyimli mimarlar, mühendisler tarafından sürekli izlenmesi ve denetlenmesi gerekiyor.

Tarihi kentlerdeki doku bütünlüğünün korunması için yapılan çalışmalar hangi aşamada diye bir soru vardı. O da tabii ki kayba bağlı olarak değişiyor. Gaziantep'ten öneri olarak işte bazı mahalle dokularında birkaç tane tarihi eserin kaldığı, arada çürük dişler gibi boşluklar oluştuğu söylendi. Bu durumlarda eski belgelemeler veya eğer tescilli değilse aradaki yapıların dokuya uygun bir mimariyle yenilenmesi, ama tümüyle silinen, özellikle Antakya gibi tamamen kalıntıları kaldırılan yerlerdeki rekonstrüksiyonların tabii ki daha zor ve emek istediği konusu üzerinde görüşüldü.

Kamu veya vakıf mülkiyetindeki yapılar için kamu kaynakları tahsis ediyor. Fakat özel mülkiyette yıkılan tarihi binaların yeniden yapımları ya da onarımları zor oluyor. Bu konuda kaynak sorunlarımız var diye dile getirildi.

Kamunun bütün kültür varlıklarını uzun vadeli borç vererek mülk sahiplerine tarihi kent dokularının yeniden oluşturulmasına destek sağlaması önerisi getirildi. Bu da önemli olacaktır. Çünkü birçok Avrupa kültür kentlerinde tarihi dokuların korunması için kamu kaynakları, belediyeler veya devlet tarafından mal sahiplerine uzun vadeli borçlar verilir. Bu çok önemli bir katkıdır ve dolayısıyla bakımsız kalan dokular bir şekilde korunmuş olur.

Ayrıca koruma projelerinin kurul aşamalarından geçerken, mal sahiplerinin ve proje sahiplerinin çok konuya bağlantılarının kurulmadığı ve davet edilmedikleri söylendi. Eskiden olduğu gibi yine proje denetimlerinde Mimarlar Odası'nın projeler görüşülürken kurula davet edilmesi alışkanlığının yeniden kurulması, bu konuda Kültür Bakanlığına bir yazı yazılması önerisini geliştirdik.

Envanter konusunda da çalışmaları henüz tamamlanmamış olan ülkemizin kültür mirası için ne tür riskler barındırmaktadır? Tabii ki koruma olması için muhakkak yasal belgeleme, öncesinde bir envanteri, fotoğrafı, rölövesi olması gerekiyor. Öncelikle tespit tescil işlemleri yapılmamış olan kentsel ve kırsal dokuların, arkeolojik alanların tespit edilmesi, yasal koruma altına alınması ve korumaları için çalışmaların hızlanması önerisi geliştirildi.

Kültür varlıklarının restorasyonu için Koruma Kurulu süreçlerinde ne tür sorunlar gözlenmektedir? Biraz önce söylediğim gibi bir kopukluk

oluyor ve özellikle uygulamaların denetimi aşamasında proje müellifleri haberdar edilmedikleri halde yanlış uygulamalardan sorumlu tutuluyor diye şikayetçi olduk. Bunu da düzeltmek için gerekli düzenlemelerin yapılması; yani uygulamada şantiye şefinin sorumlu olması, projemizin onunla bir bağlantı içinde olarak yine sorumluluklarını yürütmesi şeklinde öneri oldu.

Teşekkür ederim.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ

II. OTURUM

V. Çalışma Grubu

Altyapı ve Çevre

Yürütücü: Sıtkı Ağaoğlu

VI. Çalışma Grubu

Eğitim ve Sağlık

Yürütücüler: Samet Bayrak ve Erdal Bay

VII. Çalışma Grubu

Sosyal ve Ekonomik Yapı

Yürütücü: Yücel Karataş

VIII. Çalışma Grubu

Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları

Yürütücü: Necati Binici

V. ÇALIŞMA GRUBU

Altyapı ve Çevre

Yürütücü

Sıtkı Ağaoğlu

İnşaat Yüksek Mühendisi, TMMOB İnşaatMühendisleri Odası Gaziantep Şubesi Yönetim Kurulu Sekreter Üye, E posta: stk_agaoglu27@hotmail.com.

Raportörler

Enes Işık

Mimarlık Bölümü Öğrencisi, Eposta: menes.isik@std.hku.edu.tr.

İsrafil Kırmızı

*Arş. Gör., İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,
E-posta: kirmizi16@itu.edu.tr, ORCID: 0009-0004-3685-4929.*

Katılımcılar

Murat Akyüz

Meltem Değer

Abdülkadir Deniz

Hurşit Mehmet Gökdemir

Ferit Kahraman

Sakıp Emre Karslı

Sibel Karslıgil

Ali Tolga Özden

Ahmet Melih Öksüz

Ümit Ziya Polat

Nuri Serteser

Osman Zeki Şahin

Sezin Taşgıt

Şafak Tercan

Nursima Yanar

Bilal Yıldız

Altyapı ve Çevre

“Altyapı ve Çevre” çalışma grubunda, Sıtkı Ağaoğlu yürütücülüğünde; su ve atık su altyapısı, enerji ve iletişim sistemleri, Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED), moloz ayrıştırma ve döküm süreçleri ile tarım ve gıda güvenliği başlıkları ele alınmış; afetler karşısında altyapı ve çevresel sistemlerin dayanıklılığı, yaşanan sorunlar ve bu sorunların azaltılmasına yönelik teknik, yönetsel ve çevresel çözüm önerileri tartışılmıştır. **Su ve Atık Su Altyapısı**

-İzolatörlü altyapı sistemlerinin önemi: Gaziantep'in ana su hattının deprem izolatörlü inşa edilmesi sayesinde büyük sarsıntıya rağmen kesilmediği belirtilmiştir.

-Şebeke dayanıklılığı ve bölgesel kontrol: Su sistemlerinin deprem sonrası zarar görmesi durumunda belli noktalardaki vanalarla kapatılabilir ve kontrol edilebilir olmasının hayati bir mesele olduğu vurgulanmıştır.

-Bağımsız yeraltı su depoları: İletim hatlarında hasar olsa dahi binalarda ve toplanma alanlarında ilk 72 saat boyunca temiz suya erişimi sağlayacak yeraltı depolarının inşa edilmesi önerilmiştir.

-Atık suyun uzaklaştırılması ve hijyen: Kanalizasyon sistemlerinin zarar gördüğü durumlarda güvenli fosseptik çözümlerinin uygulanması ve atık suların kontrolsüzce çevreye yayılmasının önlenmesi gerektiği ifade edilmiştir.

Enerji / İletişim -Haberleşme altyapısının çökmesi: Telefon ve internet altyapısının yetersizliği nedeniyle insanların enkaz altında sesini duyuramadığı ve konum bildiremediği belirtilmiştir.

-Doğalgaz güvenliği ve ikincil sorunlar: Yangın riskine karşı gazın otomatik keşilmesinin doğruluğu teyit edilmiş; ancak hatların kontrol edilip yeniden açılması sürecinin yaklaşık 10 gün sürmesinin ısınma ve ekmek üretimi gibi temel ihtiyaçlarda krize yol açtığı bildirilmiştir.

-Yenilenebilir enerji ve yerinde üretim: Kritik tesisler ve arama-kurtarma faaliyetleri için güneş panelleri ve batarya sistemleri ile şebekeden bağımsız enerji sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

-Güvenlik aydınlatması ihtiyacı: Afet sonrası karanlığa gömülen bölgelerin özellikle kadınlar, çocuklar ve engelliler için ciddi güvenlik sorunları ve psikolojik travma yarattığı değerlendirilmiştir.

Çevresel Etki Değerlendirme (ÇED) -Hızlı karar süreçlerinin çevresel etkileri: Afet sonrası enkaz kaldırma gibi konularda alınan hızlı kararların, kentlerin yeniden yapılanması üzerindeki uzun vadeli ekolojik etkilerinin bilinçli yönetilmesi gerektiği tartışılmıştır.

-Ekolojik koridorların korunması: Kent içindeki yeşil alanların afet anında

hem

drenaj kanalı hem de ulaşım yolu olarak işlev görecektir şeklinde tasarlanması önerilmiştir.

Moloz Ayrıştırma / Döküm -Hafriyat alanlarının önceden planlanması: Belediyelerin hafriyat döküm alanlarını afet öncesinden belirlemesi gerektiği, plansız dökümlerin “moloz dağlarına” yol açtığı belirtilmiştir.

-Molozların geri dönüşümü ve ekonomi: Molozların ayrıştırılarak çimento yapımı veya yol dolgusu gibi alanlarda geri dönüştürülmesinin ekonomik bir zorunluluk olduğu vurgulanmıştır.

-Asbest ve toz kontrolü: Yıkım ve enkaz kaldırma işlemleri sırasında asbest yayılımını önlemek amacıyla sulama yapılmasının hayati olduğu ancak bu konuda denetim eksikliği yaşandığı ifade edilmiştir.

Tarım ve Gıda Güvenliği -Kırsal üretimin ve yerel gıdanın korunması: Deprem sonrası gıda tedarik zincirinin kırılmaması için yerel tarım faaliyetlerinin korunması ve tarım arazilerinin konut projelerine kurban edilmemesi gerektiği bildirilmiştir.

-Köy evlerinin fonksiyonel tasarımı: İnşa edilen yeni köy evlerinin sadece barınma değil, tarım ve hayvancılık faaliyetlerine (ahır, depo vb.) uygun şekilde tasarlanması gerektiği değerlendirilmiştir.

-Kırsal yerleşimlerin kontrol altına alınması: Tarım arazilerindeki kaçak yapılaşma

yaşadığı ve afet anında yardım ulaştırılmasını imkansız kıldığı vurgulanmıştır.

Sonuç ve Öneriler “Altyapı ve Çevre” çalışma grubu toplantısında, su hatlarının deprem izolatörlü ve esnek yapıda inşa edilmesinin şebeke sürekliliği için hayati olduğu saptanmıştır. İletişim altyapısının çökmesi ve doğalgaz arzındaki gecikmelerin temel ihtiyaçlara erişimi engellediği belirtilerek, kritik tesislerin güneş enerjisi ve bağımsız depolama sistemleriyle otonom hale getirilmesi önerilmiştir.

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Ulaşımın kilitlenmesini önlemek adına şehirlerde “acil tahliye koridorları” belirlenmesi ve bu hat üzerindeki binaların yıkılmayacak şekilde tasarlanması gerektiği değerlendirilmiştir.

Enkaz yönetiminde molozların birer ekonomik değer olarak görülüp yerinde ayrıştırılması ve geri dönüştürülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Tarımsal arazilerin yapılaşmadan korunması ve yeni inşa edilen köy evlerinin hayvancılık faaliyetlerine uygun, kırsal dokuyla barışık tasarlanması stratejik bir hedef olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak, kentlerin dış şebekeye bağımlılığını azaltan, kendi suyunu ve enerjisini üretebilen dirençli yapılar haline getirilmesi önerilmiştir.

Altyapı ve Çevre Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Sıtkı Ağaoğlu

Öncelikle herkese merhabalar. Bu güzel etkinliği gerçekleştirmemize ve bizleri buraya topladığınız için Kent Konseyine, kıymetli başkanına, siz- lere ve siz güzel insanlara şükranlarımı sunuyorum.

Beşinci çalışma grubunun yürütücüsü olarak beni öngördüler. Çok kıymetli insanlarla çok güzel, yani bıraksanız bir kaç saat daha çok konuşurduk. Açıkçası şöyle ifade edeyim: Konuşmalarımızın neticesinde 6 tane de başlığımız vardı kısaca bahsedebileceğim.

Birinci başlığımız, su ve altyapı ile ilgiliydi. 11 ili etkisi altına alan ciddi bir afet yaşadığımız ve etkisinin yıllarca süreceğini öngördüğümüz 6 Şubat depremlerin ikinci yılını yaşıyoruz. Gaziantep olarak ben ifade edebilirim; çalışma grubumuzda 11 ilden katılımcı, temsilci veya başka bir katılımcı olmadığından Gaziantep Büyükşehir Belediyesinin bir personeli olduğum için ben kendi bildiklerimi ifade etmek istedim.

Burada su altyapısı olarak Gaziantep özelinde, merkez özelinde daha doğrusu hiçbir problem yaşamadığımızı ifade ettim katılımcılara. Nasıl? Depremden önce konvansiyonel hatları kullanarak altyapımızı, kanalizasyon sistemlerimizi ve içme suyunu güvence altına aldık. Hayat ne kadar önemliyse su o kadar önemlidir, nefes ne kadar önemliyse su o kadar önemlidir diyerek bütün altyapı yatırımlarımızı değiştirmiştik ve bunun da katkılarını depremin ilk günlerinde, ilk saatlerinde yaşadık. Herhangi bir olumsuzluğa mahal vermeksizin bu konuyu atlattık.

İkinci gündem maddemiz enerji ve iletişimdi. Elektrik problemimiz vardı.

Doğalgaz dönüşümünden kaynaklı yaşadığımız problemler vardı. Çünkü şehrin yaklaşık 10 gün boyunca biraz da tedbir amaçlı doğalgazın kesilmesi ve ticari ünitelere ve evlere aslında girememiştik. Evlere doğalgaz verilemedi. Bu doğrultuda çıkan sonuçlardan birisi de şu: Enerji çeşitlendirme. Mesela daha önceden doğalgaz ocaklarımız vardı deprem öncesinde, şu an tekrardan odunlu ocaklara bir dönüş başlandı.

İletişim noktasında yaşadığımız problemlerden bahsedildi. Bir diğer husus da ulaşım ve ulaşım noktasında açıkçası büyük bir afet yaşadık. Ben o görüşmelerimizde de ifade ettim. Ulaşım noktasında da herkesin

elinden gelen çabayı gösterdiğini ifade ettik, hatta şöyle ifade etti. Bir katılımcımız da şundan bahsetmişti: Bizim genelde yüksek yoğunluklu yollarımızın, çevre yollarımızın yanına daha düşük yoğunluklu yapıların yapılarak en azından o yolların sağlıklı bir şekilde bir nevi kullanılabilceğini ifade ettiler.

Bir sonraki konumuz yıkım, moloz, ayrıştırma ve dökümdü. Yaklaşık bir buçuk yıl boyunca kent genelinde ve yaklaşık 106 mahallede, köylerde yıkım yaptım. Oradaki molozların geri dönüştürülmesinden bahsettik. Bu konuyla ilgili de yıkımların aslında en büyük problemi geri dönüşüm. Yani nasıl? Biz yıkımları yapıyoruz, bir şekilde uygun bir metodoloji olarak yıkımları yapıyoruz. Ama molozlarının nereye götürüldüğü çok önemli! Kontrolsüz moloz dökümleri geleceğimizi tehdit edebilecek boyutta zararlı olabilir diye konuştuk. Öyle ki molozların içme sularına karışabileceği senaryolar öngörüldü. Bunun için de bir planlama yapıp, molozların olası böyle bir durumda tekrardan nasıl ele alınabileceğini değerlendirdik.

Daha sonrası tarım ve gıda güvenliği. Afet sonrasında tarım arazilerine şu an köy evleri yapılıyor ve mevzuata uygun bir şekilde projeli bir şekilde yapılıyor.

Konuşacak çok konu vardı. Ben kısaca özetleyebildiğim kadarıyla sizlere bunları ifade etmeye çalıştım. Tekrardan emeği geçen herkese şükranlarımı sunuyorum. Kente böyle bir değer kazandırdığınız için sağ olun.

Teşekkür ederim.

VI. ÇALIŞMA GRUBU

Eğitim ve Sağlık

Yürütücüler

Samet Bayrak

Dr., Gaziantep Kent Konseyi Eski Başkanı,

E-posta: bayraksamet27@hotmail.com.

Erdal Bay

Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Bölümü,

E-posta: erdalbay@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-4452-9067.

Raportörler

Fatma Beyza Kızıldağ

Mimar, YL. Öğr., Hasan Kalyoncu Üniversitesi,

E-posta: fbeyza.27@gmail.com.

Yağmur Aydemir

Mimar, TMMOB Mimarlar Odası Genel Sekreter Yardımcısı,

E-posta: yagmur@mo.org.tr.

Katılımcılar

Zeynep Ahunbay

Samet Bayrak

Mehmet Berk

İrfan Demirci

Şih Mehmet Doğru

Zeynep Derya Düşün

Bilal Erdoğan

Yahya Kemal Karaoğlan

Fatma Köroğlu

Eğitim ve Sağlık

“Eğitim ve Sağlık” çalışma grubunda, Samet Bayrak ve Erdal Bay yürütücülüğünde; eğitim ve sağlık yapılarının deprem karşısındaki performansı, afet öncesi hazırlık ve afet sonrası yeniden kullanım süreçleri ile eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, süreklilik ve psiko-sosyal boyutlar ele alınmış; yapısal, mekânsal, yönetsel ve insani sorunlar değerlendirilmiş ve bu alanlara yönelik çözüm önerileri tartışılmıştır. **Eğitim ve Sağlık Yapıları** -Özel Tasarım ve Denetimin Önemi: Gaziantep’te arsasına özel projelerle statik çözümleri yapılan okul binalarının depremde hasar almadığı, buna karşın denetimsiz ve tip proje ile yapılan yapıların yıkıldığı veya ağır hasar aldığı gözlemlenmiştir.

-Okul Mimarisinde Yeni Standartlar: Okul binalarının mühendislik yaklaşımlarının ötesinde, güneş açısı ve koridor genişliği gibi bilimsel kriterleri içeren “CABE Okul Kriterleri”ne göre inşa edilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

-Modüler ve Çok Fonksiyonlu Tasarım: Eğitim yapılarının afet anında barınma, toplu duş ve yemekhane gibi hizmetleri verebilecek modüler ek ünitelerle (stadyumlardaki gibi) tasarlanması önerilmiştir.

-Sağlık Yapılarında Planlama Hataları: Şehir dışına kurulan devasa şehir hastanelerinin

afet anında yaralı ulaşımı açısından risk taşıdığı, bunun yerine şehir içinde belirli yatak kapasiteli, erişilebilir hastanelerin kurulması gerektiği belirtilmiştir.

Eğitim ve Sağlık Hizmetleri

-Sağlık Hizmetlerinin Sürekliliği: Deprem anında sağlık hizmetlerinin yaşamın devamlılığı için kesintisiz sürmek zorunda olduğu, bu nedenle sağlık personelinin barınma ve termal kıyafet gibi ihtiyaçlarının önceden planlanması gerektiği ifade edilmiştir.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

-Psiko-sosyal Destek ve Tarama: Deprem sonrası çocuklarda uyku bozukluğu, motivasyon kaybı ve bodurlaşma gibi fiziksel/ruhsal sorunların tespiti için okullarda profesyonel ekiplerce düzenli taramalar yapılması gerektiği vurgulanmıştır.

-Afet Pedagojisi ve Eğitim Kayıpları: Özellikle ilkököl seviyesindeki öğrencilerin yaşadığı öğrenme kayıplarının "afet pedagojisi" yaklaşımıyla telafi edilmesi ve müfredatın bu olağanüstü duruma göre modüler hale getirilmesi önerilmiştir.

-İlaç ve Bilgi Sistemlerine Erişim: Kronik hastaların (epilepsi, diyabet vb.) ilaç bilgilerine ulaşabilmek için sistemlerin afet anında çalışır durumda kalması (statik IP sorunlarının aşılması) ve stratejik ilaç depolarının rezerv alanlarda tutulması gerektiği belirtilmiştir.

-Engelli Bireyler ve Özel Hizmetler: Gaziantep'teki Ortez-Protez Merkezi gibi uygulamaların afetzede engelliler için hayati olduğu, ancak çadır/konteyner kentlerde bu bireylerin takibi için numara sisteminin çok kritik olduğu hatırlanmıştır.

Sonuç ve Öneriler

-Bütünleşik Koordinasyon: Sivil toplum örgütleri, yerel yönetim ve merkezi idarenin afet öncesinde A, B, C planlarını netleştirerek askeri disiplinde bir örgütlenme yapısına geçmesi tavsiye edilmiştir.

-Lojistik ve Altyapı Hazırlığı: Okul çatılarının teknoloji çağının gereği olarak helikopter inişine uygun tasarlanması ve stratejik noktalarda afet eczaneleri için konteynerlerin hazır tutulması önerilmiştir.

-Yerel İnisiyatifin Korunması: Toplanma alanlarına imar izni verilmemesi ve afet yönetim süreçlerine siyasi kaygıların bulaştırılmaması gerektiği ortak görüş olarak bildirilmiştir.

Eğitim ve Sağlık Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Samet Bayrak ve Erdal Bay

Değerli katılımcılar, 240 saniyede bizim çalışma grubunun önerilerini özetlemeye çalışacağım. Depremlerde sağlık ve diğer kurum binalarında olduğu gibi okullarımız da zarar gördü. Aslında olmaması gerekirdi.

Gelecekte okullarımızın modüler ve esnek bir mimariyle, kampüs okullar şeklinde yapılmasını değerlendirdik. Bu okulların afet durumlarında barınma alanlarına dönüştürülebilir bir kurguda olmasının faydalı olacağını tartıştık.

Afet dönemlerinde çadır okullar, mobil eğitim araçları, mevcut yapıların, cami ve benzeri yapıların eğitim alanına dönüştürülebilmesi gibi öneriler oldu. Bunlar zaten yapıldı. Afet sonrası okul mimarisinde zarar olma ihtimaline karşı yapısal hasarlara karşı hibrit sistemler var.

Afetlerde eğitim hizmetlerine erişimin kesintiye uğramaması için nasıl bir yerleşim olmalı? Yer seçimi çok önemli. Eğitim kurumlarının olağan kent yaşamından uzak olmaması, afet toplama alanlarına yakın olması ve çoklu ulaşım seçeneklerine kolay ulaşılabilir olması önemli.

Bunun dışında yapısal olmayan bazı önerilerimiz de oldu. Okullarda dolaplar, tahtalar gibi sabit olmayan mobilyaların sabitlenmesi, bununla ilgili risk analizlerinin yapılması, deprem eğitimleri ve tatbikatların

yapıl-

ması sağlanmalı. Afet ve acil durum planları; yani sanki deprem yine lerimizde yakalanacakmış gibi değil, okullarda yakalandığımızda neler yapılması gerektiğine dair planlar.

Eğitim hizmetleri ile ilgili konuştuğumuz şey deprem de psikolojik, fizyolojik etkiler oldu mu? Oldu. Travma, kaygılar, uyku problemleri, depresyon, sosyal izolasyon, öğrenme güçlükleri, motivasyon kaybı. Çocuklarda en çok görülen sorunlardan bir tanesi konsantrasyon kaybı. Bazılarında da fiziksel sorunlar ortaya çıktı. Ampüte olan veya sakat kalan çocuklarımız var, yeme bozukluğu olan çocuklar var.

Burada bizim önerimiz şu oldu: Deprem sonrası hastanelere çocuklarla ilgili başvuruların hikayelerinde en çok hangi alanda artış varsa, örneğin yeme bozuklukları ile ilgili çok fazla sorun varsa, bu konuda da acil eylem planlarının hazırlanması. Çocuklarla ilgili psikolojik sosyal

destek faaliyetlerinin tüm okulları kapsayacak şekilde gerçekleştirilmesi önerildi. Sağlıklı görünen çocuklarda bile deprem travması olabilir ve bunlar bir-iki yılda çok daha ileriki süreçlerde ortaya çıkabilir. Acilen Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve diğer paydaşlarla işbirliği içerisinde okullarda sağlıklı görünse de tüm çocuklara yönelik psikolojik sosyal etkilerin tanımlanmasının faydalı olacağı değerlendirildi. Öğretmenlere ve ebeveynlere afet sonrası çocuklara nasıl davranılması gerektiği konusunda destek programları verilmesinin de faydalı olacağı üzerinde duruldu.

Afet sonrasında birinci, ikinci, üçüncü gün sonrasında ihtiyaçlar değişti. Eğitim noktasında lise sınavına giren çocukların, üniversite sınavına girecek çocukların ihtiyaçları sonraki günlerde gündeme geldi. Milli

Eği-

tim Bakanlığı bu konuda çocuklara ek kontenjan verdi, ek puan verdi, bizler eğitimciler olarak yardımcı kitaplar sağladık. Ama burada belki de literatürde olmayan bir bilgi; bizim o lise sınavına, üniversite sınavına çalışan çocuklarımız bir şekilde telafilerini sağladı. Ama eğitimde

ilkokul

birinci kademedeki çocukların o eğitim alanındaki mahrumiyetleri 1, 2, 3 aylık. Onlar için de şunu söyledik: İlkokul birinci sınıftaki çocuğun bir aylık kaybı ile lisedeki çocuğun bir aylık kaybı aynı değil. Bu nedenle ilköğretimin birinci kademesindeki çocukların bu öğrenme kayıplarının acilen tespit edilip ileriki süreçlerde yansımalarını engellemek için önlemler alınması gerekir. Bununla ilgili detayları verdik ve afet sonrası ~~pe-~~ dagojisi kavramının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından diğer paydaşlarla yürürlüğe konması gerekir.

Depremden sonra, köylerde ölü doğumlar, erken doğumlar sık görülür.

Çocuklarda gastroenterit dediğimiz bağırsak hastalıkları sık görülür.

Önerimiz deprem ve sonrasında acil yardım ekiplerinin şimdiden oluşturulması. Yani cerrahi ve dahili gruplar. Cerrahi gruplar: Beyin cerrahisi, ortopedi, genel cerrahi, kulak, burun, boğaz ve göz. Dahili branşlar: Dahiliye, kardiyoloji ve çocuk hastalıkları.

Nasıl ki askeriye'nin barışta ve savaşta a, b, c, d planları olur. O planların şimdiden yapılıp uygulamaya geçilmesi, saklanması, ani felaketlerde bunun uygulanması gerekir diye düşünüyorum.

Merkezi, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin bir arada, birbiri-

ni anlayarak ve dinleyerek çalışması gerekir diye düşünüyorum.

Hepinize iyi akşamlar, sevgiler, saygılar sunarız.

VII. ÇALIŞMA GRUBU

Sosyal ve Ekonomik Yapı

Yürütücü

Yücel Karataş

Prof. Dr., Gaziantep Üniversitesi, Felsefe Bölümü,

E posta: yucelkaradas@gmail.com, ORCID: 0000-0003-4035-480X.

Raportörler

Merve Serter

Y. Mimar, Doktora Adayı, Hasan Kalyoncu Üniversitesi,

E posta: mrvsrtr@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9838-7239.

Filiz Ayaz

Arş. Gör., Bursa Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,

E-posta: filiz.ayaz@btu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3898-5437.

Katılımcılar

Vedat Akar

Deniz Can Akdek

Melek Atalay

Bülent Batuman

Ahmet Erkan

Münevver Erpolat

Banu Gürlek

Nursel İş

Ünsal Keser

Masabo Nagma

Ayça Yazıcı

Cuma Yıldız

Sosyal ve Ekonomik Yapı

“Sosyal ve Ekonomik Yapı” çalışma grubunda, Yücel Karataş yürütücülüğünde; göç süreçleri ve kültürel dokunun sürekliliği, ticaret ve sanayinin afet sonrası canlandırılması, işgücü ve çalışanların korunması ile toplumsal travmanın etkileri ele alınmış; demografik, ekonomik ve psiko-sosyal boyutlarda yaşanan dönüşümler değerlendirilmiş ve bu alanlara yönelik politika ve destek mekanizmalarına ilişkin çözüm önerileri tartışılmıştır. **Göç Süreçleri** -İç ve dış göçlerin etkisiyle yerleşik halkın mevcut yaşam alanlarını terk ederek farklı bölgelere taşınması ve terk edilen bölgelere farklı kesimlerden gelen kişilerin yerleşmesi veya kentsel dönüşüm süreçlerinde evlerinden tahliye edilen kişilerin çeşitli nedenler sonucunda mahallelerine dönememesi gibi nedenlerle yerel yaşam özellikleri, kültür, aidiyet duygusu vb. durumların sürekliliğinde kesintiler meydana geldiğine değinilmiştir.

-Kentlerin demografik yapısının dönüşümünü hızlandıran faktörlerden birinin de ekonomik yapı olduğu belirtilmiştir. 2010 Van depremi sonrasında kentin kırsal alanlarının riskli alan olması gerekçesiyle boşaltıldığına bu yüzden tarımsal faaliyetlerin sonlandırıldığına dikkat çekilmiştir. Bunun sonucunda Ziraat Fakültesi'nin öğrenci alımlarının da düştüğü, batıya göçün gerçekleştiği, ekonomi ve kültür seviyesi yüksek işveren/ büyük işletmecilerin sermayeleri ile birlikte farklı kentlere taşındıkları belirtilmiştir. Bunun sonucunda kentin özellikle Hakkari'den göç aldığı ifade edilmiştir.

-Her kentin kendine göre farklı dinamikleri olduğu, kentlerin iç göç ile ilgili değişken parametrelerinin bulunduğuna değinilerek toplumdaki hareketlilik incelenirken ve çözüm geliştirilirken bu değişkenlerin göz önüne alınması önerilmiştir.

-Ülkemizde hem küresel ölçekli savaşlar hem afet sonrası farklı kentlere yerleşme ve ayrıca yeniden yapılaşma süreci nedeniyle “çok katmanlı hareketlilik” olduğu belirtilmiştir. Afet nedeniyle kentin çeperlerine acil olarak yeni

yapıların inşa edilmesi aynı zamanda kent merkezinde yıkım dolayısıyla boşalan

yerlere yeni yapılaşma süreçlerinin, kentlerin yapılanmasında dengesizliklere neden olduğu ifade edilmiştir. Bu durumun insanları yer değişikliğine zorladığı, yapı stoğu arttığı halde yapıya erişimin yeterli olmadığı ve bu sorunların plansızlıkla beslendiği belirtilmiştir.

-Kent içi ve kentler arası göçler olurken kapasiteyi karşılamak üzere kentlerin alt yapı, eğitim, sağlık kapasitelerinin yetersiz kaldığı ve hızlı yapılaşma gereğiyle inşa süreçlerinde yaşanan nitelik sorunları, yapı üretim ve

denetim

sürecinin işleyişinde yaşanan sorunlar, bunların yanında imar afları vb. gibi sorunların ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir. Afete dirençli kentler oluşturulmaya çalışılırken aslında kırılğan noktalar oluşturulduğu vurgulanmıştır.

-Afet öncesi toplumsal yapının sürekliliğinin sağlanması için İl Afet Risk

Azalt-

ma Raporlarının (İRAP) olması gerektiği gibi uygulanması ve temel hukuki mevzuat kapsamında denetlenmesi önerilmiştir.

-Kent sakinlerinin ekonomik ihtiyaçlarını giderecek, istihdamı sağlayacak bir altyapının oluşturulmasının hem kamunun hem de yerel sermayenin sorumluluğu olması gerektiği belirtilmiştir. Deprem süreci, toplumda dayanışma ve örgütlenmenin olması gerektiğini göstermiştir. Afet öncesi toplumsal sürekliliğin sağlanmasında sivil örgütlenmenin önemli bir rol oynadığı, STK'ların, meslek odalarının kentin kültürünün, hafızasının korunmasında görevi olduğu

ifade edilmiştir.

-Göçlerin temel olarak; ekonomik koşullar, güvenlik ve kent kültürü, aidiyet ihtiyacından kaynaklandığı belirtilmiştir. İç ve dış göçlerin etkisiyle aidiyet ve kent kültürünün kaybolmaya başladığı, bunu onarmanın gerekliliği üzerinde durulmuştur. Aidiyet duygusunun sivil örgütlenmeler yoluyla artırılması önerilmiştir.

-Toplumda aidiyet duygusunun oluşmasında kadının büyük bir rolünün olduğu belirtilmiştir. Çoğunlukla bakım, hizmet gibi işlerin kadınların sorumluluğunda olduğu ve bunun "ücretlendirilmemiş emek" olarak isimlendirildiği ifade

edilmiştir. Bu yüzden kadınların çalışma hayatında desteklenmesi, daha rahat

imkanlar tanınması, kadınların emeğinin görünür kılınmasının da göçü

engel-

-Tarihî ticaret merkezlerinin özgün karakterleri korunarak geliştirilmesi

le ve geleceği belirtilmiştir.

gerektir. Afet sonrası ticaretin canlandırılması için tekil çalışmalar yerine

göçlerin her zaman doğal yollarla olmayıp bizzat üretimde birleşli gerektirdiği

belirtilmiştir.

Afetin gerçekleştiği bölgeye dışardan desteklerin başlangıç için çok önemli

Ticaret ve Sanayiün kalıcı bir çözüm olmadığı ve üretimi başlatmanın esas

olduğu vurgulanmıştır.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

-Afet gibi kriz anlarında ticaret mekanları için mutlaka işleyecek bir planın yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Örneğin; doğalgaz ve elektrik kesintisi sebebiyle fırınların deprem sonrası hemen çalışmaya başlamadığı, bu gibi durumların yaşanmaması adına ticari mekanlar için önceden planlama yapılması gerektiği belirtilmiştir.

-Afet sonrasında ticaretle geçinen bölge halkına vergi muafiyetlerinin sağlanması veya hizmetin uygun fiyatla sunulmasıyla üretimin teşvik edilmesi önerilmiştir. Bunun kamu otoritesi sorumluluğunda olduğu belirtilmiştir.

-Ticaret ve sanayi yapılarının afet öncesinde, afetten etkilenmeyecek şekilde kurgulanması gerektiği belirtilmiştir.

-Hem ekonomik olarak gelişmek hem toplumun psikolojisini iyileştirmek bağlamında ilk önce güven ortamının yaratılması gerektiği vurgulanmıştır.

İş Gücü ve Çalışanlar

-Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin artırılması gerektiği, kırsal alanların yaşanabilir koşullara getirilmesinin nüfus planlamasında önemli olduğu ve kırsala geri dönüşün bu yolla sağlanabileceği belirtilmiştir.

-Farklı meslek örgütlerinin bir araya gelerek kolektif olarak üretim yapılarının önemi vurgulanmıştır.

-Kooperatifleşmenin önemli bir güç olduğu ifade edilmiş ve bu sistemin yeniden gözden geçirilmesi önerilmiştir.

Toplumsal Travma -Direnci sosyal yapının oluşturulabilmesi için dayanışmanın çok önemli olduğu konusu üzerinde durulmuştur.

-Deprem öncesinde bilim insanları veya alan dışından yeterli-doğru bilgi

sahi-

bi olmayan kişilerin toplumda ciddi bir kaygı oluşturduğu belirtilmiştir. Bu gibi yanlış yönlendirmelerin, halkın yaşam alanını seçme noktasında etkili olabildiği ve yine kentte bir yer değiştirmeye yol açtığı ifade edilmiştir.

-Afet sonrasında ekonomik durumu iyi olanların kenti terk ettiği, kötü

olanların

ise yerlerinde kaldıkları ve çadır vb. yetersiz yaşam koşullarında hayatlarını sürdürdüğü ve bu tür durumların sosyal uyum ve dışlanma sorunlarına yol açtığı belirtilmiştir.

-Afet öncesinde kamu idarelerinin, toplumu afete karşı bilgilendirmesi, afet yönetimi konusunda, afet öncesi risklerin azaltılması ve toplumun psiko-sosyal olarak afete hazırlanması ve bilinçlendirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

-Afet sonrasında kurumlar tarafından uygulanacak işlerde yetkililerin kurumsal olarak sorumluluktan kaçındığı ve teknik elemanlarının yanında olmadığı ve bu durumun teknik elemanlarda travmaların oluşmasına yol açtığı belirtilmiştir.

-Afet sonrasında insanların bir araya gelerek dertlerini paylaşması, yasını tutmasının kesinlikle gerekli olduğu vurgulanmıştır. Bunun çok önemli bir psi- kolojik destek olduğu, ayrıca bölge halkının tüm aktörleriyle (kadın, erkek, çocuk, genç vb.) üretime katılmasının travmaların atılmasında önemli bir yer tuttuğu vurgulanmıştır. Bir araya gelmek için de deprem sonrası toplanma alanlarının çok önemli ve gerekli olduğu, doğru ve yeterli şekilde planlanması gerektiği ifade edilmiştir.

-Mimar ve şehir plancılarının sadece kentin oluşumunda değil toplumun şekillenmesinde de etkili olduğu, afet sonrası planlama yapılırken bunun da önünde bulundurulması gerektiği belirtilmiştir. Yatay mimarinin insanlar arası toplumsal ve kültürel paylaşımları artırabileceği, komşulukları iyileştirebileceği belirtilmiştir.

Sonuç ve Öneriler Afetlerin göç süreçleri, ekonomik yapı, toplumsal ilişkiler ve aidiyet duygusu üzerinde çok boyutlu etkiler yarattığı değerlendirilmiştir. Afet sonrası iç ve dış göçlerin, kentlerin demografik ve kültürel sürekliliğinde kopuşlara neden olduğu; bu sürecin plansız yapılaşma ve yetersiz altyapı ile derinleştiği tespit edilmiştir.

İl Afet Risk Azaltma Planlarının (İRAP) etkin uygulanmasının ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Ticaret ve sanayi faaliyetlerinin afetlere karşı hazırlıksız olduğu, üretim sürekliliğinin sağlanabilmesi için önceden planlama yapılması ve kamu desteklerinin geliştirilmesi gerektiği değerlendirilmiştir. Kırsal alanların desteklenmesi, tarım ve hayvancılığın güçlendirilmesi ve kooperatifleşmenin teşvik edilmesinin göçü azaltıcı bir etki yaratacağı belirtilmiştir.

Afetlerin toplumsal travmaları derinleştirdiği; dayanışma, sivil örgütlenme ve kadın emeğinin toplumsal süreklilik açısından kritik bir rol üstlendiği tespit edilmiştir. Afet sonrası planlama süreçlerinde mimar ve şehir plancılarının fiziksel çevrenin yanı sıra toplumsal ve kültürel boyutları da gözetmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

Sosyal ve Ekonomik Yapı Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Yücel Karataş

Sosyal ve ekonomik yapı çalışma grubunda ele aldığımız ilk nokta deprem öncesinde ya da deprem olma tehlikesi nedeniyle, insanların, bir ken- tin geleneksel yerlileri, bir şehrin kodlarını taşıyan insanlar yaşadıkları bölgeyi terk edebilmektedir.

İkinci olarak depremlerin de şehrin geleneksel nüfusunu o şehirden başka yerlere göç ettirdiğini tabii ki biz burada biliyoruz. Burada ortaya çıkan temel sorun ne? Şimdi biz bir şehri tanımlarken bir şehrin hafızasını çoğunlukla mimari yapılar üzerinden tanımlarız. Şu an içinde bulun- duğumuz Bayazhan aslında Gaziantep'in kimliğinin, hafızasını taşıyıcısı yapılarından biridir. Ama aynı zamanda bir şehrin o bahsettiğiniz hafızasının taşıyıcısı olan mimari yapıların dışında sosyal gruplar da vardır. Bu sosyal gruplar, o şehrin belki 100, belki 200, belki daha fazla yıldır yaşayan yerli nüfusunun o şehri terk etmesi ve bu şehrin hafızasında ciddi bir kayıp ortaya çıkmasına yol açıyor.

Gaziantep'te biz bunu yaşamadık. Çünkü Gaziantep mimari anlamdaki dayanıklılığı nedeniyle depremden daha az hasar gören bir şehir. Yani burada biz depremi diğer şehirlere nazaran daha az hissetmedik ama 20-30 yıllık bina yenilemelerinin şehri daha dirençli hale getirdiğini mi- mari anlamda biz söyleyebiliriz. Yıkılmadı... Hatay açısından, Maraş,

Ma-

latya ya da başka şehirler açısından o şehrin kültürel kodlarının taşıyıcısı olan kesimlerinin şehirden göç ettiğini ve bunun da ciddi bir

travma

yarattığını söyleyebiliriz.

Şimdi bizim masada yapılan bir vurgu dirençli kentler vurgusu. Dirençli kentler çok önemli; son 2-3 yıldır sosyal bilimler ve mimarlık literatüründe sıklıkla tartışılan bir konu. Ama dirençli kentler sadece kaliteli ya da iyi dizayn edilmiş bina üretmek değildir. Dirençli kentler, bir şehrin sosyal yapısını herhangi bir afet durumunda ayakta tutabilecek bir yapı kurmaktır. Örnek vermek gerekirse küçük bir çocuğun herhangi bir dış etki karşısında hastalığa yakalanma ihtimali yetişkin bir insandan daha fazladır. Aynı şey şehirler için de geçerlidir ve şehrin sosyal yapısını koruyabilmek çok önemlidir.

Bizim Kent Konseyinde Göç Grubunda görev aldığımız andan itibaren söylediğimiz bir cümle var. Ben belki de Gaziantep'in yerli nüfusundan farklı düşünüyor olabilirim göç konusunda ama asıl önemli olan şehrin nüfusunun ne düşündüğü. Burada açığa çıkan bir nokta bizim toplantıda belki de mimarlık literatürünün ya da şehir plancılığı literatürüne bir şey katacak bir durum bu. Kentin kendi içinde ortaya çıkan, şehrin kendi içinde ortaya çıkan hareketlilik ve mobilizasyon. Yani deprem olsun olmasın şehrin merkezinde yaşayan insanların şehrin çeperlerine doğru göç etmesi ve şehir merkezlerinin boşalması gibi bir durumdan bahsedildi. Kendi açımdan söylemek gerekirse bu konuya çok vakıf değilim. Ama özellikle TOKİ inşaatları bağlamında şehir merkezinin dışında yeni yerleşim alanlarının oluşturulduğu ve şehirde yaşayan bazı insanların da, özellikle yoksul kesimlerin şehrin çevresindeki kesimlere doğru göç ettikleri aktarıldı.

Halihazırda bizim raporda sunacağımız konular hakkında zaten tutanak tutuldu. Fazla uzatmadan ben burada konuşmamı bitiriyorum. Teşekkür ederim.

VIII. ÇALIŞMA GRUBU

Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları

Yürütücü

Necati Binici

Türkiye Kent Konseyleri Birliği Başkan Yardımcısı,

E posta: necati.binici@hotmail.com.

Raportörler

Hatice Akar

Mimarlık Bölümü Öğrencisi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi,

E posta: haticeakay41@gmail.com.

Ayşegül Ağan

Dr. Öğr. Üyesi, Balıkesir Üniversitesi, Mimarlık Bölümü,

E posta: aysegulagann@gmail.com, ORCID: 0000-0002-7083-0961.

Katılımcılar

Pınar Akdemir

Selma Aslan

Erol Aydın

Hayri Sinan Balcı

Elif Emel Binici

Fethullah Bulat

Betül Gemalmaz Dikici

Cengiz Dikici

İsmail Doğanyılmaz

Mustafa Kahraman

Kibar Kesler

Yasin Korkmaz

Çetin Külâh

Melih Neyal

Ali Özgümüş

Esin Özgün

Caner Sağlamer

Murat Sarıgöl

Serhat Sipahioğlu

Necmettin Soydiç

Savaş Zafer Şahin

Enes Yıldırım

Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları

“Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları” çalışma grubunda, Necati Binici yürütücülüğünde; afet yönetiminde katılım, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllülerin rolleri ile kent konseylerinin afet öncesi, sırası ve sonrası süreçlerde üstlenebileceği görevler ele alınmış; toplumun binçlendirilmesi, koordinasyon, dijital araçların kullanımı ve yerel işbirliklerinin güçlendirilmesine yönelik yaklaşımlar değerlendirilmiş ve bu alanlara ilişkin çözüm önerileri tartışılmıştır. **Katılım**

-Afet öncesinde çeşitli eğitimler alınmasına rağmen afet sırası ve hemen sonrasında koordinasyon eksikliği ve yetki karmaşasının tüm süreci olumsuz etkilediği vurgulandı.

Özellikle afet sonrası çalışmalara gönüllü katılım sağlamak isteyenlerin sisteme entegre edilemediği ve bu durumun da ayrıca karmaşaya yol açtığı üzerinde duruldu. Bu bağlamda tüm kamu kurumlarının ve STK'ların yasal bir çerçevede doğru bir eğitim ve yönetim planı ile hareket etmesinin önemi vurgulandı.

-Deprem sonrası ilgili belediyelerin İtfaiye Daire Başkanlığı'na bağlı arama kurtarma ekip ve ekipman sayısı ile ve insan gücüne yönelik verilen eğitim sürelerinin artırılmasının önemi vurgulandı.

-Afet sonrası gönüllülerin sürece dahil edilmesi için AFAD, “Türkiye’de 100.000 Arama Kurtarma Personeli Yetiştirme Eğitimi” adıyla ulusal bir proje hazırlamış ve bugüne kadar çeşitli eğitim-öğretim kurumlarında 1000’in üzerinde eğitimler düzenlemiştir. Ancak sınırlı sayıda STK'nın akredite olmak için AFAD'a başvurduğu belirtildi.

-AFAD deprem sonrasında eğitim kurumlarının ortaöğretim düzeyindeki öğrencilere yönelik farkındalık eğitimleri vermeye başladığı ve pilot uygulamada olan okullarda müfredata alındığı aktarıldı.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

-Yerel yönetimlerin, STK'ların ve meslek odalarının işbirliğinin artırılması ile afet sürecini daha koordineli, etkin ve yetkin bir biçimde yürütebileceği vurgulandı.

-Kent konseyleri ile STK'lar arasında iş birliği mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğinin altı çizildi.

-Afet öncesinde yapılarımızın afete dayanıklı inşa edilmesi ve yapı denetiminin iyi sağlanması ile soruna katkı yapılabileceği üzerinde duruldu.

-Yerleşimdeki en alt yönetim birimi olan mahalle muhtarlarının kent

konseyle-

aynca
rinin afet çalışmalarına davet edilmeleri yönünde ortak görüş bildirilmiş mahalle özelinde afet risk haritaların hazırlanmasına yönelik çalışmaların yapılması önerildi.

-İlgili STK'ların desteğiyle okulların her düzeyinde afet bilgilendirme eğitiminin önemi vurgulandı.

Kent Konseyleri -Kent konseylerinin her kent için ilgili kamu kuruluşlarını, meslek odalarını ve akademisyenleri bir araya getirme görevi üstlenerek afet risk master planı oluşturulmasına öncülük edebileceği vurgulandı.

-Kent konseylerinin çalışma gruplarında afet öncesi eğitimler verilebiliyor ancak bunların sürdürülebilir olması için bu tür eğitimlerin kurumsallaştırılmasının önemi vurgulandı.

-Son olarak AFAD'ın eylem plan ve programlarında kent konseylerinin tanım-

lanmıyor olması eksiklik olarak dile getirildi ve bu işbirliğinin sağlanması gerekliliği önerildi.

Sonuç ve Öneriler Toplantı sonucunda, eğitim, koordinasyon ve yerel iş birliklerinin güçlendirilmesi, afetlere hazırlıklı bir toplum oluşturmak adına kritik adımlar olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, risk haritalarının oluşturulması ve kent konseylerinin afet yönetimi planlarında aktif rol almaları gerektiği vurgulanmıştır. STK'ların afet yönetimi sürecinde daha fazla desteklenmesi gerektiği konusu üzerinde durulmuştur. Afet hazırlık süreçleri için belirli denetim mekanizmalarının oluşturulması gerekliliği vurgulanmıştır. Afetlerle ilgili kamu birimlerinin kent konseyleri ile iş birliği içinde çalışmasının, afet yönetimi süreçlerinin daha etkin ve kapsayıcı hale gelmesine katkı sunacağı vurgulanmıştır.

Kent Konseylerinin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının Afet Çalışmaları Çalışma Grubu Genel Değerlendirmeleri

Yürütücü: Necati Binici

Herkes iyi akşamlar diliyorum. Bu son sunum, son söz. Öncelikle teşekkür ediyorum böyle bir etkinliğin Gaziantep'te olması bizleri mutlu etti. Çok değişik konular konuşuldu. Çok farklı illerden ve farklı gruplardan insanlar konuştu. Bizim grupta iki ana başlığımız vardı. Bir sivil inisiyatif, diğeri kent konseyleri. Evet, depremde gördük ki sivil inisiyatif biraz darmadağınık. Herkes bir şeyler yapmak istiyor, herkes bir şey için çaba sarf ediyor ama kendi imkanlarıyla koordine olmadan bir süreç devam etti. Herkes canhıraş koşuyordu bir şey yapabileyim diye. Özellikle deprem bölgesi dışındaki illerden birçok grup, dernek, vakıf inanılmaz çaba gösterdiler. Bu çabayı bizzat yaşadık ama koordine olmadığı için verimlilik açısından baktığımız zaman çok da iyi bir sınav verilmedi. Eğer koordineli bir çalışma olsaydı çok daha farklı bir birim olabilirdi, çok daha farklı fayda-ya dönüşebilirdi bu çalışmalar.

Bunun üzerine arkadaşlar görüşlerini bildirdiler, sağ olsunlar değişik illerden gelenler de bu konuda hemfikirdi. Tabii grubun içerisinde AFAD temsilcileri, farklı arama-kurtarma ekibi üyeleri vardı. Bu arkadaşlar dahi kendi arasında akredite olmadıkları için sıkıntı yaşadıklarını belirttiler. Konu kent konseylerine gelince tabii iş biraz değişti. Gerçekten değişik farklı grupların bir araya gelebildiği, ortak söz söyleyebildikleri mecra kent konseyleri oluyor.

Kent konseyleri de depremde bir sınav verdi. Bu sınavda çok başarılı kent konseyleri vardı. Afetlere hazırlık konusunu bir devlet politikası olarak görmek lazım madem ki bizim ülkemiz için deprem bir gerçeklik depremle yaşamayı öğrenmek durumundayız. Birçok uzman televizyonlara çıkıyor, bir bakıyoruz boydan boya kırmızı, kıpkırmızı deprem bölgesiyiz. Ama tedbirimizi alırsak, depremi en az hasarla kurtarırsak, belki de hasarsız kurtarırsak; ki dünyada örnekleri hepimizin bildiği gibi var. 9.0 büyüklüğünde depremler oluyor, binalar gidip geliyor ama yıkılmıyor, yerinde kalıyor. Dolayısıyla sonuç itibarıyla kent konseylerinin her şeyde olduğu gibi depremde de önemli rolü olduğunu biliyoruz. Bu

konuda bütün katılımcıların hepsi hemfikirdi. Yalnızca kent konseyini tanımamaktan dolayı sıkıntımız var. Kent konseyinin ne yaptığını bilmekten de sıkıntımız var.

Tüm katılımcılar bir araya geldik, farklı şeyleri konuştuk. Farklı şeylerin bütünleştiği yerin kent konseyi olduğunu burada söyleme imkânı bulduk. Ben inanıyorum ki sizler de kendi alanlarınızda birçok başka işler yapıyorsunuz ama Gaziantep Kent Konseyi örneğinde olduğu gibi başarılı kent konseylerinin sivil inisiyatife destek olması, katkı koyması ve mutlaka orada görev olmasını diliyorum.

Hepinize saygılar sunuyorum.

TÜRKİYE'NİN
DEPREM
GERÇEĞİ

**AFET ve MİMARLIK
SEMPOZYUMU**

8 Şubat 2025

Tematik Sunuş

AFETLERDE ACİL MÜDAHALE VE MİMARIN ROLÜ

Zeynep Gül Ünal

Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü,
E-posta: gkaršli@yildiz.edu.tr, ORCID: 0000-0003-1883-5332.

ÖZET 6–20 Şubat 2023 depremlerinden etkilenen iller arasında öne çıkan özellikle Hatay ve İskenderun üzerinden ele alan bu bildiri, afet risk yönetimini mimarlık ve tarihi çevre bağlamında değerlendirmektedir. Çalışmada; depremin yalnızca bir yıkım anı olmadığı, afet öncesi risk analizi, afet sonrası acil müdahale ve afet sonrası iyileştirme süreçlerini kapsayan süreklilik gösteren bir döngünün parçası olduğu değerlendirilmektedir. Bununla birlikte sahadan elde edilen gözlemler doğrultusunda arama-kurtarma, tahliye, alan güvenliği ve hasar tespiti süreçlerinin tarihi çevre üzerindeki etkileri ele alınmakta; özellikle İskenderun’da yaşanan yapısal hasarlar ve liman yangını, afet sonrası müdahalelerde mekânsal ve yönetsel kararların önemi ortaya konmaktadır. Yazar, afet risk yönetiminin yalnızca teknik değil, aynı zamanda mekânsal, yönetsel ve toplumsal boyutları olan çok katmanlı bir süreç olduğunu ifade etmektedir. Bu bildiride önerilen “afet risk yönetiminin helisel döngüsü”, afet öncesi ve sonrası süreçlerin birbirinden kopuk değil, birbirini besleyen aşamalar olarak ele alınması gerektiğini ortaya koyarken; mimarlık ve planlama disiplinlerinin afet risk azaltma ve iyileştirme süreçlerinde etkin rol üstlenmediği durumlar da, afetlerin etkilerinin kaçınılmaz olarak büyüdüğünü vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Afetler, Acil Müdahale, Risk Yönetimi, Arama-Kurtarma, Risklere Hazırlık

Aramızda 6 Şubat depremini yaşamış kişiler olduğunu biliyorum. Ancak konu kapsamında göstermek zorunda olduğum bazı görseller var. Arama kurtarma operasyonlarına ilişkin ve kendi operasyonlarımızın görsellerinden geriye doğru giderek anlatmaya çalışacağım. Işığı bir ölçüde azaltabilirsek daha net görebiliriz.

Burada enkazdan bir anne kızın çıkarılış anlarını görmektesiniz... yaklaşık 18'inci saatteyiz. Enkazın içinde arama kurtarma ekibimizden iki mimar ve doktorumuz var kazazedelerle birlikte. Şu anda doktorumuz kazazede ile konuşuyor. Operasyonun en kritik noktalarından biri, bulunduğumuz çökmüş olan katın üzerinde bulunan kısmen yıkılmış katların desteklenmesi ve operasyon tamamlanana kadar da bu tahkimatın dayanmasının sağlanması. Bizim girebileceğimiz bir nokta değil artık, o yüzden enkazda sıkıştıkları noktaları açarak ve destekleyerek direkt dışarıya çıkarmaya çalıştığımız bir noktadayız...Biraz doğum anına benzetiriz biz bu anı.

Genelde enkazın dışında bulunanlar sorarlar "içeride kaç kişi var?" diye. Biz kazazede ile birlikte enkaz içinde bulunan ilk müdahalecileri de saymak durumundayız. Çünkü kurtarma operasyonu sonuçlanana kadar enkaz içinde kazazede dışında alanın durumuna göre en az bir kurtarma operasyonu üyesi bulunuyor. Bizim arama kurtarma ekibimiz GEA Arama Kurtarma Grubu'nda bu operasyonlarda görev alan uluslararası ve ulusal akreditasyona sahip (AFAD ve INSARAG) altı mimar var. Bu altı mimarın üçü aynı zamanda

mimari koruma uzmanı, tarihi çevre ve yapıların korunması konusunda çalışıyorlar. Dolayısıyla özellikle tarihi dokuların yoğun olduğu bölgelerde operasyon yapma kabiliyeti de var bu ekibin (Şekil 1).

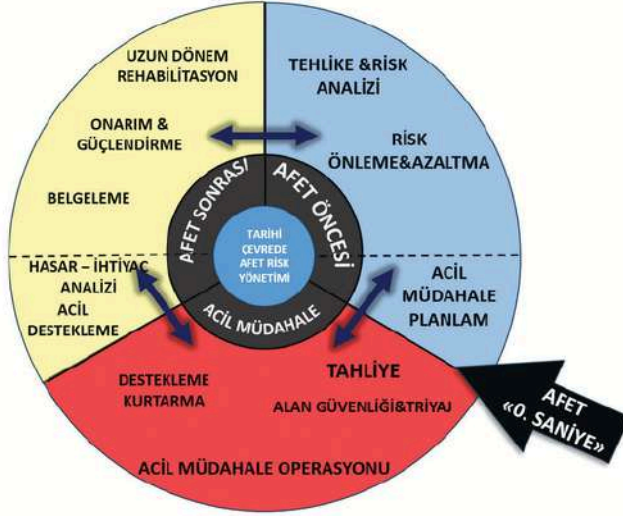

Şekil 1. Şekil 1. Nepal, Nisan 2015(Fotoğraflar: GEA Türkiye Arama Kurtarma Grubu Arşivi).

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Şu anda depremle ilgili konuşuyoruz ama herhangi bir afet ya da olay söz konusu olduğunda; deprem, yangın, sel olabilir ya da bir patlama olabilir, mimar olarak yıkılmış bir binada kurtarma yapmamız ya da olayın hemen sonrasında da alanda çevre ve yapılara ilişkin bir hasar tespiti yapmak olabiliyor görev. O yüzden ben size tüm bu süreçte olabilecekleri bütünleşik bir çerçevede anlatmaya çalışacağım.

Çoğunuzun bildiği afet yönetim döngüsünü gösteren bir diyagram bu (Şekil 2). Burada afet risk yönetimi; zarar azaltma, hazırlık, acil müdahale, iyileştirme aşamalarından oluşan dairesel ve birbirini takip eden bir döngü olarak gözüküyor. Fakat aslında bu evreler birbirinin içine geçen, birbirini destekleyen ve girdi veren bir döngü. Size bu döngünün içindeki “acil müdahale” evresinden bahsedeceğim ve bu evrenin planlamasının nasıl geliştiğini bir acil müdahale operasyon üzerinden anlatmaya çalışacağım yani bu döngünün kırmızı bölgesi (Ünal, 2023).

Şekil 2. Afet Risk Yönetimi Döngüsü (Hazırlayan: Zeynep Gül Ünal, 2024)

Şimdi mimarın afetlerde özellikle kurtarma operasyonlardaki rolünü anlatmam istendiği için ben size çok kısa bir şekilde herhangi bir operasyonun yapısını bu formatta anlatmaya çalışacağım. Bizim bu tür acil müdahale operasyonlar için bir tanımımız var “esnek operasyon planlaması”. Yani bir afet olduktan hemen sonra bizim “0. Dakika” dediğimiz andan itibaren olay yerine intikal etmenizle başlayan ve insani kurtarma çalışmalarının tamamlanması ve gerekirse “enkazın ötesi” olarak adlandırılan eylemleri de içine alan bir süreç. Bu süreçte afetin doğası gereği planlamayı etkileyecek anlık değişiklikler olur. Örneğin ilk depremin ardından artçılar ve başka depremler olabilir birkaç saat ara ile. Bizim 6 Şubat operasyonunda başımıza geldiği gibi ekipleriniz arasında fiziki bağlantı artçılara bağlı yıkımlar nedeniyle bir süre için kesintiye

uğrayabilir. Ya da enkaz alanında planlamayı hızlı bir şekilde yeniden yapmanız gereken yeni bir durum ortaya çıkabilir. Bu nedenle bütün operasyonlar ve tatbikatlar bu tür esnek operasyon stratejileri üzerine kurulmaya çalışılır. Örnekte verdiğimiz durumda olduğu gibi bir durum olduğunda bile operasyon ekipleri her ortamda operasyonu 72 saat hiçbir şekilde dışarıdan yardım almadan sürdürmek ve bunu uzun süre kadar devam etmek üzerinden planlamasını yapar (Ünal, 2015-b; **Şekil 3**).

Acil müdahale operasyonlarında 4 ana evre var. Bir hazırlık aşaması oluyor her operasyon için. Mobilizasyon dediğimiz, başka bir deyişle olayın geldiği andan itibaren hazırlığa başladığımız bir aşama. Daha sonra durumu değerlendirdiğimiz bir aşama ve sonrasında operasyon bölgesine intikal ettiğimiz aşama. Operasyon aşaması sonrasında yani operasyon tamamlandıktan sonra, başka bir deyişle alanda bulunan acil durum yönetim sisteminin başındaki operasyon yöneticisi “alanı terk edebilirsiniz” dediği ana kadar

operasyon bölgesinde çalışmalar devam ediyor ve daha sonrasında demobilizasyon evresi geliyor yani afet bölgesinin devredilmesi, raporlamanın yapılması ve merkeze dönüş. Özellikle raporlama neden önemli? (Ünal, 2015-a) Çünkü bütün gördüklerimizi teknik rapor haline getirmezsek bir sonraki afet

Şekil 3. 6 Şubat 2023 Deprem Sonrası - İskenderun (Fotoğraf: Zeynep Gül Ünal)

Bu konuşma içinde aynı zamanda kırmızı alanı içeren ve acil müdahale operasyon aşamasının içindeki çalışmaları anlatmaya çalışacağım. Acil müdahale operasyon ortamında baktığınız noktaya göre ve sizin uzmanlığınıza göre algınız değişir. Bu tür alanlarda çalışacaksa mimar olarak, öncelikle “afet bölgesinde çalışma etiği” ile ilgili bir eğitim alınmış olması gerekir. Hem teknik olarak yapılacakları hem de etik sorumluluklarımızı çok iyi biliyor olmamız lazım. Afet alanında gizlilik, güvenlik, kazazedelerin varlığında özel hayata saygı ve veri paylaşımı buradaki en önemli noktalar (Tandon, Ünal & Behar, 2023). Çünkü siz teknik bilgi sağlamak üzere olarak bu alanda bulunuyorsunuz ama aynı zamanda çok önemli zafiyet noktalarını görüyorsunuz ve

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

bunları kayıt altına almanız gerekiyor. Bu verilerin paylaşım protokolü önemli. Burada gizlilik-güvenlik ile ilgili konular olabilir örneğin bir müzenin tahliyesi gibi ve bu tür durumların şeffaflık ile karıştırılmaması gerekir. Bu raporların bazıları genel olarak farkındalık sağlamak için herkese yönelik hazırlanan ra- porlar. Bu kurumsal acil durum protokolleri dışında özellikle kazazede ve ce- nazelerin bulunduğu alanlarda yapılan çalışmalarda özel hayata saygı konu- su hassasiyetle ele alınmalıdır; özellikle kazazedeler, cenazeler vb. durumlar söz konusu olduğunda insanın ve insanlığın en zor hali ile karşılaşacaksınız ve burada bazı hususlara hassasiyetlere çalışmanın her aşamasında dikkatle yaklaşmak gerekiyor. O yüzden özellikle bu tür operasyonlara çıkacak olan ekiplerde yer alacak mimar meslektaşlarımızın afet bölgesinde çalışma etiği ile ilgili eğitim almış olmaları beklenir.

İkinci önemli husus; afetlerden hemen sonra acil müdahale evresinde, operasyon bölgelerinde mühendis ve mimarların görev almalarının gerekliliği durumunda mesleki bilgilerin dışında, afet bölgelerinde çalışma, bölgeye güvenli geçiş, hasarlı çevre ve yapılarda çalışma, kişisel güvenlik ve az önce bahsettiğim afet bölgelerinde çalışma etiği gibi bazı özel eğitimleri almış olmaları gerekir. Özellikle Birleşmiş Milletler Cluster Sistemi içinde acil

çalışacak meslek insanları için bu anlamda zorunlu eğitimler bulunmaktadır. Bunu bizim ülkemizde UMKE'nin (Sağlık Bakanlığı Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde çalışan Ulusal Medikal Kurtarma Ekibi) çalışma sistemini de örnek verebiliriz. Doktor olabilirsiniz ama enkazda arama kurtarma bölgelerinde çalışmak ve kazazedelere müdahalede bulunmak için özel bir eğitiminiz olması gerekir. Enkaza güvenli giriş, kazazedeye müdahale enkazdan kazazedenin çıkarılması sırasında uygulanacak protokoller vb. Bizim de mimar ve mühendis meslektaşlarımızla acil müdahale aşamasında çalışırken, onların bu sahada çalışma prensiplerini biliyor olmalarını, acil durum içinde çalışırken uygulanan ikaz işaretleri gibi özel iletişimleri çok iyi biliyor olmalarını, birbirlerini tehlikeye atmamalarını ve bütün operasyon boyunca

da

bu temel sisteme sadık kalmalarını bekliyoruz.

Şimdi çok kısa, isterseniz o güne geri dönelim. 4.17'ydi ilk depremin olduğu saat. Sanırım 4.30 gibi de benim bağlı bulunduğum gönüllü arama kurtarma grubundan kırmızı alarm bilgisi geldi. Eğer size acil müdahale gerektiren bir durum ile ilgili operasyon çıkış bilgisi geldiyse ulusal bir acil durum için yaklaşık 45 dakika ile 1 saat arasında operasyon merkezine gidip operasyona çıkmak üzere hazır olmanız beklenir. Eğer bu uluslararası operasyonla bu süre yaklaşık 4-5 saattir. O da izinlerin alınması, intikal için lojistiğin ayarlanması için gerekli olan süredir.

Bur durumda mimarlarla ilgili nasıl bir görev dağılımı oluyor, biraz ondan

bah-

sedeceğim. Ben uluslararası ve ulusal akreditasyona sahip bir arama kurtarma grubunda gönüllü olarak çalışıyorum. Bu sistemde aslında sürekli olan yani bitmeyen eğitim ve tatbikat silsilemiz var. Bu ilk eğitim altı ay ile başlıyor, daha sonra her ay yapılan tatbikatlar ulusal tatbikatlar ve yılda iki kere

ulus-

lararası tatbikatlarla bu devam ediyor. Aynı zamanda UNESCO ve ICOMOS

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

adına dünya miras alanları kapsamında çatışma bölgeleri için Birleşmiş Milletler Güvenlik grubuyla yaptığımız ayrı bir eğitim programı da var. O eğitimi tamamlamadan özellikle patlamamış mühimmatların bulunduğu alanlarda mi- mar/koruma uzmanı mimar ve mühendis olarak misyona çıkmıyoruz.

Bu operasyonlarda mimar olarak nasıl bir katkımız oluyor? Bir kere çalışılacak alanın sektörlere ayrılması mimarlar için, kent plancıları için, mühendisler için çok daha rahat oluyor elbette. Çünkü kentin dokusunu çok daha rahat okuma şansımız oluyor ve sektörlere ayırmayı geometrik olarak değil de alandaki yapı yoğunluğuna ve o anda afetin dinamiğine göre yönlendirme şansınız olabiliyor ve tabii sonrasında enkaza yaklaşım, enkazın okunması, tahkimat ve kurtarma aşamasında yapının gözlenmesi gibi çalışmalar var.

Bu bağlamda özellikle çatışma ve savaş bölgelerinde 1954 konvansiyonu kapsamında kültür varlıklarına yönelik çalışmalarda Sivil-askeri iş birliği elbette birçok operasyonda farklı şekilde geliyor ve sakin zamanlar dediğimiz afet dışı zamanlarda, bu konuya ilişkin tatbikatlarda mutlaka NATO gibi ya da ülke sektöründeki üniformalı uzmanlarla birlikte iş birliğine yönelik çalışmalar olabiliyor.

Acil müdahale operasyonları konusuna geri dönecek olursak; acil durum alar-

mının alındığı andan sonra bu noktada mimar olarak neler yapıyoruz çok kısaca ondan bahsedeyim. Özellikle kırmızı alarm verilen 3. Ve 4. seviye

büyük

afetlerde, başka bir deyişle uluslararası yardım çağrısı gelen afetse -ki bu 6 Şubat depremlerinde seviye 4 idi. Biz aynı zamanda hem bu alarmı GDACS ve Virtual OSOCC olarak bilinen uluslararası afet acil durum izleme sistemlerinden takip ederken, bir taraftan da kendimiz ekip ve afet ile ilgili veri girişi yapıyoruz.

Bu sisteme hangi tür veriler giriliyor? Öncelikle iki tür izlemeden veri alma

biçi-

mimiz var. Bir izleme-gözlem bir sahadan gelen bilgiler bizim için çok önemli. Çok hızlı bunlar çoğunuzun bildiği alanlardır ama gitmeden önce sahip olmamız gereken bilgiler; Şu anda deprem için anlatıyorum, elbette bu yangın, sel veya silahlı çatışma durumunda değişiyor. Olaya ait ilk bilgiyi mutlaka mimar olan ekip üyelerimiz de alıyorlar ve değerlendiriyorlar. Mimar, kent planı ve mühendis olarak üç grup birlikte çalışıyor yapı grubunda. Aynı zamanda alana ilişkin bilgileri bize ulaştırıyorlar.

Öncelikle edinilmesi gereken bilgiler; afetten etkilenen alanın konumu, etkilenen alanın büyüklüğü, doğal, eşikler, yol-ulaşım bilgileri, hastane, fabrika, li-man gibi kritik işlevli alanlar. Bunun dışında genel güvenlik nedir? Kırsal

alan-

da ya da yakınında çalışıyorsanız mutlaka onlara ilişkin vahşi hayvan ve büyükbaş hayvanlarla ilgili bilgiler¹⁰ alınması gerekiyor. Salgın, sel riski,

yangın

riski, nükleer ve kimyasalla ilgili: bunların hepsi gelmeve baslayan ilk bilgiler.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Olay olduğu andan itibaren o veriler mutlaka masamıza geliyor ve kurtarma operasyonuna çıkacak olan ekiplerin ekipmanı bu bilgilere göre seçmesi gerekebiliyor. Mesela kercinin yoğun olduğu bir bölgede kazma kürek her zaman daha fazla gerekebilir. Dolayısıyla bu ekip ilk çalışmaları yapıyor ve operasyonla çıkacak olan mimar ve mühendis olan ekibe operasyon için gerekli olan teknik bilgileri ulaştırıyor. Çok küçük bir detay gibi görünmekle ilgili mesela özellikle eğer afetin hemen sonrasında arama kurtarmada görev aldysanız karşılaşmışsınızdır; yıkım tipinden dolayı kazazede ve kazazedelerin yakınlarından bilgi almaya çalıştığınızda enkazı tanımlamak çok zor olabilir. Mesela büyük bir konut bloğu söz konusuysa ve yatay ve düşeyde yön ve yer değişti- rerek meydana gelen yıkımlarda yaklaşık en az 15-20 m. özgün konumundan hareket eden bir yapıdan bahsediyorsunuz. Hani onlar durdukları noktadan size “yatak odası burada” dediklerinde aslında en az 5-15 metre farklı bir noktadan bahsediyorlar. Dolayısıyla mimarlar bu noktada hasar mekanizmasını, değişen yönü ve yapının yeni aldığı forma göre canlı bulunabilecek yerleri çok daha rahat tespit edebiliyorlar mühendislerle birlikte. Bu bilgiler de mutlaka geliyor. Mesela enkaza girişte kuranglezi olan yapılarda bu noktaların giriş için değerlendirilmesi ya da komşu bir yapıdan bodrum kattan girip diğer yapının içine ilerlenmesi gerekebiliyor. Dolayısıyla bu plan şemalarını okumak, yapı sistemlerini ve özellikle yapılan ek ve değişiklikleri anlamlandırabiliyor olmak, geçişleri yapmak için bizim için çok daha rahat operasyonlar sırasında.

Operasyonda lojistik çok önemli, elbette genelde afet bölgesine uzaktan geliyoruz. Bir afet için çok iyi bir hazırlığınız olabilir, ama eğer bu afet sizin bulunduğunuz yerde meydana geldiyse ve siz de etkilendiyseniz. O zaman sıfır kapasiteniz olma ihtimali yüksektir. Mesela bizim kendi sistemimizde İstanbul arama kurtarma grubunun tamamen her operasyonun kritik üyesinin yedeği var ve başka bir şehirde. Yani İstanbul'da bir deprem olması durumunda bizim yerimizi kimin olacağı belli (genel olarak yedekleme sistemi- Backup System / Succession Planning olarak anılır). Bu gereklilik de belli operasyonlarla test ediliyor.

Biraz geri dönüşler yapıyorum konuşmada kusura bakmayın. Geri dönecek olursak konuya, alana çıktığımızda elimizde hangi veriler oluyor mimar olarak? Öncelikle daha önce bahsettiğim afet alanına ilişkin verileri kontrol ediyoruz güncelleme için. Çünkü gönderdiğimiz bölge değişmiş ya da son anda tanımlanmış olabiliyor ihtiyaca göre. Mesela yol kapanmış oluyor; İskenderun'da A bölgesine değil de B bölgesine gönderilmiş olabiliyorsunuz. En

önemli noktalardan bir tanesi alana gelen ilk ekipseniz ve mimarsanız alandaki güvenlikle ilgili çalışmaları yapmak sizin göreviniz. Yani mesela tam yıkılmamış ki en korktuğumuz enkaz türü; ikinci, üçüncü artçılarda eğer yıkılma

ihtimali varsa yapının hareketi nasıl olacak? Tahliyeyi gerçekleştiriyorsanız güvenli tahliye noktaları nasıl olacak? Bunları mimar olarak karar vermeniz çok önemli. Kendi makine parkınızın lojistiğinizi nereye kuracaksınız? Bu genelde yapı grubunun vermesi gerekir bir karar ve onlar tarafından veriliyor bu kararlar da.

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Çevredeki riskler nasıl? Kazazedenin bulunduğu yerde kurtarma yapacaksınız ama yakında da tamamen yıkılmamış riskli yapılar var. Bunları yine mühendis ve mimarlar gözlemliyorlar. Enkazın dışında duran ayrı bir güvenlik ekibi devamlı varsa gerekli aletleri de kullanarak bir gözlem sistemi oluşturuyorlar ve acil durumda da gerekli alarmı vererek gerekirse ekibi dışarı çağırmanızı, davet etmeniz gerekebiliyor.

Olası güvenlik sorunları burada yaşamış olma ihtimaliniz var enkaz yakınıdaysanız. Enkazların çevresi maalesef doğası gereği çok güvenli alanlar değildir. Bir, enkazın kendisinden sıkıntı geliyor olabilir; iki yakınında bulunan yapılardan sıkıntı gelebilir, üç, yakında bulunan diğer operasyonlardan dolayı bir sıkıntı yaşayabilirsiniz ve kazazede yakınlarını yönetmekle ilgili bir sıkıntıyla karşılaşabilirsiniz. Dolayısıyla bu güvenlik sıkıntılarını sizin göz ardı etmemeniz gerekiyor.

“Yağma” her zaman için hesaba katılması gereken bir sorun... Hani genelde zannedilir ki arama kurtarma grupları ve insani yardım grupları bölgeye ulaşmaya çalışıyor. Her zaman için geçerli değil, yağmacılar da bu durumu değerlendiriyor olabilirler. Her ne kadar emniyet birimleri konu ile ilgili olarak yetki ve sorumlulukları kapsamında önlem alsalar da özellikle biz tarihi yapıların yoğun olduğu ya da müzelerin yoğun olduğu alanlarda bununla ilgili bilgi

sahibi olmanızda ve farkındalığınızın yüksek olmasında fayda var. Bununla ilgili AFAD'ın biliyorsunuz ana çözüm ortağı ve destek çözüm ortakları var.

Şimdi bizim için mimar olarak en önemli nokta, tek bir afete odaklanmadan büyük resmi görerek operasyona başlayabilmek. Özellikle 6 Şubat depreminin olduğu operasyon benim katıldığım operasyonlar içinde Haiti'den sonra en büyük arama kurtarma operasyonuydu. Çünkü çok büyük bir yıkım var ve alandaki aktif arama kurtarma ekiplerinin sayısı bu durumda yeterli olmayabilir, Alana ulaşamamış olabilen çok sayıda kurtarma ekibi olduğunu biliyorum ilk anda iki deprem arasındaki yaşanan ulaşım sorunları yüzünden. Ne

yapar-

şak yapalım bu kadar büyük bir yıkımın olduğu yerde sayımız yeterli olmuyor.

Çünkü tahliye değil de kurtarma yaptığınız durumda en kısa kurtarmanızın

en

az 5-6 saat süren günü geçen süreye yayılabilir ve bu sürede 15-16 kişilik bir ekip en az konsantre olmak zorunda.

Burada elbette biz bir ölçüde artık yüksek teknoloji kullanıyoruz. Eskiden böy-

le bir şansımız yoktu ama artık uzaktan algılama sistemleri önemli bir avantaj sağlıyor. Tabii hava durumu uygun ise. Uzaktan izlemede burada birçok bölgede çok şanslı değildik çünkü hava durumu çok kötüydü. Ama yarasaydı buradaki yıkımlardan kapanan yollar, enkazın büyüklüğü, kaldırılacak enkazların boyutu, bizim hangi noktalardan alana giriş yapabileceğimiz; eğer vatan-

daş bilgi sistemi ile karşılaştırılabilirse o yapılarda yaklaşık kaç kişinin olabilece-

ği gibi bilgiler operasyon açısından önemli avantajlar sağlayabilir.

Çok eski bir görüntü, Haiti operasyonundan bu görüntü. Yukarda

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

önemliydi. Bir, başkanlık sarayının yıkıldığını öğrenmiştik. Haiti operasyonunu ya da Haiti depremini hatırlayanlar belki hatırlayacaklardır; hiçbir şekilde yaklaşık bir gün boyunca bilgi gelmediği için herkes orada bir sıkıntı olmadığını düşünülürdü başlangıçta. Bizim ekibimiz ilk giden ekiplerden birisiydi ve ilk kurtarma operasyonuna başlayan ekiplerden birisiydi. Ekibimizdeki mimar ve mühendisler mesela bu tür bir fotoğrafın olması durumunda bildiği tekniklerden gölgelere bakıp, yıkımlara bakıp yaklaşık nasıl bir operasyon süresi olacak ve nasıl bir çalışma yapılacak planlayabilir. Mesela bu görüntülerde en önemli ikinci nokta çok sayıda batmış geminin bulunduğu görülmesi. Bu bizim için şu açıdan önemli: Kıyıda kurtarma yapmamız gereken bir durum varsa su dolu çok sayıda mekanla karşılaşacağız demektir ki, su dolu mekanlarda, operasyonlarda biliyorsunuz kırma-delme yapmakla ilgili bir özel önlem almanız lazım. Yoksa içi su dolu bir mekandan dışarıya tahliye olacak suyla enkazın çökmemiş kısımları da çökebilir.

İzmir depreminden örnek vereyim; ilk video görüntüleri geldiğinde eğer siz şehri iyi okuyabiliyorsanız, bir-iki tanıdığınız bina varsa ve yükselen toz bulutlarını görebiliyorsanız ne kadar geniş bir alanın etkilendiğini bir görüntüden

tahmin etme olanağınız var. Dolayısıyla bizim ekibimizin içinde yapı uzmanları bu görüntüleri söz konusu parametrelere bakarak değerlendiriyorlar. Zaten lojistik hazırlıklar tamamlanana kadar biz bu verileri değerlendirme şansını bulabiliyoruz. Şu anda yeni protokoller de değişti bildiğim kadarıyla

AFAD'dan

bu konu ile ilgili daha fazla teknoloji kullanarak veri sağlayabilecek. Şimdi burada ilk anda gelen bu görüntülerden hemen anlayabiliyorsunuz ki -bu

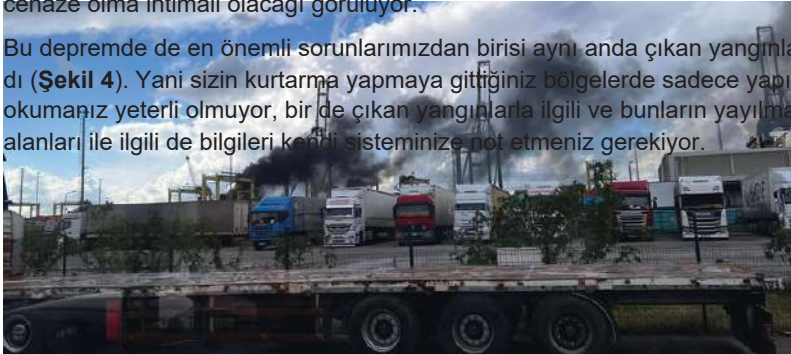
bize

götürülen tek görüntü bu arada- burada çok büyük bir arama kurtarma rasyonu gerekecek. Yıkımdan anlayabileceğiniz gibi belli birkaç noktada

değil

nerede tüm alanda ve her bir yapıda çok sayıda kazazede ve daha fazla cenaze olma ihtimali olacağı görülüyor.

Bu depremde de en önemli sorunlarımızdan birisi aynı anda çıkan yangınlardı (Şekil 4). Yani sizin kurtarma yapmaya gittiğiniz bölgelerde sadece yapıyı okumanız yeterli olmuyor, bir de çıkan yangınlarla ilgili ve bunların yayılma alanları ile ilgili de bilgileri kendi sisteminize not etmeniz gerekiyor.

Şekil 4. 6 Şubat 2023 Depremi Sonrası İskenderun Limanı'nda Çıkan Yangın (Fotoğraf: Zeynep Gül Ünal)

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Yıkım tipleri o kadar farklıydı ki bu operasyonda biz de anlamlandırmakta çok güçlük çektik. Bütün bunları bir mimar ve mühendisin birlikte konsülte edip girişlerini yapması gerekiyor. Şu anda İskenderun'dayız ve yaklaşık 1 kilometre kadar -bölgede çalışma yapanlar biliyorlar- içeriye su girmişti denizden içeriye doğru. Dolayısıyla burada bodrum katlarda kurtarma operasyonu yapmak için daha teknik bir yaklaşım gerekiyordu.

Özellikle bu tür yapılar bizim için bir ölçüde daha tehlikeli yapılar çünkü tam çökmemiş. Bodrum kata giriş yapmanız gerekiyor ya da zemin katta kurtarma yapmanız gerekiyor. Ama üstünüzde de çökmemiş bir yapı var. Burada

elbet-

te mühendislerin çok ciddi desteği oluyor; en azından kazazedeyi çıkaracak kadar bize zaman tanıyacak bir destekleme olması gerekiyor. Çünkü bir ya da iki kişiyi kurtarıırken 7-8 kişilik kendi ekibinizi de riske atmanız gerekiyor. Dolayısıyla bunlar çok teknik olarak konsültasyon yapmamız gereken konular. Özellikle bu noktada bize mimar ve mühendis meslektaşlarımızın desteği,

yapının yıkım sebebi, kullanılan malzemeler -bazen kat kat farklı zamanlarda inşa edilmiş olabiliyor; buradaki dayanım tipi nasıl değişiyor, taşıyıcı sistemde nasıl bir değişiklik var? Onların bize verdiği bilgiler doğrultusunda içeriye ilerleme şansımız olabiliyor.

Tarihi yapılarda elbette farklı bilinmezler içeriyor. Özellikle müdahale edilmiş tarihi yapılar, başka bir deyişle belli bir iyileştirme, güçlendirme çalışması yapılmış tarihi yapılar başka bilinmezler içeriyor. Burada yapılması gereken kurtarmalarda ekibin içinde geleneksel yapı sistemlerini bilen mimar ve mühendis uzmanların görev alması büyük fark yaratacaktır.

Bu Hatay il Jandarma Komutanlığı -teşekkür ediyoruz kendilerine- desteğiyle alınmış görüntülerdi, arama kurtarma çalışmalarından sonraki aylarda gerçekleştirdiğimiz tarihi dokuda gerçekleştirdiğimiz çalışmalarımızda çok büyük destek sağlayan görüntüler. Şimdi alanlar o kadar birbirine -başka bir deyişle şuradan bakınca göreceksiniz- karışmış ki burada mesela kaç yapı olduğunu eski halinde anlamak çok zor oluyor. Çünkü baktığınızda bunların mesela bazıları enkaz dökülmüş alanlar gibi gözüküyor ama çoğu özünde yerinde yıkılmış yapılar.

Bu gibi ortamlarda elbette bize ne yardımcı oluyor? Alan krokisini mimar ve mühendisler çıkartıyorlar, operasyon yapılacak alanı. Bizim iki ekibimiz var, genelde böyle çalışmayı tercih ediyoruz. Birinci ekip lojistiği beklemeden önden yola çıkıyor ve alandaki ilk taramayı yapıyor. Canlı kazazedelerin varlığı bilgisini yapıların üzerinde ya da alanların üzerine işaretliyor ve ikinci gelen ekip kurtarmaya başlıyor. Dolayısıyla arama ekibimizde mutlaka mimar ve mühendisler bulunuyor ve daha sonraki ekibe devrederken de mimar ve mühendis kalarak kurtarmaya devam ediyorlar.

Özellikle krokilerin içinde bazı bilgiler bizim için önemli. Mesela eklenmiş kat var mı? Bu katta kullanılan malzemeler nelerdir? Yanıcı, patlayıcı bazı fonksiyonlar var mı? Bu fonksiyonlar yapının hangi mekanlarında? Bu yine mimarların çok daha hızlı anlamlandırıp bize bilgiyi verebildiği noktalar.

En büyük sorunlarımızdan birisi özellikle yurt dışı operasyonlarında zemin kat ve birinci kat kargaşası (GF – 1F). Çünkü özellikle bazı ülkelerde biliyorsunuz bizim zemin kat diye tanımladığımız kat 1 kat olarak tanımlanıyor. Özellikle eğimli arazide yapıya farklı kot ve yönlerden giriş olabilir. Bir de özellikle farklı seviyelerin bulunduğu noktalarda -yangında da böyledir- kaçış katları olması lazım. Sizin hangi katta olduğunuzu -ki bu şu anda çökmemiş bir yapı elbette- kesitten anlatmaya çalışmalarını istiyoruz. Çünkü sizin bulunduğunuz noktaya göre kaçınıcı katta kazazedelerin bulunduğunu anlatmaları gerekiyor. Burada çok hızlı çizilen bir kroki; mimarın burada tanımlamayı yapması önemli. Çünkü yıkılmış bir yapıyı yıkılmamış haliyle canlandırıp kazazedelerin yakınlarına tek tek sorması gereken nokta. Burada 5-10 dakika bile çok büyük kazanç kazazedelere ulaşmak açısından.

Özellikle kuranglezi olan yapılar demiştim. Tabii bakar bakmaz biz tanıyabiliyoruz ve arama kurtarma gruplarına da bunu anlatmamız çok daha hızlı oluyor. Çünkü bu noktalardan giriş bazen enkaz üstünü kapasa da ilk önce açtığımız ve giriş yapmaya çalıştığımız yer çok daha hızlı; kendinizi de koruyarak giriş yapma şansınız var.

Arama kurtarma çalışmaları tamamlandıktan sonra uluslararası sistemde de tanımı olan “enkazın ötesi-beyond the rubble” aşamasına geçiliyor. Bu aşama, enkaz altındaki canlıları kurtarma aşamasının bitmesinden erken iyileştirme sürecine geçilmesini ifade ediyor. Eğer acil durum yönetim birimi alanda

kalmanızı ve bundan sonraki bazı çalışmalara destek vermenizi isterse ve istedikleri konular ile ilgili kapasiteniz varsa bu aşamada destek verebilirsiniz.

İnsani yardım, medikal, belgeleme, hasar tespiti, alandaki uzmanlara kapasite geliştirme eğitimi gibi farklı alanlarda destek istenebiliyor. Bizim ekibimiz mutlaka çalışmalara destek vermeye çalışıyor. Özellikle ekipte mühendis ve mimarların bulunması durumunda farklı ülkelerde bu ihtiyaçlara yönelik destekler olabiliyor.

Şekil 5. Hasar İzlerinin Yok Olmadan ve Enkazın Çevresi Temizlenmeden Önceki Durum (Fotoğraf: Zeynep Gül Ünal).

Özellikle erken evre belgeleme çalışmalarının önemine ilişkin birkaç şey söyleyebilirim bu enkazın ötesi evresi için. Şimdi şöyle düşünün siz çoğunuz burada Gaziantep'te depremin hemen sonrasında alanın durumunu gördünüz, sonra 1 ay sonra gördünüz, sonra 2 ay sonra gördünüz. "0. Saniye" den itibaren ilk saatler afet alanı aslında olay yeri niteliği taşıyor. Yani daha hasarın izleri yok olmadan enkazlar kaldırılmadan, yollar açılmadan, enkazın çevresi temizlenmeden önceki durum (**Şekil 5**). Teknik açıdan önemli bilgiler veriyor. Enkazın oluşma biçimi, komşu yapılar ve yol ile ilişkisi vb. Bu deprem olabilir, yangın olabilir, patlama olabilir. İlk belgeleme görüntüleri sizin daha sonra çok sağlıklı bir acil durum yönetim planını bir sonraki afet için yapmanıza olanak sağlıyor. Ben 6 Şubat depreminde arama kurtarma çalışmaları tamamlandıktan sonra da yaklaşık herhalde 5 ay kadar yıkımın olduğu her ilde bir çalışmaya katıldım hasar tespitine ve sonrasındaki planlama çalışmalarına. Bizim için çok kıymetli olan noktalardan bir tanesi hemen sonra alanla ilgili hızlı bir belgeleme çalışması yapma şansımızın olmasıydı. Bu üç boyutlu bir belgeleme, mesela bu fotoğraf değil. Mesela bunlar bizim daha sonrasında kaldırılacak enkazlar, açılacak yollar, henüz ulaşılamayan cenazeler için nasıl bir program yapılması gerekiyor? Çok hızlı ve esnek operasyon stratejilerini geliştirmemize olanak sağlıyor.

Sayın Başkan bugün bir ölçüde bahsetti; mesela sevgili Sibel'in (Sibel Karşılıgil) çok yardımı oldu bu bölgedeki kültür mirasının enkaz kaldırma aşamasında korunması konusunda. Burada önemli ve anlamlı bir tarihte bir araya geldik ve Gaziantep'in "Gazi" unvanı almasını da övünçle hatırlıyoruz. Antep özellikle yüzyılın başında meskûn mahal operasyonları için savaş tarihi açısından uluslararası bir örnektir. Depremlerde en önemli noktalardan birisi yer üstünde görünmeyen ama korunması gereken bazı mimari unsurların varlığı. Bölgedeki iklimin özelliği nedeniyle Gaziantep'te suyun korunması için oluşturulan geleneksel su sistemleri kasteller, livaslar gibi. Biliyorum ki çok kıymetli bir ekip de bununla ilgili çalışıyor. Mesela depremden hemen sonra bizim bir uyarımız olmuştu bu bölge için: Geleneksel yeraltı su sistemlerinin üstü enkazla kapalı olanların dikkatli açılması ve işaretlenmesi idi. Bu mesela

sevgili Sibel Karşılıgil'den gelen bir bilgiydi, tekrar teşekkür ediyorum ve tekrar

sanırım şu anda bu hat kontrol ediliyor ki bu hatların varlığı 21'inci Yüzyıl'da su güvenliği açısından çok önemli.

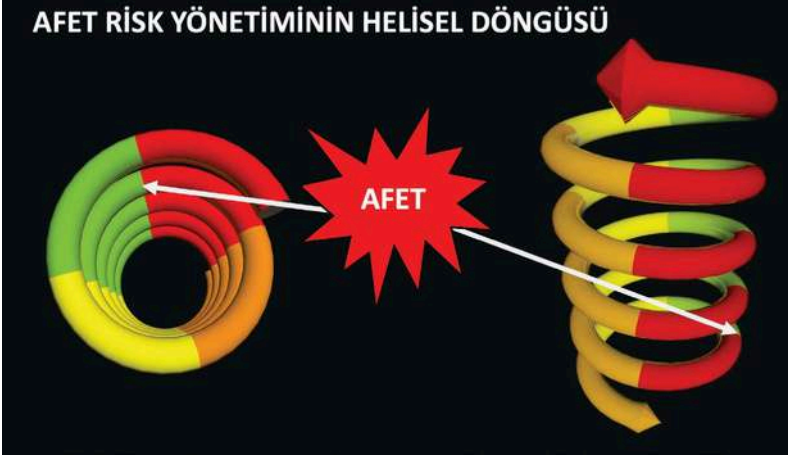
Bu fotoğraf bu sene 10'uncu yılı olan Nepal Gorkha depreminden sonra bölgede ekibimizin tarihi dokuda bu enkazın ötesindeki çalışmalarla ilgili belgele-

me çalışmasına ait. Burası da dünya miras alanıydı ve dünya miras alanında bazı malzemelerin yeniden kullanılması için stok sahalarının oluşturulması ve

onların normal bir enkaz muamelesi görmemesi için yapılması gereken çalışmaların belgeleri. Burada çok kısıtlı bir desteğimiz olabildi, teknik ekipman olmadan çıkarılamayacak bazı eserler için kısa bir katkımız olabildi. Özellikle miras koruma uzmanı bir mimar olarak bizim için çok önemli olan noktalardan

113
birisinde somut olmayan miras ve somut miras bağlantısının kopması noktasında bu belgeleme çalışmalarında alanın hasar tespiti sırasında bu unsurları

da eklenmesi. Bu rehabilitasyon çalışmalarına destek. Evet, paylaşmak istediğim son ve en önemli husus bu grafik. Afet risk yönetimi döngüsünü gösteren bu görsel sistemi tek boyutta dairesel tanımlar ama bu aslında “helisel” bir döngüdür. Bir yay gibi hareket eder ve yayın bir periyodu “burada bu periyodu iki deprem afetinin arasındaki zaman” olarak düşününün bizim tecrübelerimiz olur (Şekil 6).

Şekil 6. Afet Risk Yönetim Döngüsü (Hazırlayan: Zeynep Gül Ünal, 2024).

Bizim mimarlar olarak, mühendisler olarak bana göre en büyük görevimiz bu aradaki tecrübenin teknik bilgisini çok iyi bir şekilde kayıt altına alarak bir sonraki afet için -ki biliyorsunuz ne olursa olsun afetlere hazırlık ile ilgili önemli çalışmalar yapıyor olsak bile “artık risk” dediğimiz, başka bir deyişle ne olursa olsun gerçekleşecek bir olay olduğunda- bu tecrübe bizim için faydalı oluyor ve sanırım bizim sahadan buraya getirdiğimiz operasyonel tecrübenin en değerli kısmı da bu tecrübeyi teknik olarak anlatacak dokümanları oluşturmak. Çok teşekkür ediyorum dinlediğiniz için.

Kaynaklar

- Ünal, Z. G. (2023). Topyekûn savaştan melez tehditlere: Çatışma ortamlarında kültür varlıklarının korunması ve risk yönetimi. A. Aksoy, D. Ünsal, E. O. Polat, G. Purhan, İ. Dinçer, N. Z. Gülersoy, T. G. Köksal, Z. Ahunbay & Z. Enil (Editörler), *Kültür mirası yönetimi: Neden ve nasıl?* (ss. 45–66) içinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tandon, A., Ünal, Z. G., & Behar, C. (2023, Mart). *Urban search and rescue at heritage sites: Guidance note*. UNOCHA & INSARAG.
- Ünal, Z. G. (2015). Managing disaster risks in the historic environment: Reducing gray zones / Tarihi çevrede afet risklerinin yönetimi: Gri bölgeleri azaltmak. *Mimar. İst.*, 15(54), 41-46.
- Ünal, Z. G. (2015, Spring). Bring order to chaos: Managing seismic risk for historic structure. The Getty Conservation Institute Newsletter: Conservation Perspectives, *Seismic Retrofitting*, 30(1), 14–15.

TÜRKİYE'NİN
DEPREM
GERÇEĞİ

S E M P O Z Y U M

I. OTURUM

Oturum Başkanı: **Onur Erman**

Bülent Batuman

Afet-Kentleşme-Şehircilik

Savaş Zafer Şahin

Afete Dirençli Kentler İçin Yeni Nesil İmar Düzeni Nasıl Olmalı?

Zeynep Ahunbay

*Kültür Varlıklarının Depreme Hazırlanması:
6 ve 20 Şubat Depremleri Sonrası Gözlemler*

AFET - KENTLEŞME - ŞEHİRCİLİK

Bülent Batuman

*Doç. Dr., İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi Mimarlık Bölümü,
E-posta: batuman@bilkent.edu.tr, ORCID: 0000-0003-4921-3261.*

ÖZET *Bu çalışma, afetleri doğal olaylar olarak değil, kentleşme ve şehircilik süreç- leri içinde toplumsal olarak üretilen olgular olarak ele almaktadır. Afetin anlık bir yıkım değil, zamana yayılan bir üretim sürecinin sonucu olduğu varsayı- mından hareketle, özellikle 1999 depremi sonrasında Türkiye’de şekillenen kentleşme, imar ve yapılaşma pratikleri tartışılmaktadır. Bildiride, yapı dene- tim sisteminin uygulanma biçimi, imar afları, planlama süreçlerinin parçalan- ması ve TOKİ öncülüğündeki yapı üretimi, afet riskinin artmasına yol açan temel dinamikler olarak değerlendirilmiştir. “Direncililik” kavramının teknik bir çözüm olarak yetersiz kaldığı; esas meselenin kentlerin tarihsel olarak biriken kırılğanlıklarının ortaya konulması olduğu ileri sürülmektedir. Yazar, afetlerin toplumsal üretiminin anlaşılabilmesi için, planlama ve kent politikalarının uzun dönemli etkilerinin birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır.*

Anahtar Sözcükler: Afet, Kentleşme, Şehircilik, Deprem, Kırılğanlık.

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

Merhabalar. Benim başlığım biraz böyle fazla jenerik görünüyor: Afet/Kentleş- me/Şehircilik. Ben bu üç kavramı birtakım kombinasyonlar halinde düşün- bilir miyiz? gibi bir soru sorarak başlamak istiyorum. Yani afeti kentleşme ve şehircilik ile eşleştirerek düşünersek bu bize neler söyleyebilir? Konuşmamı sonunda bu noktaya bağlayacağım.

Başlarken de iki basit önerme ile başlamak istiyorum. Bunlar benim icat ettiğim şeyler değil, literatürde zaten tartışılan şeyler. Bunlardan ilki şu; 'doğal afet diye bir şey yoktur'. Hep verilen örnektir. Hiçbir insanın bulunmadığı bir yerde, ne kadar şiddetli olursa olsun bir deprem olduğu zaman bu sadece yerin sallanmasıdır. Orada insan olduğu zaman bir afet olarak düşünüyoruz. Onun için doğal afet diye bir şey yoktur.

Şimdi afet eğer doğal değilse nedir, niteliği nedir? Bu sorunun yanıtı "toplumsaldır (Batuman, 2025)." Peki afetin toplumsal olması ne demektir? Afetin toplumsal olması sadece orada işte insanlar etkilendiği zaman buna afet diyoruz'dan ibaret değil, afetin toplumsal olarak üretilmesinden bahsediyor olmamız gerekiyor. Afetin toplumsal olarak üretilmesi de bir süreci ima ediyor.

Yani afet eğer bir anda yaşadığımız, o yıkım anında yaşadığımız şey değil üretilen bir şeyse o üretim sürecine dönüp bakmamız gerekiyor.

Buradan da ikinci önermeye geliyoruz: Afet zamana yayılan bir şeydir; afet anlık bir şey değildir, zamana yayılan bir şeydir, üretimi bir süreç alıyor. Şimdi

böyle baktığımız zaman mesela şunu söyleyebiliriz: Şimdi 20'nci yüzyıl boyunca biz çeşitli depremler yaşadık, bunlara müdahale ettik vesaire ama 99 depremi çok özeldi. Özelliği şuradan kaynaklıydı, İstanbul'a çok yakındı. Yani

bizim tahayyülümüzde ülkenin ağırlık merkezine yakın bir depremdi ve gelmesi mukadder İstanbul depremini bize hatırlattı. Bu andan başlayarak biz birtakım önlemler geliştirmeye başladık.

O zaman şöyle söyleyebiliriz mesela: Gelecek olan İstanbul depremi bir afet olarak 1999'dan başlamıştır. Eğer bunu böyle bir sosyal üretim süreci olarak düşüneceksek, 99'dan beri yaptıklarımız-yapamadıklarımız, becerdiklerimiz-beceremediklerimiz açısından afetin başlangıç tarihini mesela bu kadar geriye götürebiliriz. Ya da mesela aynı şekilde yaşadığımız 2023 depremlerine baktığımız zaman yaşanan yıkımın niteliği, miktarı üzerinden düşüneceksek, eğer geriye dönük bunun toplumsal inşasına bakacaksak mesela şu örneği düşünebiliriz. 99 depreminden sonra yapı denetim süreci diye bir şey kurguladık, böyle bir sistem inşa ettik. Ama mesela bu sistemi iki etapta yaygınlaştırdık: Uygulamasına 2000 ve 2001'de pilot bölgelerde, pilot illerde başladık. Ama mesela Malatya, Adıyaman ve Kahramanmaraş bu pilot illerin içinde değildi. Öyleyse bu illerin 10 yıllık kaybının, yani yapı denetim sistemine 10 yıl sonra girmelerinin afetin sosyal üretiminin bir boyutu olarak düşünülmesi gerekiyor.

Literatürde temel olarak iki kavram etrafında yapılıyor afet tartışmaları. Bunlardan bir tanesi bizim dirençlilik olarak çevirdiğimiz "resilience" kavramı. Bu kavramın tam karşılığı dirençlilik değil, dayanıklılık diye de çevriliyor ama

kelimenin kendisinde bir de 'uyumlanma' iması da var. Dirençlilik dediğimiz zaman onu ıskalıyoruz ama daha önemlisi ve bence bizim için daha geçerli olan, bizim tartışmalarımız, bizim kentlerimizi yeniden inşa etme sürecimiz için daha önemli olan kavramın diğer kavram; literatürünün öne koyduğu ya da odaklandığı ikinci kavram olan 'kırılganlık'. Çünkü biz dirençli kent dediğimiz zaman sanki bir teknik- teknokratik bir formül var ve biz onu uyguladığımız zaman, adapte ettiğimiz zaman yoktan dirençli kentler inşa edeceğimiz gibi bir şey anlaşılıyor. Halbuki esas mesele var olan kırılganlıklar; ki afetin sosyal üretimi de tam da kırılganlıklardan doğuyor. Bizim var olan kırılganlıkları tespit edip yok etmemiz gerekiyor. Eğer kırılganlıklarımıza bakmazsak, her kentin, her yerleşimin kendi kırılganlıklarını incelemesek, dirençli kent inşa etme id- diası biraz fantezi niteliği taşıyor.

Şimdi az önce söylediğim gibi, bir anlamda 99'dan bugüne kadarki süreci, bir afet şehirleşmesi süreci olarak düşünmemiz gerektiğini iddia edeceğim. Burada kastettiğim şey şu: Bir şehirleşme değil ama şehircilik pratiği olarak -başlıkta onun için kentleşme ve şehircilik diye ayırdım- bir kentsel gelişme, kentsel politika çerçevesini afetle gerekçelendiriyor olmamızdan söz ediyorum. 'Afet şehirciliği' dediğim şey bu (Batuman, 2024). Yani bunun olumlu ya da olumsuz bir iması yok. Bir anlamda ihtiyacımız olan şey aslında afet şehirciliği, afeti önde tutarak şehircilik yapmamız gerekiyor. Ama bir taraftan bu afet gerekçesi ile şehirciliği icra ediyor olmamız ve afete dönük bir çözüm üretmiyor olmamız sonucunu da doğurabilir.

Afet şehirciliği diyorum çünkü biz 99'da bir dizi önlem geliştirdik. Biliyorsunuz işte yapı denetim sistemi, malzemelerle ilgili birtakım önlemler; hatta işte bu deprem fonu... 2011-2012'de Van depremi ile çeşitli düzenlemeler yaptık.

Afet

Yasası ve hatta Çevre Şehircilik Bakanlığı'nın kurulması gibi dönüşümleri bunla beraber düşünebiliriz. 2023'te yeni bir dizi düzenleme daha; rezerv alanın tanımının değiştirilmesi vesaire. Yani biz aslında bu anlamda bir afet şehirciliği uyguluyoruz.

Bu 25 yıllık sürece böyle dönüp baktığımız zaman, 25 yıllık kentleşme süreci çok tartışıldı ama biz bunun daha çok neo-liberalizmle ilişkisi, otoriterleşme olgusunun rolü vesaire gibi şeyler çerçevesinde tartıştık. Ama belki bugün durup bunu afet ile ilgili bir çerçevede tartışmamız gerekiyor ve eğer bu 25 yıla dair bir kentleşme tarihi yazıldıysa, bu belki bunu böyle bir revizyona tabi tutmak gerekiyor olabilir.

Şimdi bu 25 yıl aslında TOKİ'nin başrolde olduğu bir süreç ve biliyorsunuz bu dönemde hakim olan yeni bir kentleşme rejimiydi. Yani çok kabaca söylersek Cumhuriyet'in kentleşme macerasına baktığımızda ilk etapta bir erken Cumhuriyet dönemi modernleşme atılımının bir parçası olarak bir şehirleşme var. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra gecekondunun çok ön planda olduğu bir şehirleşme var. 80'lerden başlayarak özellikle gecekonduların alanlarının dönüşümü, birtakım başka yeniliklerle de- örneğin; büyükşehirler belediyelerinin kurulması yeni bir dönemi işaretliyor. Ve son olarak AKP dönemi, 2000'lerin

ilk yıllarındaki mevzuat değişiklikleri; ama ben bunu 1999'a ben tarihlemenin doğru olduğunu düşünüyorum- yeni bir safha.

Şimdi afet şehirciliği olarak bakacaksak eğer bu sürece, burada bu afet şehir-

ciliğinin ele aldığı üç temel kategoride inceleyebileceğimiz bir yapı stoku söz konusu. Bunlardan bir tanesi işte eski doku; işte gecekonduların dönüşümüyle oluşmuş olan, teknik yetersizliği olan vesaire bir sürü açıdan kırılan olan doku. Afet şehirciliğinin bu dokuyu dönüştürmesi gerekiyordu. Bunun

için

kaynak yaratmaya çalıştı vesaire. Ama biz bugün bu dokunun özellikle İstanbul gibi yerlerde yeterince dönüştürülmediğini biliyoruz.

İkinci doku, 99'dan sonra üretilen doku; yeni mevzuatla, yapı denetim sistemiyle pilot bölgelerde üretilmiş doku. Bu dokunun deprem karşısında nasıl davrandığını aslında tam bilmiyoruz. Çünkü buna dair çok açık bir tartışma yürütemedik. Çeşitli örneklerde gördük. Bunlar çok sansasyonel oldu; yeni yapılar, yeni oteller, yeni siteler, bunların yıkılması ama bunların çözümlemesini çok yapmış değiliz. Bunun detaylarına şimdi çok girmeyeceğim.

Üçüncü ve yine aslında çok tartışmadığımız, yani sanki biraz istisnaysı gibi düşündüğümüz doku da TOKİ'nin ürettiği yaşam çevreleri. TOKİ'nin ürettiği konut alanları, depreme dayanıklılık anlamında, ayakta durma anlamında görece iyi bir performans sergiledi. Bunu görebiliyoruz ama bunun ötesinde TOKİ'nin ürettiği yapı çevresinin, konut çevrelerinin sanki ideal bir çevreymiş gibi bugün çözüm olarak devreye girdiğini görüyoruz. Bu da aslında bana sorarsanız yeni kırılma noktaları üretme riski taşıyor. Her şeyden önce kentlerin gelişimine dair tetikledikleri saçaklanma plansız bir kentleşme tetikliyor. Kötü mimarisini hep eleştirdik. Kamusal yaşantıyı, ortak alanları, açık alan kullanımını vesaireyi çok ihmal eden tasarımlar barındırdığı için böyle problemleri var.

Şimdi burada bu yaşamsallık meselesi önemli. Özellikle TOKİ çevreleriyle ilgili-

li çok tipik örnekler; Sulukule biliyorsunuz dönüştürüldüğü zaman Taşoluk'taki

TOKİ bloklarına gönderildi oranın sakinleri. İnsanlar orada barınamadılar ve oraları terk ettiler. Ya da Ankara'da Karacaören mesela. Çok doğru düzgün bir konut alanı gibi üretilmiş bir site olarak ama çok hızlı çöküntüleşti. Detaylarına girmeyeceğim ama böyle örnekler var. Bunlar TOKİ'nin ürettiği konut çevrelerinin problemleri. Biz bugün onu böyle bir hızla 'denize düşen yılanı sarılır' misali bir çözüm gibi öne sürüyoruz ama çok yakın geleceğin yeni problemleri alanlarını, kısa süre sonra tekrar dönüşmesi gereken/gerecek alanlarını üretiyor olabiliriz. Buna dikkat etmek gerekiyor.

Şimdi bu 25 yıllık döneme damgasını vuran kentleşme rejiminin nasıl bir kent-

leşme ürettiğine bakmamız gerekiyor. Bu kentleşmenin karakteristik unsurlarından bir tanesi bu rejimin kenti parçalar halinde algılaması, kavraması, müdahale etmesi ve bizim de giderek kenti böyle kavramamıza yol açması. Ne demek istiyorum? Kenti artık şuradaki falanca proje, filanca kentsel dönü-

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Kentin bu şekilde bir parçalı kavranışı bir taraftan da daha önceden başlayan bir süreç olarak şehir planlamanın meşruiyet ve etkinliği kaybetmesi ile de iliş- kili düşünölmeli. Yani geçtiğimiz 25 yıllık süreçte biz kenti parçalar halinde al- gılamak, kavramak gibi bir eğilim geliştirdik ve bu planlamanın etkinliğini daha da azalttı. Dahası bu durum, depremden sonra daha da radikal bir ölçeğe sıç- radı. Biz bugün kentlere, depremi geçiren kentlere müdahale ederken planla- madan hiç söz etmiyoruz. Birtakım master planlardan söz ediliyor ama bunlar aslında hep yaptığımız müdahaleleri meşrulaştırmaktan öteye gitmiyor. Yani TOKİ'nin yeni konut üretilirken, deprem sonrası afet konutları üretirken, bunu bir planlama çerçevesinde, kentin nasıl gelişeceğine dair bir müdahalede bu- lunduğunun farkında olarak yapmadığını herhalde hepimiz biliyoruz.

Bu kentleşme rejiminin ikinci boyutu, -bu da çok önemli bir nokta- yine ikinci karakteristiği diye tarif edebiliriz bunu; bunun hegemonik bir kentleşme rejimi olması. Bunu söylerken de şunu kastediyorum. Bu kentleşme rejiminin geniş bir toplumsal tabanı var. Yani, bir kentleşme süreci var ama bunu da birtakım seçkinler ya da kapitalistler kendi başlarına bir komplo gibi hayata geçiriyor değiller. Böyle bir şeyin 25 yıl sürmesi zaten mümkün değil. Bu toplumsal ta- banı olan, aslında bir kentsel uzlaşıyla, yani geniş bir kitlenin iş birliği yaptığı, çoğunluğun parçası ve aslında herkesin suç ortağı olduğu bir süreç. Bunu daha somut kavramak için şu örneği düşünebiliriz; imar aflarını ele alalım. Depremde ne kadar etkili olduğunu bildiğimiz ama hiç kimsenin sayısal veri- sini paylaşmadığı imar afları bu sürecin mantıksal bir sonucudur. Çünkü alan memnun, veren memnun, yöneten memnun, imar affından faydalanan mem- nun. Oysa bu kırılmalı üreten bir şey.

Söylemeye çalıştığım şey, yaşadığımız 25 yıllık dönemde eğer bir afet şehirciliği deneyimi yaşadığımız, bu afete karşı dirençliliği artıran, afete karşı kırıl- ganlıkları azaltan bir afet şehirciliği olmadı tersine afetten meşruiyet devşirip başka türlü -buna isterseniz neo-liberal kentleşme deyin, isterseniz rant odak- lı büyüme deyin- böyle bir kentleşmenin sistematüğini kurduk.

Yaşadığımız afet şehirciliği deneyiminin olumsuz olduğunu söylüyorum ve bunun sonucunda ürettiğimiz durumun 'afet kentleşmesi' olarak tanımlan- ması gerektiğini ileri sürmek istiyorum. Şunu söylüyorum: Afet kentleşmesi dediğim şey aslında bu öncesi, sonrası, sonrası diye safhalarla tarif ettiğimiz şeyin aslında bir anlamda her boyutunda mevcut; çünkü her afetin sonrası,

bir şonraki afetin öncesidir. Biz bu süreçlerde eğer kırılmalıları azaltan değil artıran birtakım politikalar uyguluyorsak, işte afet kentleşmesi budur. Naomi Klein'in 'Afet Kapitalizmi' diye bir tabiri var. Afet anlarında sermayenin devre- ye girerek afet dolayımıyla sermaye birikimini yeniden üretmesinden bahse- diyor (Klein, 2010). Ama benim söylediğim şey bundan daha fazlası. Yani biz bunu yapıyoruz, bunu yaşıyoruz, yaşadık ama daha da önemlisi bizim yeni kırılmalılar üretiyor olmamız. Bir taraftan da bu 'dirençlilik' kavramına çok yakın durmamamızın sebeplerinden bir tanesi bu. Çünkü dirençlilik akla

şunu

getiriyor: Sanki biz dirençli, ayakta duran binalar yaparsak depreme dayanıklı- lıkla mücadele edebiliriz gibi bir yanlış üretiyor. Halbuki depremin kırılmalıları

depremin ve diğer afetlerin karşısındaki kırılganlıklar, toplumsal olgular ve bizim kentlerin gelişimiyle ilgili politikalarımız aslında bunları besliyor.

Bizim deprem sonrası mesela depremde yıkılan yapılarımıza baktığımız zaman, depremin yıkım dokularına baktığımız zaman evet doğru; kötü malzeme, kötü işçilik ve kötü tasarımdan kaynaklı çok bina yıkılmış görünüyor ama en önemli faktörlerden bir tanesi -hepiniz biliyorsunuz- aslında arazi seçimi ile ilgili. Yani imara açılmaması gereken alanların, özellikle tarım alanlarının, zeminin uygun olmadığı yerlerde kentleşmemizin sonucu yıkımın bu ölçekte oluşu. En önemli dinamiklerden bir tanesi bu ve bu işte bu dirençlik meselesini sadece binanın sağlamlığı ile ilgili düşünmememiz gerektiğinin çok açık bir göstergesi. Bu döngüyü, afet kentleşmesi döngüsünü kırmadıkça, kırılganlıkları azaltmayı hedefleyen politikalar -ve bunların sosyal politikalar olmaları gerekiyor- geliştirmedikçe dirençli kentler üretmemiz mümkün değil. Çok teşekkürler.

Kaynaklar

- Batuman, B. (2024). 'Afet Kentleşmesi: kırılganlıkları yeniden üretmek'. *Arredamento Mimarlık*, 363 (Mart-Nisan), 47-50.
- Batuman, B. (2025). *Mekânın politikası: Kriz, kent ve mimarlık*. İdealkent Yayınları, İstanbul.
- Klein, N. (2010). *Şok Doktrini Felaket Kapitalizminin Yükselişi*. Agora Kitaplığı, İstanbul.

AFETE DİRENÇLİ KENTLER İÇİN YENİ NESİL İMAR DÜZENİ NASIL OLMALI?

Savaş Zafer Şahin

Prof. Dr., AnkaraHacı Bayram Üniversitesi,

E posta: savaş.sahin@hbv.edu.tr, ORCID: 0000-0001-8915-5823.

ÖZET Türkiye’de deprem, yalnızca jeolojik bir olgu değil; kentlerin planlanma, yapı- laşma ve yönetilme biçimleriyle doğrudan ilişkili yapısal bir sorundur. 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 depremleri, bu ilişkinin sonuçlarını bütün açıklığıyla ortaya koymuş; mevcut kentleşme pratiğinin ve imar rejiminin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmıştır. Bu çalışma, depremde ortaya çıkan yıkımı teknik eksikliklerin ötesinde ele almakta; planlama, yapılaşma ve değer paylaşımı arasındaki ilişkileri “imar rejimi” kavramı çerçevesinde tartışmaktadır. Çalışma, Türkiye’de imar mevzuatının tarihsel evrimi, son yıllarda artan mevzuat karmaşıklığı ve yetki parçalanması bağlamında incelenmekte; planların kademeli birlikteliği ilkesinin fiilen nasıl işlevsizleştiği ortaya konulmaktadır. İmarla kentlerde aşırı alan açımına dayalı yağ lekeli biçiminde kentsel gelişim, kontrolsüz yoğunluk artışları, arazi kullanım kararlarının aşınması ve sosyal donatı alanlarının yetersizliği, kentlerin afetlere karşı kırılganlığını artıran temel unsurlar olarak ele alınmaktadır. Ayrıca imar uygulamalarında değer paylaşımının iki boyutlu parsel mantığı üzerinden yürütülmesinin yarattığı adaletsizlikler ile imar afları ve yargı süreçlerinin yapı güvenliğiyle kuramadığı ilişki değerlendirilmektedir. Çalışma, dirençli kentler için gerekli olanın, mevcut imar rejiminin parça parça onarılması değil; temel ilkeleri yeniden tanımlanmış yeni nesil bir imar yaklaşımının geliştirilmesi olduğunu savunmaktadır. Bu bağlamda imarın makroekonomik bir unsur olarak ele alınması, güvenli barınma hakkı ile mülkiyet hakkı arasında yeni bir denge kurulması, üst ölçekli planlamanın toplumsal uzlaşma aracı olarak yeniden tanımlanması ve iki boyutlu arsa dağıtımından üç boyutlu değer paylaşımına geçilmesi, çalışmanın temel önerileri arasında yer almaktadır. **Anahtar Sözcükler:** İmar Rejimi, Planların Kademeli Birlikteliği, Yağ Lekesi Gelişimi, Mekânsal Adaletsizlik, Kent Güvenliği.

GİRİŞ: DEPREMİ YENİDEN OKUMAK – SORUNU NEREDE ARAMALIYIZ? Türkiye, deprem gerçeğiyle yaşayan bir ülkedir. Bu durum, yalnızca jeolojik bir kaderi değil; aynı zamanda siyasal, yönetsel ve toplumsal tercihlerle şekillenmiş bir kentleşme pratiğini de ifade etmektedir. 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 depremleri, bu pratiğin sonuçlarını bütün açıklığıyla ortaya koymuş; uzun süredir tartışılan ancak çoğu zaman ertelenen yapısal sorunları yeniden gündemin merkezine taşımıştır. Yaşanan yıkım, yalnızca binaların çöküşüyle sınırlı kalmamış; kentlerin planlanma, yapılaşma ve yönetilme biçimlerinin de ciddi biçimde sorgulanmasına yol açmıştır.

Türkiye’de depremler sonrasında yapılan tartışmaların önemli bir bölümü, teknik yetersizlikler, yapı kalitesi, denetim eksiklikleri ve mühendislik hataları üzerinde yoğunlaşmaktadır. Kuşkusuz bu başlıkların her biri son derece önemlidir. Ancak yalnızca bu alanlara odaklanan bir yaklaşım, sorunun asıl kaynağını görünmez kılma riskini taşımaktadır. Çünkü depremde ortaya çıkan yıkım, tekil hataların ya da münferit ihlallerin toplamı değil; uzun yıllara yayılan, kurumsallaşmış ve normalleşmiş bir **kentleşme ve imar rejiminin** ürünüdür.

Bu noktada temel soru şudur: Aynı deprem kuşağında yer alan, benzer yer-bilimsel koşullara sahip ülkelerde can kayıpları ve yıkım görece sınırlıyken, Türkiye’de neden her büyük deprem sonrasında benzer tablolarla karşılaşmaktadır? Bu soruya verilecek yanıt, depremi yalnızca doğa olayı olarak ele alan yaklaşımların ötesine geçmeyi zorunlu kılmaktadır. Deprem, bu bağlamda bir neden değil; mevcut kentleşme düzeninin ürettiği bir sonuç olarak değerlendirilmelidir.

1999 Marmara Depremi sonrasında Türkiye’de imar mevzuatında, yapı denetim sisteminde ve planlama araçlarında çok sayıda düzenleme yapılmıştır.

Ancak aradan geçen sürede, özellikle büyük kentlerde yapılaşma biçimleri giderek daha karmaşık, daha yoğun ve daha denetimsiz bir hâl almıştır. Bu süreç, bir yandan kentlerin ekonomik değer üretme kapasitesini artırırken, diğer yandan afetlere karşı kırılganlığı derinleştirmiştir. Güvenli barınma hakkı ile mülkiyet hakkı arasındaki denge bozulmuş; planlama, çoğu zaman parsel ölçeğinde pazarlıkların aracı hâline gelmiştir.

Bu çalışma, Türkiye’de deprem gerçeğini, imar ve yapılaşma süreçlerinden bağımsız ele almanın mümkün olmadığı varsayımından hareket etmektedir. Amaç, yaşanan yıkımı teknik eksikliklerin ötesinde, **imar rejiminin bütüncül işleyişi** içerisinde değerlendirmek; planlama ölçekleri, yapı yoğunlukları, değer paylaşımı ve hukuki düzenlemeler arasındaki ilişkileri birlikte tartışmaktır.

Bu çerçevede makale, depremin kentler üzerindeki etkisini anlamak için “imar rejimi” kavramını merkezine almakta ve dirençli kentler için yeni bir imar yaklaşımının gerekliliğini tartışmaya açmaktadır.

İMAR REJİMİ KAVRAMI: PLANLAMA, YAPILAŞMA ve DEĞER ARASINDAKİ DENGENİN KURULMASI İmar, çoğu zaman teknik bir düzenleme alanı olarak ele alınmakta; planlama, ruhsatlandırma ve denetim süreçlerinin toplamı şeklinde algılanmaktadır. Oysa imar, her toplumda çok daha kapsamlı bir anlam taşır ve esasen bir **rejim** olarak işler. Bu rejim, bir yandan mevcut yerleşimlerin fiziksel ve toplumsal dinamiklerini yönetirken, diğer yandan yapılı çevrede ortaya çıkan değerlerin nasıl üretileceğini ve paylaşılacağını belirler. Bu nedenle imar rejimi, yalnızca mimarlık ve mühendislik disiplinlerinin değil; hukuk, siyaset, ekonomi ve toplumsal uzlaşının da kesişim alanında yer alır.

İmar rejiminin temelinde üç ana bileşen bulunmaktadır. Birincisi, mevcut yerleşim dokusu ve bu dokunun tarihsel, toplumsal ve mekânsal dinamikleridir. Kentler durağan yapılar değil; sürekli dönüşen, büyüyen ve yeniden şekillenen organizmalardır. Bu dönüşüm, nüfus hareketleri, ekonomik faaliyetler ve toplumsal taleplerle beslenir. İkinci bileşen, bu dinamikleri yönlendirmek üzere oluşturulan kurumsal ve hukuki çerçevedir. Planlama mevzuatı, yapı kuralları, denetim mekanizmaları ve idari yetkiler bu çerçevenin araçlarını oluşturur. Üçüncü bileşen ise, kentleşme süreciyle birlikte ortaya çıkan ekonomik değerlerdir. Arazi değerleri, yapı hakları ve kentsel rant, imar rejiminin

en

tartışmalı ancak en belirleyici unsurları arasında yer alır.

Sağlıklı işleyen bir imar rejimi, bu üç bileşen arasında görece dengeli bir ilişki kurmayı hedefler. Yerleşim dinamikleri bütünüyle serbest bırakılmaz; ancak aşırı merkezîyetçi ve bürokratik bir denetim altında da boğulmaz. Hukuki ve kurumsal yapı, yalnızca kuralları tanımlamakla kalmaz; uygulamanın öngörülebilir, adil ve denetlenebilir olmasını sağlar. Yapılı çevrede oluşan değer ise, yalnızca belirli aktörlerin değil; kentin bütününe yararına olacak biçimde paylaşılır. Bu denge, aynı zamanda afetlere karşı dirençli kentlerin de

temelini

oluşturur.

Türkiye'de yaşanan sorunların önemli bir bölümü, bu dengenin uzun süredir bozulmuş olmasından kaynaklanmaktadır. İmar rejimi, bir yandan aşırı derecede karmaşık ve çok aktörlü bir hukuki yapıya dönüşmüş; diğer yandan fiiliyatta parsel ölçeğinde pazarlıkların ve istisnaların belirlediği bir uygulama alanına indirgenmiştir. Bu durum, kuralların kâğıt üzerinde var olduğu; ancak kentsel mekânın gerçek üretim süreçlerinde belirleyici olamadığı bir yapıya ortaya çıkarmıştır. Sonuçta imar rejimi, yöneten bir çerçeve olmaktan ziyade, çoğu zaman sonradan meşrulaştıran bir mekanizma hâline gelmiştir.

Bu bağlamda imar rejimini yalnızca "imar mevzuatı" ile eşitleyen yaklaşımlar yetersiz kalmaktadır. Asıl mesele, mevzuatın hangi toplumsal, ekonomik ve mekânsal ilişkiler içerisinde işlediğidir. Deprem gibi afetler, bu ilişkilerin zayıf noktalarını görünür kılmakta; planlama, yapılaşma ve değer paylaşımı arasındaki kopuklukları açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu nedenle Türkiye'de dirençli kentler tartışması, imar rejiminin bütüncül olarak yeniden ele alınmasını gerektirmektedir.

TÜRKİYE'DE İMAR MEVZUATININ EVRİMİ ve YAPISAL KARMAŞIKLIK

Türkiye'de imar rejiminin bugünkü görünümünü anlayabilmek için, mevzuatın tarihsel evrimine ve bu evrimin yarattığı kurumsal yapıya yakından bakmak gerekir. Osmanlı döneminin Ebniye Nizamnameleri'nden başlayarak, Cumhuriyet'in erken dönemindeki düzenlemelere ve 1960'lı yıllarda yürürlüğe giren 6785 sayılı İmar Kanunu'na uzanan süreçte, imar mevzuatı kentleşmenin temel yönlendirici araçlarından biri olarak kurgulanmıştır. 1985 yılında yürürlüğe giren 3194 sayılı İmar Kanunu ise, aradan geçen kırk yıla rağmen hâlen Türkiye'deki imar rejiminin omurgasını oluşturmaktadır.

Ancak bu süreklilik, istikrar anlamına gelmemektedir. Aksine, 3194 sayılı Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten bu yana yapılan değişiklikler, imar mevzuatının giderek daha karmaşık, parçalı ve öngörülemez bir yapıya bürünmesine neden olmuştur. Özellikle son yirmi yıl içerisinde, imar mevzuatında yaklaşık bin beş yüz değişiklik yapılmış olması, bu karmaşıklığın ulaştığı boyutu açıkça göstermektedir. Bu değişikliklerin bir kısmı kapsamlı yasal düzenlemeler niteliği taşıırken, önemli bir bölümü yönetmeliklerde yapılan küçük ancak uygulamada büyük sonuçlar doğuran müdahalelerden oluşmaktadır.

Mevzuatın bu denli sık değiştirilmesinin temel gerekçesi çoğu zaman, imara aykırı uygulamaların giderilmesi ya da yaşanan afetler sonrasında ortaya çıkan sorunlara hızlı çözümler üretme çabasıdır. Ancak bu yaklaşım,

sorunların

nedenlerine değil; sonuçlarına odaklanan bir refleks üretmektedir. Her yeni düzenleme, bir öncekinin yarattığı boşlukları doldurmayı hedeflerken, aynı zamanda yeni belirsizlik alanları yaratmaktadır. Böylece imar mevzuatı, matik bir çerçeve olmaktan çıkarak, bir tür "reaktif müdahaleler bütünü"

hâline

gelmektedir.

Bu süreçte ortaya çıkan bir diğer önemli sorun, yetki ve sorumlulukların aşırı derecede parçalanmış olmasıdır. Bugün Türkiye'de kırsal bir arazinin iskanlı bir yapıya dönüşmesi sürecinde, siyasi, bürokratik ve teknik nitelikte üç

yüzün

üzerinde aşama tanımlanmıştır. Bu aşamaların yürütülmesinde yetkili olan kurum ve kuruluş sayısı ise yetmişe yaklaşmaktadır. Bu yapı, ilk bakışta

güçlü

bir denetim mekanizması izlenimi verse de, uygulamada tam tersine işlemektedir. Yetki karmaşası, sorumluluğun dağılmasına; sorumluluğun dağılması ise hesap verilebilirliğin zayıflamasına yol açmaktadır.

Mevzuatın artan karmaşıklığı, yalnızca yönetsel bir sorun üretmemekte; aynı zamanda yapı kültürü ve meslek etiği üzerinde de aşındırıcı bir etki yaratmaktadır. Hukuki belgelerin, plan notlarının ve teknik raporların sayısı artarken, yapı üretiminin niteliği aynı ölçüde gelişmemektedir.

Ortaya çıkan tablo, her şeyin "kitabına uygun" görüldüğü; ancak güvenli, nitelikli ve yaşanabilir yapıların üretilemediği bir kentleşme pratiğidir.

Bu durum, teknik eksikliklerden ziyade, imar rejiminin bürokratik ve siyasi reflekslerle şekillenen yapısal bir sorunu olarak değerlendirilmelidir.

PLANLARIN KADEMELİ BİRLİKTELİĞİNİN ÇÖKÜŞÜ ve ÖLÇEK SORUNU İmar mevzuatının temel ilkelerinden biri olan planların kademeli birlikteliği, te- orik olarak kentlerin bütüncül biçimde planlanmasını amaçlayan bir araçtır. Bu ilke, farklı plan ölçeklerinin birbirini hiyerarşik olarak belirlemesinden ziyade, aralarında anlamlı ve tutarlı bir ilişki kurulmasını öngörür. Üst ölçekli planlar, alt ölçekli planların hareket alanını tanımlar; alt ölçekli planlar ise bu çerçeveye içerisinde yerel koşullara uygun çözümler üretir. Bu ilişkinin sağlıklı işlenmesi, özellikle afet risklerinin planlama sürecine entegre edilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

Türkiye'de ise bu ilke uzun süredir işlevini büyük ölçüde yitirmiştir. Üst ölçekli planlar, özellikle il ve bölge ölçeğinde hazırlanan çevre düzeni planları, çoğu kentte yönlendirici bir araç olmaktan çıkmış; fiilen uygulama imar planlarının gölgesinde kalmıştır. Uygulamada, plan denildiğinde hem yerel yöneticiler hem de piyasa aktörleri tarafından neredeyse yalnızca 1/1000 ölçekli uygulama imar planları anlaşılmaktadır. Üst ölçekli planlar ise çoğu zaman hukuki bir formalite olarak görülmekte; planlama pratiğinin merkezinde yer almamaktadır.

Bu durumun en önemli sonuçlarından biri, afet risklerine ilişkin üst ölçekli

veri-

lerin alt ölçekli planlara yeterince yansıtılamamasıdır. Yerbilimsel özellikler, havzaları, ekosistem ilişkileri ve doğal eşikler, parsel ölçeğinde yapılan plan kararlarında görünmez hâle gelmektedir. Oysa deprem, sel ya da heyelan gibi afetler, parsel sınırlarıyla sınırlı olmayan; bölgesel ölçekte işleyen doğal süreçlerin ürünüdür. Üst ölçekli planlama olmaksızın, bu süreçlerin kararlarına sağlıklı biçimde entegre edilmesi mümkün değildir.

Ankara'da İmrahor Vadisi üzerinden yapılacak bir değerlendirme, bu kopukluğu somut biçimde ortaya koymaktadır. Parsel ölçeğinde yapılan jeolojik etütler, belirli bir yapı için teknik koşulları tanımlayabilmekte; ancak vadinin bütününde işleyen su döngüsü, göl sistemleri ve yeraltı suyu ilişkileri bu ölçekte kavranamamaktadır. Bir üst ölçekte bakıldığında, söz konusu parselin daha geniş bir ekosistemin parçası olduğu; hatta çok daha geniş bir havza sisteminin başlangıç noktalarından birini oluşturduğu görülmektedir. Ancak planlama süreci, bu ölçekler arası ilişkiyi tersine işlettiğinde, parsel bazında alınan önlemler bütüncül anlamını yitirmektedir.

Planların kademeli birlikteliğinin zayıflaması, aynı zamanda planlama kararlarının meşruiyetini de tartışılabilir hâle getirmektedir. Üst ölçekli planlara dayanmayan alt ölçekli planlar, çoğu zaman plan bütünlüğü yerine istisnaların ve plan değişikliklerinin hâkim olduğu bir yapı üretmektedir. Bu durum, hem kentlerin mekânsal sürekliliğini bozmakta hem de afet risklerini artıran

parçalı

bir yapılaşma düzenini beslemektedir.

Sonuç olarak, Türkiye'de yaşanan planlama sorunlarının önemli bir bölümü, ölçekler arası ilişkinin kopmuş olmasından kaynaklanmaktadır. Dirençli kent-

ler için gerekli olan, planlama sürecinin parselden başlayarak yukarıya doğru değil; bölgesel ve ekolojik verilerden başlayarak parsel ölçeğine doğru kurgulanmasıdır. Bu yaklaşım benimsenmedikçe, planlama araçlarının afetlere karşı koruyucu bir işlev üstlenmesi mümkün görünmemektedir. **YAĞ LEKESİ GELİŞİMİ: AŞIRI ALAN AÇIMI ve PLANSIZ KENTSEL YAYILMA** Türkiye’de kentleşme pratiğinin son yirmi yılda aldığı biçimi anlamak için, yeni yerleşim alanlarının imara açılması ile mevcut yerleşimlerin dönüştürülmesi arasındaki dengenin nasıl kurulduğuna bakmak gerekir. Bu dönemde izlenen baskın yaklaşım, mevcut kentsel alanları iyileştirmek ve dönüştürmek yerine, kent çeperlerinde yeni alanlar açmayı önceleyen bir anlayış olmuştur. Bu ter- cih, kısa vadede hızlı ve görece kolay bir çözüm gibi görünse de, uzun vade- de kentlerin mekânsal bütünlüğünü bozan ve afet risklerini artıran bir yayılma biçimini beraberinde getirmiştir.

Türkiye genelinde hazırlanan imar planları incelendiğinde, son yirmi yılda imara açılan alanların, ülkenin önümüzdeki otuz yıllık nüfus ihtiyacının yaklaşık 2,7 katına ulaştığı görülmektedir. Başka bir ifadeyle, mevcut nüfus

projek-

siyonları dikkate alındığında, bugün Türkiye’de yaklaşık iki yüz milyon insanın yaşayabileceği büyüklükte alan imar hakkı kazanmış durumdadır. Oysa demografik veriler, nüfus artış hızının yavaşladığını ve orta vadede nüfusun belirli bir düzeyde dengeleneceğini göstermektedir. Bu durum, imar planları ile nüfus gerçekliği arasındaki kopukluğu açıkça ortaya koymaktadır.

Bu kopukluk, kentlerin gelişim biçiminde kendisini “yağ lekesi” olarak

tanımla-

yan bir yayılma şemasıyla göstermektedir. Yağ lekesi gelişimi, kentin belirli omurga, yön veya planlama ilkesi doğrultusunda değil; bulunduğu her boşluğu doldurarak, rastlantısal biçimde genişlemesi anlamına gelmektedir. Bu tür bir yayılma, ne altyapı planlamasıyla ne ulaşım sistemleriyle ne de afet yönetimi gereklilikleriyle uyumlu bir mekânsal yapı üretmektedir. Aksine, kentsel alanlar giderek parçalanmakta; merkez-çeper ilişkileri belirsizleşmektedir.

Bu gelişim biçimi, özellikle gece ışıkları verileri üzerinden yapılan analizlerde çarpıcı biçimde görünür hâle gelmektedir. Ankara örneğinde, il sınırları içerisindeki gece ışıkları dağılımı incelendiğinde, kentin merkezinden çeperlerine doğru kontrollü bir yayılmadan ziyade, düzensiz ve çok odaklı bir büyüme deseni ortaya çıkmaktadır. Bu desen, planlı bir kentsel gelişimden çok,

piyasa

dinamikleri ve parsel bazlı kararlarla şekillenen bir mekânsal yayılmaya işaret etmektedir.

Yağ lekesi biçiminde gelişen kentlerde, altyapı maliyetleri hızla artmakta; ulaşım süreleri uzamakta ve kamusal hizmetlerin etkin sunumu zorlaşmaktadır. Daha da önemlisi, bu yayılma biçimi afetler karşısında ciddi bir kırıl- ganlık üretmektedir. Geniş alana yayılmış, düşük yoğunluklu ancak altyapı açısından yetersiz yerleşimler, acil durum müdahalelerini zorlaştırmakta; afet sonrası toparlanma süreçlerini uzatmaktadır. Bu nedenle aşırı alan açımına

dayalı kentleşme pratiği, yalnızca mekânsal bir sorun değil; aynı zamanda doğrudan bir afet yönetimi problemidir.

Sonuç olarak, Türkiye'de kentlerin yağ lekeli şeklinde büyümesi, imar rejiminin en belirgin yapısal sorunlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Dirençli kentler için gerekli olan, yeni alan açımını sınırlayan; mevcut kentsel dokunun nitelikli dönüşümünü önceleyen ve nüfus projeksiyonlarıyla uyumlu bir planlama anlayışının benimsenmesidir. Bu dönüşüm sağlanmadıkça, kentsel yayılmanın ürettiği mekânsal ve yönetsel sorunların derinleşmesi kaçınılmaz görünmektedir.

YAPI YOĞUNLUKLARININ ARTIŞI, MEKÂNSAL ADALETSİZLİK ve KENT GÜVENLİĞİ Türkiye'de son yirmi yılda kentsel alanlarda gözlenen en belirgin eğilimlerden biri, yapı yoğunluklarının sürekli ve yaygın biçimde artmasıdır. Bu artış, yalnızca kent merkezleriyle sınırlı kalmamış; çeperlerdeki yeni yerleşim alanlarından orta ve üst gelir gruplarına yönelik konut bölgelerine kadar geniş bir alana yayılmıştır. Yapı yoğunluklarının artışı, çoğu zaman planlı bir kentsel stratejinin sonucu olmaktan ziyade, parsel bazlı plan değişiklikleri ve istisnai uygulamalarla gerçekleşmiştir.

Türkiye genelinde yapı yoğunluğunu gösteren temel göstergelerden biri olan emsal değerleri incelendiğinde, bu eğilim açıkça görülmektedir. 2000'li yılların başına kadar ülke genelinde ortalama yapı emsali yaklaşık 1,70 düzeyindeyken, 2020'li yılların başında bu değer 2,24'e yükseldiği görülmektedir. Bu artışın ortalama bir değer olduğu dikkate alındığında, bazı kentlerde ve bölgelerde çok daha yüksek yoğunlukların oluştuğu anlaşılmaktadır. Üstelik bu yoğunluk artışları, çoğu zaman kentin taşıma kapasitesi, altyapı olanakları

ve

afet riskleriyle ilişkilendirilmeden hayata geçirilmiştir.

Yoğunluk artışlarının en sorunlu sonuçlarından biri, aynı çevrede birbirinden tamamen farklı yapı yüksekliklerinin ve yoğunluklarının yan yana gelmesidir. Bu durum, özellikle büyük kentlerde sıkça karşılaşılan bir manzaraya dönüşmüştür. Belirli bir dönemde görece dengeli bir imar planı çerçevesinde üretilmiş orta yoğunluklu yapılar, zamanla yapılan plan değişiklikleriyle yüksek yoğunluklu ve yüksek katlı yapılarla çevrelenmektedir. Bu tür bir yapılaşma düzeni, yalnızca estetik ya da silüet sorunu yaratmakla kalmamakta;

kamusal

alan kullanımı, güneşlenme, havalandırma ve açık alan sürekliliği gibi temel kentsel nitelikleri de olumsuz etkilemektedir. Bu parçalı yoğunluk yapısının afetler açısından taşıdığı riskler ise çoğu zaman göz ardı edilmektedir. Yüksek yoğunluklu yapıların, daha düşük yoğunluklu yapı dokularıyla plansız biçimde iç içe geçmesi, acil durumlarda tahliye ve müdahale süreçlerini zorlaştırmaktadır. Kaçış alanlarının daralması, toplanma alanlarının yetersizliği ve altyapı sistemlerinin aşırı yüklenmesi, bu tür yapılaşma biçimlerinin kaçınılmaz sonuçlarıdır. Deprem gibi ani ve yıkıcı afetlerde, bu mekânsal düzen-sizlikler doğrudan can kaybı riskini artırmaktadır.

Yoğunluk artışlarının bir diğer önemli sonucu da mekânsal adaletsizliğin derinleşmesidir. İlginç biçimde, bazı kentlerde merkezden görece uzak, daha yüksek gelir gruplarına hitap eden bölgelerde yapı yoğunluklarının merkezden daha yüksek seviyelere ulaştığı görülmektedir. Bu durum, yoğunluğun yalnızca nüfus baskısının değil; aynı zamanda rant beklentilerinin bir ürünü olduğunu göstermektedir. Böylece yoğunluk, planlama aracılığıyla dengelenmesi gereken bir değişken olmaktan çıkmakta; piyasa dinamiklerinin yönlendirdiği bir sonuç hâline gelmektedir.

Sonuç olarak, yapı yoğunluklarının kontrolsüz biçimde artması, Türkiye’de imar rejiminin kent güvenliği ve toplumsal adalet açısından ürettiği temel sorunlardan biridir. Dirençli kentler için gerekli olan, yoğunluğu yalnızca yapı hakkı üzerinden değil; altyapı kapasitesi, kamusal alan yeterliliği ve afet riskleriyle birlikte ele alan bütüncül bir yaklaşımın benimsenmesidir. Bu yaklaşım geliştirilmedikçe, yoğunluk artışlarının yarattığı mekânsal ve toplumsal sorunların daha da derinleşmesi kaçınılmaz görünmektedir.

ARAZİ KULLANIM KARARLARININ İŞLEVSİZLEŞMESİ ve SOSYAL DONATI KRİZİ Kentsel planlamanın temel amaçlarından biri, farklı işlevlerin mekân içinde dengeli ve öngörülebilir biçimde dağıtılmasını sağlamaktır. Konut, ticaret, sa- nayi, yeşil alan, eğitim ve sağlık gibi temel arazi kullanım kararları, yalnızca mekânsal bir düzenleme aracı değil; aynı zamanda kent yaşamının güvenli, sağlıklı ve sürdürülebilir biçimde örgütlenmesinin de ön koşuludur. Ancak Tür- kiye’de son yıllarda izlenen planlama pratikleri, bu işlevsel ayrımların giderek aşındığı bir sürece işaret etmektedir.

Yoğunluk artışlarıyla paralel ilerleyen bu süreçte, arazi kullanım kararları bü- yük ölçüde işlevini yitirmiştir. Günümüzde birçok kentte “her şey her yerde yapılabilir” anlayışı fiili bir planlama ilkesi hâline gelmiştir. Konut olarak tasarlanmış yapılar, kısa süre içerisinde ticari işlevlere dönüşebilmekte; planlarda belirli işlevler için ayrılmış alanlar, plan notları ve istisnalar yoluyla farklı kullanımlara açılabilir. Bu durum, planlama disiplininin temel araçlarının etkisizleşmesine neden olmaktadır.

Bu sürecin meşrulaştırılmasında en sık başvurulan araçlardan biri, “karma kullanım” kavramıdır. Oysa karma kullanım, teorik olarak belirli yoğunluk, ulaşım ve kamusal alan koşulları altında, kontrollü biçimde uygulandığında kent yaşamını zenginleştiren bir yaklaşımdır. Türkiye’de ise karma kullanım, çoğu zaman her türlü işlev değişikliğini mümkün kılan esnek bir etiket hâline gelmiştir. Kentsel çalışma alanı, kentsel hizmet alanı gibi geniş ve muğlak tanımlar, planlarda işlevsel netliği ortadan kaldırmış; yapı tasarımı ile kullanım

arasındaki ilişki kopmuştur. Bu kopuşun en somut sonuçlarından biri, yapı güvenliğiyle doğrudan ilişkili sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. İşleve uygun tasarlanmamış yapıların, sonradan farklı kullanımlara uyarlanması; taşıyıcı sistemlere müdahaleleri, tesisat yüklerinin artmasını ve yangın güvenliği gibi kritik konularda ciddi riskleri beraberinde getirmektedir. Kamuoyunda sıklıkla

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

tartışılan kolon kesme gibi uygulamalar, yalnızca bireysel ihlallerin değil; plan- lama ve arazi kullanım kararlarının işlevsizleşmesinin yapısal bir sonucudur.

Arazi kullanım kararlarının aşınması, sosyal donatı alanları açısından da derin bir krize yol açmıştır. İmar mevzuatı, belirli nüfus büyüklükleri için asgari yeşil alan, eğitim, sağlık ve sosyal tesis alanlarının ayrılmasını

öngörmektedir.

Ancak artan yapı yoğunlukları karşısında, bu alanların planlarda ayrılması giderek zorlaşmıştır. Sonuçta, sosyal donatı ihtiyacının büyük bir bölümü vatandaşlardan yapılan arazi kesintileriyle karşılanmaya çalışılmış; bu kesintilerin oranı zaman içinde ciddi biçimde artmıştır. Bu soruna çözüm olarak geliştirilen “ada nizamı” yapılaşma biçimi ise, kısa vadede sosyal donatı yaratma baskısını azaltmış gibi görünse de, uzun vadede yeni sorunlar üretmiştir. Ada nizamı, yapılaşma yoğunluğunu daha da artırmış; büyük ölçekli yüksek katlı yapıların yaygınlaşmasına zemin hazırlamıştır. Bu durum, hem yapı teknolojileri açısından yeni riskler doğurmuş hem de kamusal açık alanların niteliğini olumsuz etkilemiştir.

Sonuç olarak, arazi kullanım kararlarının işlevsizleşmesi ve sosyal donatı krizinin derinleşmesi, Türkiye’de imar rejiminin en kritik sorun alanlarından birini oluşturmaktadır. Dirençli kentler için gerekli olan, işlevsel netliği yeniden tesis

eden; yapı tasarımı, kullanım ve kamusal alan ilişkisini birlikte ele alan bir planlama anlayışının geliştirilmesi bir çözüm önerisidir. Bu çözüm önerisi, artan yapı yoğunluğuna ve kamusal alanların kullanımının kısıtlanmasına karşılık, Türkiye’deki kentler için devalar üretmesi kaygısını azaltmaktadır. Arazi düzenlemeleri ve parselasyonun belirli oranlarda arazi kesintileri yapılmaktadır. Teorik olarak bu kesintiler, kamusal alanların oluşturulması ve planın hayata geçirilebilmesi için gerekli bir araçtır. Ancak uygulamada, arazi kesintisi ile verilen yapı hakları arasındaki denge büyük ölçüde bozulmuştur.

Günümüzde imar uygulamalarında fiili arazi kesinti oranlarının yüzde ellinin üzerine çıktığı örneklerle sıklıkla rastlanmaktadır. Bu durum, imar mevzuatında tanımlanan sınırların aşılmasıyla sınırlı bir sorun değildir; aynı zamanda planlama sisteminin kendi iç tutarlılığını yitirdiğinin de göstergesidir. Arazi kesintisi, yapı yoğunluğu, yapı nizamı ve ortaya çıkan arazi değeri arasındaki ilişki kopmuş; imar uygulamaları giderek gayri resmi pazarlıkların konusu hâline gelmiştir. Vatandaş açısından plan, öngörülebilir bir kamu belgesi olmaktan çıkmış; kazanılması ya da kaybedilmesi mümkün bir “pazarlık zemini”ne dönüşmüştür.

Bu sorunun temelinde, imar rejiminin değeri hâlen iki boyutlu bir parsel mantığı üzerinden ele alması yatmaktadır. Oysa kentlerde oluşan değer, artık

yalnızca arsanın yüzölçümüyle tanımlanabilecek bir değer değildir. Yapı yüksekliği, kullanım türü, tasarım kalitesi, mühendislik hizmetleri ve konum gibi unsurlar, değer in üç boyutlu bir yapıllı çevre içerisinde üretilmesine neden olmaktadır. Buna rağmen imar uygulamalarında değer paylaşımı, büyük ölçüde arsa metrekareleri üzerinden yapılmaya devam etmektedir. Bu uyumsuzluk, sistemin sürekli olarak tıkanmasına yol açmaktadır.

İki boyutlu parsel mantığıyla üç boyutlu değer in dağıtılmaya çalışılması, yalnızca teknik bir sorun üretmemekte; aynı zamanda ciddi bir ahlaki aşınmaya da zemin hazırlamaktadır. Aynı imar uygulaması içerisinde, bir vatandaşın arsasının düşük yoğunluklu bir kullanım alanında kalması “mağduriyet” olarak algılanırken; bir başkasının arsasının yüksek yoğunluklu veya toplu konut

ala-

nına denk gelmesi “piyango” olarak görülmektedir. Bu algı, imar kararlarının kamusal niteliğini zayıflatmakta; kentleşme sürecini bireysel kazanç beklentilerinin belirlediği bir alana dönüştürmektedir.

Bu süreç, imar rejimi açısından tehlikeli bir kısır döngü yaratmaktadır.

Planlar,

değer üretme potansiyeline göre sürekli olarak zorlanmakta; plan değişiklikleri, istisnalar ve ayrıcalıklı uygulamalar olağan hâle gelmektedir. Böylece planlama, kamusal yararı önceleyen bir düzenleme alanı olmaktan çıkarak, değer transferlerinin yönetildiği bir araca indirgenmektedir. Bu durum, hem planlama disiplininin meşruiyetini hem de imar uygulamalarının toplumsal bulunü zedelemektedir.

Sonuç olarak, Türkiye’de imar uygulamalarında yaşanan sorunların önemli bir bölümü, değer paylaşımı meselesinin çözülememiş olmasından kaynaklanmaktadır. Dirençli ve adil kentler için gerekli olan, imar uygulamalarının yalnızca arazi dağıtımına değil; yapıllı çevrede üretilen toplam değer in hakkaniyetli paylaşımına odaklanan yeni bir anlayışla ele alınmasıdır. Bu anlayış geliştirilmedikçe, imar rejiminin teknik düzenlemelerle iyileştirilmesi mümkün görünmemektedir.

İMAR AFLARI, YARGI SÜREÇLERİ ve YAPI GÜVENLİĞİ SORUNU

Türkiye’de imar rejiminin en tartışmalı ve en yıkıcı unsurlarından biri, imar aflarının süreklilik kazanmış bir politika aracı hâline gelmiş olmasıdır. Cumhuriyet tarihi boyunca, doğrudan ya da dolaylı biçimde çıkarılan imar aflarının sayısı, bu uygulamanın istisnai bir müdahale olmaktan çıkarak sistemin asli bileşenlerinden biri hâline geldiğini göstermektedir. İmar afları, başlangıçta geçmişteki düzensizlikleri kayıt altına almayı ve mevcut durumu rasyonelleştirme amacıyla araçlar olarak sunulsa da, zaman içinde planlama disiplini- ni ve yapı güvenliğini zayıflatan bir etki üretmiştir.

İmar aflarının temel sorunu, hukuka aykırı yapılaşmayı ortadan kaldırmak

ye-

rine geriye dönük olarak meşrulaştırmalarıdır. Bu yaklaşım, imar mevzuatına uyumun istisna, uyumsuzluğun ise belklenen bir durum hâline gelmesine yol açmaktadır. Af beklentisi, yapı üretim sürecinde risk almayı teşvik eden bir davranış biçimi yaratmakta; kurallara uygun üretim yapan aktörleri ise deza-

vantajlı konuma düşürmektedir. Böylece imar rejimi, düzenleyici bir çerçeve olmaktan çıkarak, ihlallerin birikimli biçimde normalleştirildiği bir yapıya dönüşmektedir.

Son dönemde uygulanan beyana dayalı imar barışı ise, bu sorunu daha da derinleştiren bir kırılma noktası oluşturmuştur. Önceki imar aflarının büyük bölümü, belirli tespit süreçlerine dayanırken; beyana dayalı uygulama, yapıların fiili durumunun teknik ve hukuki olarak doğrulanmasını büyük ölçüde devre dışı bırakmıştır. Bu durum, yapı güvenliği açısından son derece kritik olan bilgilerin doğruluğunu tartışmalı hâle getirmiştir. Yapının taşıyıcı sistemi, zemin koşulları veya mühendislik hizmetleri hakkında herhangi bir teknik değerlendirme yapılmaksızın verilen yasal statüler, afetler karşısında ciddi riskler üretmektedir.

İmar aflarıyla bağlantılı bir diğer temel sorun alanı, imar hukukuna ilişkin yargı

süreçleridir. Türkiye'de imar planlarına ve yapı ruhsatlarına karşı açılan davalar, çoğu zaman uzun yıllar sürmekte; bu süreçte yapılaşma fiilen tamamlanmaktadır. Yargı kararları ise büyük ölçüde şekli hukuki değerlendirmelere dayanmakta; yapı güvenliği, mühendislik yeterliliği ve planlama ilkeleri çoğu zaman karar gerekçelerinin merkezinde yer almamaktadır. Böylece hukuki süreçler, yapı üretiminin teknik ve kamusal boyutlarıyla yeterince ilişki kuramamaktadır.

Bu durum, müteselsil sorumluluk ilkesinin imar rejimi içerisinde etkin biçimde işletilememesiyle daha da sorunlu hâle gelmektedir. Mevzuatta sorumlulukla

tanımlanmış olmakla birlikte, yapı üretim sürecine dahil olan aktörler

arasında

gerçek anlamda bir hesap verebilirlik zinciri kurulamamaktadır. Denetim mekanizmaları, çoğu zaman belge üzerinden işleyen formal süreçlere indirgenmekte; fiili yapı güvenliği geri planda kalmaktadır.

Sonuç olarak, imar afları, yargı süreçleri ve denetim mekanizmaları arasındaki bu kopukluk, Türkiye'de yapı güvenliğini doğrudan zayıflatan yapısal bir sorun alanı oluşturmaktadır. Deprem gibi afetlerin yarattığı yıkım, bu kopukluğun sonuçlarını acı biçimde görünür kılmaktadır. Dirençli kentler için gerekli

olan, hukuki düzenlemelerin yapı güvenliğini merkeze alan; af ve istisnaları değil, öngörülebilirlik ve sorumluluğu esas alan bir imar rejiminin tesis edilmesi

Türkiye'de yaşanan deprem deneyimleri ve bunların kentler üzerindeki yıkıcı etkilerini açık biçimde ortaya koymaktadır. Sorunun kaynağı, tekil mevzuat eksikliklerinden

YENİ NESİL İMAR REJİMİ İÇİN İLKELER VE ÖNERİLER
ziyade, imar, yapılaşma ve kentsel dönüşümün nasıl kavramsallaştırıldığı ve yönetildiğiyle ilgilidir. Bu nedenle dirençli kentler için gerekli olan, mevcut imar rejiminin parça parça onarılması değil; temel ilkeleri yeniden tanımlanmış yeni nesil bir imar yaklaşımının geliştirilmesidir. Bu çerçevede ilk olarak, imar ve yapılaşma süreçlerinin devlet yönetimi içerisinde **makroekonomik bir un-**

sur olarak tanınması gerekmektedir. Bugün kentleşme, gayrimenkul piyasası ve inşaat sektörü, ekonomik büyümenin temel araçlarından biri hâline gelmiş durumdadır. Buna karşın, bu alanın ürettiği riskler ve kırılğanlıklar, çoğu zaman ekonomik göstergelerin dışında tutulmaktadır. Oysa yapılaşma biçimleri, konut üretim politikaları ve kentsel dönüşüm süreçleri; finansal istikrar, gelir dağılımı ve afet sonrası kamu maliyetleriyle doğrudan ilişkilidir. Bu nedenle imar rejimi, ekonomik karar alma süreçlerinden bağımsız ele alınamaz.

İkinci olarak, güvenli barınma hakkı ile mülkiyet hakkı arasındaki dengenin yeniden kurulması gerekmektedir. Türkiye’de mülkiyet hakkı, çoğu zaman mutlak ve dokunulmaz bir hak olarak yorumlanmakta; bu durum, riskli yapıların dönüştürülmesini ve kamusal müdahaleleri zorlaştırmaktadır. Oysa deprem gerçeği, güvenli barınma hakkının yalnızca bireysel değil; toplumsal bir hak olduğunu göstermektedir. Bu iki hak arasında yeni bir denge kurulmalıdır.

gö-
rünmemektedir. Bu denge arayışı, gerekirse anayasal düzeyde tartışılmalıdır.

Üçüncü olarak, üst ölçekli planlamanın rolü yeniden tanımlanmalıdır. Türkiye’de üst ölçekli planlar, çoğu zaman yaptırım gücü yüksek ancak toplumsal meşruiyeti zayıf belgeler olarak ele alınmaktadır. Oysa uluslararası deneyimler, üst ölçekli planlamanın hukuki yaptırımdan ziyade **toplumsal uzlaşma ve yönetim** aracı olarak işlediğini göstermektedir. Afet risklerinin, ekolojik eşiklerin ve altyapı kapasitesinin kent ölçeğinde tartışıldığı, paydaş katılımına dayalı bir üst ölçek planlama yaklaşımı, alt ölçekli planların da daha sağlıklı biçimde şekillenmesini sağlayacaktır.

Son olarak, imar uygulamalarında değer paylaşımına ilişkin yaklaşımın köklü biçimde değiştirilmesi gerekmektedir. Mevcut sistem, iki boyutlu parsel dağılımı üzerinden üç boyutlu yapıli çevrede oluşan değeri paylaşmaya çalışmakta; bu durum sürekli gerilim ve adaletsizlik üretmektedir. Yeni nesil bir imar rejimi, yapılaşma süreciyle ortaya çıkan toplam değeri esas alan; tasarım kalitesi, mühendislik hizmetleri ve yapı güvenliğini birer katma değer unsuru olarak tanıyan bir anlayışı benimsemelidir. Böyle bir yaklaşım, yalnızca daha adil bir değer paylaşımı değil; aynı zamanda daha nitelikli ve güvenli yapıların üretilmesini de teşvik edecektir.

Sonuç olarak, yeni nesil imar rejimi, teknik düzenlemelerin ötesine geçen; hukuki, ekonomik ve toplumsal boyutları birlikte ele alan bir dönüşüm gerektirmektedir. Bu dönüşüm sağlanmadıkça, Türkiye’nin deprem gerçeği karşısında kentlerin kırılğanlığının azalması mümkün görünmemektedir.

SONUÇ: DEPREM GERÇEĞİ KARŞISINDA İMAR REJİMİNİ YENİDEN DÜŞÜNMEK Türkiye’de yaşanan büyük depremler, özellikle 6 Şubat ve 20 Şubat 2023 tarihli depremler, yalnızca yapıların fiziksel dayanımını değil; kentlerin nasıl planlandığını, nasıl yapılaştığını ve nasıl yönetildiğini de bütüncül biçimde sorgulamayı zorunlu kılmıştır. Bu çalışma boyunca ortaya konulan değerlen-

dirmeler, depremde yaşanan yıkımın tekil teknik hatalarla ya da münferit ihlal-lerle açıklanamayacağını; aksine uzun yıllara yayılan ve kurumsallaşmış bir **imar rejiminin** ürettiği yapısal sorunların sonucu olduğunu göstermektedir.

Türkiye'de imar rejimi, planlama ölçekleri arasındaki kopukluk, aşırı alan açımı, kontrolsüz yoğunluk artışları, işlevsizleşen arazi kullanım kararları, adaletsiz değer paylaşımı ve imar aflarıyla şekillenen bir yapı üretmiştir. Bu yapı, bir yandan kentleri ekonomik değer üretme mekanizmalarına dönüştürürken, diğer yandan afetler karşısında son derece kırılgan bir mekânsal düzen ortaya çıkarmıştır. Güvenli barınma hakkı ile mülkiyet hakkı arasındaki dengenin bozulması, planlamanın kamusal bir araç olmaktan giderek uzaklaşmasına yol açmıştır.

Çalışmada ele alınan sorun alanlarının ortak özelliği, imar rejiminin parçalı müdahalelerle iyileştirilmeye çalışılmasıdır. Mevzuat değişiklikleri, plan revizyonları ve istisnai düzenlemeler, çoğu zaman sistemin bütününe dönüştürmek yerine, mevcut sorunları erteleyen veya başka alanlara taşıyan sonuçlar üretmiştir. Bu nedenle dirençli kentler için gerekli olan, imar rejiminin

yalnızca

teknik araçlar üzerinden değil; hukuki, ekonomik ve toplumsal boyutlarıyla birlikte yeniden ele alınmasıdır.

Yeni nesil bir imar rejimi, yapılaşmayı makroekonomik bir unsur olarak tanıyan; üst ölçekli planlamayı yaptırımdan ziyade toplumsal uzlaşma aracı olarak kullanan; iki boyutlu parsel mantığı yerine üç boyutlu yapıyı çevrede üretilen değeri esas alan bir anlayış üzerine kurulmalıdır. Tasarım, mühendislik ve yapı güvenliği, bu rejimde maliyet unsurları değil; kamusal değerlerin temel bileşenleri olarak görülmelidir.

Sonuç olarak, Türkiye'nin deprem gerçeği karşısında kentlerin kırılganlığını azaltmak, yalnızca daha sağlam binalar üretmekle mümkün değildir. Asıl ihtiyaç, depremi bir sonuç olarak kabul eden; bu sonucu üreten **imar rejimini** bütüncül biçimde dönüştürmeye yönelik bir iradenin ortaya konulmasıdır. Bu dönüşüm sağlanmadıkça, yaşanan her büyük deprem, aynı yapısal sorunları **keşide** daha ağır bedellerle gündeme getirmeye devam edecektir.

- Eraydın, A., & Taşan-Kok, T. (2013). State response to contemporary urban movements in Turkey. *European Urban and Regional Studies*, 20(4), 408–422. <https://doi.org/10.1177/0969776413481373>
- Harvey, D. (2012). *Rebel cities: From the right to the city to the urban revolution*. Verso.
- Healey, P. (1997). *Collaborative planning: Shaping places in fragmented societies*. Macmillan.
- Keleş, R. (2016). *Kentleşme politikası* (14. bs.). İmge Kitabevi.
- Şahin, S. Z. (2007). *The politics of urban planning in Ankara between 1985 and 2005* (Yayımlanmamış Doktora tezi). Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Şahin, S. Z. (2017). Türkiye'de kamu yönetimi temel kanunu tasarısından bugüne mekânsal planlama mevzuatı ve uygulamalarının dönüşümü. *Memleket Siyaset Yönetim*, 12(28), 1–32.

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

- Şahin, S. Z. (2018). Neoliberal yeniden ölçeklenme etkisi altında Türkiye'de kentleşme politikasının dönüşümü. *Alternatif Politika*, 10(1), 1–28.
- Şahin, S. Z. (2019). The urbanization policy of Turkey: An uneasy symbiosis of unimplemented policy with centralized pragmatic interventions. *Turkish Studies*, 20(3), 369–387. <https://doi.org/10.1080/14683849.2019.1602826>
- Şahin, S. Z. (2023). Türkiye'de afete dirençli yerleşimler açısından imar mevzuatının sorgulanması. *Planlama*, 33(2), 157–174.
- Tekeli, İ. (2010). *Gündelik yaşam, yaşam kalitesi ve yerellik yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Yasin, M. (2010). İmar Kanunu'nun 42. Maddesi-Anayasa Mahkemesinin İptal Kararı ve Yeni Düzenleme Hakkında Bir Değerlendirme. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 16(3-4), 377-396.

KÜLTÜR VARLIKLARININ DEPREME HAZIRLANMASI: 6 VE 20 ŞUBAT DEPREMLERİ SONRASI GÖZLEMLER

Zeynep Ahunbay

Prof. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi,

E posta: zahunbay@gmail.com.

ÖZET 6–20 Şubat depremlerinden etkilenen bölgeler arasında öne çıkan Antakya, Adıyaman, Diyarbakır, Gaziantep, Payas, Arsuz ve Kırıkhan'da yer alan kül- tür varlıklarının maruz kaldığı hasarları, restorasyon uygulamaları ve deprem güvenliği bağlamında ele alan bu bildiri; tarihi yapıların depremde neden ve nasıl zarar gördüğü somut örnekler üzerinden aktarılmaktadır. Yıkılan ya da ağır hasar alan yapıların büyük bölümünde, taşıyıcı sistemlerin özgün yapım tekniklerine uygun olmaması, geçmiş onarımlarda hatalı malzeme ve yöntem- lerin kullanılması, yapısal bağlantıların yetersizliği ve bakımsızlık temel so- runlar olarak öne çıkarılmıştır. Depremlerin, yapıların dayanımının yanı sıra geçmişte gerçekleştirilen restorasyonların niteliğini de sınanan bir “test” işlevi gördüğünü belirten Yazar, yakın tarihte restore edilmiş bazı cami, kilise ve kale yapılarında dâhi ciddi hasarların meydana gelmesini; restorasyon projelerin- de taşıyıcı sistemin yeterince analiz edilmemesine ve deprem güvenliğinin çoğu zaman ikincil planda bırakılmasına bağlamaktadır. Sütunlar, minareler, tonozlar ve kubbeler üzerinden verilen örneklerde; metal bağlantı elemanla- rının, gergilerin ve uygun strüktürel bütünleştirmenin bulunmamasının yıkımı hızlandırdığı belirtilmektedir. Bildiri deprem sonrası yürütülen restorasyon süreçlerinde Bilim Kurullarının rolü, disiplinler arası iş birliğinin ve mühendis- lik–mimarlık ortaklığının önemi tartışılmaktadır. Kültür varlıklarının gelecekteki depremlere hazırlanabilmesi için özgünlüğü koruyan, yükleri azaltan, hafif ve geri dönüştürülebilir yapıların korunmasının yalnızca geçmişi onarmak değil, onları kaçınılmaz yeni depremlere karşı bilinçli ve sorumlu biçimde hazırlamak anlamına geldiğini ortaya koymaktadır. **Anahtar Sözcükler:** Kültür Varlıkları ve Deprem, Güçlendirme, Restorasyon, Yeniden Yapılanma.

Sayın başkanlar, değerli meslektaşlarım, sevgili öğrenciler; iki yıl önce, 6 Şubat 2023'te gerçekleşen depremde Kahraman Maraş ve çevresindeki illerde çok sayıda tarihi yapı zarar gördü. Onların bir kısmını yerinde inceledik. Bir kısmını Mimarlar Odasınca oluşturulan uzman ekip dolaştı ve çektikleri resim-leri, hazırladıkları raporu paylaştılar. Bazı kentlerle ilgili durum bilgisini yerel STK'lardan aldık ve basından izledik.

Şekil 1. Adıyaman, Karakuş Tümü-lüsü, Tokalaşma Sütunu (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Yıkılan önemli eserlerden biri Adıyaman'da, Nemrut Karakuş tümülüsünde bulunan Tokalaşma Sütunuydu (Şekil 1). İnsan, "2000 yıldır ayakta duran stel niçin yıkıldı?" diye soruyor. Üst üste konulmuş bloklardan oluşan sütun yıkıldığında, dağılan tamburlarının ara yüzeylerinde bağlantı delikleri olduğu görüldü, ancak oyuklar boştu. Sütun onu sarsıntılara karşı dirençli kılacak zıvanalar olmadığı için devrilip, dağılmıştı. Antik dönemde sütunlarda, tamburlar arasında düşey bağlantı sağlamak için ahşap veya metal takozlar kullanılırdı.

Eğer ilk yapımda ahşap takozlar kullanıldıysa, bunlar aradan geçen 2000 yılda çürümüş ve sütunun yıkılmasına yol açmış olabilir.

Depremden sonra Sütun onarılarak tekrar ayağa kaldırıldı. Onarımı yürütenler çalışmalarını sırasında ilk yapımda kullanılan bağlantı öğeleriyle ilgili izler bulmuş olabilirler. Önümüzdeki yüzyıllarda olabilecek depremlere dayanabilmesi için dağılan parçalar birleştirilirken, sarsıntılara karşı durabilecek güçte düşey bağlantılar oluşturulmuş olmalı. Restorasyonu yapanlar sütunun deprem güvenliği için ne tür önlemler aldılar? Boşluklara zıvana koydular mı? Bu soruların cevabını merak ediyoruz ve yapılan restorasyonla ilgili bir yayını bekliyoruz.

Bölgede zarar gören önemli kültür varlıklarından biri de Antakya surları üzerindeki Demir Kapı'ydı (Şekil 2-3). Dik bir vadi üzerinde yer alan Demir Kapı baraj ve sukemeri olarak işlev görmüş önemli bir eser. Kapının 2023 depreminden etkilendiğini gözleyen iki Antakya'lı: meslektaşımız Dr. Tuğçe Tezer ve Müh. İskender Azaroğlu Avrupa Nostra'nın Avrupa'nın en çok risk altında olan tarihi yapıları ile ilgili olarak her yıl açtığı "7 Most in Endangered in Europe" programına başvurudular. Sonuç olumlu oldu; Demir Kapı Avrupa Nostra'nın 2024 listesine girdi. Bu yıl yerinde inceleme yapıldı ve Demir Kapı için destek sözü alındı. Antakya'da arkeolojik çalışmalar yürüten Prof. Dr.

Hatice Pamir'in de Demir Kapı ile ilgili araştırması olması, bu yıl Demir Kapı çevresinde kazı yapması, eserin korunması yönündeki hazırlıklara önemli katkı sağlıyor (Pamir, 2023).

Şekil 2. Antakya, Demir Kapı Genel Görünüş (solda) (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Şekil 3. Antakya, Demir Kapı, Deprem Hasarları (sağda) (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Demir Kapı uluslararası ilgi çeken bir eser. Antakya ile ilgili çalışmaları olan Alman Prof. Gunnar Brands'ın Demir Kapı'yla ilgili kitabını 2026'da yayınlaması ve değişik dönem onarımları hakkında görüşlerini açıklaması bekleniyor. Demir Kapı'nın depremde hasar gören taş kaplı cephesinin gerisinde moloz dolgu bulunuyor. Cephe taşlarıyla çekirdek kısmı iyi bağlanmamış olan duvarlarda, yüzey kaplamasında kopma ve yıkılmalar olması yaygın bir sorundur. Onun için restorasyonlarda cephe taşları ile gerisindeki çekirdek kısmı arasında sıkı bir bağlantı kurulmaya çalışılır. Bu yıl Demir Kapı'nın üç boyutlu bir tarama ile belgelenmesi planlanıyor. Böylece harap durumdaki kalıntıların desteklenmesi için öneriler geliştirilebilecek. Ayrıntılı bir belgeleme, kronolojik analiz ve hasar saptaması yapıldıktan sonra, uygun sağlamlaştırma müdahaleleri üzerinde çalışılacak.

Deprem Dünya Mirası Listesi'nde bulunan Diyarbakır Surlarında da

hasarlara

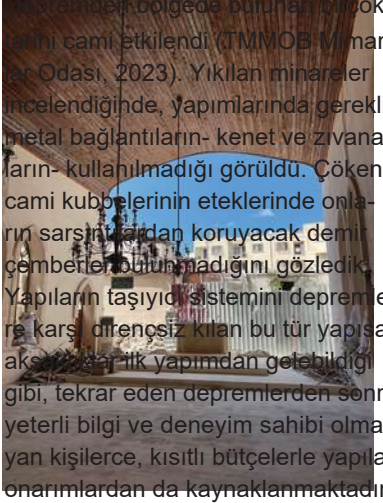
yol açtı. Oluşan hasarların boyutunu Diyarbakır Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Derneği'nin hazırladığı rapordan öğrendik. Arkeolog Nevin Soyukaya, Mimar Pınar Can ve Sanat Tarihçisi Birgül Açıkyıldız, Diyarbakır Kalesi kentteki bazı kültür varlıklarının depremde aldıkları hasarları bir raporla

duyur-

dular Metne ekledikleri fotoğraflardan surların yıkılan bölümleri izlenebiliyordu.

Depremin yıkıcı etki yapmasında yapıların bakımsız ve terk edilmiş olmaları önemli bir etken. Bakımsız birçok sivil mimari eserin döşemeleri ve çatısı çok-
tü, duvarları yıkıldı. Yüzyıllar boyunca birçok deprem yaşanan bölgede, geç-

mişteki bazı onarımların dayanıksız malzeme ve sistemlerle yapılmış olmaları hasarları artırıyor (Ayalon, 2020). Örneğin, 19'uncu yüzyılda gerçekleşen depremden sonraki onarımlarda duvarlarda çamur harcı kullanılmış olması onların direncini azaltan bir etken. Çamur harçlı birçok duvar 2023 depremine direnemeyerek dağıldı. Binaların duvarlarının hatılsız inşa edilmesi, karşılıklı duvarların birbiri ile bağlantısının kurulmaması, kemer ve tonozların gergisiz olması, çatlak oluşumuna, yıkımlara yol açıyor.

Depremde Antakya'nın Sarılar köyündeki Aziz Georgios Kilisesi, Deprem Sonrası Durumu (Antakya Zemin Etimolojisi ve Restorasyonunu test etmemize de yarıyor. Depremde Antakya ve İskenderun'da bulunan birçok kilise zarar gördü (ODTÜ TAÇDAM, 2023). 2017 yılında restore edilen İskenderun Süryani Katolik Kilisesi bunlardan biriydi. Kilisenin apsis cephesi tümüyle çökmüştü (Şekil 4). Bu durum yakın tarihli restorasyon sırasında kilisenin yapısal güvenliğinin, duvarları arasındaki bağlantıların kontrol edilmediğine işaret ediyor ve onarım projeleri hazırlanırken taşıyıcı sistemin özenle, ayrıntılı olarak incelenmesi, zayıf noktalarının sağlama yapılması gerektiğini hatırlatıyor; deprem güvenliği konusuna dikkat edilmediğinde karşılaşılabilecek sorunlara somut bir örnek oluştuyordu.

Depremde yıkılan dini yapılardan biri de Antakya'nın Sarılar köyündeki Aziz Georgios Kilisesi'ydi. Bu kilise de yakın tarihte restore edilmişti ancak çevresine ekler yapılmıştı. Kilise'nin kuzey duvarına ve apsisine bitişirilen kütleler depremden önce binaya çarparak, onun yıkılmasına neden olmuştu (Şekil 5). Yakın tarihli restorasyonlarda hatalı malzeme ve teknikler kullanılması da önemli bir sorun. 2004 yılında bir konferans için Gaziantep'e geldiğimde Kale'de yapılan restorasyonu ziyaret etmiş ve çift cidarlı duvarın iç ve dış yüzünde aynı kalınlıkta taş blokların, gerideki çekirdekle bağlantısını kurulmadan üst üste dizildiğini gözlemiştim (Şekil 6-7). Yeni örülen duvarların çimentolu

Şekil 5. Antakya, Altınözü, Aziz Georgios Kilisesi (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay)

Şekil 6. Gaziantep Kalesi, 2004 (solda) (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Şekil 7. Gaziantep Kalesi Restorasyonundan Ayrıntı, 2004 (sağda) (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

harç ve uygun olmayan yapım tekniğiyle inşa edilmesi, Gaziantep Kalesi gibi değerli bir Orta Çağ yapısında çalışan ekibe ve o uygulamayı denetleyen meslek insanlarına yakışmayan bir uygulama. Hatalı malzeme ve teknikle onarım yapılmasının terk edilmesi için hem uygulamayı yapan ekiplerin, hem de onları denetleyen teknik personelin tarihi yapım teknikleri, depreme dayanıklı sistemler konusunda eğitimi olmaları gerekiyor.

Deprem sonrasında kamu kurumları yıkılan kültür varlıklarının onarımı için harekete geçtiler. Bölgede yer alan tarihi eserlerin onarımı için projeler başlatıldı. Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Antakya ve çevresinde yürütülen

projelerin Bilim Kurulunda görev aldığım için alan ziyaretlerine katıldım ve çalışmalarını izledim. Bu süreçte gözlediğim sorunları ve değerlendirmelerimi sunmak istiyorum. Depremde Payas'taki Sokullu Mehmet Paşa Külliyesinde bazı hasarlar oluşmuştu. Mimar Sinan'ın Hac Yolu üzerinde yaptığı bu önemli külliye ile ilgili belgeleme çalışmaları 20. yüzyıl ortasına tarihleniyor. 1950'ler- de Y. Mimar Ali Saim Ülgen, külliyenin vaziyet planını çıkarmak için Payas'ta çalıştığı sırada yapıların durumunu gösteren fotoğraflar çekmiş. Arşivindeki resimlerde kervansaray revaklarının bazı kemerleri yıkılmış. Daha sonra kemerler restore edilmiş ama ayaklar arasına ve ayaklarla duvarlardaki tonoz mesnetleri arasına gergiler konulmamış.

Şekil 8. Payas, Kervansaray Revak Tonozunda Çatlak (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Yakın tarihte yapılan restorasyonda revak tonozlarında mevcut çatlaklar tonoz iç yüzeyine yerleştirilen demir kenetlerle dikilmeye çalışılmış. Bu müdahalenin yeterli olmadığı 2023 depreminde tonozlardaki çatlakların tekrar açılmasıyla anlaşıldı (Şekil 8).

Taşıyıcı sistem uzmanı çatlakların tonozların sırtına yerleştirilen kenetlerle dikilmesini ve revak ayaklarının iç duvarlara gergilerle bağlanmasını önerdi. Payas'taki Külliye Sokullu Mehmet Paşa tarafından 1574 yılında yaptırılmış ancak cami dönemin

sultanı II. Selim'in adını taşıyor. Eski bir resminde caminin son cemaat yeri revakları yıkık durumda; minaresi

Şekil 9. Payas, II. Selim Camii'nin 1950'lerdeki Durumu (solda) (Fotoğraf: Pamir, 2023).

Şekil 10. Payas, II. Selim Camii'nin 2023 Depremi Sonrası Durumu (sağda) (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

kısa bir petekle sonlanıyor (**Şekil 9**). 1960'lı yıllarda yapılan restorasyonda son cemaat yeri revakları restore edilmiş ve minarenin şerefe üstündeki kısmı yükseltilecek yeni bir biçim almış. Bu değişiklik ile ilgili bir yayın yok, ancak cami Klasik Osmanlı dönemine ait bir yapı olduğu için, restorasyonu yapanların kısa petek ve külah bölümü yerine, dönem üslubuna uygun bir biçime yönelindiklerini tahmin ediyoruz. 2023 depreminde minarenin petek ve külah kısmı yıkıldı (**Şekil 10**). Yapılan incelemede külahın betonarmeden yapıldığı görüldü. Tarihi yapıya uygun olmayan yapım teknikleri kullanılarak yapılan petek ve külah sarsıntılara dayanamayarak, devriliş yere düşmüştü.

Deprem sonrasında yürütülen restorasyon projesi hazırlıkları kapsamında minarenin restitüsyonu konusu tartışıldı. Caminin 1950'lerdeki fotoğrafı (**Şekil 10**) tarihi bir belgeydi. Daha öncesine ait bir görsel veri yoktu. Depremde yıkılmadan önceki biçimi ise, 1960 larda yapılan ve gerekçesi açıklanmayan bir müdahale sonucu ortaya çıkmıştı.

Bilim Kurulunda restorasyonun eski fotoğraf esas alınarak yapılması yönünde bir görüş oluştu. Taşıyıcı sistem uzmanlarının yaptıkları hesap ve değerlendirmeler, minarenin şerefeden yukarı kısmının kısa olmasının deprem güvenliği açısından daha iyi olduğu yönündeydi. Bu durumda, depreme dayanıklılık ve eski fotoğrafa uygunluk açısından minarenin petek ve külah kısmının 1950'lerdeki durumuna benzer bir biçimde onarılması kararlaştırıldı. Yeniden yapılan petek ve külahta taş sıralarının yatay ve düşey bağlantılarla desteklenmesine özen gösterildi.

Depremde Antakya'nın önemli camilerinden Habib-i Neccar da ciddi hasar görmüştü. Caminin duvarlarında çatlama ve düşeyden ayrılmalar olmuş; kubbesi tamamen göçmüştü. Caminin bulunduğu alanda zemin araştırmaları yapıldı. Restorasyon projesi Konya Belediyesi'nin desteğiyle, MNK Restorasyon tarafından hazırlandı. Yeniden yapım önerisinin hazırlanmasında çalışan inşaat mühendisi hasarlı duvarların yıkılmasını önerdi. Bilim Kurulu bu fikri uygun bulmadı; tarihi yapıdan geri kalan kısımların sağlamlaştırılarak korunmasını istedi. Duvarlar içlerinden geçirilen çelik gergilerle desteklenerek sağlamlaştırıldı. Taşıyıcı sistem uzmanları zeminin zayıf olduğunu, kârgir bir kubbeyi taşıyamayacağını belirttiler. Yeniden yapımda yüklerin sınırlandırılması, taşıyıcı sistemin hafifletilmesi için çözüm arandı. Yıkılan kubbenin ahşapla bütünlenmesi önerisi uygun bulundu. Uygulama projesi ahşap kullanılarak geliştirildi (**Şekil 11**).

Bölgede hasar gören bir başka tarihi yapı da Arsuz'daki Mar Yuhanna Rum Ortodoks Kilisesiydi. Duvarlarının üst kısmı ve örtüsü tamamen yıkılan kilisenin içinde kazı yapıldı (**Şekil 12**). Zemindeki yaklaşık 90 cm. lik toprak dolgunun altında daha farklı bir kademenin ve bezemeli mermer bir döşemenin olduğu belirlendi. Burada da zemine fazla yük getirmemesi için üst örtünün ahşap kullanılarak tamamlanması şeklinde bir öneri geliştirildi.

Depremde duvarları tümüyle yıkılan ve yeniden yapılması gereken tarihi yapılardan biri de Antakya'daki Ulu Cami. Depremi şiddetinden duvarları ve

Şekil 11. Antakya, Habib-i Neccar Camii Restorasyonu, 2025 (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Şekil 12. Antakya, Arsuz, Mar Yuhanna Rum Ortodoks Kilisesi, Kazı Sonrası Görünüm (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

iç mekandaki granit sütunları yıkılan caminin döşemesi altında dolgu olduğu saptandı. Döşemde kazı yapılarak yıkılmış olan sütunların temelleri araştırıldı (Şekil 13). Zemine bağlantıları olmayan sütunların temellerinin sağlamlaştırılması, ve kırık parçaların birleştirilmesi için gerekli donanımın sağlanması yönünde öneriler geliştirildi.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Şekil 13. Antakya, Ulu Cami, Yıkılan Granit Sütunların Çevresinde Araştırma Kazısı (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından ihale edilen projeler hazırlandıktan sonra Kurul onayı alınarak uygulamaya geçiliyor. Uygulamaların niteliğinin istenilen düzeyde olması için denetimler yapılıyor. Vakıflar Genel Müdürlüğü teknik elemanlarının uygulamaları sürekli izlemeleri ve gerekli düzeltmeleri yaptırmaları gerekiyor. Deprem sonrasında bölgedeki uzman, kontrol yapacak olan mimar sayısı azalmış. Bazıları başka yerlere gitmiş. O yönden bir sıkıntı var.

Komşu bölgelerden uzman takviyesi yapılarak, bilim kurulu üyelerinin, danışmanların yerinde incelemeler yaparak katkıda bulunmalarıyla olumlu sonuçlar alınmaya çalışılıyor.

Depremde hasar gören yerler arasında Kırıkhan'daki Darb-ı Sak Kalesindeki Beyazıt-ı Bestami Türbesi ile Kaleye su getiren su kemeri de bulunuyor (**Şekil 14**). Peyzaj içinde güzel bir etki yaratan su kemerinin üst katı yıkılmış. Beyazıt-ı Bestami Türbesi için ayrıntılı proje hazırlandı. Su kemerinin restore edilmesi için çalışmalar sürüyor. Yıkılmış olan kısımlardan alınan harçlar analiz edildi. Tasnif edilen taşların restorasyonda kullanılması düşünüyor. Yapılan restorasyonun bundan sonraki depreme dayanması için taşıyıcı ayaklar ve onların üst bağlantılarının sağlam olmasına çalışılacak.

Şekil 14. Kırıkhan, Darb-ı Sak Kalesi, Depremde Hasar Gören Su Kemerini (Fotoğraf: Zeynep Ahunbay).

Kültür varlıklarının onarımında özgünlüğün korunması temel ilkelerden biridir ancak zaman içinde yapılan müdahalelerle yapılar değişiyor; eski durumları hakkında veri bulmak zorlaşabiliyor. Uygun çözümler bulmak için tarihi yapıların dönem özelliklerini araştırıyor, analogi yardımıyla bilgi toplamaya, veri sağlamaya çalışıyoruz. Depremde yıkılan yapıların tekrar ayağa kaldırılması, çevre için anlamının korunması bizim için önemli. İlk tasarımın onarımlarda değiştiği dikkate alınarak, restorasyon uygulamaları, tarihi yapıların malzeme ve strüktür özellikleri, estetik bütünlüğü, bulunduğu konum içindeki yeri, peyzajla ilişkileri gözetilerek planlanıp gerçekleştirilmeye çalışılıyor.

Tarihi eserlerin depreme hazırlanması konusunda inşaat mühendisleri ile ortak çalışıyoruz ancak İnşaat Mühendisliği eğitiminde kültür varlıkları ve onları korurken uyulması gereken kurallar konusu ele alınmıyor. Kültür varlıklarının korunması alanında çalışan mühendislere destek olmak, mimarlarla ortak dil ve yaklaşım içinde çalışmalarını sağlamak için girişimde bulunuldu. Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Kültür Bakanlığının katkılarıyla 2016'da "Tarihi Yapılarda Deprem Risklerinin Yönetimi Kılavuzu" yayınlandı. Bu, kılavuz mühendislerin koruma konusundaki projelerde çalışırken, önerilerini uluslararası kabulleri de dikkate alarak yapmalarına yardımcı olacak bir kaynak.

Restorasyonların temel yaklaşımlarından biri, taşıyıcı sistemlerin depreme dayanıklı hale getirilmesi. Çünkü ülkemizde yeni depremler olması kaçınılmaz. Araştırmalara göre bir bölgede yaklaşık yüz senede bir deprem oluyorsa, orada deprem kültürü geliyor; insanlar yapılarını depreme dayanıklı kılmak için çalışıyorlar. Eğer depremler 100 yıldan fazla aralıktaysa, insanlar

depremin yıkıcı etkisini unutup ve yapılarını o riski gözetmeden yapıyorlar. Artık somut olarak biliyoruz ki ülkemizde büyük depremler oluyor ve yapılarımızın depremde yıkılmamasını, ayakta kalması için onları gelecekteki depremlere hazır olacak şekilde, sağlam yapmalı, uygun tekniklerle desteklemeliyiz. Can kaybını önlemek ve değerli kültür varlıklarımızın geleceğini güven altına almak için bu hedefe ulaşacak çalışmalarını gerçekleştirmek zorundayız.

Kaynaklar

- Ayalon, Y. (2020). *Osmanlı İmparatorluğu'nda doğal afetler* (Z. Rona, Çev.). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- ODTÜ TAÇDAM. (2023). *Antakya'nın çok katmanlı kültürel mirasının deprem sonrası belgelenmesi, hasar tespiti ve değerlendirilmesi*. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Pamir, H. (2023). Antakya'da yaşanan yıkıcı depremler. *Aktüel Arkeoloji*, Deprem (91).
- T.C. Başbakanlık Vakıflar Genel Müdürlüğü. (2016). Tarihi yapılarda deprem risklerinin yönetimi kılavuzu. Ankara.
- TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Ankara Şubesi. (2007). *Tarihi eserlerin güçlendirilmesi ve geleceğe güvenle devredilmesi sempozyumu I: Bildiriler kitabı*. Ankara.
- TMMOB Mimarlar Odası. (2023). *Deprem bölgesi teknik raporu: Kültür varlıkları ve sit alanları üzerinden değerlendirme*.
- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2024). *UNESCO world heritage in Türkiye*. Ankara.

TÜRKİYE'NİN
DEPREM
GERÇEĞİ

S E M P O Z Y U M

II. OTURUM

Oturum Başkanı: **Mustafa Güler**

Nuri Serteser

Deprem Sonrası Yangın Tehlikeleri

Ahmet Melih Öksüz

Kentlerin Oluşumunda Deprem Öncesi Süreçler ve Mimarlık

Ali Tolga Özden

Güvensiz Kentlerin Enkazından

Dirençli Toplum Umudunu Yeşertmek Mümkün mü?

Ömer Selçuk Baz

Deprem Bölgesinde Mimarlık

DEPREM SONRASI YANGIN TEHLİKELERİ

Nuri Serteser

*Doç. Dr., İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü,
E-posta: serteser@itu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-1998-0403*

ÖZET Deprem sonrası yangınları tetikleyen başlıca faktörler; gaz ve elektrik hatla- rında meydana gelen hasarlar, sıvılaşma ve zemin hareketleri, yolların ka- panması, su teminindeki kesintiler ve yangın güvenlik sistemlerinin deprem sırasında işlevini yitirmesidir. Tarihsel örnekler ve uluslararası deneyimler, özellikle büyük ölçekli depremlerde yangınların kontrol altına alınamaması durumunda kentsel ölçekte yıkımın katlanarak arttığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Bu çalışma, depremlerin ardından ortaya çıkan yangınları, dep- remin ikincil fakat çoğu zaman en yıkıcı sonuçlarından biri olarak ele almakta; deprem sonrası yangın tehlikesini mimarlık, planlama ve afet yönetimi bağla- mında tartışmaktadır. Ayrıca, deprem sonrası yangınların oluşumunu ve yayı- lımını açıklayan süreçler ile bu süreçlerin modellenmesine yönelik yaklaşımlar aktarılmakta; yangının tutuşma, fark edilme, bildirim, müdahale ve bastırma aşamalarının her birinin deprem koşullarında nasıl kırılan hale geldiği ortaya konulmaktadır. Türkiye'deki durum, tarihsel örnekler ve 6 Şubat 2023 dep- remleri sonrasında yaşanan yangınlar üzerinden değerlendirilmekte; yangın sayısının görece sınırlı olmasına karşın sanayi alanları, limanlar ve yerleşim- lerle iç içe geçmiş üretim bölgelerinde riskin yüksek olduğu vurgulanmaktadır. Deprem sonrası yangınların rastlantısal ya da ikincil bir sorun olmadığı ve deprem riskinin ayrılmaz bir parçası olarak ele alındığı çalışmada, depremlerle birlikte eş zamanlı olarak ortaya çıkabilen çoklu yangın senaryolarının, yapı öl- çeğinin ötesinde; altyapı, ulaşım, su temini ve müdahale kapasitesiyle birlikte kentsel ölçekte değerlendirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu doğrultuda yan- gın güvenliğinin deprem dayanımıyla bütünleşik biçimde ele alınması; pasif ve aktif yangın önlemlerinin sismik etkilere dayanıklı olacak şekilde tasarlanması gerektiği vurgulanmaktadır. Aynı zamanda itfaiye, AFAD ve acil müdahale bi- rimlerinin mekânsal dağılımı, erişilebilirliği ve altyapı dayanımı yeniden göz-

den geçirilmelidir. Yazar, deprem sonrası yangın riskinin azaltılmasının ancak mimarlık, planlama ve afet yönetimi disiplinlerinin birlikte ele alındığı, önleyici ve bütüncül bir yaklaşımla mümkün olabileceğini vurgulamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Deprem Sonrası Yangınlar, Yangın Modellemesi, Standartlar.

GİRİŞ Büyük bir depremden sonra binalarda ve altyapıda hasar meydana gelmesi muhtemeldir. Bu durum, bir yangının başlaması ve yayılması için uygun bir ortam olduğu anlamına gelebilir. Yangınlar her an çıkabilir; ancak bir deprem- den sonra bir yangının başlama olasılığını artıran ve daha hızlı yayılmasına neden olabilen ek faktörler vardır. Bunlar:

- Deprem, zeminin sallanmasına ve hareket etmesine neden olur; bu hareket gaz borularını çatlatır, elektrik hatlarına, elektrik kablolarına ve ev aletlerine zarar verebilir. Bu ölçekteki bir hasar yangınları başlatabilir.
- Özellikle milli veya kumlu topraklarda görülebilen sıvılaşma, borulara ve binalara zarar verebilir. Bu durum yangınla mücadele çabalarını daha zor hale getirebilir.
- Deprem hasarı yolları tıkayabilir ve bu da acil müdahaleyi geciktirebilir.
- Hasarlı borular nedeniyle su kolayca bulunamayabilir. Binalardaki hasar, yangınların sürmesine neden olan yanıcı yalıtım gibi malzemeleri açığa çıkarabilir.
- Enkaz, binalar arasındaki boşluklara düşebilir ve yangının daha kolay yayılmasına yardımcı olabilir.
- Elektrik kesintisi yangının başlamasını geciktirebilir. Ancak hasarlı ev aletleri ve kablolar, elektrik tekrar devrede olduğunda bir yangını başlatabilir (WREMO, 2025).

Ayrıca yağmurlama sistemlerinde, pasif yangın koruma sistemlerinde ve çeşitli yapısal ve yapısal olmayan yapı elemanlarında meydana gelen hasarlar yangının bir yapı içinde yayılmasına neden olurken, su dağıtım sisteminde meydana gelen hasarlar yangınla mücadele çabalarını aksatır.

Geçmişteki depremlerde yangından korunma sistemleri, birçok durumda yangının yayılmasını önleyememiştir. Bunun başlıca nedeni, arızalı sprinkler boru sistemleri (örneğin, boruların yetersiz biçimde desteklenmesi) ile tankların ve pompaların yetersiz ankrajıdır (Elhami-Khorasani, 2022).

Deprem sonrası yangınlar (DSY), afet önleme ve azaltma alanında çalışan akademisyenler ve uygulayıcılar arasında kapsamlı bir tartışma konusu olmuştur. Çok sayıda tarihi olay DSY'nin yıkıcı sonuçlarını güçlü bir şekilde hatırlatmıştır. İstatistiksel analizler, DSY'nin ortaya çıktığı bir deprem olayında meydana gelen kayıpların, depremin neden olduğu çökmeler ve diğer doğrudan hasarlardan kaynaklananları aşma olasılığının yüksek olduğunu göstermektedir. 1906 Büyük San Francisco depremi ve 1923 Büyük Kan-

to depremi iyi bilinen örneklerdendir (Rianto, et.al., 2024). DSY'nin benzer etkileri dünyanın dört bir yanındaki diğer sismik olaylarda da gözlenmiştir. 1994 Northridge depremi (ABD), 1995 Büyük Hanshin depremi (Japonya) ve 2011 Tohoku depremi (Japonya) bu örnekler arasında sayılabilir. Yapılan çalışmalar bize DSY senaryolarında toplum performansına ilişkin anlayışın hala erken aşamalarda olduğunu göstermektedir. Japonya'da 2024 yılında Noto Yarımadası'nda yaşanan deprem bu olguyu daha da belirginleştirmiş ve deprem sonrasında toplumların büyük çaplı yangınlara karşı ne kadar savunmasız olduğunu ortaya koymuştur (Rianto, et.al., 2024; Tian, et.al., 2025). **Tablo 1**'de geçmişte yaşanan depremler sonrasında yangınlardan bazıları yer almaktadır.

Olay	Ülke	Tarih	Büyükük (MW)	Yangın Sayısı	Durum
San Francisco	ABD	Nisan 1906	7.8-8.3	52	28.000 bina yıkıldı. >12.2 km ² alan yandı. 3.000 kişi öldü.
Loma Prieta	ABD	Ekim 1989	7.1	26	4 katlı bir binada çıkan şiddetli yangın potansiyel olarak yangına yol açtı. Sadece yedek su sistemi desteği çalıştı.
Northridge	ABD	Ocak 1994	6.7	110	Yangınların %86'sı yapısal yangındı. Çoğu yangının çıktığı yerle sınırlı kaldı.
Hansin (Kobe)	Japonya	Ocak 1995	6.9	108	Depremden sonraki 1-2 saat içinde çok sayıda yangın çıktı. Yangınların %97'si yapısal nitelikteydi.
Marmara	Türkiye	Ağustos 1999	7.4	Petrol rafineri yangını	Yangın boyunca toplam 17 petrol tankı yok oldu. Yangın günlerce sürdü. Büyük ekonomik kayıp yaşandı.
Tohoku	Japonya	Mart 2011	9	304	Deprem veya tsunami nedeniyle yangın çıktı. Tsunamiden etkilenmeyen iç bölgelerde 188 yangın meydana geldi. Depremle ilişkili yangınların %80'i yapısal yangındı.

Tablo 1. Geçmişte Yaşanan Deprem Sonrası Yangınlardan Bazıları (Elhami-Khorasani, 2022).

DEPREM SONRASI YANGINLARIN TETİKLEYİCİLERİ

Depremler yalnızca doğrudan bina hasarına ve çökmelere neden olmakla kalmaz; aynı zamanda yangının en yıkıcı olanlarından biri olduğu bir dizi ikincil felaketi de tetikler. Deprem sonrası yangınlar genellikle:

- Patlayan gaz boru hatları
- Elektrik kısa devreleri
- Yanıcı malzemelerin tutuşması
- Yapıların çökmesi

gibi faktörler tarafından tetiklenir. Genellikle depremlerin etkisini şiddetlendirerek daha ciddi mal ve can kayıplarına yol açar. Birçok büyük depreme güçlü ikincil yangınlar eşlik etmiş ve bu da uzun süreli etkilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur (Tian, et.al., 2025).

Kopmuş iletim ve dağıtım gaz boru hatları, yakındaki hasarlı bir elektrik kablolama sisteminden kaynaklanan elektrik kıvılcımının tutuşmaya neden olması için yakıt kaynağı görevi görebilir. Deprem sırasında dökülen şişeler veya açık kaplardaki yanıcı sıvılar, dökülen sıvının buharını tutuşturan açık gaz alevine veya elektrik kıvılcımına maruz kalırsa yakıt kaynağı haline gelebilir. Doğal gazın yanı sıra, diğer yakıt kaynakları arasında, deprem sırasında dökülen yemeklik yağlar ve diğer mutfak yakıtları sayılabilir; ancak bunlarla sınırlı değildir.

Genel olarak, istatistiksel analizler doğal gazın deprem sonrası yangınların %15 ila %50'sini oluşturduğunu göstermektedir. Northridge depreminden sonra Los Angeles İtfaiye Departmanından elde edilen verilere göre, Los Angeles'taki gazla ilgili yangınların %18'i (27'den 5'i) gazlı aletlerden kaynaklanmıştır.

Deprem sırasında gazlı cihazların kayması ve devrilmesi gaz sızıntılarının birinci nedenleridir. Tipik olarak, gazlı cihazlar ile gaz besleme boru hattı arasındaki bağlantıda esneklik eksikliği olduğunda, hasar meydana gelir. Cihaz ile bağlı borular arasındaki göreceli yer değiştirme, boruların yırtılmasına neden olur.

Otomatik şalterler elektrik sistemlerini enerjisiz hale getirir ve böylece tutuşma olasılığını azaltır veya ortadan kaldırır. Ayrıca sisteme yeniden enerji verilmeden önce güvenli bir inceleme yapılmasına olanak tanır.

Otomatik şalterlerin yanı sıra sismik gaz kesme rölesi şiddetli bir deprem esnasında sismik titreşimleri algılayıp kontrol sinyalleri üreterek doğalgaz, jeneratör, LPG, elektrik, asansör veya deprem sırasında çalışması tehlike yaratan

herhangi bir tesisatı otomatik olarak devreden çıkartır (Elhami-Khorasani, Deprem sonrası yangınların anlaşılması, bu olayların yıkıcı etkilerini azaltma- yı amaçlayan önleyici tedbirlerin, acil müdahale stratejilerinin ve deprem sonrası yangınların önlenmesi için çok önemlidir. Bu yanıt olarak deprem sonrası yangının karmaşık mekanizmalarını araştırmak için birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda:

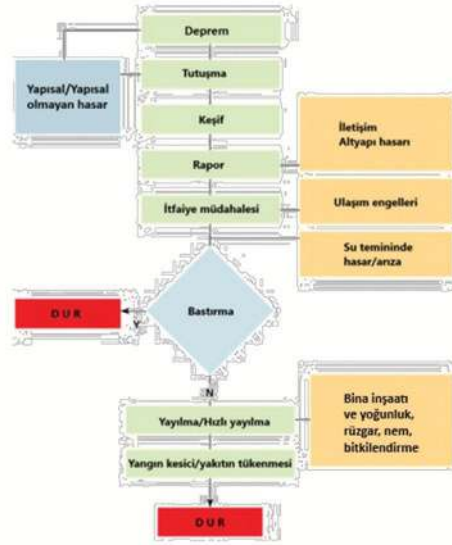
- Bir depremden sonra olası yangın sayısı ve yeri
- Deprem sonrası yangın riski ve kayıp değerlendirilmesi
- Bir binada yangının yayılması
- Kentsel ölçekte yangının yayılması
- Yangın söndürme ve yangın tahliyesi

olmak üzere DSY'nin çeşitli yönleri incelenmiştir. Ayrıca sismik hasar görmüş yapıların yangına dayanıklılığı ile yangın ve sismik dayanıklılığı artırılmış gelişmiş yapısal malzemeler hakkında kapsamlı araştırmalar yapılmıştır (Rianto, et.al., 2024).

Büyük ölçekli depremlerin meydana gelmesinden sonra, ikincil hasar (örneğin, depremden sonra çıkan yangınlar) büyük miktarda can, mal ve bina kayıplarına neden olabilir.

Bu afet risklerini azaltmak için, tutuşma ve yanma oranı tahmin modellerinden oluşan depremden sonra çıkan yangın değerlendirme yöntemleri kullanılmıştır. Bu nedenle, DSY yayılma modellerini tahmin etmek için önceden DSY simülasyonları yürütmek, etkili acil durum müdahale planları formüle etmek ve sağlam kentsel afet önleyici sistemler kurmak için çok önemlidir (Tian, et.al., 2025).

YANGIN MODELLEMESİ Herhangi bir sorunu çözmeye yönelik ilk adım, sorunu analiz etmek ve etkilerini niceliksel olarak belirlemektir. Deprem sonrası yangın analizi için tam olasılıksal bir metodoloji 1970'lerin sonlarında geliştirilmiş ve Batı Kuzey Amerika'daki büyük şehirlere uygulanmıştır. Amerikan İnşaat Mühendisleri Derneği'nin bir monografisi, deprem sonrası yangın modellemesindeki son teknolojiyi ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Deprem sonrası yangınlar için süreç şeması **Şekil 1**'de yer almaktadır.

Şekil 1. Deprem Sonrası Yangınlar İçin Süreç Şeması(Scawthorn, 2020).

Süreçin temel adımları şunlardır: *Deprem meydana gelmesi* – binalara ve içindekilere zarar verme (mumları veya lambaları devirmek kadar basit düzeyde bile olsa).

Tutuşma – bir yapı hasar görmüş olsun veya olmasın, depremler nedeniyle tutuşmalar meydana gelecektir. Tutuşma kaynakları çok sayıdadır ve devrilmiş ısı kaynaklarından, aşınmış ve kısa devre yapmış elektrik kablolarına, ekzotermik reaksiyonlar veren dökülmüş kimyasallara, birbirine temas eden nesnelerin sürtünmesine kadar uzanır.

Keşif – bir noktada başlayan bir yangın, kendi kendine sönmemişse keşfedilecektir. Bir depremden sonraki karışıklıkta keşif, normal zamandakinden daha uzun sürebilir.

Rapor – yangını keşfeden kişi veya kişilerin yangını hemen söndürmesi mümkün değilse, itfaiye departmanının müdahalesi gerekecektir. Müdahalenin yapılabilmesi için, durum itfaiyeye bildirilecektir. İletişim sistemi arızası iletilmesi gereken raporu geciktirecektir.

Müdahale – itfaiye duruma müdahale etmelidir ancak müdahale etmesi gereken yangın dışı hasar acil durumları (örneğin, bina çökmesi) ve ulaşım kesintileri nedeniyle olay yerine erişimi güçleştirebilir.

Bastırma – itfaiye yangını bastırmak zorundadır. Başarılı olursa bir sonraki olaya geçer. Başarılı olamazsa yangını kontrol altına almaya çalışmaya devam eder ancak yangın yayılır ve büyük ölçekli hale gelir. Başarı veya başarısızlık, su temini, bina durumu ve yoğunluğu, rüzgar ve nem koşulları vb. sayıda faktöre bağlıdır. Yangını kontrol altına alamazsa, süreç yakıt tükendiğinde veya yangın bir yangın bariyerine ulaştığında sona erer (Scawthorn, 2020).

STANDARTLAR

Avrupa Standardizasyon Komitesi yapısal tasarıma yönelik Avrupa Standartlarını (EN) geliştirmektedir. 2002 yılından itibaren Eurocode Standartları on bölüme ayrılmıştır:

Yapısal tasarımın temeli, yapı üzerindeki eylemler, beton yapıların tasarımı, çelik yapıların tasarımı, kompozit çelik ve beton yapıların tasarımı, ahşap yapıların tasarımı, yığma yapıların tasarımı, jeoteknik tasarım, depreme dayanıklı yapıların tasarımı ve alüminyum yapıların tasarımı.

Depreme dayanıklı yapıların tasarımı veya EN 1998, sismik bölgelerde tasarım durumunda gerçekleştirilmesi gereken tüm süreçleri açıklar. Bu amaçla insan hayatını korumak, hasarı sınırlamak ve önemli sivil koruma

yapı-

larının çalışmasını garanti altına almaktır.

Eurocode 8, EN 1998-1'den EN 1998-6'ya kadar numaralandırılmış altı bölüme ayrılmıştır:

- Genel kurallar, sismik etki ve binalar için kurallar
- Köprüler
- Binaların değerlendirilmesi ve güçlendirilmesi
- Silolar, tanklar ve boru hatları
- Temeller, istinat yapıları ve jeoteknik yönler
- Kuleler, direkler ve bacalar (European Standards, 2004).

TÜRKİYE'DE DURUM

Türkiye'de deprem sonrası çıkan yangınlar diğer ülkelere göre daha sınırlıdır. Bunun sebeplerinden biri çoğunlukla binaların betonarme olmasından dolayı deprem sırasında tamamen çökerek yangın kaynaklarını kapatması ve çıkan tozların, enkazdaki tutuşma kaynaklarını ve yanma için gereken oksijeni engellemesidir. Doğal gaz kullanılan binaların da sayıca fazla olmayışı yangın sayısının düşük düzeyde kalmasının nedenidir. Ayrıca depremlerin çoğunun sanayileşmemiş bölgelerde gerçekleşmiş olması yangın sayısını azaltmıştır.

Ülkemizde deprem sonrası yangın sayılarının düşük olmasının diğer bir sebebi ise depremlerin elektrikli cihazların, ısıtıcıların, ocakların kapalı olduğu ve sobaların sönmüş ya da kullanım dışı olduğu saatlerde meydana gelmesidir.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Hatay'ın Kırıkhan ilçesinde Topboğazı köyündeki doğal gaz boru hattında patlama sonucu yangın meydana gelmiştir. Hatay Gıda Kontrol Laboratuvarında yer alan makine-teçhizat bölümlerinde depremde çıkan yangına bağlı olarak yaklaşık 50 milyon TL, Malatya ve Elazığ Şeker Fabrikalarında ise yaklaşık 1,3 milyon TL tutarında hasar tespiti yapılmıştır. Organize sanayi bölgelerinde yer alan aroma-esans, cam ve çelik fabrikaları gibi bazı fabrikalarda yangınlar yaşanmıştır. Bunların dışında elektrik kablolarının zarar görmesi, doğal gaz borularının hasar alması sonucu gaz sızıntısı olması, ısıtıcı ve soba devrilmesi gibi sebeplerden de bazı binalarda ve iş yerlerinde birçok yangın çıkmıştır. Türkiye'de deprem sonrası yaşanmış büyüklüğü 6.8-7.8 MW arasında değişen yangın olayları tarihsel akış içerisinde **Tablo 2**'de yer almaktadır.

Yer	Büyük- lük (MW)	Yaralı Sayısı	Hasar	Sebe- p
İstanbul 10.07.1894	7.0	-	Ahşap binalarda günler boyunca yangınlar devam etmiştir. Etpazarı'nda da ve Burgazada'da bir evin alt katında bir yangın çıkar fakat yayılmadan söndürülmüş. Hayrettin Mahallesi'ndeki Şekerci Hanı'nda çıkan yangında on altı oda, Maltepe'de bulunan üç ahşap konak çıkan yangınlar yüzünden kül olmuştur.	Ahşap ev yangını çıkmıştır. Sultaniye çayırındaki bir evde oturan Tuğla fabrikası direktörünün odasında bulunan gaz lambasının devrilmesi sonucu yangın çıktıysa da kısa sürede söndürülmüştür.
Erzincan 27.12.1939	7.2	-	Reşadiye de çıkan yangında 150 haneden oluşan ilçe de 147 hane tamamen yanmış; 236 kişi ölmüş ve 52 kişi yaralanmıştır.	Kerpiç ve ahşap evlerin çoğunlukta olup sobalarla mangalların devrilmesi sebebiyle depremden sonra birçok yangın çıkmıştır.
Erbaa-Tokat 20.12.1942	7.1	16	650 ev yanmıştır.	Rüzgarla yayılan alevler ile alev çarpması ve yanan maddeler sebebiyle yangın çıkmıştır.
Gediz-İzmir 28.03.1970	7.2	-	Gediz'in bir mahallesi depremden sonra çıkan yangında tümü ile yanmıştır. Gediz de 350 ev, Akçaalan da 300 ev yanmıştır. Ayrıca, Akçaalan kasabesindeki tümü ahşap olan evlerin yanmasına rağmen can kaybı yaşanmamıştır. Kayaköy'de ise 208 evin 205'i yanmış ve 19 kişi yangında ölmüştür.	Sobaların devrilmesi sonucu himiş adı verilen yapılar ve ahşap evler nedeniyle yangın yayılmıştır
Erzincan 13.03.1992	6.8	2	Depremden sonra çıkan 2 yangında önemli bir hasar olmamıştır. Yangında, Tüpraş Rafinerisi'nde 80 milyon dolarlık hasar belirlenmiştir. 41 şirket yangından zarar görmüştür.	Sobaların devrilmesi sonucu yangın çıkmıştır. Ham petrol ünitesindeki bacanın devrilmesi ve sürtünme nedeniyle bir nafta tankının tutuşmasından dolayı rafineri yangını çıkmıştır. Yıkılan binalarda, bina içi yangınlar çıkmış; betonarme ve yığma binalar sebebiyle yangın yayılmamıştır. Ahşap binalar dışında yangın önemli bir hasar vermemiştir.
Gölcük-İzmit 17.08.1999	7.8	-		
Pazarcık-Elbistan Kahramanmaraş 06.02.2023	7.8-7.6	Bilgi yok	İskenderun'da liman yangını, Topboğazı'nda doğal gaz boru hattı yangını ile fabrika ve bina içi yangınlar çıkmıştır.	İskenderun Limanı'nda konteyner devrilmesi sonucu ve Topboğazı'da doğal gaz boru hattında patlama nedeniyle yangınlar başlamış, ayrıca cam ve çelik fabrikalarında yangınlar çıkmıştır. Kiş sebebiyle yanan sobaların, ısıtıcıların devrilmesi ve doğal gaz borularının hasar görmesi sebebiyle konutlar ve iş yerlerinde yangınlar çıkmıştır.

Tablo 2. Büyüklüğü 6.8-7.8 MW arasında değişen deprem sonrası yaşanan yangınlar (Yıldız, 2024).

Deprem sonrası konut yangınları, şehir merkezlerinde çoğunlukla elektrik ve doğalgaz kaynaklı olarak gerçekleşirken kırsal bölgede depremin kışın meydana gelmesinden dolayı ısınma için yanan soba veya soba borularının yer sarsıntısıyla devrilmesi ile meydana gelmiştir. Sanayii bölgesinde deprem sonrası gerçekleşen birçok fabrika yangını çoğunlukla elektrik kaynaklıdır. 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş'ta meydana gelen depremler sonrasında İskenderun Limanı'nda konteynerlerin devrilmesi ve liman yapısındaki çökmeler sonucu yangın çıkmıştır. Limana giriş sağlayan yollarda da hasarlar olduğu için yangın 4 gün sonra söndürülebilmiştir (Yıldız, 2024).

DEPREM SONRASI YANGINLARDA HAYATTA KALMAK İÇİN İPUÇLARI

Bir depremden sonra nasıl güvende kalacağınıza ve yangının önlenmesine yardımcı olacağına dair ipuçları şunlardır:

- Ev halkınızdaki herkesin yangında ne yapması gerektiğini ve nasıl güvende kalacağını bildiğinden emin olun. Yangında ne yapılması gerektiği hakkında bilgi edinin.
- Evinizden birden fazla kaçış yolu belirleyin ve çıkışınızı engelleyebilecek tüm mobilya veya eşyaları kaldırın. Bir ev kaçış planı oluşturun.
- Acil bir durumda binanızın ve uygunsa komşularınızın binalarının elekt-riğini ve gazını nasıl kapatacağınızı bilin.
- Tahliye rotanızı, buluşma noktalarını ve eve gidemediğinizde sıcak ve kuru kalmak için gidebileceğiniz yerleri içeren bir acil durum planınız olsun.
- Küçük bir yangın söndürücü bulundurun ve nasıl kullanılacağını bilin - ancak küçük bir yangına yalnızca güvenliyse müdahale edin (küçük bir yangın bir çöp kutusundan daha büyük değildir).
- Tahliye ve acil durum planınızı uygulayın.
- İtfaiye, AFAD veya yerel arama-kurtarma ekipleri ile iletişime geçin.
- Acil durum servislerinin muhtemelen aşırı yoğun olacağını ve yardım sağlayamayabileceğini bilin. Deprem su borularına zarar vermiş olabile-ceği için şebeke suyuna güvenmeyin (WREMO, 2025).

SONUÇ

Türkiye'nin birçok bölgesinde ticari ve sanayi merkezleri artık şehir merkezlerine kaydığından sanayi alanları ile insanların yaşam alanlarının iç içe bulunduğu plansız yapılaşma, yerleşim alanlarında yangın riskini artırmaktadır. Yine yangın gücü fazla olan yanıcı, parlayıcı maddelerin bulunması, tüketilen enerjinin yüksek olması ve çok sayıda cihaz kullanılması gibi sebeplerden dolayı da endüstriyel tesislerde yangın riski oldukça yüksektir. Deprem sonrasında çoklu ve eş zamanlı tutuşmalar olabileceğinden, ayrıca yangın emniyet sistemleri zarar görüp iletişim hatları hasar almış ya da hatlara aşırı yüklenil-miş olabileceğinden deprem sonrası yangınları kontrol altına almak, normal koşullarda çıkan yangınları kontrol altına almaktan daha zordur.

Yangınların kontrol altına alınabilmesi için yangına müdahale ekipleri kurulmalı, acil durum halinde ilk müdahaleyi gecikmeden sağlamalıdır. Afet yö-

netimi ve acil durum müdahalesinin değerlendirilmesi koordineli olarak planlanmalıdır. İtfaiye istasyonları ve AFAD, ulaşım ve iletişim hatları depreme dayanıklı olmalıdır.

Deprem sonrası ortaya çıkacak yangınların engellenmesi veya sınırlandırılması için pasif ve aktif yangın emniyet önlemleri sismik sarsıntılara dayanıklı olarak tasarlanmalıdır. Yangına müdahale için bina ve şehir içi depreme dayanıklı su kaynakları bulunmalıdır. Potansiyel tutuşurma kaynakları ve yakıt tanklarının sismik koruması ve sismik kısıtlaması yapılmalıdır.

Kaynaklar

- Wellington Region Emergency Management Office. (2025, Şubat). *Fire Following Earthquake (FFE)*. <https://www.wremo.nz/hazards/earthquakes/fire-following-earthquakes/>
- Elhami-Khorasani, N. (Ed.). (2022). *Post Earthquake Assesment of Buildings*. American Society of Civil Engineers.
- Rianto, S., Lu, X., Gu, D. & Xu, Z. (2024). An end-to-end framework for fire following earthquake simulation at regional scale: A case study on the 2024 Japan Noto Peninsula earthquake. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 113. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2024.104859>
- Tian, Y., Lu, M., Xu, Z. & Ren, J. (2025). A fire following earthquake spread model considering building height and its application to real-world events. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 118. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2025.105261>
- Scawthorn, C. (2020). *Fire following earthquake in the Vancouver region*. ICLR research paper series – number 67. Institute for Catastrophic Loss Reduction
- European Standards. (2004). Design of structures for earthquake resistance. (European Standard No. Eurocode 8)
 - Yıldız, Z. (2024). Dünya'da ve Türkiye'de Deprem Sonrası Yangınlar. *Mühendislikte Yakıtlar, Yangın ve Yanma Dergisi*, 12(1), 1-14. <https://doi.org/10.52702/fce.1367868>

KENTLERİN OLUŞUMUNDA DEPREM ÖNCESİ SÜREÇLER ve MİMARLIK

Ahmet Melih Öksüz

Prof. Dr., Karadeniz Teknik Üniversitesi, Şehir Bölge Planlama Bölümü,
E-posta: m_oksuz@ktu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9312-7312.

ÖZET Deprem riskini yalnızca deprem anı ve sonrasındaki müdahaleler üzerinden okumak yerine kentlerin depremden önce nasıl oluştuğu ve bu süreçlerde alınan kararların mimarlıkla nasıl ilişkilendiği üzerinden ele alınmalıdır. Bu bağlamda temel yaklaşım, depremlerin yarattığı yıkımın büyük ölçüde deprem öncesi planlama, projelendirme, uygulama ve kullanım süreçlerinde üretilen risklerin sonucu olduğu yönündedir. Bu nedenle çalışma, "risk nerede ve ne zaman başlar?" sorusunu merkeze alarak, mimarlığın ve mimarın bu süreçlerdeki sorumluluğunu tartışmaya açmaktadır. Bildiride kentlerin yasal oluşum süreci; planlama öncesi çalışmalar, imar planları, mimari proje üretimi, yapım ve kullanım aşamaları bütüncül bir çerçevede ele alınmaktadır. Jeolojik ve jeoteknik etütlerin, imar planlarına nasıl girdi oluşturduğu; bu bilgilerin plan kararlarıyla ne ölçüde örtüştüğü ve uygulamada nasıl etkisizleşebildiği somut örnekler üzerinden gösterilmektedir. 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında yapı pılan saha gözlemleri, özellikle yerleşimlerin zemin özellikleriyle yapı yoğunluğu arasındaki ilişkinin yıkım üzerindeki belirleyici rolünü açık biçimde ortaya koyan bu çalışma, planlama ve yapılaşma kararlarının çoğu zaman kamu yararı yerine ekonomik ve siyasi önceliklerle şekillendiğine, denetim mekanizmalarının parçalı ve zayıf olduğuna dikkat çekmektedir. Bu bağlamda mimarın sorumluluğunun yalnızca tasarımı aşamasıyla sınırlı olmadığı; etik duruşu ve sürece müdahil olma biçimiyle deprem riskinin artmasında ya da azaltılmasında da kritik bir rol üstlendiği vurgulanmaktadır. Yazarı, deprem riskinin, tüm süreçlerin birbirine bağlı bir bütün olarak ele alınması ve planlamanın kamusal bir faaliyet olarak yeniden tanımlanarak mimarlığın sürecin merkezine yerleştirilmesiyle azaltılabileceğini vurgulamaktadır. **Anahtar Sözcükler:** Kentleşme ve Deprem, Kentlerin Oluşum ve Deprem, Deprem ve Mimarlık

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Teşekkür ederim Sayın Başkan. Herkese merhaba. Ben biraz daha farklı bir konuda konuşacağım, öyle anlaşılıyor.

Sizlere deprem öncesi süreçlerden bahsedeceğim ama konuya girmeden önce bir iki konuya değinmek isterim. İki gündür çok güzel tartışmalar oldu, görüşmeler oldu. Sabah Sayın (Gaziantep Büyükşehir) Belediye

Başkanımızı

ziğnledik. Başkan konuşurken konuşmasında Atatürk'ün adını o kadar çok retti ki, bununla birlikte Mimarlar Odası'nın adını da... Bu çok doğal ve

normal

bir şey aslında ama benim çok hoşuma gitti, onu belirtmek istiyorum. Çünkü benim yaşadığım coğrafyada (Trabzon) son yıllarda böyle konuşan belediye başkanlarına fazla rastlanmıyor. Çok nadir onlar... Atatürk'ün ve Mimarlar Odasının adını anan bir belediye başkanını görmek gerçekten beni mutlu etti.

Kıskanmadım desem yalan olur, onu söylemek isterim.

Belediye başkanının bir başka söylediği konu da üniversite-kamu-özel sektör iş birliğiyle birlikte bu işlerin götürülmesi gerektiği konusuydu. Bu da çok önemli... Zaten ben konuşmamda da bu süreçlerin birlikte yürütülmesi üzerinde duracağım. Benim hemşerim olan bir Çevre Şehircilik Bakanı üniversite

personeli olarak bizleri bir toplantıya davet ettiğinde, konuşmasından sonra ona bir soru yönelttim. "Bizi buraya çağırdınız ama üniversite olarak bizden, bilim insanlarından, hocalardan ne istiyorsunuz, size nasıl katkıda bulunabiliriz?" dedim. O zamanki bakanımız, hemşerim bakan bana dedi ki: "Bizim söylediklerimizi, yaptıklarımızı bilimsel olarak savunun" dedi. Tabi bu bilim insanı olarak benim üzerimde çok ciddi bir hayal kırıklığı yarattı ve üniversitede bir öğretim üyesi olarak varlığımı sorgulama nedeni oldu. Dolayısıyla bunları da yaşadığımız için bugünkü başkanı dinlediğimde kıskanmamak mümkün değildi, bunu belirtmeden geçemeyeceğim.

Kentlerin oluşumunda deprem öncesi süreçleri mimarlıkla ilişkilendirerek konuşacağım. Deprem öncesi süreçleri ben çok daha fazla önemsiyorum. Bu konunun çok daha fazla üzerinde durulması ve çalışılması gerekir. Yani deprem anı ve depremden sonraki çalışmalar tabii ki çok önemli ama eğer biz depremden önce bu çalışmalarını yaparsak olası riskleri minimize ederiz, en aza indiririz, en az zararla depremi atlatabiliriz.

Bu bağlamda kentlerin oluşum süreçleri hangi adımlardan oluşuyor? Ülkemizde kentlerin oluşma süreçlerinde kamusal denetim, yani toplum yararına denetim sağlanıyor mu ya da nasıl sağlanıyor? Bu süreçlerden sorumlu olan kurumlar ve meslek alanları hangileridir? Bu süreçlerden etkilenecek tüm kesimlerin temsil edildiği bir karar ve denetim mekanizması var mı? Böyle bir mekanizma kurulabilir mi? Kamu, (toplum) adına bu görevleri yapan ve bu süreci yürüten kurumlar gerçekten bu kararları en geniş anlamda toplumun yararına alabiliyorlar mı? Bu süreçte mimarlığın ya da mimarların sorumluluğu nerede başlıyor? Depremin oluştuğu risk nerede, ne zaman başlıyor? Deprem riskinin başlaması ile mimarın sorumluluğunun başlaması arasında bir ilişki var mı? Mimarın tasarıma başlamadan önceki süreçten dolayı bir sorumluluğu oluşabilir mi? gibi sorular var.

Bunlara yanıt aramaya çalışacağız.

Kentlerin Yasal Oluşum Süreci'ni:

- * Kentleri Planlamaya Başlamadan Önce Yapılan Çalışmalar
- * Kent Planlama Çalışmaları-Süreçler
- * Mimari Proje Çalışmaları-Bina Projelendirme Süreçleri
- * Bina Uygulama Süreçleri - Yapım
- * Bina Kullanım Süreçleri

şeklindeki genel başlıklar halinde özetlemek mümkündür. Şimdi kentlerin yasal oluşum sürecini ana başlıklar halinde verdim. Bunu de-
taylandırarak farklı bir şekilde verebiliriz ama ben genel hatlarıyla özetleyece-

ğim. Kentleri planlamaya başlamadan önce yapılan çalışmalar neler? Yani bir

kent planına başlarken ne ile başlarız, bu önemli. Tabii burada kastettiğimiz bizim mevzuatımıza göre şu anda bir kenti planlarken nasıl başlamamız gerekiyor? Yoksa kentlerin, oluşumunun tarihsel süreçleri anlamında söylemiyo-

rum. Yani ilk yerleşmeler nasıl kurulmuş, bunu belirleyen unsurlar neler ya da

daha sonraki çağlarda, dönemlerde kentlerin oluşmasını etkileyen etmenler neler olmuş? Bunları kastetmiyorum ama bugün bir kenti planlayacak olsak önce hangi adımla başlarız? Yine kent planlama çalışmaları süreçleri nasıl işliyor? Bunun arkasından mimari proje çalışması süreçleri nasıl oluyor, uygulama süreçleri nasıl oluyor ve sonuçta bina kullanma süreçleri nasıl oluyor? Bugün bir plana başlayacak olduğumuz zaman, yani bir kent planlayacak

olduğumuz zaman yasalarımız, yönetmeliğimiz gereği temel iki tane altlık olması lazım. Bunlardan bir tanesi güncel hâlihazır haritalar. Bir hâlihazır harita olmazsa plana başlayamıyorsunuz. Bütün analizlerin yapılması açısından bunlar çok önemli. İkinci olarak da jeolojik, jeoteknik etütlerin yapılmış olması... (Url- 1; Url-2; Url-3; T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, 2008; T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel Müdürlüğü, 2011). Bu da 1999'daki büyük depremden sonra yasal zorunluluk kazanan bir durumdur. Yani daha önceki dönemlerde böyle bir zorunluluk yoktu ama depremden sonra yasal düzenleme yapılarak böyle bir zorunluluk getirildi. Bu da bizim yine Mekansal Planlar Yapım Yönetmeliği'ne girmiş bir konu (T.C. Resmî Gazete, 2014). Yönetmelik diyor ki: Onaylı jeolojik, jeoteknik veya mikro bölgeleme etüt raporu bulunmayan alanlarda imar planı hazırlanamazsınız, hazırlanamaz. Yine bu madde gereğince raporlardaki yerleşime uygunluk durumu haritalarına da uyulması zorunludur. Yani

bu

şekilde bir tanımlama yapılmış (T.C. Resmî Gazete, 2014).

Bu sürece baktığımızda jeolojik etütler, jeolojik, jeoteknik haritaların hazırlanmasında kimler görev alıyor? Meslek alanı olarak jeoloji mühendisleri işler özel hizmet alımı şeklinde yapılıyor, kişilerin kurduğu şirketler üzerinden yapılıyor. Artık mimarlık, mühendislik hizmetleri, jeoloji ile ilgili hizmetler hizmet alımı olarak bütün devlet kurumlarında dışarıdan görülüyor. Çok az Devlet kurumu bünyesinde bu tür çalışmalar yapılıyor. Böyle bir sürece evirildi. Yani

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

daha önceden birçok çalışma bu kurumlar, bakanlıklar bünyesinde yapılıyor-
du şimdi yapılmıyor.

Hazırlanan bu raporları onaylayan kurum ise Çevre, Şehircilik ve İklim Deği-
şikliği Bakanlığı. Bakanlık bünyesinde Bilimsel Etüt Daire Başkanlığı var.
Bakanlığın il müdürlükleri var. Valilik oluruyula bu müdürlükler bu tür planları,
raporları onaylıyorlar.

Onaylayanlar kimler? Burada Jeoloji mühendisi, jeofizik mühendisi ve gerekli
gördüğü durumlarda bir inşaat mühendisinden oluşan üç kişilik bir heyet
var. Yine yasaya göre onaylayan grup üye sayısı tek rakam olmak üzere art-
tırılabiliyor. Fakat sonuçta iki tane ya da üç tane mühendise verilen bir yetki
ile jeolojik, jeoteknik etütleri onaylıyorlar. Bu çalışmalar içinde mesela oda
vizesi istenmiyor, yani meslek örgütünden buna ilişkin bir işlem istenmiyor.
Amacım tabii burada bu işlerin nasıl olduğunu size anlatmak değil. Bunlar

za-
ten yönetmeliklerde var ama özet olarak geçmek istiyorum. Çünkü kentlerin
oluşmasından önceki süreçler bunlar. Bu süreçleri bir bütünlük içerisinde ele
almak durumundayız.

Çevre, Şehircilik ve İklim değişikliği Bakanlığının sitesinden elde edilen bilgi-
lerden 2011-2024 yılları arasında arazi kullanımına esas 129 tane jeolojik
raporu, yapılmıştır (T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Mü-
dürlüğü, 2008; T.C. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama Genel
Müdürlüğü, 2011). Genellikle üst ölçekli planlar, nazım imar planı dediğimiz
1/250000'den 1/25000 ölçeğe kadar olan planlar için yapılıyor. İmar planına
esas jeolojik etüt raporları genel müdürlükçe 7786, il müdürlüklerince 29515
adet olarak onaylanmıştır. Yine imar planına esas mikro bölgeleme etüt
rapo-
ru da 756 tane olarak onaylanmıştır. Bu çalışmalara baktığımızda neredeyse
Türkiye'nin tamamı için, bütün imar planı alanları ve bunun dışındaki alanlar
için il düzeyinde jeolojik etütleri, jeolojik raporları hazırlanmış ve bakanlıktan
onaylanmış gözükmektedir.

Yönetmelikleri incelediğimizde aslında uygulamayı yönlendirecek çok

ayrıntılı

konular var (T.C. Resmi Gazete, 2014). Yani bu raporların nasıl yapılacağı,
olacağı, detayı, hangi teknikler, hangi yöntemler kullanılacak falan,

gerçekten

çok etraflıca hazırlandığını görüyoruz. Sonuçta jeolojik, jeoteknik etütler imar
planlarına girdi olabilecek verileri içermektedir.

Burada ana başlıklar olarak uygun alanlar (UA), önlemlenilen alanlar (ÖA),
ayrıntılı

jeoteknik etüt gerektiren alanlar (AJE) ve uygun olmayan alanlar (UOA) sınıf-
laması var ve raporlar üzerinde jeolojik haritalarda bu alanlar işaretlenerek
belirleniyor ve her alanın kendine ait özelliği var; işte yeraltı suyu açısından,
depremsellik açısından falan... Yine detayına çok fazla girmiyorum, ilgili
olan-
lar detayı zaten biliyordur.

Sonuçta buradan başkayla söyleyelim ki böyle bir süreçte üzerinde jeolojik ve

detaylı jeolojik raporları, etütleri yapabiliyoruz. Burası Antakya-Kahramanmaraş hattı; işte Nur Dağları, Amanos, Belen yerleşmesi, Amik Ovası, Antakya vb. gibi bu coğrafyayı görüyoruz burada.

Şekil 1. Deprem Bilgisinin Coğrafyadaki Genel Hal'i (Hazırlayan: Ahmet Melih Öksüz).

Yukarıda **Şekil 1** de gösterilen ve yönetmelikte yer alan sınıflamadaki genel jeolojik yapıya ilişkin gösterimler imar planlarında **Şekil 2**'deki biçimde gösteriliyor (**Şekil 2**). Yuvarlak daire içine alınmış gösterimler, jeolojik yapının ifade edildiği alanlardır. **Şekil 2**'de sağ tarafta (bataklık yazan bölüm) ve bu alanın dışında diğer tarafta da ÖA 3, UA gibi gösterimler var. Mesela ÖA 3, su baskını açısından önlem alınabilecek alanları ifade ediyor. Dolayısıyla bu tür raporlar geldiğinde plancı bu raporları değerlendirerek olması gereken yapılaşma düzenlerini, kentsel işlevleri öngörüyor. Tabii burada jeolojik haritaların yönlendirici olması isteniyor. Bu yönlendirmenin boyutu nedir? Temel ilkeler,

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

kurallar nedir? Bunlar biraz plancının yorumuna kalmış bir şey. Orada çok bağlayıcı olması istenmiyor.

Buradaki planda mesela 0.35 TAKS 1.40 KAKS verilmiş. Ayrık nizam 3-4 kat, 5 metre ön bahçe ve yan bahçe 3 metre verilmiş. Dolayısıyla sorunlu bir zeminde yapı kat sayısı 3-4 kat düzeyinde tutularak makul davranılmış gözüküyor.

Depremde en çok ve en az yıkım nerelerde oluyor?

Şekil 3. Belen Yerleşmesi(Fotoğraf: Ahmet Melih Öksüz).

Şimdi bu resmi niye koyduk? Burası Belen yerleşmesi, depremin birinci yılında yaptığımız gezide çekmiştim bunu (Şekil 3-4). Az önceki haritaya bakarsanız Belen dağların üzerinde bir yerleşmeydi, ovada değildi. Bu bölgede o zaman gözlediğimiz ve söylenen yıkılan bina yok. Hâlbuki yerleşme tam deprem kuşağının hemen yanında. Gözlediğimiz, dağlara gidildikçe yıkımlar, can ve mal kayıplarında azalma var; ovalara indikçe yıkımlar ve kayıplar artmış.

Şekil 4. Belen Yerleşmesi(Fotoğraf: Ahmet Melih Öksüz).

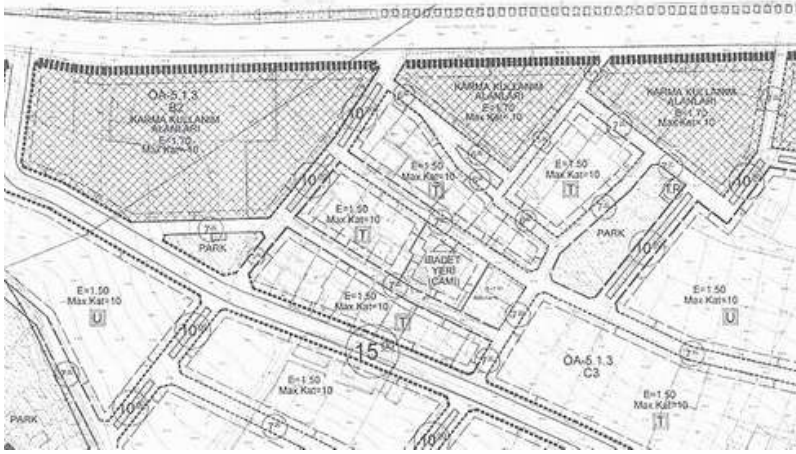
Bu durum her iki kentte de yani Hatay ve Kahramanmaraş'ta da aynı şekilde ifade edildi ve gözlemlendi. En çarpıcı örnek de buradaki Belen yerleşmesi, burada yıkım yok.

Resim 2 Belen'in daha geniş ve merkeze yakın bir noktadan fotoğrafı. Şimdi buradaki yapılarda mesela beton santrallerinin standart betonlarının kullanıldığını düşünmüyorum. Yani öyle bir yapı yok burada. Binaların birçoğu

bitme-

miş, böyle uzaktan baktığınızda neredeyse kendi kendine yıkılacak gibiler. Zaten eğimi de düşündüğünüzde öyle gözüküyor. Fakat bu büyük felakette, depremde herhangi bir yapı yıkılmamış. Bu doğanın yapısını iyi anlamamız gerektiğinin en çarpıcı örneği. Yani bunu anlayıp ona göre davranırsak zaten sorunları belirli ölçüde halletmiş oluyoruz.

Peki, buradan hareketle depremin yıkıcı etkisini gördüğümüz örneğin Kahramanmaraş'a geldiğimizde ne oluyor (**Şekil 5**)

Şekil 5. Bir İmar Planı Örneği-Kahramanmaraş(Harita: Ahmet Melih Öksüz).

Burada da bir imar planı var. Bakınız orada (ÖA 5.1.3) var. Bu da Kahramanmaraş'taki bir imar planı üzerinde gözüküyor zaten. (ÖA 5.1); önlem alınabilecek nitelikte şişme, oturma açısından sorunlu alanlar; yüksek yeraltı su seviyesine deniz suyu girişi ve benzeri sorunlu alanlar olarak yönetmelikte belirtilmiş. Peki bu alanda oluşturulan imar kararları nedir?

Emsal değerlerini görüyorsunuz: 1,5 ve katsayısı 10. Yollara bakınız, mesela orada 5 metrelik yollar var. Yani 5 metrelik yolda 10 katlı binaları eğimli bir alanda kullanmışız, ana cadde üzerinde karma kullanımlı alanlar getirmişiz

ve

bunu da yol boyu ticaret kullanım kararı şeklinde değil, tüm yapı adalarında yapılaşacak şekilde getirmişiz. Sonuç ne oluyor? İşte sonuç bu, yani deprem olduğunda yıkılıyor. Sonuçta doğal olan ağaçlar ve ibretlik bir yapı kalıyor (**Şekil 6**).

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Şekil 6. Deprem Sonrası Durum-Hatay(Fotoğraflar: Ahmet Melih Öksüz).

Genel olarak orada (deprem bölgesinde) gözlediğimiz şey; küçük müstakil belediyelerin imarı kontrol ettiği ve yönettiği yerleşme birimlerinde yıkımlar, can ve mal kayıplarının çok daha fazla oluşudur. Özellikle söylenen son 15-20 yıllık süreçte kurulmuş belediyelerin verdiği imar kararlarından, yerleşime açılan yeni yerlerden, yüksek katlı yoğun yapılaşmadan ve bunların ortaya çıkardığı olumsuz tablodan söz ediliyor. Jeolojik yapı ile ilgili süreç bu.

Planlama çalışmalarına geldiğimizde; kentlerin imar planının yapılmasına genellikle belediye başkanları karar veriyor ya da bununla birlikte belediye meclis üyeleri karar veriyor. Tabii ki seçimle geldikleri için önceden verilmiş taahhütler var, yapılacak projeler var. Seçilip gelenler o projeleri ancak yasa çerçevesinde bir plan bünyesinde gerçekleştirebileceklerinin mümkün olduğunu gördüklerinde plan yapmaya karar veriyorlar. Burada biz bilimsel bir şekilde plan yapmaya karar veren belediye çok fazla görmedik, bu önemli bir konu.

Araştırma yapılmadan daha çok gözlemsel ya da sezgisel karar veriliyor. Yani başkan diyor ki: Trafik sorunu var, şöyle olması lazım ya da bu bölgede

şöyle

bir ihtiyaç var falan diyerek bu işe soyunuyor. Bu şekilde planlar ortaya çıkıyor.

Kentsel arazi üzerinde imar haklarına bağlı artışlar, ilgili kurum-belediyeler

ve

mülk sahipleri açısından gelir getirici bir araç olarak görülüyor. Planları kimler

yapıyor? Tabii bu çok detaylı tablolarla verilebilir, ben çok kısa geçiyorum.

Kimler hazırlıyor? Şehir ve bölge plancıları hazırlıyor. Yine bunlar da ağırlıklı olarak özel hizmet alımı şeklinde; yani planlama bürolarına veriliyor, planlar yaptırılıyor. Eskiden işte varışmalar vardı ya da İller Bankası bünyesinde

onaylıyor, bakanlık yetkilendirmesiyle TOKİ ve ilgili belediyeler onaylıyor. Özel yasalarla belirlenmiş alanlarda ilgili kurumlar onaylıyor (Turizm Bakanlığı, Sanayi Bakanlığı vb. gibi). Şimdi yeni bir model var, Alan Başkanlığı gibi. Bunun üzerinden de planlar yaptırıp onaylayabiliyoruz. Onaylayan kim? Belediyelerde planlama birimi var. Müdürlük, daire başkanlığı bunların oluru ile birlikte imar komisyonu görüşüyor. Meclise geliyor, meclis de onaylıyor. Askı süreci ve kesinleşme, itirazlar... bu şekilde gidiyor. Plan değişiklikleri de aynı sürece tabi, bu süreçten geçerek onaylanıyor.

Planlama sürecinde son yıllarda en fazla artış gösteren konular, merkezi idarenin yereldeki planlama yetkilerini yereli de göz ardı ederek aşırı ve fütursuz bir şekilde kullanması, diğeri ise imar planı değişikliklerinin sayısının artması ve plan değişikliğinin içeriğinin toplum menfaatine aykırı bir şekilde oluşturulması meselesi var. Tabii ki iyi niyetli, gerekli ve zorunlu olan işlemleri tenzih ediyoruz ama yaygın bir şekilde durum problemlili bir süreç halinde sürüyor. Kent planlama kararı veren bu sorunlu kesimlerin yetkilerini depreme duyarlı olarak ne kadar kullandıklarını gösteren örnekler çok az maalesef. Şimdi ben bu yetkinin kamu yararı adına nasıl kullanılmadığına ilişkin Trabzon'dan iki tane örnek göstereceğim (Şekil 7-8).

Şekil 7. Trabzon Çömlekçi Kentsel Dönüşüm Alanı (Fotoğraflar: Anonim & Ahmet Melih Öksüz).

Deprem açısından baktığımızda Trabzon risksiz gözüküyor ama uzmanlar, jeoloji bölümü hocaları bölgenin de deprem bölgesi olduğunu ve ciddi riskler barındırdığını söylüyorlar. Trabzon'un Çömlekçi Mahallesi (Şekil 7), en eski mahallelerinden bir tanesi... Gelenler bilir, hemen limanın önündeki mahalle. Eski fotoğrafları var üstte... Önceden böyle geniş bir kumsal vardı; daha sonra Devlet Yolu geçti, liman yapıldı. Fakat tarihi bir dokusu var sağ üst tarafta görüyorsunuz. Bu alanı dönüşüme uğrattılar TOKİ marifetiyle... Birinci etap planını görüyorsunuz, işte buradaki blokları yaptılar, alanın tamamını yapıyla

doldurdular. Altta ticaret var, üstte de konut bloklarını diktiler. Hemen diğer fo- toğrafın yan tarafında, yeni yapılanların sol tarafında bakın tarihi bir bina var. Orada 3-4 taneydi onlar, hepsi yıkıldı. Tarihi binaların hepsi hemen hemen gitti. Önemli bir kısmı da diğer tarafında, o tarafta ikinci etap çerçevesinde yeni inşaata başlandı, devam ediyor.

Mesela bir başka örnek Trabzon Eski Terminal Alanı (Şekil 8). Burada

yapılan

şey sistemin ne kadar problemlilişlediğinin bir göstergesidir. Aslında benim buradaki vurgum sistem üzerine olacaktır. Buradaki adımları söylüyorum, adımlarda karşımıza çıkan sorunlardan bahsediyorum. Burası Trabzon'un eski terminal alanı. Hava fotoğrafı var, eski terminal binası gözüküyor. Şimdi yıkıldı o bina, yeri boş. Bu alanda belediye imar plan değişikliği yapıyor ve 6 kat olan imarı kaldırıp, 12 kat imar veriyor (11/11).

Şekil 8. Trabzon Eski Terminal Alanı(Harita: Ahmet Melih Öksüz).

Arkasından da arsa 565 milyon liraya satışa çıkartılıyor. Buna itiraz edildiği zaman da deniyor ki: Kamu yararına yaptık. Tabii resmen denmiyor... Burada nasıl kamu yararı olacak diye sorulduğunda: Ya işte buradan aldığımız pa- rayla belediye çalışanlarının maaşlarını ödeyeceğiz falan gibi konular oluyor. Sonra bu Mimarlara Odası başta olmak üzere Şehir Plancılar Odası ile birlik- te dava edildi ve mahkeme iptal etti. Mahkeme iptal ettikten sonra bu sefer sadece bu yapı adasını değil, onun etrafındaki bütün alanların 12 kat olacak şekilde yeniden plan tadilatı yapıldı. Yani ben buna şey diyorum: Deprem durumunda herhalde ölümdede eşitlik ve adalet sağlamak; herkes hep birlik- te ölsün anlamına gelen bir şey bu diye düşünüyorum. Böyle bir problemliliş durum var. Yani şimdi tabii çok güzel çalışmalar da var ama bunlar da bizim önümüzde duran problemler.

Mimari proje çalışmalarına baktığımızda; tabii ki plan bitiyor, sonra mimari proje hazırlanacağı zaman, imar durum belgesi alınıyor. Tasarım ve projelendirme süreci başlıyor, projenin yürürlükteki mevzuata uygun olarak hazır-

lanması ve ruhsat alınması süreçleri işliyor. Mimarın projeyi tasarlamadaki ve depreme karşı risk azaltıcı çözümleri uygulayabilmedeki yetkinliği ile projelere ve uygulamaya yön veren yasal koşulların yeterliliği ayrı bir tartışma konusu (Akıncıtürk, 2003; Potur ve Metin, 2021; Ayyıldız ve Özbayraktar, 2005; Url-5). Mimarlar bu süreçte tasarlayan, denetleyen ve kontrol eden, izin veren konumlarda çalışıyor olabiliyorlar. Tabii ki tasarım ve projelendirme süreci ile birlikte mimarın sorumluluğu da başlıyor. Deprem riski olarak bina uygulaması yapıp bitirilmeden, yani bina gerçekleştirilmeden maddi risk ortaya çıkmıyor. Bina iskan edilmeden de can riski, hayat riski ortaya çıkmıyor. Ancak binalarda gerçek anlamda deprem riski binanın bitirilip, yapım süreci tamamlanıp iskana açılmasıyla birlikte oluşuyor.

Bundan sonraki süreçte, projelendirme sürecinden sonra, bina uygulama süreci dediğimiz süreç başlıyor. Binaların projesine uygun bir şekilde yapılması esastır. Burada da bir sürü mevzuat var, uygulamaya yön veren

Yasa, proje müellifi olarak yapı denetim bünyesinde yasal olarak görev alabilecek her pozisyonda, Mevzuatın yeterliliği ayrı bir tartışma konusudur. Ama mimarın yine meslek alanı olarak görev alacağı her türlü yerel ve merkezi idarede sorumluluğu vardır (Akıncıtürk, 2003; Potur ve Metin, 2021; Ayyıldız ve Özbayraktar, 2005; Url-5).

Bu görevlerde işverenin pozisyonu bazen arsa sahibi, müteahhit olabiliyor ya da yapı denetim şirketi olabiliyor, özel şirket veya herhangi bir kamu kurumu olabiliyor. Dolayısıyla tüm bu hizmet alanlarında üretilen mimarlık hizmetlerinden dolayı görev alan mimarlar sorumludur.

Son olarak kullanım süreçlerinden bahsediyoruz. Binalar iskana açıldıktan sonra kullanım sürecinde yasal olarak iki türden değişime uğrayabilmektedir. Bunları biliyoruz: Basit tamir ve tadiller (ruhsata tabi değil), esaslı tamir ve tadilatlar (ruhsata tabi). Özellikle zemin kat ticaret olan yerlerde bu alanlarda yapılan tadilatların ciddi riskler taşıdığını ve sorun olduğunu biliyoruz. İşte bugün yine kolon kesilmesi olayı gündeme geldi örnek bir olay olarak... Burada taşıyıcı sistemin ve deprem riskinin göz ardı edildiği tadilatları görüyoruz.

Şimdi sonuç olarak bütün bu yapıyı gördükten sonra söyleyecek olduğumuz şey; kentlerin oluşumunda planlama, binaların projelendirilmesi, uygulanması ve kullanılması aşamalarında yerel ve merkezi nitelikteki kamu kurumları, yetkilendirilmiş özel sektör denetimi yapıyor. Ancak bunların ne kadar toplum yararını öncelediği tartışmalıdır. Ayrıca tüm sürecin her aşamasının bir bütünlük içinde ele alınması, birbirine bilgi aktarımı ve bunun denetimi zayıftır. Bu süreçlerin objektif, nesnel ve bilimsel süreçler olmadığı, siyasetten, kişisel çıkar odaklarından etkilendiği aşikârdır. Kamu yararından çok kamu kurumu yararının ya da kişisel yararların ön plana geçtiğini söyleyebiliriz. Kentlerin oluşumu süreçlerinde kente ilişkin kararlardan etkilenen kesimler, karar süreçlerinde yer alamamakta, almamaktadır (Bayhan ve Balamir, 2011). De-

netleme ve kontrol mekanizması özerk, bağımsız, doğrudan toplum adına bu görevi yapabilen bir mekanizma olmadığı gibi, toplumun geniş kesimlerinin temsiliyeti de yoktur. Bu bakımdan toplum adına bu görevleri yapan, yani bu süreci yürüten kurumların gerçekten bu kararları en geniş anlamda toplum yararına alamadıklarını söylemek yanlış olmaz. Kaldı ki deprem öncesi kentlerin oluşma süreçlerinde ortaya çıkan riskler, sürecin bir aşamasının usulüne uygun yürütülmüş olmasıyla azaltılamıyor (TARAP, 2022). Yani bu süreçler birbirine bağımlı; tıpkı bir zincirin halkaları gibi sürecin her adımının mükemmel olması gerekiyor. Zemin etüdünün iyi olması lazım, ona uygun planlama kararlarının verilmesi gerekiyor. Plan kararlarına uygun yapılaşma sağlanmalı. Bina deprem riskleri açısından tasarlanmalı ve projeye uygun yapılmalı bina ve tadil edilirken de yine projeye uygun tadil edilmelidir. Burada gösterdiğim planlamanın kurumsal şeması tablosudur. Bu tablo bizim Bakanlığa yapmış olduğumuz TÜBİTAK projesi olan Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması: Bir Model Önerisi (KOKAP)¹ adlı kırsal alanlarla ilgili bir planlama, proje çalışmasında, kırsal alanlar üzerinden ülkemizdeki planlama yapısının nasıl olması gerektiğine ilişkin bir tablodur. Özet olarak söylenirse; bütün planlama aşamalarının, yani mekansal strateji planlarının en üst düzeyden, ülke düzeyinden yerel düzeye, köy düzeyine kadar bir bütünlük içerisinde ele alınması gerektiğini gösteriyor. Burada tabii ki ilçe düzeyinde ilçe yapısal planları var, bunun hem kentsel alanlar için hem kırsal alanlar için plan yapan büroları var. Buradaki bürolar kamusal görev gören, kamu adına görev yapan bürolardır. Yani bu sistem bir plancıya kendi başına plan yapma yetkisi vermiyor. Burada plancılar ekip halinde çalışıyor. Planlamada olması gereken uzmanların hepsi yer alıyor, planlamayı bir sürekli faaliyet olarak yapıyor, bölgenin, çalıştığı alanın tüm bilgisini biriktiriyor, bu alanda bir şok etkisi olarak ani bir değişiklik olduğunda hemen plan kararlarını güncelleyerek müdahale edebiliyor ve bu anlamda buna danışmanlık eden planlama kurulları oluşuyor. Bu kurullarda da yine mülki amirler -diyelim ki ilçe ise kaymakamı, belediye başkanı- ve bunun dışında meslek örgütleri, sivil toplum örgütleri, siyasi partilerin temsilcileri bir danışma kurulu olarak görev yapıyor. Buradaki temel mesele planlamanın bir anlamda tek başına bir plancının yapacağı bir iş olmaktan çıkması meselesi, rant dağıtma aracı olmaması meselesidir. Diğer taraftan belediyelerin ya da merkezi idarenin istediği biçimde bunu değiştirebileceği, istediği anda müdahale edeceği bir yapıdan çıkartarak kamu menfaati adına daha özerk bir yapıya kavuşturulması meselesidir. Sistem olarak baktığımızda bunu söyleyebiliriz.

1. Koruma Odaklı Kırsal Alan Planlaması: Bir Model Önerisi (KOKAP) adlı TÜBİTAK-KAMAG 1007 projesi 2011-2014 yılları arasında yürütücülüğü KTÜ tarafından yapılarak tamamlanan, amacı: Ülke bütünündeki kırsal alanların farklılık ve çeşitliliklerini dikkate alan, fiziki ve sosyal boyutlarıyla bütünsel, ilkeleri kaynak koruma, koruma-kullanmada etkililik, sürdürülebilirlik ve sosyal içerme olan; kırsalı, planlama hiyerarşisinde kente eşdeğer bir varlık olarak ele alan bir planlama modelinin geliştirilmesi, bileşenlerinin yöntem ve tekniklerinin ortaya konması olan bir proje olup, Türkiye'deki kırsal alanların nasıl planlanması gerektiğini ortaya koyan ve bunun için uygulanmak koşuluyla Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı için hazırlanan bir projedir. Bu araştırma projesi çerçevesinde Ülkemizin makrodan mikroya, kırdan kente tüm alanlarının planlanması için bir kurumsal çerçeve çizilmiş ve önerilmiştir (Öksüz 2014).

Son söz olarak: Mimarın sorumluluğu nerede başlar? Aslında deprem açısın- dan mimarın sorumluluğu, mal ve can kayıplarının yaşanma riskinin ortaya çıktığı anda başlıyor. Eğer binayı biz bir mal, emtia olarak düşündüğümüz- de binanın imar açısından kazanılmış hakkı su basman seviyesinde ortaya çıkıyor. Yani binayı su basman seviyesine kadar yapmışsanız ve o binada bir hasar ortaya çıkmışsa, aslında devlet ya da mahkemeler bunun için bir bedel ödenmesi gerektiğini, burada bir maddi kayıp olduğunu söylüyorlar. Can kaybı riski ise iskân edildiğinde (yapı kullanma izin belgesiyle) ortaya çıkıyor, onun öncesinde böyle bir risk yok. Yani alanın (arsanın) imar planının yapılmış olması böyle bir risk doğurmuyor. Çünkü zaten boş alan, dolayısıyla deprem açısından risk olmuyor.

Deprem öldürmez, bina öldürür sözünden hareketle deprem açısından riskin ortaya çıktığı en önemli aşama mimarlık eylemiyle ortaya çıkıyor. Dolayısıyla sürecin merkezinde mimarlık ve mimar vardır. Bunun dışındaki konular dolayısıyla bu aşamayı etkileyen konulardır.

Mimarlık faaliyetinden önceki süreçler riskin artması ya da azalmasında önemlidir. Ancak mimarın önceki süreçlerden sorumluluğu mesleki etikle ilgilidir. Yani jeolojik etütlerin doğru olup olmadığı mimarın meselesi değildir ya

da

plan kararlarının ne olup olmadığı doğrudan mimarın meselesi değildir. Ama mimar az önce söylediğimiz, gösterdiğimiz şekilde, yani imar planı değişikliğiyle 6 katlı yeri 12 kat yapıp, imara açıp da arkadan orada proje yapıyorsa, orada etik açıdan bir sorumluluk vardır diye düşünüyorum.

Bu açıdan baktığımızda günümüzde yani bütün bu deprem süreçlerinde göz ardı edilerek geriye itilen ana meslek mimarlık mesleğidir. Yani diğer meslek alanları çok daha öne çıkmış durumda. Oysa öyle olmaması gerekir. Çünkü binayı mimar tasarlar ve yapar. Bunu yaparken de tüm alanların bilgisini uzlaşarak kullanır. Bütün bilgiyi sentezleyen, uzlaşarak kullanan, binayı yapan mimardır. Binayı yapmadan maddi risk bina yapıldıktan sonra iskan edilmedikçe deprem riski bütünü için ele alınmalıdır. Sürecin her aşaması mükemmel olmalıdır.

Birkaç Öneri,

* Planlama kamusal bir faaliyet haline gelmeli, denetim tek elden sağlanmalı, süreçte ve kararda tüm kesimlerin temsiliyeti sağlanmalıdır.

*Yapım teknikleri gözden geçirilmeli, hafif konstrüksiyonlu az katlı yapılar yaygınlaştırılmalıdır.

* Kadim, geleneksel bilgiye önem verilmeli, yapı kültürü oluşturulmalıdır.

* Mimarlık eğitimi içinde deprem konusu özel önemde ele alınmalıdır.

Teşekkür ediyorum, burada bitiriyorum. Eğer soru olursa yanıtlayacağım

Kaynaklar

- Akıncıtürk, N. (2003). Yapı tasarımında mimarın deprem bilinci. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 8(1).

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

- TARAP. (2022). *Türkiye afet risk azaltma planı (2022–2030)*.
- Potur, A. A., & Metin, H. (2021). Mimarlık eğitiminde depremin yeri ve depremin eğitsel boyutu: Küresel gündem ve Türkiye bağlamı üzerine bir değerlendirme. *MEGARON*, 16(2), 223–254.
- Ayyıldız, S., & Özbayraktar, M. (2005). Mimarlık eğitiminde depreme dayanıklı yapı tasarımı süreci ve bu süreçte disiplinler arası iletişimin önemi. *Kocaeli Deprem Sempozyumu*.
- Bayhan, F., & Balamir, M. (2011). Kent planlama sürecinin ve plan kararlarının sistematik riskleri belirlemedeki etkin rolü. *Dosya 26: Afet ve Mimarlık*. TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi.
- Öksüz, A. M. (Der.). (2014). *KOKAP yönetici özeti*. A. M. Öksüz, R. Erdem & M. Ç. Meşhur (Yön.), *Koruma odaklı kırsal alan planlaması: Bir model önerisi* (TÜBİTAK-KAMAG 1007 Proje No. 108G173, 108G187).
- T.C. Resmî Gazete. (2014, 14 Haziran). *Mekânsal planlar yapım yönetmeliği* (Sayı: 29030).
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Jeolojik ve Mikrobiyolojik Değerlendirme Etütleri Genel Müdürlüğü. (2014). *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı Mekânsal Planlama ve Jeolojik Değerlendirme Etütleri Genel Müdürlüğü raporları*.
- T.C. Bayındırlık ve İskân Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü. (2008). *10337 nolu genelge: Plana esas jeolojik, jeolojik-jeoteknik etüt ve mikrobiyolojik etüt genelgesi*.
- Url-1 <https://mpgm.csb.gov.tr/arazi-kullanimina-esas-jeolojik-etutler-i-84129>
- Url-2 <https://mpgm.csb.gov.tr/imar-planina-esas-jeolojik-jeoteknik-etutler-i-5213>
- Url-3 <https://mpgm.csb.gov.tr/imar-planina-esas-mikrobiyolojik-etutleri-i-106910>
- Url-4 <https://www.sozcu.com.tr/akpli-belediye-en-degerli-arazisini-satisa-cikardi-wp7393428>
- Url-5 http://www.jaso.jp/docs/reports/pamphlet/pamphlet_earthquake_resistant.pdf

GÜVENSİZ KENTLERİN ENKAZINDAN DİRENÇLİ TOPLUM UMUDUNU YEŞERTMEK MÜMKÜN MÜ?

Ali Tolga Özden

Prof. Dr., Çanakkale OnsekizMart Üniversitesi Mimarlık Bölümü,
E-posta: tolgaozden@comu.edu.tr, ORCID: 0000-0001-6647-9331

ÖZET Türkiye’de deprem olgusunu yalnızca yapıların dayanımı ve teknik yetersizlikler üzerinden değil, toplumun depremle kurduğu ilişki ve afetler karşısındaki tutumu üzerinden yeniden ele alan bu çalışma, 6 Şubat 2023 depremleriyle birlikte uzun süredir bilinen risklerin neden hâlâ gerçekleştiğini tartışmaya açmaktadır. “Neden yıkılıyor?” sorusu, bu bağlamda teknik bilgiden çok toplumsal kırılmalıklar üzerinden yeniden gündeme taşınmaktadır. Türkiye, yüzlerce yıllık deprem deneyimine, zengin arşivlere ve önemli bir bilgi birikimine sahip bir coğrafyada yer almasına rağmen, bu deneyimin toplumsal bilinç ve davranışa yeterince dönüşemediği görülmektedir. Bildiride bu durum, “öğrenilmiş çaresizlik” kavramı çerçevesinde ele alınmakta; kadercilik, güvensizlik ve sürekli kriz hali içinde yaşayan toplumun afetler karşısında neden direnç geliştiremediği tartışılmaktadır. Deprem sonrası yaşanan travmalar, güvenli olduğu varsayılan yapıların, hastanelerin ve kamusal mekânların dahi yıkılmasıyla daha da derinleşmekte; bu durum toplumda korku ve çaresizlik duygusunu pekiştirmektedir. Yazar bu arkaplan bilgilerinin ardından 6 Şubat depremleri sonrasında Çanakkale’nin Biga ilçesindeki gözlemlerini paylaşarak; yapılaşma biçimleri, kentsel doku ve mekânsal kararların nasıl risk ürettiğini somut örnekler üzerinden ortaya koymuştur. Bu sorunların yalnızca Biga’ya özgü olmadığı, Türkiye’deki pek çok yerleşimde benzer biçimde tekrarlandığı vurgulanmaktadır. Bu çalışma, dirençli toplum ve güvenli yaşam alanları oluş-turmanın yalnızca teknik müdahalelerle değil; toplumu sürece dahil eden, bilinçlenmeyi öncelleyen ve afet kültürünü kalıcı biçimde inşa etmeyi hedefleyen uzun soluklu bir dönüşümle mümkün olabileceğini savunmaktadır. **Anahtar Sözcükler:** Güvensiz Kentler, Afet, Mimarlık, Dirençli Toplum, Öğrenilmiş Çaresizlik.

GİRİŞ Türkiye'nin deprem gerçeğine bakarken daha çok mimarlık, mühendislik, planlama bakış açıları üzerinden tartışmalar yürütülmektedir. Ancak afetin etkilediği büyük halk kitleleri, yerel toplumlar düzeyinde deprem ve afet ol- gusunun nasıl algılandığı önemli bir soru işareti olarak karşımızda durmak- tadır. Özellikle 6 Şubat 2023 Depremleri gibi büyük bir yıkım sonrası toplu- mun ne durumda olduğu, toplumsal kırılmalıklar, afet sonrası yaşamın nasıl şekillendiği veya şekilleneceği, kentlerde, mahallelerde, kırsal yerleşimlerde durumun ne olduğu belki de çok güçlü bir biçimde tartışılması gereken bir ko- nudur. Bu çalışma ile biraz da süreçlere toplumun içinden bakabilme çabasını oluşturmak doğru bir yönelim olacaktır.

Her ne kadar “doğal afet yok” söylemi ve bununla birlikte afetin doğalı olmaz ancak kırılmal, hazırlıksız toplulukların dirençsizlikleri neticesinde bir takım doğa olayları afete dönüşür (**Şekil 1**) anlayışı ulusal ve uluslararası ortam- da kabul görmekte ise de bu kırılmalıkların nasıl oluştuğu ve toplumun her alanda düzensiz bir yerleşim dokusunu nasıl kabullendiği tartışmanın odak noktası olabilmelidir.

Şekil 1. Doğa Olayları Afete Dönüşür(Hazırlayan: Ali Tolga Özden).

Kentsel alanların düzensizlikleri! afet olayları için son derece uygun ortamlar yaratıyor. Bu süreç bir taraftan kendini tekrar eden bir kısır döngüye dönüşürken bir taraftan da içinde bulunulan düzensizlik ve kırılmalıklar hem iç dinamikler (nüfus artışı, sosyal adaletsizlik, yolsuzluk, ekonomik krizler, denetimsizlikler vb.) hem de dış dinamikler (göç, siyasi krizler, küresel politik ve ekonomik gerilimler, bölgesel çatışmalar, iklim krizi vb.) ile birlikte katlanarak artmakta, popülist iç politikalar ile küresel sermaye odaklı serbest piyasa eko- nomisinin içinde bulunduğu krizler de artan ve karmaşılaşan sorun alanlarını çözmekte son derece yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla, afetlerle düzensizlik- ler iç içe geçmiş durumdadır. Toplumun içinde yaşadığı bu derece karmaşık krizler ağı ile birlikte yapılar depremler karşısında ağır hasar almakta, yıkıl-

makta ve sağlam olmayan yapılar tüm afetlerin sorumlusu olarak görülmekte iken asıl sorunun her yönüyle sağlam olmayan bir çevrede, sağlıklı koşullarda ikamet eden dirençsiz topluluklarda olduğu biraz sanki anlamsal olarak hafifletilmektedir (**Şekil 2**).

Şekil 2. Dirençsizliğin Dönüşümü(Hazırlayan: Ali Tolga Özden).

Toplumun dirençsizliği ya da sağlam olmayan sağlıklı yapılar, yerleşimlerde oturması kendi tercihleri olabilir mi? Eğer kendileri bu durumu tercih etmiyorlar ise, o zaman onları bu tercihe zorlayan sosyal, siyasal, ekonomik koşullar aslında dirençsizliğin kaynağı değil midir? Tüm bu tartışmalar ışığında kesin bir yargıya varamamakla birlikte son sözü toplumun kırılğanlığını yine toplumun bilinçsizliğine (bilinçsiz topluma) bağlayarak işin biraz da kolay- cılığı tercih edilmiş olmuyor mu? O zaman, tartışmayı toplumun bilinçlenmesi üzerine inşa edeceksek, bilinçli olma halinin nasıl başarılabilceğini de ortaya koymak gerekecektir. Eğer bilinç dirençli olmayı getirecekse, bu sürecin me- şakatli yolları olduğunu, uzun bir yol olduğunu, sonuçta eğer başarılı oluna- maz ise dirençsizliğin arttığı bir ortamda her tür müdahalenin de başarısız olacağını ve hem toplumu hem de yerleşimleri oluşturan yapı taşlarının birbiri ardına çökerek afetlerin ortaya çıkmasını kaçınılmaz hale getireceğini öngör- mek gerekecektir. **BİLİNÇLİ TOPLUM – DİRENÇLİ YAŞAM ALANLARI**

Toplumun sürekli bir dirençsizlik halinde oluşu aslında bu halin kanıksandığı algısını da doğurmaktadır. Şekil 2 de de belirttiği üzere, bu durum “öğrenil- miş çaresizlik” kavramını karşımıza çıkarmaktadır. Bir anlamda sahip olduğu- muz toplumsal yapıyı da ifade eden bir kavram olarak görebiliriz. Çaresizlik aslında doğa olaylarının afete dönüşmesi karşısında toplumun baş edebilme kapasitesinin olmaması durumunu gösterir. Eğer bir toplum karşı karşıya ol- duğu kriz durumu ile ilgili geçmişten gelen yeteri kadar tecrübesi oluşmamışsa bu krizle nasıl baş edebileceğini bilemiyor olabilir. Örneğin toplum, daha önce yakın geçmişte veya bilinç oluşturacak kadar sıklıkta bir deprem tecrübesi

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

yaşamamışsa depremin oluş mekanizması, olduktan sonra etkisi, yapıların davranışı, oturduğu binanın deprem karşısında dayanımı gibi konuları temel bilgiler çerçevesinde dahi olsa bilmiyor olabilir. Dolayısıyla, bunu bilmiyorsa çaresiz bir toplumdaki bahsediyor olabiliriz. Hem deprem anında hem de deprem olduktan sonra nasıl davranacağını tecrübe etmemiş, bu bilinçte değil, hazırlıksız ve dolayısıyla çaresiz bir biçimde kaderine razı bekliyor diyebiliriz.

Afet karşısında toplumun çaresiz olma durumu ile aslında yakın geçmişte COVİD Pandemisinde karşılaştık. 2020-2021 döneminde başlayan pandemi sürecinde daha önce yakın tarihte tecrübe etmediğimiz ya da hafızalarda yer edebilecek yakın bir zamanda karşılaşmadığımız böyle bir olay karşısında hem toplumsal hem de kurumsal kapasitelerin aşıldığını, küresel ölçekte büyük bir çaresizlik durumu ile karşı karşıya kalındığı, sokağa çıkma yasakları başta olmak üzere toplumların hiç de alışık olmadığı, baş edebilme kapasitesini oldukça zorlayan önlemler ile palyatif tedbirler alınarak afetle mücadele edilmeye çalışıldığına şahit olundu.

Ancak konu deprem olduğunda durumun daha farklı olduğu görülebilmekte. Geçmiş tecrübeler açısından değerlendirilecek olunursa, deprem konusunda inanılmaz bir birikime sahip bir toplum olduğumuz görülmekte. Ayrıca, bu tecrübeler hafızalarda kalan yakın geçmişle de sınırlı değil. Yüzerce yıllık arşiv bilgileri ile de desteklenen bir tecrübe birikiminden bahsetmek pekala da doğru olacaktır. Örneğin, 1509 yılında Marmara Bölgesinde ve özellikle İstanbul'da etkili olmuş, hasarlara sebep olmuş bir deprem tecrübemiz bulunmaktadır (Şekil 3). O dönemde "Küçük Kıyamet" - "Kıyamet-i Sügra" olarak adlandırılmış bir deprem afeti yaşanmıştır.

Şekil 3. 1509 İstanbul Depremi, Sebastian Munster, 1550 (Url-1).

Bu depremin sonuçlarını, etkilerini anlatan birçok anlatı, gravür, belge arşiv kayıtlarına girmiş. Hangi yapılarda ne tür hasarlar oluştuğu, tamirat ve onarımlar için Osmanlı hazinesinden ayrılan bütçe, deprem sonrası alınan bir

takım yapısal ve yapısal olmayan tedbirler, müdahale çalışmaları, ne kadar yapı yıkıldı-hasar gördü, bu yapıların onarımı veya yeniden yapımı için ne kadar usta görevlendirildi gibi bilgilerin yer aldığı arşiv kayıtları bulunmaktadır (Yılmaz ve Menküç, 2024; Özata ve Limoncu, 2014; Demirbaş vd., 2023). Dönemin Osmanlı Padişahı II. Beyazıt, çıkardığı bir fermanla harap olan İstanbul'un yeniden imarı için, 50 bin usta görevlendirmiş ve 14 ile 60 yaşları arasındaki erkeklerin inşaat işlerinde çalışmalarını emretmiş, deniz kenarındaki dolgu zeminler üzerinde ev yapımı yasaklanmış ve ahşap karkas (bağ-dadi) ev yapımı teşvik edilmiştir. Yaşanan felaket sonucu özellikle ağır yapı malzemeleri ve inşaat sistemleri ile üretilen (taş yığma yapılar gibi) yapıların deprem performansının ahşap malzeme ve yapım sistemlerine göre daha kötü olması bu yönde bir karar alınmasında etkili olmuştur.

1894 yılında meydana gelen ve yine Marmara Bölgesinde etkili olan bir tarihi deprem var (**Şekil 4-5**). Bu dönemle ilgili birçok arşiv kaydı bulunmaktadır. Hatta bu döneme ait deprem sonrası hasarları gösteren fotoğraflar arşiv kayıtlarına girmiş bulunmaktadır. Bu fotoğraflar çok açık bir biçimde yapıların nasıl hasar almış olduklarını, yıkılma biçimlerini ve dolayısıyla yapılardaki

ha-

hasar sebeplerini göstermektedir (Yılmaz ve Menküç, 2024; Korkmaz, 2016; Küçükalioğlu Özkılıç, 2022)

Şekil 4. 1894 İstanbul Depremi (Url-2). Şekil 5. 1894 İstanbul Depremi (Url-3).

Yapıların, özellikle ağır taş yığma yapıların, dolgu zeminler üzerindeki yapıların daha fazla hasar aldığı, kagir ve ahşap hafif yapıların performanslarının daha iyi olduğu tespit edilmiştir (Avlar ve Yıldırım, 2021). Dönemin Atina Rasathanesi Müdürü Eginitis Efendi'nin afet sonrası İstanbul'a davet edildiği (Akpınar, 2025; Anonim, 2009; Özden, 2011; Özden ve Başbuğ Erkan, 2016), Osmanlı Sultanı için bir deprem raporu hazırladığı, hasarın boyutlarını tespit ettiği, eş şiddet haritası oluşturduğu (**Şekil 6**) yine arşivlere giren kayıt ve belgelerden anlaşılmaktadır. O dönemde yine Namık Şükrü'nün "*Hidayet-ül Tarik-il İzalet-il Zelzelet-i vel-Harik*" adında ilk kez olarak deprem konusunda önemli ipuçları veren ve karar vericiler, yapı ustaları ve mimarlar için önemli bir başvuru kaynağı olabilecek bilgiler içeren bir kitap yayınladığı bilinmektedir (Özdemir, 2011).

Hem uzak tarihte hem de yakın tarihimizde (20. ve 21. Yüzyıllarda da) birçok deprem tecrübesi edinmiş bir coğrafyada bulunmaktayız. Bu anlamda kişisel

Şekil 6. 1894 İstanbul Depremi, Eş Şiddet Haritası, Eğinitis Efendi. (Url-4).

Depremler Ülkesinin Sıradan Vatandaşı Olmak!!!

Ali Tolga Özden
Doğum Tarihi: *Ekim, 1975 (50 yaşında):*

- 1975 – Lice / Diyarbakır Depremi
- 1976 – Muradiye / Van Depremi
- 1983 – Erzurum / Kars Depremi
- 1992 – Erzincan Depremi
- 1995 – Dinar / Afyon Depremi
- 1998 – Adana / Ceyhan Depremi
- 1999 – Gölcük / Marmara Depremi
- 1999 – Bolu / Düzce Depremi
- 2002 – Sultandağı / Afyon Depremi
- 2003 – Bingöl Depremi
- 2010 – Karakoçan / Elazığ Depremi
- 2011 – Van Depremleri
- 2020 – Sivrice / Elazığ Depremi
- 2020 – Ege Denizi / İzmir Depremi
- 2023 – Kahramanmaraş Depremleri

1975 yılı doğumlu Ali Tolga Özden 17 YIKICI DEPREME şahit olmuş

Ortalama:
Her 2,8 yılda bir yıkıcı depreme şahit olmak veya maruz kalmak !!!

Şekil 7. Depremler Ülkesinin Sıradan Vatandaşı Olmak(Hazırlayan: Ali Tolga Özden).

bir örneklem ile bu ülkede yaşayan sıradan bir insanın deprem tecrübesini ortaya koymak mümkün olabilir. 1975 yılında dünyaya gelen Ali Tolga Özden (yazarın kendisi), 50 yıllık yaşamı boyunca bu ülkede tam 17 adet yıkıcı dep- remin olduğunu görmüştür (**Şekil 7**). Bir şekilde bu ülkede yaşayan herhangi bir kişi son 50 yıl içerisinde bu depremlere şahit olmuş, duymuş veya bizatihi içinde bulunmuştur. Bu durum şu anlama gelir ki, neredeyse 50 yıllık bir ya- şam içerisinde her 2.8 yılda bir, çok kabaca her 3 yılda bir ağır bir deprem tecrübesi edinilmiştir. Elbette bu süre zarfında on binlere kayda geçmiş dep- rem bulunmakla birlikte söz konusu olan 17 deprem, inşa edilmiş çevreye, yerleşimlere, yapılara ağır hasar vermiş, çok fazla can kaybına neden olmuş yıkıcı depremlerdir. Söz konusu edilen bu yarım asırlık süreç 1975 yılında meydana gelen Lice Depremi ile başlar ve en son 2023 yılında meydana gelen Kahramanmaraş Depremleri ile sona erer. Bu durumda bilinçsiz ve tecrübesiz bir toplum olma ile ilgili genel geçer yaklaşım aslında ülkemizde deprem konusunda elde edilen tecrübeler göz önüne alındığında geçerliliğini kaybetmektedir.

Toplumumuz için öğrenilmiş çaresizlik konusunu krizler çağı olarak nitelenen dönemimiz açısından değerlendirmek için bazı ipuçlarını tartışmak gerekli olacaktır. Bu kadar ağır ve travmatize edici afet olayları, krizler ve çaresizlikler içinde toplumun içinde bulunduğu psikoloji dirençli bir toplum olmaktan oldukça uzak olduğumuzu göstermektedir. Psikolog Yağmur Soylu (2025) bu durumu felaketlerde zarar görme kaygısı iyice artmış bir toplum olarak ifade etmektedir. Soylu; *“Sonyillarda yaşanan büyük felaketler, ölüm korkusu vefelaketzarar görmekaygısını çok daha belirgin hale getirdi. Toplumda kaygının arttığı bu dönemde, bireylerin bu korkularla başa çıkabilmesi için psikolojik destek ve toplumsal farkındalık çok dahaönemli bir hale geldi”*demektedir.

Buna göre yakınlarını kaybetme, sahip olduklarını kaybetme korkusu artık had safhaya çıkmıştır. Elbette bu durum için travma kaynağı ülkemizde sadece deprem olmamaktadır, diğer doğa kaynaklı afetler de (sel, yangın vb.) bu travmaları arttırmaktadır. Konya ve Gebze örneklerinde olduğu gibi kentsel veya kırsal alanlarda binalar içerisinde ikamet edenlerin üzerine durduğu yerde çökebilme ve can kayıplarına neden olabilmektedir (Anonim, 2025-a). Böyle bir korku toplumu ve çaresizlik içerisinde insanlarda yüksek bir kaygı seviyesi oluşması da kaçınılmaz görünüyor. Soylu (2025) bu konuda travma- *“Tüm afet ve sonuç yıllarda artışla beraber deprem, sel, yangın gibi doğal afetler, insan ruhsağlığını olumsuz etkiliyor. Deprem ve yangın gibi büyük felaketlerin yarattığı belirsizlik ve kayıpların travmatik etkileri, toplumdaki kaygı düzeyini artırıyor. büyük felaketler toplumda derin bir şok ve kayıp hissi yaratmaktadır. Bu tür olaylar toplumda korku, çaresizlik, öfke, üzüntü ve keder gibi duyguları tetiklemektedir. Bu tür felaketlerin büyüklüğü ve yaygınlığı, insanların günlük hayatlarını etkileyen bir kaygı bozukluğuna dönüşebilir. Tüm bu yoğun kaygı, hayatlarını ve sevdiklerini kaybetme korkusu, çaresizlik, öfke, üzüntü ve keder duygularıyla beraber*

toplumun genelinde kendini güvende hissetmeme, güvenliklerine ve gelecek-lerine dair endişelenme hali yaygın olarak görülür..." Ülkenin yapı üretim süreçlerinin, kentsel dönüşüm, yerleşimlerin deprem güvenliğinin sağlanması gibi konularda en yetkili merkezi yönetim temsilcisi kabul edilebilecek Çevre Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanı Murat Kurum İstanbul için şu açıklamayı yapmıştır; "Bir deprem anında İstanbul'da 600 bin ev hemen yıkılabilir" (Anonim, 2025-b). Bakan Kurum'un açıklamasına göre İstanbul'da bulunan 7,5 milyon konut ve iş yerinin 1,5 milyonunun yüksek risk altında olduğu, her an yıkılabilecek 600 bin evin bulunduğu anlaşılmaktadır.

Toplumun bilinçlen(e)mediği, algılayamadığı, öğrenilmiş çaresizlik içinde travmatize olduğu bu süreçte bilim insanlarının kimi yaklaşımları da aslında bu çaresizlik duygusunu perçinlemektedir. Yaşanan en küçük sismik sarsıntı sonrası sosyal medya ve yaygın medya araçları üzerinden açıklamalarına yer verilen kimi bilim insanları toplumda zaten var olan korkuları daha da arttıracak açıklamalar yapabilmektedirler. Örneğin, 2025 yılında Yunanistan'ın Santorini Adası açıklarında ve çevresinde yaşanan deprem fırtınası sonrası "büyük bir deprem olacağı korkusunu" açıklamaları ile kontrolsüz bir biçimde medyatik hale getiren yeni medya ve ortağı kimi bilim insanları toplum üzerindeki korkuyu, kaygıyı, stresi ve çaresizliği daha da arttırmanın ötesinde bir fayda getirebilmiş midir? Bu konunun da ciddi olarak tartışılması gerekir. Deprem olduğunu duyan ve arkasından çok daha yıkıcı bir depremin, belki tsunaminin geleceği korkusu pompalanan toplumun içinde bulunduğu yıkıcı psikoloji afetin kendisi kadar travmatize edici olabilir. Bir büyük sarsıntının sonucunun ne olacağını bilemeyen, kendisini gerçekten neyin beklediğini tahmin edemeyen, kaderine razı bir biçimde depremin olacağını düşünen, yüzlerce yılın mirası olan kadercilik anlayışı ve öğrenilmiş çaresizliğe teslim olan topluluklar için nasıl bir bilinçli ve risk azaltıcı tepki beklenebilir ki?

Sürekli bir kriz ortamında yaşamaya mecbur bırakılan toplumun bir taraftan ekonomik ve siyasi kaynaklı iç krizlerle karşı karşıya kalması, öte yandan afet tehditlerinin karmaşıklaştığı ve arttığı dışsal krizleri karşılamaya çalışan toplumun ruh sağlığı dahızla bozulmaktadır. Yerel haber basında yer alan haber de bunu doğrular niteliktedir. Bu habere göre (Anonim,2025-c), "*Antidepresan kullanımının her yıl bir önceki yıla göre kaygı verici bir şekilde arttığı kaydedilirken, 2014 yılında 39 milyon 134 bin 225 kutu olan anti-depresan kullanımının geçtiğimiz yıl (2024 yılında) 65 milyon 591 bin 252 kutuya yükseldiği bildirilmiş, 2024 yılında bir önceki yıla göre 139 bin 421 kutu artışla 65 milyon 591 bin 252 kutu anti-depresan kullanıldığı kaydedilirken, değer bazında ise yüzde 55 büyümeye ile 5 milyar 35 milyon TL'ye ulaştığına dikkati çekilmiştir*".

Tüm bu süreçler, bilinçli toplum ve dirençli yerleşim alanları yaratma hedefi için Türkiye'de toplumun önünde çok güç ve kırılması gerekli mekanizmalar olduğunu göstermektedir. Bilim ve teknolojiye ilerlemelere, yapı üretim tekniği ve malzeme bilimindeki gelişmelere, geçmiş afet deneyimlerinin fazlalığı- na rağmen toplum yapısının dirençli ve afet kültürünü hazmedebilmiş bir ya-

piya kavuşmasının kolay olmadığı anlaşılmaktadır. Toplumun psiko-sosyal ve sosyoekonomik olarak hazırlıklı olması şartı sağlanamadığı sürece, merkezi yönetim veya yerel yönetimlerin aldığı kararlar ve yasal-hukuksal mevzuatın varlığı ile dahi kadercı toplumun kolay bir şekilde dönüştürülemeyeceği gerçeği geçmiş deprem afetlerinde defalarca ispat edilmiştir. **6 ŞUBAT (2023) DEPREMLERİ IŞIĞINDA DİRENÇLİ TOPLUMA ULAŞMA HEDEFİ**

6 Şubat (2023) depremlerinin ağır bir maliyeti oldu. 2023 tarihli resmi hesaplara göre 6 Şubat depremlerinin Türkiye ekonomisine maliyeti 104 milyar doları buldu (Türkiye'nin 1 yıllık GSYH'sinin yaklaşık yüzde 10'u). Farklı raporlar ve akademik çalışmalarda, sadece konut ve fiziki sermaye yıkımlarının zararının dahi 70 milyar doları bulabileceği tahmin ediliyor (16). Yıkımın büyüklüğü ortaya çıkardığı ürkütücü manzaralar ile hafızalarda yol açtığı travmatik izler toplumun kolay kolay baş edebileceği türden bir felaket olmadığını her fırsatta hatırlatmaktadır. Bu yıkımın yaşandığı süreç aslında sosyal medyanın da çok güçlü olduğu bir dönemdi. Afet bölgesine gelmeyen, gelemeyen pek çok insan da yıkımı, ağır bilançoğu, çaresizliği hissetti veya empati kurmaya çalıştı. Elbette, felaketi yerinde yaşayan topluluklar, bireyler için afetten sonra geçen her yeni gün bu travmanın tekrar ettiği bir başka gün olarak ortaya çıkmaktaydı (**Şekil 8**).

Şekil 8. Deprem Sonrası Antakya, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Sadece tarihi yapılar değil yeni yapılar da ağır hasar gördü. Antakya'da, Asi Nehrinin kıyısında inşa edilmiş yeni birçok (prestijli!) apartman yapısı ağır hasar aldı veya tamamen yıkıldı. Kentin bu bölümünde depremden önce tek bir boş parsel bulunmazken, deprem adeta tüm parselleri haritadan sildi, boş parsellerden oluşan çok büyük kentsel alanlar ortaya çıktı (**Şekil 9**).

Şekil 9. Deprem Sonrası Antakya, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Kritik tesisler yıkıldı, sağlık yapıları ve hastaneler yıkıldı, itfaiye binaları yıkıldı. Dolayısıyla toplumun gözü önünde şöyle bir manzara oluştu: “Hastane yıkılı- yor; ben hastanede olsam da öleceğim, evimde olsam da öleceğim değil mi? Yani beni kurtarmaya gelecek olan itfaiyenin binası yıkılıyor, beni kim kurtara- cak? Ben nasıl bu enkazın içinden çıkabilirim o zaman değil mi?”. Bu travma toplumun çaresizliğinde ve kaderciliğinde en önemli etken olabilecek fiziksel yapının kırılabilirliği, zayıflığı çerçevesinde toplumsal dirençsizliğin en yüksek noktaya çıktığı bir duruma işaret etmektedir (**Şekil 10**).

Şekil 10. Deprem Sonrası Antakya'da Özel Bir Hastane Yapısı, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Depremlerin etkisi elbette sadece kentsel alanlarda olmadı, kırsal alanlar da aynı derecede etkilendi. Kırsalda inşa edilmiş birçok yeni yapının da kentsel alanlardaki benzerleri ile aynı kaderi paylaştıkları görüldü (**Şekil 11**). Kahramanmaraş'taki Mimarlar Odası binası artık yok! Deprem sonrası bulunduğu bölgedeki tek ayakta kalan, hasarsız nadir yapılardan birisi olan oda binası bölgenin riskli alan ilan edilmesi sonrası yıktırılarak ortadan kaldırıldı (**Şekil 12**). Hem deprem öncesi hafızası için hem de depremin simge yapılarından birisi olarak toplumsal bellekte yerini alan bir yapının bu şekilde ortadan kaldırılması da aslında başka bir toplumsal travma olarak değerlendirilebilir. Kent- sel bellek kaybolmuş, belleğini kaybetmiş toplum ve sürekli bir afet tedirginliği içerisinde yaşam mücadelesi veren bir toplum kaderci bir toplum olmaktadır. Bir de alışagelmış olduğu ortam bir anda silinmiş, yok olmuş, yaşam çevresi yok olmuş, değişmiş. Yani travmanın üzerine bir travma daha bu şekilde ek- lenmektedir.

Şekil 11. Deprem Sonrası Antakya Kırsalında Hasarlı Bir Yapı, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Şekil 12. Deprem Sonrası Kahramanmaraş Mimarlar Odası Binası, Şubat 2023. (Fotoğraf: Ali Tolga Özden).

Deprem illerinde bir çok tarihi, kültür mirası yapının da ağır hasar aldığı gözlenmiştir (Şekil 13 ve Şekil 14). Bu noktada restorasyon çalışmalarını yeni tamamlanmış birçok yapının da hasar görmesi önemli bir soru işareti doğurmuştur. Yeni restore edilmiş yapıların kaybı da aslında yerel halk üzerinde önemli bir etki yaratabilir. İnsanlar pekâlâ şu soruları sorabilirler: “Bu yapı daha yeni tamir edilmişti, tamir edildi”, “Nasıl yıkıldı? O zaman yapılacak bir şey yok. Ben kaderime razı olacağım, çaresizim”.

Şekil 13. Deprem Sonrası Kahramanmaraş'ta Hasarlı Kültür Mirası Yapılar, Şubat 2023. (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Şekil 14. Deprem Sonrası Adıyaman'da Hasarlı Yeni Restore Edilmiş Kültür Mirası Yapılar, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Depremi etkilediği bölgelerden birisi olan Adıyaman'a bağlı Gölbaşı ilçesi de adeta bir afet müzesi olarak değerlendirilebilecek görünümündedir. Gölbaşı, yerleşimin adında da ipuçları yakalanabileceği gibi, bir gölün kıyısına kurulmuş, göl yatağı üzerine inşa edilmiş bir kent. Bu tip bir zemin üzerine ve

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

zemine uygun olmayacak bir biçimde inşa edilmiş yapıların kaderi de elbette kaçınılmaz olarak yıkım olmaktadır. Kent adeta zemin sivilaşmasının her parselde gözlenebildiği bir açık hava müzesi gibidir (**Şekil 15**). Her depremde tipik bir hasar biçimi olan cami minarelerinin yıkılması durumunu 6 Şubat depremlerinde de gözlemliyoruz. Bu kadar çok geçmiş tecrübeye karşın halen daha depremlere dayanıksız minare yapımı neden adeta bir kader haline gelmektedir? Bu durumu 1999 Marmara Depremlerinde, 2011 Van Depremlerinde gözlemlemiştik. Aynı durum 6 Şubat depremleri için de geçerliydi. Gölbaşı'nda yıkılmış bir minare ve minarenin yıkılırken bitişiğindeki yapıya da hasar vermesi durumu (**Şekil 16**) çok rahatlıkla önlenilecek bir riskin tekrar etmesi olarak arşivlere girecektir. Kentsel doku içerisinde minarelerin binaların üstüne yıkılarak verdiği hasar sadece istatistiksel olarak ortaya konulsa inanılmaz bir manzaranın ortaya çıkacağı iddia edilebilir. Neden bu kadar tecrübeye rağmen, bu kadar yaşanmış afete rağmen minareleri dahi ayakta tutamıyoruz? Sıradan bir insan dahi artık minareleri gördüğünde depremde bunlar binaların üstüne devrilecek, evlerin üstüne, sokakların üstüne devrilecek korkusunu yaşayabilmektedir. Öğrenilmiş çaresizlik için çok rahatlıkla tipik bir örnek olarak literatürde kullanılabilir.

Şekil 15. Deprem Sonrası Adıyaman Gölbaşı'nda Zemin Sivilaşması, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Şekil 16. Deprem Sonrası Adıyaman Gölbaşı'nda Tipik Bir Cami Minaresi Yıkılması, Şubat 2023 (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Binalar neden yıkılıyor? Yapı hasarlarına neden olan teknik faktörler neler? Aslında bu tipik yapı hasarı nedenleri çok uzun zamandır hem ulusal hem de uluslararası literatürde bilinen, paylaşılan bir durumdur. Geçmiş tecrübelerden elde edilen dersler sonucunda oluşturulmuş tipik hasar biçimlerine pek çok kaynaktan ulaşmak mümkün olmaktadır (**Şekil 17**). Bu kadar iyi bildiğimiz bir konuda, yüzlerce yıllık deneyim ve birikimin olduğu, arşiv kaynaklarının neredeyse yığınla yer aldığı, birçok kaynaktan ulaşılabilen bilgiye rağmen depremler karşısında bu denli çaresiz olunması, kaderci bir toplum yapısı oluşması mutlaka teknik-bilimsel bilgi dışında farklı dinamiklere bağlı olmalıdır. Aksini düşünmek çok da mantıklı görünmemektedir. Ülkemizde bir bölge-

Şekil 17. Ülkemizde Deprem Sonrası Tipik Yapı Hasarı Nedenleri (İne vd., 2013; Yakut ve Binici, 2023; Ergün ve Yurtçu, 2016; Şirin, 2006; Coza, 2003; Şakalak vd., 2024).

de herhangi bir yerleşim yeri yakınında bir yanardağ patlaması gerçekleşecek olsa bu konuda hem toplumun hem de idarecilerin ne yapabileceklerini hemen kavrayamaması kabul edilebilir. Çünkü toplum hafızasında ve geçmiş deneyimlerde bu tip bir arşiv ve tecrübe bulunmamakta ya da en azından bu hafızayı oluşturacak kadar orta ve uzak geçmişe ait kayıt, belge, kaynak oluşmamış durumdadır. Ancak deprem konusu bambaşka bir süreci anlatıyor. O kadar çok deprem yaşamışız, o kadar çok yapı hasarı görmüşüz, o kadar çok incelemişiz; teknik uygulama gelişmiş, teknoloji gelişmiş, arşivler, yığınla bilgi belgeyle dolu ve hasarların neden olduğunu biliyoruz. Yapı-zemin ilişkisinden kaynaklı hasarlar olduğunu biliyoruz, imalat hatalarından kaynaklı hasarlar olduğunu biliyoruz. Bu hasar tipleri artık ezberlenmiş bilgiler olarak kabul edilebilir. Derslerde öğrencilere anlatılıyor: tipik yapı hasar tipleri nelerdir, yapıda düzensizlikler olursa bu binalar depreme karşı dayanıklı olamaz. Ancak bu

Evin Taşdığı Anlamlar

- Ev koruyucudur...
- Ev anaçtır...
- Ev yalnızlıktır...
- Ev sarmalayıcıdır...
- Ev, sahip olunan bir şeydir ve rahattır...
- Ev, bir anılar deposudur...
- Ev, düşlerin kaynağıdır, yaşanmışlıktır...
- Ev, kişinin kimliğinin simgesidir. Bir kişiselleştirme ve dışavurum aracıdır...
- Ev, güvenlidir. Ev, dış dünyadan kaçış mekanıdır. Ev, gereksinimler bütünüdür hamurudur...
- Ev, sosyalleştirir...

Şekil 18. Evin Taşdığı Anlamlar(Hazırlayan: Ali Tolga Özden).

bilgi ve tecrübenin tam tersi durum ile karşı karşıya kalınan manzaralar da her afet sonrası tekrar ediyor.

Toplumda aslında ev tüm bu yukarıdaki teknik bilgi ve detaylar dışında bambaşka bir anlama geliyor. Evin yuva olarak kabul edilmesi, başını sokacak bir korunma alanı, mahremiyet alanı, özel alan olma durumu yüzlerce yıllık algının, kültürel ve sosyal birikimin bir sonucu. Yerleşik düzene geçen insanın için ev sadece dış etkenlerden korunduğumuz bir barınak olmanın çok ötesine geçmiş durumda (**Şekil 18**). Bir eve sahip olmak, küçücük bir mekân dahi olsa çok önemli. Bu anlamda toplumun hafızasında yer etmiş sözler de bulunuyor. Örneğin; “Nohut Oda Bakla Sofa bir ev hayali” bunun tipik örneklerindedir. Evin anlamı toplumda çok kutsal bir şey.

Konutumuzla,

evimizle büyük bir duygusal bağ kuruyoruz. Orada hatıralarımız, anılarımız, yaşanmışlıklarımız, hayallerimiz var, farklı insanlarla birçok paylaşımlarımız var. İnceoğlu (1999) “evin anlamı” üzerine ayrıntılı bir araştırma yapmış ve kentleşme süreçlerinde kullanıcıların gözünde evin anlamına yönelik bulgularını paylaşmıştır.

Ancak depremle birlikte bu kavramlar bambaşka bir mecraya dönüşüyor.

Evin

anaç, koruyucu, sarmalayıcı yapısı tam tersi bir anlama kavuşuyor. Ev artık korkutan, hatta öldüren bir yer oluyor. Bireyin yüzlerce yıllık kültürel birikimi

ile

duygusal ve fiziksel çevresini algılaması ataşığı oluyor (**Şekil 19**).

1957 Fethiye depreminden sonra gazeteci Şahap Balcıoğlu gözlemediği yıkımı ve çaresizliği şiirsel bir anlatımla tüm çıplaklığı ile ortaya koyuyor.

- Ev korurdu.... yaraladı,
- Ev anaçtı.... terk etti,
- Ev sıcaklığı.... üşüttü,
- Ev yalnız bıraktı,
- Ev sarmalardı.... itti,
- Ev sahip olunandı.... yok oldu,
- Ev anılar deposuydu.... silindi,
- Ev düşü barındırırdı, yaşanmışlıktı... düşlenen oldu,
- Ev dünyadan arınmış bir sığınaktı.... çöktü,
- Ev güvenliği.... korkuttu,
- **Ev yaşamaktı..... öldürdü.....**

Şekil 19. Bir Afet, Deprem Sonrası Toplumda Evin Anlamsal Dönüşümü (*Hazırlayan: Ali Tolga Özden*).

Şekil 20. 1957 Fethiye Depremi Sonrası (soldaki resim, Anonim, 2026-b), 2023 Kahramanmaraş Depremleri Sonrası Antakya (Fotoğraf: Ali Tolga Özden).

Balcıoğlu; “Ev gördüm Fethiye’de duvarı yok, damı yok. Cami gördüm Fethiye’de minaresi yok, cemaati yok. Fırın gördüm Fethiye’de işçisi yok, ekmeği yok. İnsan gördüm Fethiye’de gözleri var, ferisi yok. Birşehir gördüm Akdeniz kıyısında haritada yerivar fakat heyhat!” diyerek toplumsal öğrenilmiş çaresizliği anlatıyor (Anonim, 2026-a). Aynı çaresizliği ve travmatik manzaraları 6 Şubat 2023 depremleri sonrası da insanların gözünde görmedik mi? (Şekil 20). 2011 Van depremleri sonrası da gördük, 1999 Marmara depremlerinde de gördük. Değişmeyen tek şey toplumun öğrenilmiş çaresizliği, kaderciliği.

Dirençli Toplum oluşturma ideali için toplumun içinde bulunduğu krizler ile

baş

edebilmesi gerekmektedir. Ancak bizim toplumumuzda krizler çoklu afetlere dönüşebilme potansiyeline sahipken hiçbir zaman arzu edilen baş edebilme kapasitesine ulaşamadığı geçmiş tecrübelerden görülmektedir. Dirençli toplum oluşturma hedefine giden yolun oldukça uzun olduğu, afet kültürü oluşturmak ile aynı paralellikte görülebileceğini değerlendirmek gerekir. Ancak yaşanan tüm tecrübeler afet kültürü oluşturmak için yeterli bir birikime ulaştığımızı göstermekle birlikte toplum tabanında bu birikimin kabul edilmediğini, karşılığının olmadığını, kadercilik anlayışının devam ettiğini iddia etmek yanlış olmayacaktır. Henüz depremlerden etkilenmemiş geniş yerleşim dokusu içerisinde geçmiş hataların tekrar ettiği ya da bu hataların düzeltilemediği de görülmektedir. Dolayısıyla mevcut yerleşimlerde de güvende olma, dirençli çevrede yaşama şartları sağlanamamış görünmektedir. Bu sebeple mevcut yerleşimler de kriz içerisinde bulunmakta, bu alanlarda yaşayan toplulukların önemli bir kısmı da geleceklere yönelik korku ve çaresizlik hisleri ile

kaderle-

Birçok afet deneyimi yaşayan ülkemizde, en yakın tarihteki deprem afeti olan 6 Şubat 2023 depremleri sonrası da insanların gözünde görmedik mi? (Şekil 20). 2011 Van depremleri sonrası da gördük, 1999 Marmara depremlerinde de gördük. Değişmeyen tek şey toplumun öğrenilmiş çaresizliği, kaderciliği.

MEVCUT YERLEŞİMLERİN KRİZİ: ÇANAKKALE İLİBIGA ÖRNEĞİ

Birçok afet deneyimi yaşayan ülkemizde, en yakın tarihteki deprem afeti olan 6 Şubat 2023 depremleri sonrası da insanların gözünde görmedik mi? (Şekil 20). 2011 Van depremleri sonrası da gördük, 1999 Marmara depremlerinde de gördük. Değişmeyen tek şey toplumun öğrenilmiş çaresizliği, kaderciliği. Bu amaçla, Çanakkale’nin Biga ilçesi üzerine gözlemsel bir araştırma yapılmış ve burada elde edilen veriler paylaşılmaya çalışılmıştır. Biga 100 bin nüfuslu bir ilçe ve önemli bir özelliği de Çanakkale’nin sanayi ilçesi konumunda olmasıdır. Çanakkale’nin önemli sanayi kurumları ve ağır sanayi işletmeleri Biga’da yer almaktadır. Bunlar arasında uluslararası bir limanın olduğunu da belirtmek ge-

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

rekir. Biga'da gerçekleştirilen gözlemsel çalışmada daha önce de altı çizilen tipik yapısal hasar nedenlerini oluşturan hatalı ve eksik uygulamaların izleri ve ipuçları aranmıştır. Yapı düzensizlikleri, taşıyıcı sistem kurgusu, malzeme tercihleri, mimari detaylar, kat yükseklikleri, yapı konumları gibi konular bu gözlemsel çalışmanın parçalarıdır. Biga için en sonda söylenecekleri belki de en başta söylemek doğru olacaktır. Biga'nın mevcut yerleşim dokusu önemli riskler içermekte ve mutlaka sağlıklı bir dönüşüm ile yerel halkın sürdürülebilir bir gelecek için hazırlanması yönünde çalışmalara acilen ihtiyaç duymaktadır. 100 bin nüfuslu bir ilçe olan Biga için yerleşim dokusu ölçeğinde birkaç yüz bin nüfuslu pek çok kentin benzeri durumdaki bir kopyası olduğunu iddia etmek çok da gerçek dışı olmayacaktır. Depremi bekleyen mega kentler olan İstanbul, İzmir, Bursa, Antalya gibi kentler ölçeğinde de mahalle yerleşimleri açısından yine birer ayna olabilecek bir örnek olarak değerlendirilebilir.

Birçok kentte olduğu gibi Biga'da da bitişik nizam yapılaşma hakim bir

kentsel

doku ve deprem sırasında “çekiçleme” etkisi sebebi ile risk oluşturmaktadır (**Şekil 21**). İnsanlarımız bu riskli binalarda oturuyor, oturmak zorunda kalıyor. Kat yükseklikleri o kadar farklılaşmış ki yan yana bitişik nizamda, çok belirgin artık buradaki risk ve çok anlaşılır bir durumda. Dar yollar üzerinde yükselen yapılar hem bitişik nizam olmanın getirdiği riskleri taşıyorlar hem de giriş katlarında bulunan ticari kullanımlar sebebi ile dolgu duvarlar açısından da riskler oluşturmakta, yumuşak kat tehlikesi de doğurmaktadır.

Şekil 21. Biga'da Kentsel Doku, Bitişik Nizam Yapılar ve Dar Sokaklar (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Niteliksiz yapılar, ruhsatsız ilave katların binaya yüklediği ilave yükler, kalkan duvarların her an çökecekmiş gibi durması kentsel dokuda karşılaşılabilecek tipik riskli durumlardır. Giriş katların özellikle ticaret fonksiyonları için 1-1,5 kat yüksekliğinde planlanması, üstüne ağır bir bina yükü binmesi ve üstüne

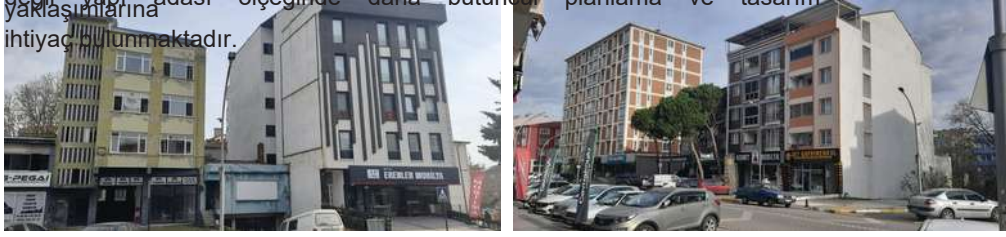
Şekil 22. Biga'da Kentsel Doku, Bitişik Nizam Yapılar ve Giriş Katlarda Yumuşak Kat Riski Oluşturabilecek Ticari Fonksiyonlar (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

üstlük kat hizaları birbirinden farklı bitişik nizam yapı grupları oluşması riskleri arttıran faktörler olarak karşımıza çıkmaktadır (**Şekil 22**). Aslında bir anlamda kentsel alanlarda problem yaratan taraftayız. Riskleri oluşturuyoruz, bir başka anlamda risk üretiyoruz ve bu riskli yapıları, üretilmiş riskleri ve risk havuzları- nı insanların yaşaması için sunuyoruz.

Bitişik nizam yapılaşma geleneği beraberinde deprem risklerini de getirdiği için bu tip planlama ve inşa kararları aslında risklerin üretilmiş olduğunu anlatmaktadır (**Şekil 23**). Konut alanlarında bu risklerin azaltılması için parsel

bazlı

değil yapı adası ölçeğinde daha bütüncül planlama ve tasarım yaklaşımlarına ihtiyaç bulunmaktadır.

Şekil 23. Biga'da Bitişik Nizam Kentsel Doku İçinde Çekiçleme Etkisi Yaratabilecek Riskler (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Kentsel alanda yer alan bir çok nitelsiz, mühendislik-mimarlık hizmeti almamış yapılar ve ilave katlar da önemli riskler doğurmaktadır.

Bu yapılarda meydana gelebilecek hasarlar ve yıkımlar yolların tıkanması, binaların yanında bulunan araç gereçlerin zarar görmesine, insanların hayatlarının tehlikeye girmesine sebep olabilecektir.

Çatı katı olarak yapılan ilavelerde de gerekli mühendislik önlemleri alınmadığı

zaman deprem anında yapıya yükledikleri ilave ağırlıklar, parapet – kalkan duvarların zayıf bağlantıları bu ilave katların yapı bütününden ayrı hareket etmesine, hasar görmesine ve çökmesine neden olmaktadır (**Şekil 24**).

Şekil 24. Nitelsiz Yapıların Ve Ruhsatsız-Projelendirilmemiş İlave Katların Oluşturduğu Riskler (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Kentsel doku içerisinde ilginç bir fotoğraf yakalanmıştır. Biga'daki inşaat firmalarının aynı binada toplanması oldukça enteresan bir görüntü oluşturmaktadır (**Şekil 26**). Düzensiz bitişik nizam doku içinde adeta kentsel risklerin nişanesi gibi bir görüntü oluşturması kayda değer görünmektedir.

Şekil 25. Kaldırımların Üzerine Çıkan Çıkmalar ve Ticaret Fonksiyonlu Giriş Katlar Riskler Oluşturur. İlave Katlar Yapısal Sağlamlık Üzerinde Önemli Riskler Doğurur (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Şekil 26. Tek Bina Tüm İnşaat Firmaları Biga'da Bir Arada (Fotoğraf: Ali Tolga Özden).

Şekil 27. Saplama Kiriş (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Saplama kiriş konusu deprem hasarlarında önemli bir etken olarak geçmiş tecrübelerde karşımıza sıklıkla çıkmaktadır. Biga'da yeni inşaatlarda bu uygu- lamanın varlığı görülmektedir (**Şekil 27**). Mimarlık-mühendislik öğrencilerine derslerde sürekli olarak saplama kirişten uzak durulması anlatılırken uygu- lamada bunun tam aksi bir yaklaşıma izin verilmesi oldukça tartışmalıdır ve üretilmiş risk kavramı için örnek durumlar oluşturmaktadır.

Kentsel alanda gözlem sırasında rastlanılan oldukça ilginç bir inşaat daha kayda girildi. 7 katlı bir apartman inşaatında temelin açıkta durduğu, temelin yeterliliği tartışması bir tarafa, temelin olması gerektiği yerde yani toprağın içinde, sağlam zeminin üstünde dahi olmadığı anlaşılmaktadır (**Şekil 28**). Bir başka kentsel alanda üretilmiş risk örneği olarak arşivlenmiştir.

Yapılarda karşılaşılan taşıyıcı sistem düzensizlikleri, rijitlik düzensizlikleri, taşıyıcı sistemin yapı içerisinde dengeli dağıtıl(a)maması problemleri tipik deprem hasarlarının başında gelmektedir.

Şekil 28. Binanın Temeli Nerede? (Fotoğraf: Ali Tolga Özden).

Şekil 29. Taşıyıcı Sistem Düzensizlikleri (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Bu konuda geçmiş tecrübeler ile birlikte birçok mühendislik ve tasarım çözümü üretilmiş, riskler sınıflandırılmış, hatalı uygulamalara bir çok kaynaktan ulaşılabilmektedir (Köroğlu, 2007; Topçu, 2012; Koç, 2022). İzmir'in özellikle Bayraklı bölgesinde ağır kayıplara ve yıkımlara neden olan 30 Ekim 2020 Sisam ya da Ege Denizi depremde taşıyıcı sistem düzensizliklerinin sonuçları acı bir şekilde tecrübe edildi. Aynı şekilde 1999 Depremlerinde ve 6 Şubat 2023 depremlerinde birçok yapının hasar gördüğü bilinmektedir. Biga'da da benzer riskler ile ilgili ipuçları görülebilmektedir (Şekil 29). Biga kentsel alanında yapılan gözlemsel tespitlerde toplanma yerleriyle ilgili problemler olduğu, kat yüksekliği ve bitişik binaların kat seviye farklılıkları bir çok örnekte gözlemlenmiştir. Oldukça dar sokaklar ve bu sokaklar üzerinde oluşmuş beş-altı katlı apartman yapıları oldukça tehlikeli bir durum ortaya koymaktadır. Sokak genişliklerinin 3-5 metre olduğu yerlerde bina yükseklikleri 18-20 metre seviyelerine çıkmaktadır (Şekil 30).

Şekil 30. Dar Sokaklar Üzerinde Çok Katlı Apartman Yapıları, Acil Durumlarda Bu Yolların Kapanması ve Tahliye-Afete Müdahale Operasyonlarının Engellenmesi Söz Konusu Olabilecektir (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Şekil 31. Minareler ve Riskler(Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

Aynı şekilde geçmiş tecrübelerimiz yine minareleri tehlikeli yapılar olarak düşünmemiz için birçok sebep ortaya koymaktadır. Kentsel doku içerisinde apartmanla cami adeta birbirine yapışmış; minare camiye mi ait, apartmana mı ait, bunun dahi anlaşılmadığı durumlar ortaya çıkmaktadır (Şekil 31).

Kentsel doku için düzensiz ve plansız yaklaşımların, imar değişikliklerinin, politik kayırmacılığın sonuçları ilginç ve bir o kadar da riskli kentsel dokular oluşmasına neden olmaktadır (Şekil 32). Seçim dönemlerinde, imar afları zamanlarında verilen izinler, imara aykırı uygulamalara verilen aflar kentsel alanlarda riskleri üretmeye ve çoğaltmaya devam etmektedir.

Kentsel alanda yeni inşaatlar ile eski yapılar veya eski doku arasındaki uyum-

suuzluklar da tespit edilebilmektedir. Eski yapıların bir kısmının korunması ge-

Şekil 32. Düzensiz Kentsel Doku(Hazırlayan: Ali Tolga Özden).

Şekil 33. Eski Doku İçinde Yeni Bina Uygulaması. Bitişiginde Bulunan Mevcut Yapı Cephe Özellikleri İle Bir Dönemin Mimarlık Anlayışını Yansıtmaları Açısından Nitelikli Bir Yapı Olarak Değerlendirilebilir Ve Korunması Gerekebilir. Ancak Bitişigine İnşa Edilmekte Olan Yapının Oluşturduğu Çekiçleme Etkisi Gibi Yapısal Riskler Açısından Tehdit Altında Görünmektedir (Fotoğraf: Ali Tolga Özden).

Şekil 34. Biga'da Yeni İnşaat (Fotoğraflar: Ali Tolga Özden).

rekli nitelikte olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Hemen bitişigine inşa edilecek yeni bir yapının mevcut ve korunması gerekli yapı ile oluşturduğu ilişki yapısal birtakım riskler oluşturabilmektedir (**Şekil 33**). Bu durumda ko- runması gereken yapıya bir deprem sırasında hasar verebilecek yeni bir inşa- at bitiştirilmesi sonucunda risk oluşturulabileceği anlaşılmaktadır. Bu durum da yine kentsel alanda bitişik nizam planlama yaklaşımının ürettiği risklerden birisi olarak değerlendirilebilir.

Kent çeperlerinde, kentin gelişim alanları üzerinde inşa edilen yeni yapılar gözlemsel olarak da bazı riskler gösteriyor. Ağır, büyük yapıların inşaa edilmediği

kat

yüksekliğindeki ticaret fonksiyonuna ayrılmış katlar önemli tehlike ve riskler barındırıyor.

Tüm bunlar geçmiş tecrübelerimizde arşivlere girmiş benzer yapısal hasarlar olarak karşımıza çıkıyor. Bu sebeple, eskimiş kent dokusunun taşıdığı riskler yanında yenilenen veya yeni inşa edilen kent dokusunun da depremlere dayanıklı olması önemlidir. 6 Şubat 2023 depremlerinde yapı hasarlarının sadece nitelsiz, 2000 yılı öncesi yapılarda ortaya çıkmadığını, yeni birçok binanın da bu depremlerde hasar aldığı, yıkıldığı tecrübe edildi.

BİTİRİRKEN

Biga'nın kent merkezinden bir fay hattı geçmiyor olması kent için rahatlatıcı bir durum gibi görünmekle birlikte faylara olan uzaklık ile yapıların hasar görmesi durumu her zaman ciddi bir risk azaltıcı durum olmayabiliyor. Geçmiş tecrübeler de bunu göstermiştir. 6 Şubat 2023 depremlerinin merkez üssü ile Antakya kent merkezi arasındaki mesafe 130-220 km arasında iken depremin yol açtığı ağır yıkım bu mesafenin kırtarıcı olamayabileceğini de gösteriyor. 1953 Yenice Gönen depremi 7.2 büyüklüğünde olmuş ve çevre yerleşimlerde büyük hasara neden olmuştur. Bu bölgedeki faylar 6 Şubat depremlerinin Antakya'ya olan uzaklığından daha yakın Biga'ya. Beklenen Marmara depremi, aşağı yukarı aynı mesafelerde. Dolayısıyla mutlaka Biga içerisinde deprem olmasına gerek yok, Biga'nın hemen yakınında bir fayın kırılmasına gerek yok. Uzak mesafelerde dahi olan depremler çeşitli sebeplerle, örneğin zemin büyütme etkisi gibi, çok uzakta görünen yerleşim alanlarında ciddi hasarlara ve yıkımlara neden olabilmektedir. Ancak tüm bu süreçler içerisinde özellikle üzerinde durulmayan konu toplumsal farkındalığın, bilincin artırılması konusudur. Maalesef geçmiş tecrübeler öğrenilmiş çaresizlik içindeki toplumumuzda deprem gibi ani gelişen ve yıkıcı olan afetler karşısında toplumsal kapasite oluşturmaya yönelemediğini göstermektedir.

Toplumsal kapasite oluşturmak, yerel toplulukların karar alma süreçlerine ve risk azaltma planlarına katılımını sağlamak ve dirençli toplum oluşturmak için neler yapılabilir?

- Kentsel Dönüşümü Vakit Kaybetmeden Başlatalım! Bu süreçlerin katılımcı olması, parsel ölçeğinde değil de mahalle ölçeğinde, bütüncül bir bakış açısı ile yürütülmesini önceleyelim, - Ekonomik Ömrünü Tamamlamamış Yapılar İçin Güçlendirme mi Yeniden Yapım mı Seçeneklerini Hızla Hayata Geçirelim! Gerektiğinde yerinde dönüşüm, güçlendirme gibi seçenekler yanında tek tip yapım sistemi olarak betonarme yapım sistemini farklı alternatiflerle zenginleştirelim. Betonarmenin hâkim sistem olmasının kırılması için zaman gelmiş görünüyor, - Riskleri Azaltalım! Yapısal – Yapısal Olmayan Riskler. Bu anlamda toplumu bilinçlendirecek etkinliklere önem verilmesi ve toplum katılımının yine önceliklendirilmesi gerekmektedir, - Toplumu Bilinçlendirelim! - Risk Azaltma Çalışmalarına Toplum Katılımını Sağlayalım! - AFET SENARYOSU Hazırlayalım!!! Bu senaryonun, senaryoya ait bileşenlerin toplum tabanında da kabul görmesi, anlaşılabilmesi ve uygulanabilmesi için gereken mekanizmalar hayata geçirilmelidir, - Düzenli Tatbikatlar Yapalım! Toplumun hafızasını canlı turalım, - Tehlike ve Riskleri Sürekli Gündemde Turalım! - Afet Sonrası İçin de Hazırlık Yapalım! - Toplanma Alanlarını– Acil ve Geçici Barınma Alanlarını Belirleyelim - Hazırlayalım!

- Lojistik Destek Merkezlerini Hazırlayalım!
- Sahra Hastanelerinin Yerlerini Belirleyelim!
- Çevre İl ve İlçelerden Gelebilecek Olası Afet Sonrası Göçlerine Hazırlıklı Olalım!

Aslında yukarıda bahsedilen konular her depremden sonra sıklıkla konuşulan konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Ama asıl buradaki noktanın şu olduğu gözden kaçırılmamalıdır: Toplumun bu işi sahiplenebilmesinin yollarını bulmalıyız, onları süreçlere dahil etmeliyiz, önce toplumun bilinçli hale getirilmesi gerekir. Uzun soluklu ve meşakkatli bir süreç ancak afet kültürünün yerleşmesi için de başka seçenek yok. Aksi takdirde deprem güvenli yerleşimlerin oluşturulması süreçleri, bu süreçlerin yürütülmesi bütünüyle siyasete, kurumlara bırakılmakta; tıpkı geçmişte olduğu gibi. Ancak bu süreçlerin de başarıya ulaşmadığı her depremde, her afette tekrar eden kayıplar ile karşımızda durmaktadır. Toplumun hafızasının oldukça zayıf olması, unutmaya meyilli olması yapılan hataların da tekrar edilmesine neden olmaktadır. Daha henüz 2023 depremlerini yaşadık ama Biga'da 2024 ve 2025 yıllarında inşa edilen yeni binalarda dahi birçok riskli durumu gözlemsel olarak tespit edebilmek mümkün görünmektedir. Bu durumun Türkiye'nin birçok yerleşimi için benzer olduğu değerlendirilebilir.

Öğrenilmiş çaresizlik toplumumuz için kapasite oluşturma ve dirençli toplum inşasında en önemli bariyer olarak görülebilir. Toplumsal olarak bunu çöze-
mezsek deyim yerindeyse bir arpa boyu yol alamayacağız ve bu filmi tekrar tekrar görmeye devam edeceğiz (**Şekil 35**). Üşenmeden, vazgeçmeden, defaatle toplumu ikna etmek için tüm mekanizmaları harekete geçirmek ge-

Şekil 35. Bu Filmi Tekrar İzlemeyelim(Hazırlayan: Ali Tolga Özden).

rekiyor. Toplumla sağlıklı bir risk iletişim mekanizması oluşturmak gerekiyor. Tıkanmış tüm kanalların açılması gerekiyor, buna yönelik çözümler geliştirilmesi gerekiyor.

Kaynaklar

- Akpınar, K. (2025). 1894 Marmara depremi 250 yıllık periyodu kırdı mı? *TRT Haber*. <https://www.trthaber.com/haber/gundem/1894-marmara-depremi-250-yillik-periyodu-kirdi-mi-906033.html> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Ali Tolga Özden kişisel arşivi. (2023).
- Anonim. (2009). Tarihte İstanbul depremleri. *Tarih ve Medeniyet*. <https://tarihvemedeniyet.org/istanbulun-sirasik-depremleri/> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Anonim. (2025a). Gebze'de çöken binada dört kişinin cansız bedenine ulaşıldı, bir kişi sağ çıkarıldı. *BBC Türkçe*. <https://www.bbc.com/turkce/articles/c4gpz4dp0w7o> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Anonim. (2025b). Bakan Kurum İstanbul'da "her an yıkılabilecek konut sayısı"nı açıkladı! *Halk TV*. <https://halktv.com.tr/gundem/bakan-kurum-istanbulda-her-an-yikilabilecek-konut-sayisini-acikladi-911275h> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Anonim. (2025c). "Antidepresan" kullanımında korkutan yükseliş: Son 10 yılda yüzde 67 arttı! *Cumhuriyet*. <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/antidepresan-kullaniminda-korkutan-yukse-lis-son-10-yilda-yuzde-67-2295758> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Anonim. (2026a). Fethiye–Dodecanes depremi hakkında bilgiler [Facebook paylaşımı]. <https://www.facebook.com/HadiDiGariHulyaErdoganDATCA/photos/1957-fethiye-dodecanes-depremi-hakkinda-bilgiler-yazilar-kaynaklar-anekdolar195/2078998299013341/> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Anonim. (2026b). Muğla merkezi hakkında [Forum paylaşımı]. <https://forum.donanimhaber.com/mugla-merkezi-hakkinda--66582288> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Avlar, E., & Yıldırım, H. S. (2021). Deprem mevzuatı bağlamında Türkiye'deki geleneksel ahşap karkas yapı kurallarının analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(78), 1117–1137. <https://doi.org/10.17755/esosder.723316> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Bağış, B. (2024). 6 Şubat depremlerinin makro resmi. *Kriter Dergi*, 8(87). <https://kriterdergi.com/dosya-depremin-birinci-yili/6-subat-depremlerinin-makro-resmi> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Coza, H. (2003). *Betonarme yapılarda gözlenen deprem hasarları ve nedenleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Demirbaş, Ö. S., Mazlum, D., & Gülersoy, N. Z. (2023). İstanbul'un tarihinde yıkıcı depremler: 1766 yılında iki zelzele-i şedide. *Işık Üniversitesi Yayınları*, 11. <http://belgelik.isikun.edu.tr/xmlui/handle/iubelgelik/5535> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
- Ergün, A., & Yurtcu, Ş. (2016). Yığma ve betonarme yapılarda deprem sonrası oluşan hasarların teknik analizi. *Yapı Teknolojileri Elektronik Dergisi*, 3(1), 65–76.
- İnceoğlu, A. A. (1999). *Evin anlamı ve kentleşme süreçleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İnel, M., Özmen, H. B., & Çaycı, B. T. (2013). Simav ve Van depremleri (2011) yapı hasar nedenlerinin değerlendirilmesi. *Pamukkale Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 19(6), 256–265. <https://doi.org/10.5505/pajes.2013.46036>
- Koç, V. (2022). Mevcut binalarda taşıyıcı sistem düzensizliklerinin belirlenmesine yönelik bir çalışma. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 33, 32–39.
- Korkmaz, M. (2016). Kadim şehir İstanbul'un depremlerle imtihanı: 1894 depremi.

- <https://www.istanbultarih.com/kadim-sehir-istanbul-un-depremlerle-imihtani--1894-depremi-64.html>
- Koroğlu, M. A. (2007). *TDY 2007 taşıyıcı sistem düzensizlikleri*.
<https://www.erbakan.edu.tr/storage/archive/department/files/insaatmuhendisligi/editor/DersSayfaları/DepremMuhGir/TDY%202007.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
 - Küçükaliöğlü Özkılıç, S. (2022). 1894 depreminde hasar gören Babıâli ve Hazine-i Evrak binalarının tamiri. *Osmanlı İstanbul'u Sempozyumu VIII Bildiriler Kitabı*, 397–435. <https://hdl.handle.net/20.500.12723/3842>
 - Özata, Ş., & Limoncu, S. (2014). 16. ve 20. yy. arası İstanbul ve yakın çevresinde meydana gelen deprem sonrası barınma uygulamalarının incelenmesi. *MEGARON*, 9(3), 217–227.
<https://doi.org/10.5505/MEGARON.2014.04706>
 - Özdemir, A. (2011). *İmar planlarında hiyerarşi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
 - Özden, A. T. (2011). Geçmişte ve günümüzde Türkiye'de yapı denetimi–afet ilişkisi: Mimarın afetler tarihçesi için seyir defteri. *Dosya: Afet ve Mimarlık*, 67–79.
 - Özden, A. T., & Başbuğ Erkan, B. B. (2016). The shift from healer state to protector state in a 500-year period. In Y. Kaneko, K. Matsuoka, & T. Toyoda (Eds.), *Asian law in disasters: Toward a human-centered recovery* (pp. 71–96). Routledge.
 - Şakalak, E., Sever, A. E., & Usta, P. (2024). Yapı–zemin etkileşiminin yığma bir minarenin sismik davranışına etkisi. *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 28(3), 371–385. <https://doi.org/10.19113/sdufenbed.1491192>
 - Şirin, C. (2006). *Yapılarda oluşan hasar biçimleri ve nedenleri ve yapıların onarım ve güçlendirilmesi teknikleri* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
 - Soylu, Y. (2025, 25 Ocak). Felaketlerde zarar görme kaygısı belirginleşti. *Sözcü*.
<https://www.sozcu.com.tr/felaketlerde-zarar-gorme-kaygisi-belirginlesti-p130663> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
 - Topçu, A. (2012). Taşıyıcı sistem düzensizlikleri: Doğrular–yanlışlar–hasarlar. *Betonarme II*.
<https://cdn.bartın.edu.tr/insaat/f0524f5c-98df-4ccf-8f50-40fb70f6b6dc/depren-hasar-sunu.pdf> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
 - Yakut, A., & Binici, B. (2023). Ülkemizdeki riskli yapıların genel özellikleri ve deprem performansları. *Çevre Şehir ve İklim Dergisi*, 2(4), 220–237.
 - Yılmaz, H. O., & Menküç, A. (2024). Arşiv belgelerine göre 1894 depremi sonrası İstanbul surları'nda oluşan hasarların değerlendirilmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 7(2), 457–473.
<https://doi.org/10.35341/afet.1321385>
 - Url-1: Sebastian Munster, 1550. <https://www.soylentidergi.com/kiyamet-i-sugra-1509-buyuk-istanbul-depremi/> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
 - Url- 2: The 1894 Istanbul Earthquake, <https://hum54-15.omeka.fas.harvard.edu/items/show/1668> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
 - Url-3:<https://istanbultarihi.ist/396-a-seismic-cityscape-earthquakes-in-istanbuls-history> (Elizabeth Angell, A Seismic Cityscape: Earthquakes In Istanbul's History (Erişim Tarihi: 05.02.2025).
 - Url-4:<https://tarihvedenediyet.org/istanbulun-sirasik-depremleri/> (Erişim Tarihi: 05.02.2025).

DEPREM BÖLGESİNDE MİMARLIK

Ömer Selçuk Baz

Mimar, Yalın Mimarlık, Eposta: sbaz@yalin-mimarlik.com.

ÖZET 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında Antakya özelinde yaşanan yıkımı, yalnızca teknik yapı sorunları üzerinden değil, mimarlık üretiminin toplumsal, kültürel ve etik boyutları üzerinden ele alan bu çalışmada, depremde ortaya çıkan fiziksel yıkım, yapı üretim süreçlerinde uzun süredir biriken yapısal, yö- netsel ve toplumsal sorunların bir sonucu olarak değerlendirilmektedir. Bildiride, mimarlığın yalnızca mühendislik ve malzeme meselesi olmadığını; toplumsal kabuller, üretim alışkanlıkları ve mekânsal kararlarla doğrudan ilişkili bir pratik olduğunu vurgulanmaktadır. Deprem sonrasında Antakya'da yürütülen tespit, yıkım, koruma ve yeniden yapım süreçleri; sivil mimarlık örnekleri, tescilli yapılar ve yeni yapılaşma kararları üzerinden tartışılmaktadır. Özellikle tarihsel dokuda yapılan niteliksiz müdahalelerin, yanlış eklerin ve yapım tekniklerindeki hataların yıkımı büyüttüğü ortaya konulmaktadır. Ayrıca, deprem sonrası geliştirilen anma, eğitim ve yeniden yapılandırma projeleri üzerinden, mimarlığın iyileştirme, hatırlatma ve toplumsal sorumluluk üstlenme potansiyeli değerlendirilmektedir. Sonuç olarak metin, depremin yarattığı "açık yara"nın yalnızca fiziksel değil, toplumsal bir gerçeklik olduğunu; bu gerçekle yüzleşmeden güvenli ve anlamlı bir yeniden inşa sürecinin mümkün olmayacağını savunmaktadır.

Anahtar Sözcükler:Antakya, Yeniden İnşa, Tasarım, Yapı Üretim Pratikleri.

Merhabalar. Sunumun başlığı 'Deprem Bölgesinde Mimarlık' değil, onu öyle söyledim ama biraz daha sert bir konuşma olacak. Başlık: Açık Yara. Aslında bu başlıklı yaptığım 30 uncu konuşma olması lazım. Bu bir seri ama pek hoş bir seri değil. Yani önceki konuşmaları dikkatle dinledim. Biraz farklı olarak ben akademik birisi değilim, mimarlık yapıyorum, Antakyalıyım. Dolayısıyla konuşma bu başlıklar üzerinden ilerleyecek. Şu iki pencereden aslında bu açık yara'yı bir izah etmeye çalışabilirim.

Birincisi, bireysel olarak bu depremle beraber benim zaten farkında olduğum ama daha sert bir şekilde yüzleştığım bir mevzu. Depremden sonra açıkçası bütün kayıplarla beraber ve yaşanan, yaşadığımız bütün bu sert durumlara beraber, açık bir yarayla yaşıyorum. Bunu şöyle izah edebilirim: İyileşmesi mümkün bir yara belki, belki iyileşmemesi daha iyi. O yüzden sunuşun ilk bölümü, belki sizi de rahatsız edebilir. Bazı şeyleri anımsatmak istiyorum. Çünkü hep konuşulan bir şey var ya temelde; çok hızlı unutuyoruz, her şey böyle geçiyor, gidiyor ve sonra tekrar tekrar aynı şeyler oluyor. Dolayısıyla yani unutmamayı sağlayacak bazı şeyleri yapmamız gerekiyor.

Bunlar tabii ki bu sempozyum da konuşuldu, işte evvelsi gün ben Bursa'da yine başka bir toplantıda konuştum. Yani bunları yapmalıyız, bunları etmeliyiz. İşte toplumsal strüktürümüzü, yönetmeliklerimizi, işte ne bileyim akademik çalışmalar, işte yönetsel bazı mevzular, siyaset, iktidar, güç, neyse artık...

Ama esasında bu işin iki yüzü var. Biz bireyler olarak bütün bu dünyayı yaratıyoruz ki en büyük konu bu. Dolayısıyla eğer büyük resimde bir şeyleri değiştirmiyorsanız, buna gücünüz yetmiyorsa bireysel olarak bir şeyler yapmanız gerekiyor. Tabii ki toplumsal organizasyon ve birlikte mücadele etmenin de çok büyük bir gücü var. Dolayısıyla şöyle başlamamda bence bir sakınca yok.

Şekil 1: Deprem Sonrası Antakya (Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz).

geride kaldı değil mi? Salondaki hal de bence onu söylüyor. Yani tabii çok kıymetli bir organizasyon ama her şey biraz böyle yok olup ufukta kaybolmadı mı? Söndü gitti yani konu sanki hiç olmamış gibi. Bu şunu söylüyor bize: Bu tekrar olacak, yakında bir daha olacak ve tekrar aynı arayla uğraşacağız. Dolayısıyla tekrar tekrar buradaki resmi bir daha hatırlamakta fayda var. Bu benim gördüğüm ilk resimdi (**Şekil 1**).

Gece saatlerinde ulaşabildik biz 7 Şubat günü Antakya'ya. Bunları böyle bir teknik bir dille anlatmak istemiyorum. Muhtemelen bu salon özel bir salon, Gaziantep'teyiz ve yani siz depremi birebir yaşadınız ama yine de tam içinde olmayanlar için ben sert bir şekilde bunu bir daha tekrar tekrar aktarmak istiyorum. İnsan şöyle hissediyor buralarda dolaşmaya başladığı zaman; çok sürmüyor bu, böyle bir-iki saat sonra bu gerçek olamaz diyorsunuz. Yani bu gördüğümüz şeyler olmadı. Yani birazdan uyanacağız. Bu olamaz, yani

olma-

miş olması gerekirdi bunların. Nasıl olabilir de bir depremle beraber yapıların neredeyse yarısı un ufak olabilir? Ama Oldu bu...

Sadece teknik bir konudan bahsetmiyorum, demin Zeynep Hocam tarihi yapılarla ilgili olan çerçeveyi anlattı. Birazdan onlara da yaklaşacağım yavaş yavaş. Yani bir 5 yaşında, 6 yaşındaki bir yapının böyle bir depremde bu düzeyde deforme olmasını bence kabul edemiyor olmamız lazım. Bunu şuna bağlayamayız. Sadece mühendislerin, kötü inşaatların, inşaat kondisyonlarımızın; toplumsal bir çürümüşlüğü tezahürü olarak bunu okumanın ben çok önemli, büyük bir adım olacağını düşünüyorum. Yani mimarlık dediğimiz şey sadece ve sadece maddeden ibaret bir şey değil. Büyük sosyolojik bir olguyla karşı karşıyayız. Sadece bugün için söylemiyorum, tarihte de böyleydi. Tarihteki yapma etme biçimlerini, inşa etme biçimlerini de sadece fiziksel bir madde olarak okumuyoruz, öyle değil mi? Roma'nın yaptırdığı su kanalının, yolu, Osmanlı'nın imaretlerini sadece mimarlık olarak okumuyoruz; büyük bir sosyolojinin, büyük bir toplumsal, yönetsel bir mevzunun da aslında birebir parçaları bu yapılar.

O yüzden bunlara bir kere sadece fiziksel madde olarak bakmayı bir kenara bırakmamız lazım. Bu gördüğünüz şey toplumsal bir çürümenin sonucu.

Yani ister kabul edin ister etmeyin, benim içimde yaşadığım bu kişisel yaranın bir başka versiyonu aslında toplumun içinde var ve onlar bunu görmezden geliyorlar ya da bununla yaşamayı seçiyorlar. Bu fotoğrafları hızla geçiyorum ve kendi çocukluğumu ve gençliğimin geçtiği apartmanın enkazına yaklaşıyorum.

Korkmaz Apartmanı; (**Şekil 2**) 5 katlı, 1969 yılında yapılmış. Altında, yenge mi ve dayımı kaybettim. Şimdi ben bu konuyu çok duygusal bir tonda size anlatabilirim. Tam olarak orada değilim ben, burada şöyle bir şey var; Bu binanın depremde yıkılacağını kat maliklerinin tamamı o kadar net bir şekilde biliyorlardı ki, üç tane toplantı yaptılar bu binayı yenilemek için. Üstelik hani hiç sevmediğimiz kentsel dönüşümde kat artışı ile bunu yapmaları da mümkündü. Yapmadılar ve hepsi altında öldü. Bu ve bunun hemen dibindeki işini

namusuyla yapmış başka iki tane mimar yüklenicili apartmanının yıkılmamış olmasını nasıl izah edeceğiz diye tekrar size sormak istiyorum. Aynı yapının üzerinde başka bir fotoğraf... Bunlar çok fantastik fotoğraflar gibi ya; bunun gerçekten yaşanmış olduğunu ve üstelik buna bir iki bin değil, on binlerce insanın maruz kalmış olduğunu tekrar tekrar size anımsatmak isterim.

Şekil 2: Korkmaz Apartmanı - Antakya (Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz).

Böyle bir felaket ile ilgili şu tespiti yapmam lazım; sizin başınıza gelmiş, ne ailenizi, çok yakınınızı kaybettiğiniz bir trafik kazası gibi bir şey değil. Bunun bambaşka daha hafifmiş gibi görünen bir etkisi var. Çok tuhaf birşey, herkesin başına gelmiş olduğu için aynı anda... Yani bu insanlar ateşin başında duruyorlar ve arkalarında annesiyle çocuğu var enkazda. Ama sadece onun başına gelmemiş, herkes aynı aynı anda olamayacak bir felaketi yaşamış durumda. Tuhaf bir hafiflik var i ortamda. Yani sanki bunlar olmamış gibi dememin sebebi bütün bu sahnenin kendisinin irrasyonel, aşırı derecede gerçekten uzak olması hali. Yani sosyolojinin kurduğu bu toplumsal kabulleniş de bunun bir parçası. Bu bahsettiği, ilk anlar, daha sonrasında da bunun başka versiyonları dalga dalga devam ediyor. Sonra konteynırlara razı oluyorlar, çadırlara razı oluyorlar. Şu anda 250-300 bin insan hâlâ Hatay bölgesinde konteynerlerde yaşıyor deniyor. Acaba bu rakamlar ne kadar gerçek?

Gece bitip gündüz olduğu zaman -burası Kurtuluş Caddesi, az önce

hocamın

bahsettiği hemen arkamda Habib Neccar Camisi yer alıyor. Bambaşka bir resimle karşılaşıyorsunuz.

Asi Nehri (Şekil 3), yine bende uyandırdığı çok tuhaf bir his. Aslında bu doğal

afet diye bir şey olmaz diye bir söyleşiyim var ya, sürekli dönüp duruyor; bence mesela orada durduğunuzda onu çok net anlıyorsunuz. Çünkü her şey olup

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

bitmiş ama Asi'nin hiç umurunda değil, o böyle akmaya devam ediyor sanki bunların hiçbir tanesi olmamış...

Şekil 3: Deprem Sonrası Asi Nehri Kıyısı *Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz*.

Şekil 4: Deprem Sonrası Cumhuriyet Caddesi Girişi *Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz*.

Bu Cumhuriyet Caddesi mesela, yani cadde diye bir şey kalmamış. Birazdan aslında anlatacağım birkaç projenin de aslında yeri, tam burası... Şöyle bir şey var, bu yapı yapma alışkanlıklarımızla alakalı. Bunu tekrar ve tekrar söy-

lemek istiyorum: Biz bu teknik mevzunun üstesinden gelmeyi beceremiyoruz ya da bununla ilişkileneyle alakalı sorunlarımız var. Biz bütün yapma etmelerimizin tamamında vuku bulan bir şey. Ya duvar örmenin bir namusu olmaz mı? Duvarın iki metrede bir hatılı olur. İkinci metrede hatılı olan bir duvar dep- rem bölgesinde göremezsiniz arkadaşlar. Böyle dümdüz duvar örüyorlar, yani bu kadar aslında basit bir şeyden bahsediyorum. İki katlısından üç katlısına, yığmasından kagirine...

Bu açık yarayı fiziksel bir olgu olarak da anlayabilirsiniz, hiç görmediğiniz bir yaşantıyı da böyle tuhaf bir şekilde size gösteriveriyor.

Ben mesela bir meslek insanı olarak ya da bir mimarlık öğrencisi olarak herkesin ve herkesin mutlak surette görmesi gereken bir yer olduğunu düşünüyordum. Umarım görmüşsünüzdür çünkü burada aslında şunu da çok net anlıyorsunuz. Ne kadar sert bir iş yaptığımızı... Bir oyun değil yani mimarlık yapmak, şehir planlamak, mühendislik yapmak, yapı yapmak. Çok ciddi bir mevzudan bahsediyoruz.

Bu fotoğrafı önemsiyorum; bana göre Türkiye'nin kısa bir özeti. Bu yapı 3 katlı, sonuna çakma bir tane çelikten kat çıkmışlar (**Şekil 5**). Antep'te eminim bunlardan yüzlercesini buluruz. Bunun içinde yaşıyorsunuz, çadır kurar gibi yapı yapıyoruz... Yani bu yarayla yaşıyorsunuz, yaranın farkında değilsiniz, onu umursamıyorsanız ayrı mesele. Ama bu acı ile yaşamak, yani yaranın varlığını kabul etmek, bizi bunu iyileştirmek için, bununla bir iletişim kurmak için bir motivasyon sağlar.

Şekil 5: Deprem Sonrası Antakya Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz).

Bu birinci bölümü geçerken, bu tonda konuşmayı sürdürmem mümkün değil. Ben bir mimarım, tasarımcıyım. Yani bizim düşünme biçimimiz hayatı nasıl daha iyi yapabiliriz üzerine. Dolayısıyla evet, benim pek çok açıdan hayatımın herhalde en zor iki yılıydı. Bir yandan da şöyle bir şey hissediyorsunuz: Bu coğrafyaya, bu topluma, bu yere, bu toprağa bir borcun olduğunu hissediyorsunuz. Ben ne yapabilirim bence çok önemli bir soru. Çünkü benim yapabileceğim, benim gücüm bir yerden bir yere kadar geliyor. Konuşabilirim, konuştum. Bir yıl boyunca davet edildiğim konuşma ortamlarında buraya kadar gördüğünüz slaytları anlattım, o kadar. Çünkü o dönemde mimarlık adına konuşulacak bir şey yoktu.

Bunun dışında bana gelen, bizim ofisimize gelen mimarlık yapma

biçimleriyle

alakalı davetlere olabildiği kadar icabet ettim. İçinde olduğum çalışmaların bazıları, mimarlık gibi bir şey değil, belki benim içinde bulunmamın, yetkinlik, uzmanlık ve farklı açılardan çok doğru olmadığı bir şey de olabilir bu. Ama bir şeyleri değiştirebileceksem, bir şeylerle mücadele edebilecek, bir şeyleri daha iyi yapabileceğim müdahil olmanın aslında iyi olduğunu düşünüyorum.

Kültür Bakanlığı'nın kurduğu bir Bilim Heyeti vardı, belki takip ettiniz. Bu Bilim Heyeti, sivil mimarlık örnekleri ön planda olmak üzere yaklaşık 250 tane orta ve ağır hasarlı yapının yerinde 15 gün süreyle tespiti, daha sonrasında o tespitlerin yan çalışmalarıyla beraber hangi koşullarda ayakta tutulacağı ya da kültür molozuna dönüştürülüp, yıkılıp, sonra ayrıştırılmasına, tekrar tescilli yapıların yapılmasına karar verecek bir heyetin içinde bulundum. 12 kişilik heyette akademik olmayan tek kişi bendim.

O yapıları göstereceğim size. Yani maalesef belki o dönem yine sosyal medyada takip ettiniz, çok büyük yankıları oldu bu çalışmanın. Bütün Antakya'yı yıkıyorlar gibi ve hakikaten de belli ölçülerde de doğrudu. Çünkü yapıların pek çoğu ayakta tutulamayacak kondisyonlardaydı. Maalesef can güvenliğini ön planda tuttuğunuz zaman bazı sert kararlar vermek durumunda kalıyorsunuz. Bunlar da aslında dönem yapıları. Mesela çok meşhurdur Antakya'nın bu salonlarının o dolaplı, duvarlı kurgusu..(Şekil 6) bu en iyi örneklerinden bir tanesi sayılmaz ama demin Zeynep Hocam'ın söylediği bir şeyi burada ben de vurgulamak istiyorum. Bu dönem yapılarında da oldukça sorunlu inşaat yapım teknikleri kullanılmış. 100 yıllık bir zaman dilimi aslında o hafızayı besleyen bir olgu. Ben hiç öyle bir şeyin içinde olduğumuzu düşünmemiştim. Çünkü bu yapılar 1860, 1970, 1980 civarında yapılmış sivil mimarlık örnekleri. Aslında o kadar kötü bir taş yapım tekniği kullanmışlar ki... Biraz adersarı daha güçlü bir tekniği kullanmış olsalar, bu yapıların pek çoğunu ayakta tutmaları mümkün olabilirdi. Bence felaketin büyüklüğü ve zararı, etkisi bu kadar olmasaydı bu yapıların teker teker pek çoğunu da kurtarmak mümkün olabilirdi. Ama zarar görenin ölçeği 600-700 yapı olduğunda ve neredeyse ağır hasarlıların boyutları 200 civarına geldiği zaman, bununla böyle teker teker mücadele etme şansın olamıyor. Benim gördüğüm şey ve tespitim bu. İdeal şartlar altında konuşacaklarımızı bu felaket ölçeğinde konuşamıyor oluyorsunuz.

Şekil 6: Deprem Sonrası- Antakya Evlerinden Örnek (Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz).

Yine başka bir örnek... Mesela sağ taraftaki yapıya dikkatlice bakın, aslında önündeki taş bir kaplama taş. Yani bizim bugün kullandığımız 2-3 cm gibi kaplamıyor sadece, 10-15 kaplıyor ve arkadaki moloz duvarla hiçbir bağlantısı yok (Şekil 7).

Şekil 7: Deprem Sonrası Kagir Bir Yapı (Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz).

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Çok tuhaf değil mi? Mesela bu aslında tescilli bir yapıdan. Üzerinde tuğlalı bir beton kerpiçli blok koymuş, içine bir tane döşeme atmış; yok yok yani yapının içerisinde (**Şekil 8**).

Şekil 8: Deprem Sonrası Antakya *Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz*.

Şunu çok net söyleyebilirim, özellikle Uzun Çarşı bölgesi bunun gibi pek çok yapı var. Neredeyse bu tescilli yapılarla sonraki yeni dönemde yapılmış, belki 50'lerde, 60'larda eklenen dokuların bütün ilişkisi bu şekilde. Aşırı derecede üst üste, yan yana. Neyin gerçek neyin zamanının mimarlığı olduğu, koru-

Şekil 9: Deprem Sonrası Antakya
(*Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz*).

maya değer olduğu, neyin olmadığını ayırtmak neredeyse imkansız hale gelmiş pek çok açıdan. Burası böyle çıkmaz sokakları, avluları olan bir yerd, sonunda hiçbir şey kalmadı (**Şekil 9**). Bugün giderseniz neredeyse hiçbir şey yok. Böyle teker teker gördüğümüz av- luların içerisinde kalmış yeşil öbekleri, bahçe öbekleriyle aslında nerenin dolu nerenin boş olduğunu anlayamayacak seviyeye gelmişsiniz.

Şimdi bu da ikinci deneyimimdi ve bundan sonra da aslında pek çok demeyeyim ama 5'e yakın çalışma yaptık biz bölgede. Bunlardan aslında iki tanesini çok özet geçeceğim, bir tanesinin üzerinde durmak istiyorum. Çünkü en belki

de spekülâtif olanlarından en tartışılanlardan bir tanesi o. Bir tanesi Nurdağı Deprem Anma ve Eğitim Merkezi. Depremden 20 gün sonra yaklaşık davet edildik biz. Halihazırda Gaziantep Büyükşehir Belediyesi'ne bazı projeler yapıyorduk, bir tanışıklığımız vardı. Biz bölgeye geldiğimizde enkazlar kaldırılıyordu. Dolayısıyla fikir şuydu çağrılırken: "Biz burada o zamanın tabiriyle- bir deprem müzesi yapmak istiyoruz ve enkazın olduğu gibi tutmak istiyoruz". Dolayısıyla bunun neresi olması gerektiğiyle ilgili tam bir fikrimiz yok. Gelip bakıp bizi destekler ve yardım eder misiniz?" Benim açıkçası o dönem kendimi pek iyi hissetmiyordum. Tüm ilçeyi dolaştık ve Bir alan seçtik. Şuradaki bölgedir, o hafif renkli olan parça yani (**Şekil 10**).

Şekil 10: Çalışma Alanlarından İliki Fotoğraf: Ömer Selçuk Baz).

Gittiğimizde böyle bir haldeydi: Hiç can kaybı olmayan bir yerin seçilmesinde ısrarcı olduk; yani lojistik olarak da kolay erişilebilen ve hiç can kaybı olmayan bir alan. Aslında unutmak iyileştirici bir şey ama bu kadar sık unuttuğunuz zaman geriye bir şey kalmıyor, bütün eylemlerinizi, hatalarınızdan azade oluyorsunuz. Dolayısıyla bir enkazın içerisinde deprem anma ve özellikle eği- tim merkezi yapmak aslında çok toplum için de oldukça belki bazı açılardan sürekli hatırlatıcı belki rahatsız edici ve bence toplamda iyi bir şey. Özellikle de ilkokul, ortaokul, lise çağı öğrencileri için bunun jeolojisini, depremselliği, niye Bu 6 Şubat'ta olanlar böyle olduyu, arama kurtarmayı ve ne yaparsak bunun bir daha olmayacağını anlattığı bir merkezden bahsediyoruz. Et- rafında bir enkaz görüyorsunuz, bu bir çelik yapı ve neredeyse dışarıdan hiç görünmüyor (**Şekil 11**). Ben bunu önemsiyorum; bence üzülmemiz gereken bir zaman da üzülmeliyiz. Bu öyle bir şey, hep mutlu olamayız. Kendi içinden olmuş olan her şeyi anımsatacak bir çeşit eğitim merkezi projesi, hâlâ bu proje sürüyor ve yakında inşaatı başlayacak. Bu enkazı tuttuk ve şu anda neredeyse etrafında bütün inşaatlar tamamlandı, değil mi? Yani TOKİ, Emlak

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Konut vesaire... Sadece buradaki enkaz koruma altında ve enkazı da yüzde yüz koruyarak bu çalışmayı sürdürüyoruz. Kolay gibi görünüyor ancak bu enkazı ve anıyı tutmak bile toplumsal olarak oldukça zorlu bir süreç.

Şekil 11: Deprem Müzesi Çalışmaları (Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz).

Hatay Arkeoloji Müzesi'ni yine çok hızlı geçeceğim. Bu da bir rehabilitasyon projesi. Çok büyük zarar aldı, yaklaşık %30'u yıkıldı, %20'si kullanılmayacak durumdaydı. Müze içindeki eserlerle alakalı hakikaten, müze yetkililerinin cansiperane bir kısım koruma girişimleri oldu ama döneminin büyük müze- rinden bir tanesi. Belki biliyorsunuz bakanlığın böyle bir dönemi var; böyle 30- 40 bin metrekare büyüklük üzerine inşa edilmiş bence gereksiz büyüklükte bir müze.

Yaptığımız şey şu: Aslında demin anlattığım çerçeve gibi, yapıyorsak bunu unutmamak, ve anımsamak izleri korumak üzerine inşa etmek. Yani bu Japonların Kintsugi 'si, yani bir parçalanmış çömleği tekrar bir araya getiriyor. Parçalandığını da görüyorsunuz ama eskisinden de daha güçlü olabiliyor. Bu mümkün mü ve peyzajı bir sağaltıcı unsur olarak kullanmak mümkün mü? Şunu yaptık aslında: Müzeyi bu depremde deforme olan parçalarını kullanarak küçülttük. Yani yıkılanları yıktık, geri kalanları bahçeye çevirdik.

Dolayısıy-

la sanki depremde ayakta kalamayanları eleyerek ve kendi açıklık ve sirkülasyon ilişkilerini bir miktar daha iyileştirerek bir sistem kurduk (Şekil 12-13).

Şekil 12-13: Müze Çalışması (Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz).

Şekil 12, mevcuttaki haliydi, bu bizim dönüştürdüğümüz hali aşağı yukarı. İçinde büyük bir açıklık ve avluya beraber bir bahçe nizamıyla bu seti birbirine oturttuk (Şekil 13).

Şekil 14-15: Avludan Görsel (solda), İç Mekandan Görsel (sağda) Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz

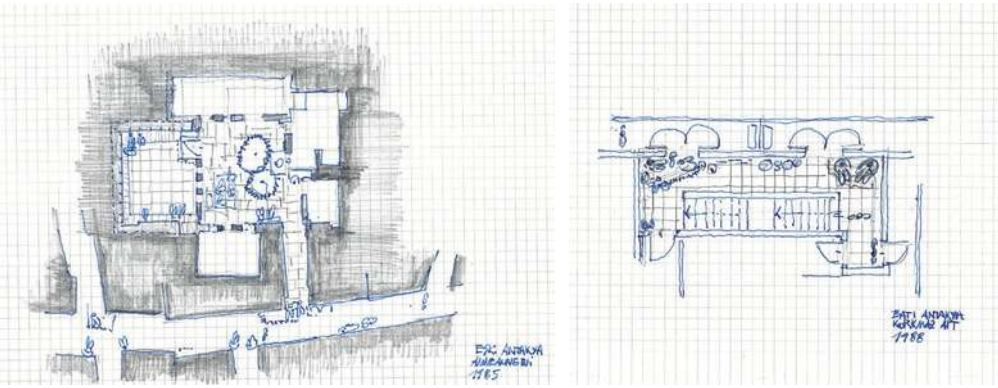
Mesela bu parça tamamen yıkılmış bir bölümdü, o yıkılmış bölümü referans olarak tuttuk. Çok kötü bir inşaat tekniğiyle yapılmıştı, onun izlerinin özellikle gösterdiği bir düzenleme olarak aldık. Cephesinde çok ciddi deformasyonlar vardı, o deformasyonları tekrar onarmadık ve onları peyzajla tekrar düzenlemeye çalıştık. Bahçesini çok aktif hale getirdik çünkü çok büyük, kendisi de zaten verimli bir Amik Ovası üzerine, normalde yapılmaması gereken bir yere yapılmıştı müze. Dolayısıyla her yerden zaten peyzaj fıskırıyor. Dolayısıyla bu peyzaj, özellikle de dış mekan sergilemesini ön planda tutarak buradaki ça- ışmayı sürdürmeye çalıştık. Bu avludan bir görüntü ve büyük bir sirkülasyon (Şekil 14). Girişinde de bu deprem esnasındaki müze yetkililerinin koruma karkaslarını da kullanarak, yani depremin aslında ön planda olduğu bir sergileme yaptık (Şekil 15).

Tüm bu çalışmaların içinde belki de en tartışmalı olan aslında bu Antakya'nın yeniden planlama süreci ile beraber merkezinin, Batı Antakya'nın yeniden imar edilmesi. Bütün planlama ile ilgili konular böyle defalarca ve defalarca konuşuldu, geçtiğimiz bir yıl içinde de bununla ilgili çok fazla tartışma oldu bunun katılımcılık seviyesi ile ilgili. Plan aşağı yukarı eski Antakya'nın bu işinsal düzenini kendine referans alan; yani Fransız planı diyoruz ona biliyorsunuz. Fransız istilasında yaklaşık 13 yılı var Antakya'nın ve o 13 yılda da aslında Asi'nin doğu kısmındaki eski Antakya'yı görüyorsunuz. Batıda da işte bu işinsal düzenle kurulmuş bir plan altlığı var hali hazırda. O plan altlığının avlulu, daha sıra nizamlı, daha dolu-boş oranı dönüştürülmüş bir dokuyla yeniden ele alınması söz konusu.

Bu eski Antakya'nın avlulu evleri, onun iç mekan, dış mekan-kamusal alan ilişkileri bence çok kritik. Çünkü başka bir sosyolojiden bahsediyoruz. Hatta ve hatta Antep'in sosyolojisi ve kamusal alan ve dış mekan kullanımı tarihselliğiyle Antakya'nınki bile çok farklı birbirinden. Dolayısıyla bir çeşit böyle dış mekanda geçen, dar sokakları, avlusu olan, bir çeşit Antakya evi tipolojisi. Bu

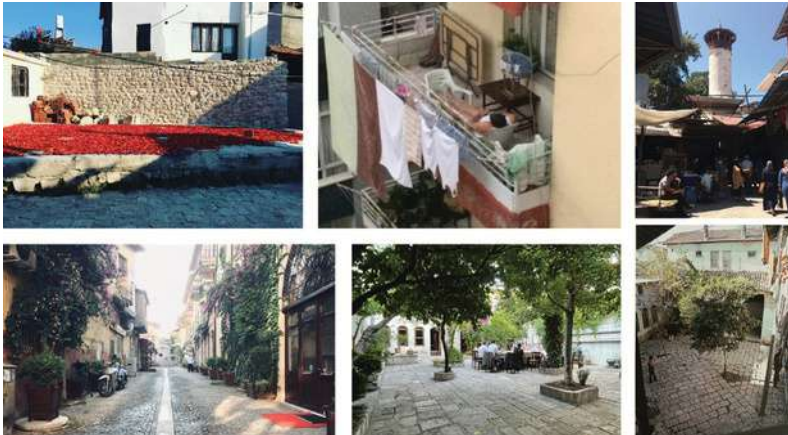
TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

benim anneannemin 1985 yılında terk edip, demin bahsettiğim yıkılmış olan Korkmaz Apartmanı'na taşındıkları süreç. Eski dokuyu terk ettiler ve böyle modernite namına bu apartmanlara masif bir göç oldu. Ama bu çok ilginç bir şey; bu apartman holünü çok net hatırlıyorum (**Şekil 16**). Hiç elverişli olmamasına rağmen o eski sokak hayatındaki alışkanlıklarını bu holde devam ettirdiler. Tek kollu bir apartman holü merdiveni, bu holün önünde kilimler, saksılar, koltuklarla işte oruk yapmalar, sarma sarmalar, bütün komşuluk üniteleriyle beraber...

Şekil 16: Yazarın Hatırladığı Antakya Evi ve Korkmaz Apartman Çizim: Ömer Selçuk Baz).

Dolayısıyla bu mekansal kapasite ve onun yapabildikleri ve yapamadıkları arasında devam eden bir tansiyon bence Türkiye'nin herhalde geçtiğimiz 70- 80 yılını neredeyse mimari mekansallık anlamında şekillendirdi diyebiliriz. Yine o apartmandan benim çektiğim o yatan dayı, o hakikaten öyle bir yer, balkonun kapatılmadığı bir coğrafya. Çünkü iklim böyle bir şey, sokakta biber kurutma, böyle peyzajın avlularda ve açık alanlarda çoştugu bir alan (**Şekil 17**).

Şekil 17: Antakya'nın Doğal Halinde Kareler Fotoğraflar: Ömer Selçuk Baz).

Şekil 18, bizim çalıştığımız alan bu üçgen parça Cumhuriyet Caddesi üzerinde ve depremden sonraki halini görüyorsunuz. Buradaki temel konunun şu olduğunu söyleyebilirim. Böyle bir ring görüyorsunuz, o Fatih Caddesi. Bu adanın içerisinde depremde önce 5000 tane ünite var, 5000 konut var. Bu 5000 konutun bu proje tekrar 5000 konut olarak buraya yerleşmesi tekel fikir. Antakya'da altı tane halk toplantısı yapıldı. Tüm sürecin tam şeffaf olduğunu iddia edemem ben, bu planın da mükemmel bir plan olduğunu iddia edemem. Bence eleştirilecek çok şey var. Ama temelde doğru birşey yapıldığını düşünüyorum. Halk toplantılarında da bahsettiğimiz temelde 5 madde var.

Şekil 18: Projenin Konumu (Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz).

Birinci konu, sizin mülkiyetinize karşı bir mülkiyet verilecek kaçsa bu; ticaret ya da konut. Zemin artı 5'in üzerine geçilmeyecek. Yeşil ve açık alan varlığı 2.6 katına çıkarılacak. Yol izleri azaltılacak ve sizin mülkiyetinize en yakın alacaksınız.

noktada konutunuzu

Bizim parselimiz aşağı yukarı bu boyutlarda, 8200 metrekarelik bir büyüklük içinde. Bizim amacımız yapılabilecek en büyük bahçeyi yapmak. Yaklaşık 2000 metrekarelik bir avlusu var, 3 tane de böyle bir tuhaf bir formu var yine plandan ve Fransız planından kaynaklı olarak. Bu 3 noktasında da temel bir kısım sosyal donatıları yerleştirdiğimiz bir sistem kuruyoruz.

Bir avlulu sistem; sıra, bitişik bir ev gibi teker teker apartmanlar değil de

Şekil 19: Projenin Alanı (Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz).

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

beraber bir sistem. Temeldeki fikir de bu aslında, bu görsel ile özetlenebilir (**Şekil 19**).

Bütün konutların avluya doğru açıldığı, doğru düzgün bir masa koyabileceğiniz, biber kurutabileceğiniz, kiliminizi serebileceğiniz sürekli bir balkonlu var (**Şekil 20**). Bu kadar basit aslında. Avlu seviyesinden baktığınız zaman böyle çeşitliliğin olduğu, 6-7 tane tip var bunun içerisinde. Bir bahçe evleri var, bir çatı avluları var... Çünkü yıkılan dokunun içinde de çok çeşitlilik var. Dolayısıyla onlara bunları tekrar verirken o çeşitlilikle vermek mümkün değil ama başka bir şekilde vermek mümkün. Bakarsanız da çok özel bir mimarlık değil, oldukça basit bir şey. Yani bildiğiniz aslında Emlak Konut'un, TOKİ'nin kullandığı malzemelerden çok farklı değil.

Şekil 20-21: Proje Görselleri (Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz).

Avluya bakan her şey konut, çepere bakan her şey ticaret ve çok temel bir mevzu: Bütün konutlar çapraz havalandırılabilir. Yine aslında çok böyle ufak tefek gibi görünen bir cümle ama bence bu coğrafya için büyük bir konu. Özellikle bizim İmar Yönetmeliğimizde başarması oldukça zor bir şey. Yine bu proje için özel bir durum; bir açık sirkülasyon var, yani kapalı bir çekirdek sistemi yok. Bir kotlu, üst kotlarda devam eden, sirkülasyon hattı ve onları bağlayan bir çekirdek. Yani apartmanınızın 2, 3 ve dördüncü katındaki konu- tunuza eriştiğiniz yer böyle bir yer (**Şekil 21**).

Şekil 22-23: Projenin Cumhuriyet Caddesi Cephesi (Hazırlayan: Ömer Selçuk Baz).

konutların çapraz havalandırıldığı sistem. Konutlar da çok basitler aslında; küçükler, ufaklar ama son derece işler bir şekilde mutfaktan salona camların açılmasıyla aslında bu iklim için son derece kritik olan bu havalanma kriteri... Bu bahsettiğim taşlık, her evin böyle bir şeyi var. Yani giriyor, mutfaktan ulaşabildiği bir yemek yediği bir alan var; mutfağa girebiliyor, eve girebiliyor. Dışarıdan tüm sistem böyle görünüyor (**Şekil 24**).Yıkılan yerler içerisinde bir de Cumhuriyet Camisi var. O cami de bu köşenin bir temel parçası olarak değerlendiriliyor. Bir mescit gibi daha çok böyle köşeyi topluyor. 370 kişilik bir yer (**Şekil 25**).

Bitirirken şunu söylemem lazım: Tabii ki ben size geldim ve bir çeşit mimarlık anlattım. Benim, bizim ekibimizin gücü bu kadarını yapmaya yetiyor. Daha fazlasını yapabilesek daha fazlasını yapardık ama az elemanla, az fırsatla, az imkanlarla da bir şeyler yapmak mümkün, pes etmemek gerekiyor. En azından herkes elinden gelenin en iyisini yaptığı bir Türkiye'de, bir coğrafyada böyle bir şeyle ben tekrar karşılaşmama olasılığımızın olduğunu, ancak bu açık yarayla yaşamının bunun ön şartı olduğunu düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Url-1.<https://yalin-mimarlik.com/projeler/09-antakya-konut>, Erişim Tarihi: 5 Şubat 2024.

TÜRKİYE'NİN
DEPREM
GERÇEĞİ

F O R U M

Yürütücü: **Mehmet Murat Uluğ**

*Dr. Öğr. Üyesi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi,
E- Posta: murat.ulug@hku.edu.tr.*

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Mehmet Murat Uluğ: Merhabalar herkese. Ben söz alıp uzun bir konuşma yapmak niyetinde değilim. Konuşmalar yeterli doygunlukta gerçekleşiyor ben- ce. Yalnız bu olup bitenlerin arkasında çok temel bir şey var: İnsanın biyolojik varlığındaki arıza.

Prematüre bir yaratık insan. Prematüre doğuyoruz, prematüre ölüyoruz. Bu hem onun mağduriyeti hem de bütün bu olup bitenlerin, yaptığı şeylerin kaynağı. Gelişimini tamamlayamıyor bir türlü. Gelişimini tamamlayamaması

onun

sadece protezler üretmesine, öyle bir dünya yaratmasına neden oluyor prematüre olduğu için. Bakın doğduğumuz andan itibaren böyle gerçekleşiyor.

Şu ortama bakın... Nesnelere dünyasının içinde yaşıyoruz. Aradan onları çıkardığımızda neredeyse iletişimimiz kalmaz, birbirimize söyleyecek hiçbir şeyimiz yok. Onların kurduğu dünyanın üzerinden gerçekleştiriyoruz ve çok hazin, onların altında kalıp yok oluyoruz. Ama onları nasıl yaptığımızla ilgili bir

problem bu. Yani bizim yarattığımız, kendi kendimize yarattığımız bir sorun. Bu bir şekilde dile getirildi, bu konuyu uzatmayacağım. Çünkü bu uzayacak bir konu. Hani arka planında bizim aslında ne olduğumuz, bu nesnelere kurduğumuz ilişki aradan çekildiğinde insan insana kurabildiğimiz bir ilişkinin yok

olmaması, bu dünyaya bizim mahkûmiyetimizi ve arkasındaki bütün bu çıkar ilişkileri de dahil, savaşlar da dahil, ana kaynağı. Maddeleri aradan çektiğimiz- de bunların hepsi yok olacak.

Böyle bir dönüşüm mümkün mü? Tek bir şekilde mümkün belki; gelecek

uzun

yıllar içinde insan değerler sistemini değiştirmeli, hatta değerler sistemini geri çekmeli ve kendini merkezde düşünüyor olmaktan, merkeze alarak bütün

ha-

yatı okuyor olmaktan, doğayı okuyor olmaktan, evreni okuyor olmaktan ben- ce vazgeçmeli yönetsel olarak. Bunu yaptığı zaman geri kalan her

şeyinden

düzenlenecek.

İnsanın yerine geçen yeni bir varoluş biçimi var artık, olacak diye görünüyor; yaratanlar, bunu oluşturanlar söylüyor. Yapay zekâ insanı çok yakın bir zamanda -ben görmeyeceğimi düşünüyorum ve memnunum bundan- yüzündeki en zeki ikinci yaratık haline getirecek diye söylüyorlar. Benim zikrettiğim bir şey değil, tahminim değil. Bunu yaratanlar söylüyorlar. Galiba bu sorunu biz çözemedik. Ya kökünden yapay zekâ çözecek iyi yönde ya da tamamen yok edecek diye ben izninizle sözümü burada bitireyim.

Buradaki konuşmacıların söyledikleri şeyler zaten son oturumda çok net.

Ömer Selçuk Baz'ın konuşmasının arkasından kesip sessizlikle buradan ayrılmayı tercih ederdim doğrusu. Çünkü bir mimarın, bir tasarımcının ne yapması gerektiğine ait hem çok kişisel, duygusal hem de bir sorumluluk duygusuyla başka bir şey yerine getirmiş. Ama tabii o yapılan şeyin kendisi bir üst ölçekte başka toplumsal kendi mekanizmalarımız için de bir tartışmaya da neden olduğunu burada söylemek istiyorum, iletmek istiyorum. O tartışılan

Salondan - Sırasıyla Deprem Eğitim Merkezi inşa edilecek. Zaten dediğim gibi projeleri hala devam ediyor. Arkeoloji müzesi yapılıyor.

Mehmet Murat Uluğ - En son olan...

Salondan - En son olan da şu anda ikinci kat seviyesinde.

Mehmet Murat Uluğ - Öyle mi? Başladı...

Salondan - Evet, maalesef çok tabii ki bütün bu hengamenin içinde en mükemmel şekilde ilerlemiyor ama bir yolunu bulup bu gördüğünüz şekilde tamamlanması sağlanacak diye düşünüyoruz.

Mehmet Murat Uluğ - Yanlış hatırlamıyorsam 12 grup vardı. Yanlış mı hatırlıyorum?

Salondan - Bu pilot alanda, 5000 konutun olduğu bölgede 17 tasarım ekibi çalışıyor.

Mehmet Murat Uluğ - 17 mi? **Salondan** - Paki bu gençler deşiyor gençler deşiyor bir şey, sordun diye söylüyo- rum: Bu bütün Antakya'nın %4'ü bizim çalıştığımız alan. Geri kalan alanlarda da aslında bu planın farklı tasarımcılarla devam etmesiyken ilke, o bölgeler TOKİ ve Emlak Konut'un tip projeleri ile devam ediyor.

Mehmet Murat Uluğ - Evet teşekkür ederim. Ben dilerseniz sözü şimdiye kadar konuşmamış Ayhan Çelik, buyurun. Değerli kadim dostum, yıllardır rüşmüyoruz. Buralarda karşılaşmak çok keyif verici.

Salondan - Aynı konuyla ilgili konuşacağım için benim de sorum benzerdi. Hemen buradan devam etmek istiyorum. Ben hemen depremin 40'inci saatinde Antakya'daydım. Kurtarma ekibi olarak kurtarma ekibinin içerisinde gittim. Ondan sonra da Antakya'ya sık sık gidiyorum, süreci de izliyorum. Daha önce bu alandaki pilot proje bölgesindeki sunuma da gitmiştim, onun lansmanına da gitmiştim. Aslında onun öncesinde o projenin Nisan ayında ilk sunumundaki temel ilkeleri ortaya konulurken de aslında bir miktar heyecanlanmıştım, biraz da umutlanmıştım. Şunun için: Yani söylenen şeyler önemliydi. Yani kendi yerinde insanların, işte yaşayanların, hak sahiplerini nasıl tarif

edersek haklarının karşılanacağı söyleniyordu ve bunun için de Antakya'nın şu anda işgal ettiği alanın yeterli olduğu söyleniyordu. O pilot bölge dışında da o örüntünün, o dokunun devam edeceği söyleniyordu. Söylenildiği gibi, işte o birebir gibi şeyler söyleniyordu. Aslında daha da önemli şeyler söyleniyordu. Mesela işte o Ömer'lerin projesindeki temas ettiği köşelerde, o üç tane yuvarlağın olduğu bölgede öbür mimarlarla, diğer mimarlarla iletişim olacaktı.

Zannedersenem oldu kısmen. Böylece bir süreklilik, bütünlük vesaire de alınacaktı farklı yaklaşımların arasında. Ama daha önemlisi aslında her mimarın da o ada içerisindeki hak sahipleriyle bir müzakere sürecini yöneteceği ve müzakerenin öznesi olacağı söyleniyordu. Bence en önemli, en kritik nokta buydu. Olmayan da bu.

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

Mehmet Murat Uluğ - Önemli bir eksiklik. Evet. Yani şimdi bundan sonra aman böyle giderken bu süreç birdenbire kırıldı. Kırılmanın nedeninin analiz edilmesi gerekiyor. Benim bir fikrim var ama şu anda Antakya'da çok fazla Antakya inşa ediliyor. Eski Antakya vardı, şimdi

işte bu pilot bölgenin olduğu kısımlara ve onun yakın çevresine buna Eski Antakya diyeceğiz artık. Bence yeni Antakya, bütün Antakya'nın yerleşimi dışında, eski yerleşimi dışında zeytin alanlarına, tarım alanlarına doğru gidiyor, rezerv alanı olarak gidiyor. Ben dün Dikmece'deydim, Dikmeceliler çağırılmışlardı. Orada zaten önem-

li kısım bir işte eski Antakya var, şimdi pilot bölgenin uygulandığı ve onun çeperinde şekillenen şey var; sonra ortada aslında kendi başına bırakılmış bir bölge var diyeyim. Sonra da aslında en dışta da TOKİ'lerin inşa edildiği ve yeni şeylerin yapıldığı, bayağı tip projelerin uygulandığı bir bölge var. Bu durdurulamıyor aslında, bunun önüne geçilemiyor. Yani yeni bir yerler işgal ediliyor, arada bir bölge tarifsiz bırakılıyor ve o bölgede ne olacağını hiç

kimse

bilmiyor ve bu bölge çok geniş bir bölge, çok geniş bir alan.

Yani sorun şuna dönüşmüş durumda: Şimdi bir hız fetişizmi var ama hız fetişizmi aslında her şeyin üstünkörü ve sığ bir şekilde ele alınmasına neden oluyor, peş peşe böyle gidiyor ve sonuçta aslında her şey daha çok başa dönerek süreç uzuyor. Gerçekte süreç de kısalıyor. Ama şöyle söyleyeyim; sadece Dikmece bölgesinde şu anda galiba 20 bine yakın konut yapılacak ve yaklaşık olarak 40 bin civarında zeytin gidecek, tarım alanları gidecek ve vadiler dolduruluyor hala. Onları gördüm ve bütün bunlar karşısında aslında insanların da ses çıkaramadığını gördüm. Bence en önemli kayıp da bu.

Yani depreme ilk gittiğimiz zaman, en çok yıkımın olduğu zamanda insanlar en çok

tepkilerini dile getiriyorlardı. Aradan geçen süre içerisindeki yaşam koşulları kadar ağırlaştı ve hiçbir şey o kadar az iyileşti -ya da o kadar kötüleşti demek için bunu söylüyorum- öyle bir hale geldi ki ve o konteynırlardaki yaşam o kadar zor ki, insanlar her şeyi yapilsın da bir an önce yapısına dönmüştü.

Son sözüm de şu: Öyle görünüyor ki belediye, sistem vesaire, Antakya şöyle diyor: Kent merkezinde belirli bir bölge, 5000-6000 konutluk bir bölge mimarlık özenini ya da mimarlığı hak ediyor. Ama onun dışındaki işte 150 bin konu-

tun yapılacağı -175 bine kadar çıkıyor bu sayı, sayılar muhtelif- buralarda ise mimarlığa ihtiyaç yok. Çekmece'deki projeler yeterli şekilde ilerliyor. Süreç maalesef bu şekilde ilerleyip gidiyor diye düşünüyorum. Yani ne yapabiliriz bil-

miyorum ama epeyce yani iki yıl içerisinde en çok bu son ziyaretimde moralim

bozulmuş olarak döndüğümü söyleyeyim. Burada bitireyim.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederiz. Başka söz almak isteyen yoksa

Ömer

Selcuk Baz söz istedi. Herhalde bu konuyla ilgili bir cevap verecek

lardan bir tanesi o: Ya bu taraftayız ya da bu tarafta. Öyle değil aslında. Yani bazı şeyler ve pek çok şey bazen hatalı olmasına rağmen bazen bir şeyleri yapmak anlamlı olabiliyor. Onun için onun içindeyiz. Ama söylediklerinizin ne- redeyse %80'ine katılıyorum.

Ama yine bu konuşmamdaki noktaya gelmek istiyorum. Ne değişecekti ki Anadolu'nun herhangi bir yerinde yapamadığımız şehirleşme mucizesini remden sonra Antakya'da yapacaktık? Yani bunu bekliyor olmak tuhaf değil mi? Diyelim ki başarılı olmuş olsa bir şüphe duymaz mısınız? Bu nasıl olabilir ki? Çünkü bütün her şeyi, bütün bu berbat dünyayı kuran, şehirleşmeyi

kuran, yaşantıları kuran bizler değil miyiz? Biz, politika, yönetmelik, teknik insanlar, kabiliyetsizlikler... Ne oldu ki mesela Antakya'da her şey iyi olacak? Hiçbir

şey değişmedi ki... Dolayısıyla iyi olması için bir sebep yok. Ben öyle bakıyorum konuya, toplumsal olarak bir sebep yok. Dolayısıyla biz neyse mekânsal içinde bulunduğumuz dünya ve onun sosyolojisi de onun tam olarak bire bir tezahürü, ondan başka bir şey değil. Hak ettiğimiz bir yerde yaşıyoruz ve

hak ettiğimiz şekilde yönetiliyoruz.

Mehmet Murat Uluğ - Evet. Yani bu hak etme meselesini tartışmaya açmayayım. Çünkü uzayacak bir mesele. Sadece doğru ama hak ediyor muyuz meselesi tartışılmaya ihtiyacı var. Kimse olumsuz bir şeyi karşılıklı olumlu

olarak üretilebilecekken olumsuzluğu hak etmez ama sadece geçerlidir durum koşullara bakarak teşekkür edelim. Evet buyurun. Bir de isminizi zikrederse-

Salondan - Merhabalar ben Deniz Can Akpek. Öncelikle bugünkü ve dünkü yapılan sempozyum için hepimize teşekkür ederiz.

Benim sormak istediğim soru, ben meslek olarak avukatlık yapıyorum. Benim bu konulardan bağımsız bir değinmek istediğim bir husus vardı. Aslında katılımcı olarak şubelerimiz de buna eşdeğer cevap verirsiniz sevinirim tabii sizin huzurunuzda. İçişleri Bakanlığına bağlı İl Afet Risk Azaltma Raporları yapılıyordu. Yani yapıldı daha önceleri; her il ayrı ayrı baz alarak İl Afet Risk Azaltma Raporları bu AFAD'ın Yönetim Kurulu Başkanlığı tarafından hazırlanan. Benim sormak istediğim soru şu: bu raporlar acaba Mimarlar Odasının önüne gelip "ne yapılabilir, ne yapılamaz?" tarzında bir çalışma yapıldı mı? Veya bununla ilgili raporla ilgili tabii ki de yani bilgi dahilinde yeterli görülüyor mu? Bununla ilgili ben size sormak istedim. Teşekkür ederim.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederiz. Oda Başkanımıza cevap hakkı tanımamız lazım galiba.

Salondan - Değerli arkadaşlar, gerçekten çok da iyi bir soru oldu. Teşekkür ediyorum soru için. Ülkenin herhangi bir krizinde biz direktmediğimiz sürece meslek odalarına bakış maalesef olumsuz. Yani iyi niyetle önerdiğiniz bütün

şeyler raflarda bekliyor. Bakın o kadar da hızlandı ki bu olumsuzluk, eskiden Meclise gelecek yasa, yönetmelikler için TMMOB'a bağlı odaların görüşleri alırdı. Şimdi alt komisyon geliyor, direkt birini ilgilendiren konulardan bile

TÜRKİYE'NİN DEPREM GERÇEĞİ: AFET VE MİMARLIK

habersiz. Yani böyle bir durumda Ayhan Çelik arkadaşımızın söylediği süreç maalesef giderek olumsuzlaşan bir süreçte.

Ama gelinen noktada her zaman kanser hücrelerinin başarıya ulaşamadığı noktaları umut ediyoruz. Bunun bu yaşam hakkını canlıya yaşatmasını diliyoruz. Bu yüzden de yeniden başlayan bu süreçlerin milat olduğunu

öngördüğü-

müz için meslek odaları, tabii ki devlet kamu olanaklarını kullanacak, tabii ki meslektaşlarımız olacak, mimar, mühendis arkadaşlarımız olacak işin içinde, tabii ki üniversiteler olacak ve olmazsa olmazları da yerel yönetimlerdir. Bu kaç aydır konuşuyoruz, daha yeni iki gündür de bu süreci sürekli gündeme getirdik; bu dörtlü yapının sürekli hızlı ve sıcak tutulması lazım. Biz bakanlığın bir biriminde yasa ve yönetmelikler için çalışma yaparken bu 4 disiplinle; üniversite rektörleri, bakanlığın ilgili mühendisleri, ilgili meslek odalarının temsilcileriyle birlikte maalesef Mecliste de bunu tam tersini sağlayan yasamız geçmekteydi aynı anda paralel. O yüzden böyle bir süreçle karşı karşıyayız.

Mehmet Murat Uluş - Teşekkür ederiz bilgi verdiğiniz bilgi için. Evet, buyurun. Pardon bir ek ekleme yapılacakmış izninizle.

Salondan - Teşekkür ederim. Değerli hazirun; üç günden bu yana Mimarlar Odası Merkez Yönetim Kurulu, bunun yanında İstanbul Büyükşehir Şube, Bursa Şubesi, Balıkesir Şubesi, İzmir Şubesi, Eskişehir Şubesi,

Kahramanmaraş

Şubesi, Samsun Şubesi, Batman ve Şanlıurfa Şubeleri, Diyarbakır Şubesi, Mersin, Hatay, Trabzon, Antalya, Denizli Şubeleri, İskenderun Temsilcisi arkadaşlarımız bu çalışmalar içerisinde yer aldılar. Unuttuğum şube varsa beni başışlasınlar lütfen. Bunun yanında Büyükşehir Belediyesinin imar müdürleri, ilçe belediyelerinin imar müdürleri, dünkü çalıştaylar da AFAD çalışanları, birtakım yerlerde hiç ummadığınız biçimde devlet memuru olmasına rağmen yanlılara hiç korkmadan söyleyebilen insanlarla karşı karşıya geldik, bunları dinledik. Gerçekten problemler var, gerçekten sorunlar var.

Biz benzer şeyleri hep yaşıyoruz. 99 İstanbul depremlerin arkasından o kadar can kaybından sonra Türkiye'de pek çok şey konuşuldu. Pek çok şey konuşulduktan sonra devamlı yeni yönetmelikler çıktı, yeni yasalar çıktı, yeni mevzuatlar oluşturuldu. Mesela çok önemli bir şey var, altını sürekli çizdiğim bir konu. 2006 yılında Bayındırlık Bakanlığı imar planlarının yapımlarıyla ilgili binalarda kat yüksekliklerinin belirlenmesi konusunda 2006/13 sayılı bir genelge yayınladı. Bu genelgenin çok önemli ayrıntılarından bir tanesi, binalara kat yüksekliği verirken oradaki jeolojik, jeofizik ve jeomorfolojik araştırmalar yapıldıktan sonra zemin durumuna göre kat yüksekliği verilmesi ile ilgili sorumluluklar verildi. Bu yapılacak bilimsel çalışmalara göre binalara kat yüksekliği verilmesinden plancı, planı onaylayanlar, yani belediye meclis üyeleri, belediye başkanları ve planı yapanlar müştereken sorumlu ilan edildi. Bakın bu sorumluluklarla ilgili, bu binalar çökmeden önce bölgede ben Gaziantep Şubesi'nden biliyorum, hatta o dönem 12. Dönem Genel Şube Sekreterimiz Erdem Güzelbey imzasıyla çok sayıda "2006/13 sayılı genelgeye uygun olmayan planlar yapılıyor" diye dilekçeler verdik. Sonrasında verildi ama bu bi-

nalar çöktü, insanlar öldü. O insanların öldüğü binalarda suçlu aranıyor. Hatta öylesine kesin kati suçlular bulunuyor. Bazı soruşturmalar açılıyor; çöken bir binada mesleki denetim yapan bir Mimarlar Odası görevlisi dahi şu anda yargılanabiliyor ya da mimari proje müellifliğinden dolayı insanlar yargılanabilir. Ama bu konuda gerçekten sorumluluk hepimizi kapsıyor, bir bütün.

Şimdi konuşmacıların arasında tek tek detaya girmeyeceğim ama o kadar

gü-

zel konuşmalar oldu ki... Toplum kendi kişisel menfaatleriyle, rantla, bu ranttan elde edilen çıkarılardan dolayı çok başka bir boyuta geldi. Hepimiz bu işin ortağıyız, hepimiz oradaydık, hepimiz o planlar yapılırken bundan birer pay alıyorduk. Dolayısıyla bu sorunları eğer gerçekten çözmek istiyorsak birlikte çözmemiz lazım. Bugün bu iki günden beri özellikle Kent Konseyi Başkanımı-

za da bu organizasyonların yapılmasında Genel Başkanımız Zeynep Eres'e de, Şube Başkanımız Mustafa Büyükcü'ya da özel teşekkür ediyorum. Burada bir şeyler yapılabilir.

Bugün belediye başkanımız geldi, belki bazılarının istemediği kadar çok ko-

nuştı, uzun konuştu ama bir şey söyledi: "Size ihtiyacımız var, yardım edin" dedi ve birtakım noktalarda mimarın öneminden bahsetti, altını çizdi. Dolayısıyla önümüzdeki günlerde yapılacak şeyler çok ama birtakım somut konuları

toplumsal destek alabilirsek başarabiliriz. Bizler çok bilimsel birtakım konuları ortaya koymanın, doğruları anlatmanın yanında neyi nasıl yapacağımız konu-

sunda, toplumdaki nasıl destek alabileceğimiz konusunda da bir yol haritası çizmemiz gerekiyor. Bu üç günden bu yana Mimarlar Odasının yürüttüğü, iki günden bu yana Gaziantep'te Kent Konseyi ile yürüttüğümüz bu çalışmaların geleceğe dönük bir umut olmasını diliyorum. Bana bu fırsatı verdiğiniz için de

teşekkür ediyorum.

Mehmet Murat Uluğ - Biz teşekkür ederiz. Sanıyorum mesele rant elde etmekle ilgili değil. Kent varsa ortada rant tabii var, olacak; Londra'da da var, Paris'te de var. Ama rantı nasıl ürettiğiniz, hangi nitelik üzerinden

dönüştürdü-

ğünüz çok önemli. Burada sadece nicelikler ve büyüklükler üzerine kurulmuş ve bütün kimliğini, kişiliğini kaybetmiş ve kenti de bu yönde olmaya sürükleyen, arka planına, derinliklerine içeriklerini hiç bakmayan bir yüz, bir ele alış biçimi var. Sorun buradan kaynaklanıyor. Yoksa kentleri kuramazsınız

rantlar

olmasa diye düşünüyorum.

Salondan - Belki vergilendirebilirsiniz ortaya çıkan rantı, o paylaşımın adil olmasını sağlayabilirsiniz.

Mehmet Murat Uluğ - Paylaşılan şeyin kendisi niteliksiz zaten, niteliksiz bir üretime yol açıyor bu bakış açısı demek istiyorum. O zaten çok nitelikli olan bir şey olduğunda mesela Nişantaşı'ndaki yapılmış -değil mi- dönem yapılarına baktığınız zaman o zaten birdenbire katsayısı artıyor oraların. Bunu söy-

Salondan - Cevap vermek istemiştım Afet Risk Azaltım Planı ile ilgili; soruya cevap vermek istemiştım planları hazırlayanlardan birisi olarak İstanbul için.

Yani iyi bir risk azaltım planı için iyi bir envanteriniz olması gerekiyor. Eğer

ku-

rumşal olarak da her kurumun İyi bir envanteri yoksa maalesef iyi bir risk azaltım planı da çıkmıyor. Dolayısıyla ideale en yakın noktaya getirmeye

çalışsak

da gerçekte iyi bilgiler yoksa karşılaşıcağınız... Çünkü hepiniz hatırlayacaksınız; 2019 yılıydı, AFAD bu deprem için senaryoyu hazırlamıştı ve

gerçekten

burada da oynandı ama aynı şekildeydi. Fakat beklenmeyen parametreler devreye girdiğinde o sonucu elde edemiyorsunuz. İzmir depreminde de aynıısını gördük. Yani depremden hemen sonra istediğimiz envanterler çok hızlı bir şekilde bize ulaşmıyor. O zaman fark ettik ki her kurumun kendi kurumsal risk yönetim planına -odalar da buna dahil, üniversiteler de buna dahil- sahip olması lazım. Başka türlü risk azaltım planları gerçekten hedefini bulamayabiliyor. Teşekkür ederim.

Mehmet Murat Uluğ - Biz teşekkür ederiz. Bir de bu kurumlar arasındaki iletişimin yoğunlaşması lazım; galiba kopuk, yani bu neredeyse yok. Mesela ilk defa ben 12 yıldır buradayım, ilk defa Kent Konseyi'nin aktif olduğunu görüyorum. Onun için teşekkür ediyoruz. Buyurun.

Salondan - Ben de bir mimar ve bir meslektaş olarak şunu söylemek isterim. Teşekkür ederim Kent Konseyi'nin ben bu dönem başkanı oldum. Bu tür çalışmalarına da devam etmek istiyorum özellikle kendi meslektaşlarımla.

Tabii Ömer Selçuk Baz'ın söylediği başlık esasında bence en önemli konu, toplumsal çürüme ifadesi. Bence en doğrusu bu; kendi meslektaşlarımız için de geçerli, teknik personeller için de geçerli. Eğer biz bu yüzleşmeyi yapmazsak biz kendimiz de bir yere gelemeyiz. Yani bu sadece deprem oldu ve bu depremin şeyi müteahhitler dersek, bu da doğru olmaz. Çünkü biz teknik kişiler de Maalesef çoğunluk müteahhitler üzerinden kendini var ediyor. Yani müteahhit kendisini yönlendiriyor. Gaziantep ve bazı şehirler çift proje yaptı, belediyeye verdiği ruhsat projesi ile uygulanan projeler aynı değil. Kolonlarda taşmalar oldu, akslar değişti, saçaklar değişti ama o mimar oradan proje ücreti alıyordu. Ama o kazancı müteahhit elde ediyordu veya arsa sahibi elde

ediyordu. Bu kazanç ortamına, bu usulsüzlüğe mimarlar alet oldu. Ama kimse bunu söylemiyor. Şimdi bugüne geldiğimizde deprem sonrası bu yapılar güçlendirilmek istendiğinde yapılar güçlendirilemedi çünkü ruhsat projesine uygun değil. Hepsi çift proje. Bakın yeni başka bir sorun çıktı. O yüzden yani bu çürümüşlük her kesim için geçerli. Yani sadece bizim meslek için de geçerli, toplumun bu işte teknik anlamda bir şey bilmeyen için de geçerli. Bugün

mesela Gaziantep'te dönüşümü tekrar sağlamak istediğimizde eksik olduğumuz konular oldu. Ne oldu? Eğer iki kat verilmezse, emsal artışı olmazsa hiçbir yapının dönüşmeyeceği söylendi, yıkılan binayı hiçbir müteahhit yapmayacağını söyledi. Bununla ilgili toplantılar yapıldı. Yine dediğiniz gibi rant ve paylaşım üzerine geldi bu iş ve hiçbir meslek odası da bu konuda "böyle

O zaman ne olur siyasi siz böyle bir ortama bırakırsanız belediyeleri, vatandaşla karşı karşıya bırakırsanız, meslek grupları bu var olan durumun dönüşmesi için artı iki katı, emsali savunuyor olursa o zaman siyasiler de evet bunu verir. Benim söyleyeceklerim bunlar.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederim. Buyurun, arkadaşımıza verelim.

Salondan - Evet, ben de Antakya'daki Tasarım Vakfı çalışmalarlarıyla ilgili birkaç şey söylemek istiyorum. Öncelikle Antakya'da bir müze otel var hepimizin bildiği. Yani her zaman iyi mimarlık yapılması konunun etik olduğu ya da doğru olduğu anlamına gelmiyor. Bir arkeolojik alanın üzerinde bir otel yapılması ne kadar iyi mimarlık olursa olsun doğru bir tavır değil.

Şimdi Tasarım Vakfı'nın yanlış hatırlamıyorsam 17 ya da 19 olmalı yapı adasını çeşitli mimarlara vermesi ve nitelikli tasarımlar elde ettiğini öne süren bir tavır oldu başından beri. Bir kere bir kentin master planı tanımlanırken, özellikle de böyle bir afet sonrasında -ki yurt dışı örneklerini biliyoruz. Kobe depremi sonrası 300'ün üzerinde toplumla beraber katılım toplantıları yapıldı- Antakya'da ise yaklaşık 40'ın üzerinde toplantı yapıldığı söylendi. Yani biz her zaman iyi mimarlıkla doğru şeylerin parçası olmayabiliriz. Ondan sonra süreç biraz daha ilerledi, bir master planı ortaya kondu. Master planı yabancı bir grubun ortaya koyduğu söylendi. Biz anladık ki Foster and Partners'ın sunduğu master planla daha sonra sunulan birbiriyle örtüşmüyor. Anladık ki burada senkronize olmayan bir durum var.

Yani bugün bir sürü oturum oldu, iki gündür pek çok şey konuşuluyor; en temel ilkelere biri planlama anlayışının birbiriyle silsile halinde uyumlu olması. Yani burada ilk düğme zaten yanlış iliklenmiş durumda Antakya'daki öneri üzerinden. Yani biz konuyu sadece bir adadaki yapılanma ya da geniş avlulu bir mimari biçimleniş üzerinden sorgulamaya başladığımızda, biz sadece o parseli iyileştirmekle bütün bir afet sürecine karşı reaksiyon ne kadar verebiliyoruz emin değilim açıkçası.

Bir diğer konu da bu Havuş Evler'den yola çıkarak avlulu mekanların ve master planın şekillenmesi konusu. Yani Havuş Evler, geleneksel mimarlık, genellikle iki katlı evlerden oluşan ve özel alanlardan, avlulardan oluşan bir biçimlenişken, burada 500'ün üzerinde insanın bir mono blok kitle üzerinde ortak bir avluyu kullanması arasındaki göndermeyi ben açıkçası anlayamadım. Bu mimariye dair bir soru işareti. Yani bu gönderme arasındaki bağlantıyı anlayamadım açıkçası. Bu tür konularda da ben iyi niyeti, iyi mimarlığı açıkçası anlayabiliyorum. Ama ortada büyük resme baktığınızda iyi mimarlığın her zaman çok da anlamlı olmadığını düşünüyorum açıkçası. Bunları söylemek istedim.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederiz. Bu bir cevap hakkı doğuruyorsa kullanılmak istenirse kullanılır. Çünkü bu arka planında çok derin bir tartışmaya yol açacak. O tartışmanın taraflarının da eksik olduğunu düşünüyorum. Yani siz kişisel bir eleştiri yaptınız. Haklı yanları olan bir eleştiri tabii bu ama cevap hakkı doğması için tek başına bir mimarın değil de 17 grup artı master planı.

Evet öyle yapılmış. Son Bünyamin Derman'ın master planı üzerinden uygulandı bunların hepsi. Bilgi almak için soruyorum.

Salondan - Cevap hakkı doğuyor bence. Çünkü bu konu konuşulmaya başlarsa baya uzun. Bununla alakalı bir gün yapmak gerekir.

Mehmet Murat Uluğ - Evet doğru. Ben de onun için sadece teknik olarak bir şey sordum, o kadar yani.

Salondan - Ama Selçuk Baz'a şöyle bir destek vereyim. Bizim odanın genlerinde şöyle bir şey vardır: İlk önce bununla ilgili bir tartışma Kayseri'de yürümüştü. Söz konusu olan şubemiz yoktu, kişiler de yoktu, o yüzden müdahale etmek zorunda kaldık. Burada da olmayan kişiler üzerinden değerlendirme yapma işi cevap hakkını doğurur-doğurmaz ama bitmez. Çünkü muhatapları yok. Ama muhataplarının olduğu yerde Erdem Bey'e, meslektaşımıza bir cevap vermek isteyeyim.

Değerli arkadaşlar; bunlarla ilgili, bu kat artışlarıyla ilgili, imar planları ile ilgili yapılan şeylerde bizim Kadıköy temsilciliğimiz Fikirtepe projelerinde taşlandı. Bakırköy ve Maltepe'de -şu anda şubeden arkadaşlarımız eğer çıkmadıysa buradadırlar- o planlara itirazlar edildi, iki kat-bir kat itiraz edildi, dava açılma süreçleri var. Şimdi bu dava açmaları yerine arkadaşlarımın söylediği gibi ha-

kikaten odalarımızın artık parası yok. Yani bu süreçte sadece itiraz edelimiz dönme durumundayız yani. O yüzden odalarla, diğer odalarla birleşip bilirkişi

ücretleri ödeme durumundayız. Ama bu iki gün, daha önce iki ay önce de ba-

kanlıkta, genel müdürlükte başlayan bir sürecin milat olacağını düşünüyorum.

Hakikaten o dört başın, dört odak noktanın, söylediğimiz çalışmaların -iki gün

boyunca da bunlar en yetkili ağızlardan da söylendi- hayata geçmesi süreci önemlidir. Doğal olarak da yerlerdeki şubelerimizin, temsilciliklerimizin de bu konularda duyarlı olması gerekir. Mükemmel olduğumuzu söyleyemiyorum ama ülkede uygulanan bir imar planı var, kanun var. Biraz önce kanunlar

-Ahmet Hocam siz söylediniz herhalde- maddeleriyle bitti. Arkadaşlar deprem 1-0 galip yok ama biz ne yapıyoruz? Neresine ne ekleriz, nasıl yaparız diye... Denetim firmaları arkadaşlar çöktü. Yani mevcut denetim sistemine göre yapıyoruz, sorumlu olan mimar oluyor, başka şeyler oluyor. Dolayısıyla denetim, yapım ve kontrol süreçlerini sağlıklı yapamadığımız sürece de arkadaşlarımız bütün ülke olarak aynı durumu yaşayacağız. Ben de Malatya'dayım sokağımı bulamadım arkadaşlar, 2 ay bulamadım. Yani bir giremedik, iki girdiğimizde sokağın ne halde olduğunu bulamadık. O yüzden bu süreçler çok önemli. Yani bizim ulusal bir politikamız yok arkadaşlar, bunu kabul ederek başlamamız lazım. Milat böyle bir şeydir. Milat sadece oraya ek yapmak değildir. Üçüncü kata "2, 3, 4" diye gidiyordu bir arkadaşımın resimlerinde. O değildir, orada olmaz. Bir yasa çıkarıyoruz, diyoruz ki: 1 Ocak 2015 ten itibaren geçerlidir. O zamana kadar yapılmış potansiyelin nerede? Ona ilişkin ne yapacağız? Divan Başkanım söyledi ama hakikaten artık barış falan değil bu düpedüz davetiyeydi, mezardı, canlı mezardı. Bu mezarları artık kabul etmeyelim, bütüncül bir politikamız olsun. Bunun için de herkes elinden ne

Arama Konferansı ve Sempozyum Bildirileri

geliyorsa meslek odaları da, belediye de, bakanlık da, bireyler de kaçınılmaz olarak bunun içinde olmak zorunda. Yoksa çözülmesi mümkün değil.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederiz. Bir paradoksu dile getirip söz vereceğim. Bir paradoksu yaşıyoruz biz; bu ülkenin 45'lerden sonra başlayan şehirleşmenin hızlanmasıyla birlikte konut sorununu gecekondular çözdü. Devlet çözemedi, gecekondu çözdü hem de mekânsal kaliteyi de bir şekilde kendi kırsal kesiminden getirerek malzemesiyle birlikte. Buraya baktığımızda da bu şehrin yarısından çoğu gecekondu değil mi silüette ve bir tane yıkılan yapı yok. Aralıklara girdiğimde -sadece mekânsal etkiler açısından söylüyorum- Venedik'te karşılaşılabileceğiniz aralıklara yakın mekânsal tatlar bile var orada. Aynı şeyi Maraş'ta da gördüm. Yıkım nerede gerçekleşti burada?

İbra-
himli'de, bütün rantın en yüksek olduğu bölge orası. Demek ki sorun sadece bölgede değil, hepimizin bakış açısı ve hepimiz sorumluyuz burada. Mimarın bir sorumluluğu yok mu? Ben sorumluyum. Ben İbrahimi'yle ilgili bir şeyim yok ama sorumluyum. Buradayım, hocayım, hocalık yapıyorum, geliyorum, gidiyorum. Müdahale etmem gerekirdi ama bilmiyorum. Bilsek de geri çekiyorduk. Kendimiz, bilmiyormuş gibi yapıyoruz. Sözün bir şekilde hep sınırları var bizde ve sınırlarda bir şekilde kesiyoruz, bilerek yapıyoruz bunu çoğu kez de. Bunu söylemek istedim. Ciddi bir paradoks bu ve doğrudur diye söylemiyorum ama bu bir gerçeklik. Bunu da hatırlamamız lazım, önemli bir şey.

Salondan - Teşekkür ederim. Ahmet Melih Öksüz. Yani tartışma uzayınca

be-
nim de söylemek istediğim şeylerin sayısı artıyor. O yüzden acele ediyorum söz alayım, kısa konuşayım diye.

Mehmet Murat Uluğ - Hocam siz Belen örneğini verdiniz yanlış hatırlamıyorsam, ben oradan tetikledi beni aynı zamanda.

Salondan - Deprem illerini konuşuyoruz, deprem yaşanan illeri konuşuyoruz.

Bunun dışında deprem yaşama olasılığı olan yerler var. Bunların ikisini bence biraz ayrı ele almak gerekiyor. Yani deprem olduktan sonra bizim mevcut yürürlükteki mevzuatımızda bu alanlara yaklaşmak mümkün değil artık. Çünkü olağanüstü bir durum var, bir afet olmuş ve bizim süratle o kendi dinamikleri içerisinde kendimize yol yordam bulmamız gerekiyor. Dolayısıyla işte bir ter plan hazırlama, işte klasik planlama süreçlerinden yeniden geçme falan

ya
da bir projelendirme süreci geçmişte olduğu gibi yapmamız mümkün değil. O şartlara göre yeni bir yol çizmemiz gerekir.

Bu bağlamda böyle baktığımızda bu afet bütün ülkemizi etkiledi. Yöneticilerin bütün ülkenin kaynaklarını, potansiyelini bu yolda seferber etmesi kadar doğayla ilgili bir şey olamaz. Böyle baktığımızda benimsediğimiz eleştirim bu anlamda yöneticiler üzerinden. Yani yönetenler nasıl yönetiyor, insanlarına nasıl ortam sunuyor; kendi icraatlarıyla, yaptıkları davranışlarla nasıl örnek oluyor?.. Bunlar çok önemli. Yani mesela divelim ki ülkemizde vetismis. İvi is vaban.

yanlış Mesela üniversiteleri hiç seferber etmediler. Her bir üniversite buralarda çalışabilirdi pekâlâ. Belki bazı üniversitelerle diyalog olmuştur benim bilmediğim. Ama demek istediğim şey, eğer yönetenler bu işin üstesinden gelme iddiasında olanlar, bunun siyasetini yapanlar, topyekûn bir seferberliği toplumun her kesimine, bütün kurumlarına yayarak bu işi yapmış olsalardı bence bu eleştirilerin hiçbiri olmazdı. Burada bir seçmecilik var. Bu seçmecilik de mesela işte 5.000 konutu dedi arkadaşımız bu seçili mimarlar yapıyor ama 150 bin konutu TOKİ üretiyor. TOKİ'nin ürettiğini biliyoruz. Şimdi ben burada söylemedim, mesela Trabzon'un Beşikdüzü ilçesi var. Şunu söyleyeyim; bak kentsel dönüşüm yapılan bir yer var, 21 hektarlık bir alanı dönüşüm alanı ilan ediyorlar. Sonra 5,5 hektar düşürüyorlar. Sonra 6,5 dönümlük kısmında sadece okul olan, boş olan bir alanda 4 blok 10 katlı yapıyı zemin kat-ticaret olacak şekilde yapıyorlar, dönüşüm yaptık diye çıkıp gidiyorlar. Şimdi devletin kendi kurumları ranta ortak burada, o gelire ortak. Yani onlar zaten kentin üzerine üşüşmüş durumda. Bir belediye düşünün arazi düzenlemesi yapıyor, 18 uygulaması ve kendisine onlarca parseli çıkarıyor. Orada bir dönüşüm yapıyor, dönüşümden belediyenin daireleri, dükkanları çıkıyor. Yani orada mülkü yok, bir şeyi yok. Yani bunu gören vatandaş zaten bu sisteme, bu düzene güvenmiyor. Dolayısıyla ben az önce söylenen insanlar bozuldu, ahlak gitti bilmem ne... Ben bütün toplumu bu şekilde yaftalayacak bir yaklaşımı doğru bulmuyorum. Bunu yapanların ekmeğine yağ süren bir söylemdir bu. Bence insanlarımız çok iyi, çok anlayışlı, bütün olup biteni görüyor. Buradaki sorun o insanları o tür davranmaya itecek ortamları yaratma meselesidir. Burada dikkatli olmamız gerekir diye düşünüyorum.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederiz. Çok kısa lütfen.

Salondan - Gerçekten konuşmaları dinlemek çok keyifliydi. Biz de şimdi bir de şöyle bir şey var: Biliyorsunuz yönetmelikler çıkıyor, ondan sonra çıkan yönetmelik değişiyor, ondan sonra da değişen yönetmelik ile çıkan toptan erteleniyor; sonra ertelendiği tarihe geliyor, bir daha erteleniyor. Dolayısıyla bir bulut oluşuyor. Aslında birçok bilgi var, birçok yönetmelik maddesi var, birçok kural var ama onların çoğu kısmı erteleniyor ve böyle bir havuz oluşuyor. Ama bu havuz aslında bir kaosa sürüklüyor herkesi. Ya da mesela belediyelerden belediyelere yapım yapma biçimleri değişiyor ama bu belediye içinden işte atıyorum memurdan memura bile değişebiliyor. Gelen bizim üyelerimiz sıkça mesela bunları söylüyorlar. Aynı bölgede, aynı yerde çokça istekler değişebiliyor ve buna bağlı olarak yapılaşma da buna göre aslında bir düzene oturamıyor. Dolayısıyla bence buna en baştan bir tekrar bakıp, tekrar bu sempozyumu bu anlamda değerlendirmek gerekir diye düşünüyorum. Teşekkür ederim.

Mehmet Murat Uluğ - Teşekkür ederiz. Kayıtlar herkesin eline geçecek sanırım. Herkesin böyle bir hakkı var zaten; olacak, olmalı ve diliyoruz böyle olmasını. Kişisel olur, grupsal olur... Evet, katılım için çok çok teşekkür ediyoruz öncelikle konseyimize, odamıza minnettarız. Böyle bir ortamın sürekli kılınmasını diliyoruz. Hepinize teşekkürlerle izniniz istiyoruz.